

FONOLOŠKI OPISI
SRPSKOHRVATSKIH/HRVATSKOSRPSKIH
GOVORA

DALIBOR BROZOVIĆ I PAVLE IVIĆ

ISHODIŠNI SRPSKOHRVATSKI/HRVATSKOSRPSKI FONOLOŠKI SISTEM

1. INVENTAR FONOLOŠKIH JEDINICA

1.1. *Vokalizam*

i	u		
ě	ə		ø
e	o		ɛ
a			

- 1.11. Silabemi su osim vokala i /r/ i /l/. O njihovom odnosu prema neslogovnom [r] i [l] v. 1.213 i 1.214.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	ʃ

- 1.211. Fonem /v/ se u sh. dijalektima najčešće ostvaruje kao zvučni frikativni konsonant, ali po pravilu zadržava distribucijske karakteristike nekadašnjeg sonanta /w/.
- 1.212. Fonem /j/ se najčešće ostvaruje kao [i], kako u praslovenskom i starijem hrvatskosrpskom, tako i u današnjim dijalektima.
- 1.213. Neslogovni sonant [l] i kratko neakcentovano [l] alofoni su istog fonema: između konsonanata javlja se [l], a u susjedstvu vokala [l].
- 1.214. Neslogovno [r] dolazi uvijek u susjedstvu vokala, a [r] u isključivo konsonantskom susjedstvu, kao i ispred konsonanta na početku morfema ispred kojega стоји prefiks sa dočetnim vokalom (za-ȑdati, po-ȑvati se). Otuda se [r] i kratko neakcentovano [r] mogu smatrati alofonima istog fonema ako se pomenutom tipu morfološke granice prizna fonološki status.

1.22. Opstruenti (turbulentni, šumni konsonanti)

p	b	(f)
t	d	
c	s	z
č	đ	
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Fonem /f/ javlja se efemerno, u neasimiliranim todicama, s tendencijom da prijede u /p/ čim se riječ usvoii.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. Svi silabemi mogu biti akcentovani i neakcentovani.
- 1.33. Inventar fonoloških jedinica („akcenata”) ne može se odrediti u općesrpskohrvatskom okviru. Potrebna su dva inventara: dvoakcenatski sa \sim i $\sim\sim$ (sistemi A) i troakcenatski sa \sim , $\sim\sim$ i \sim (sistemi B, C, D). U sistemu A distinkcija između dviju jedinica počiva na kvantitetu (\sim je dug akcenat, a $\sim\sim$ kratak), dok u sistemima B, C i D postoje dva duga akcenta (silazni \sim i uzlazni $\sim\sim$) i jedan kratak (\sim). Razlikovanje sistema B, C i D potrebno je zbog različitog porijekla akcenata u njima.

2. DISTRIBUCIJA FONOLOŠKIH JEDINICA

- 2.0. Budući da razni podsistemi u ovdje izloženom sistemu nisu uvijek koegzistirali u istom trenutku, nije moguće sistematski dati pravila distribucije. Ipak će ovdje biti navedeno nekoliko krupnijih ograničenja distribucije konsonanata. Ta su ograničenja na snazi od epohe nakon gubljenja poluglasa u načelu sve do danas. (Ovim navođenjem izbjegava se ponavljanje odgovarajućih pravila u opisima pojedinačnih punktova; tamo će se spominjati samo eventualna odstupanja.)
- 2.1. Nema konsonantskih grupa koje bi sadržale:
- 2.11. opstruente nejednake po zvučnosti,
- 2.12. dva jednakaka konsonanta jedan za drugim,
- 2.13. (neslogovni) sonant odvojen opstruentom od silabema svoga sloga (izostaju dakle, tipovi SOV-, OSO i -VOS, pri čemu je V = silabem, S = sonant, O = opstruent; treba napomenuti da se /v/ u pogledu grupa tipa SOV- ne vlada svugdje kao sonant).
- 2.14. više od četiri konsonanta,
- 2.141. četiri konsonanta osim u primjerima sa s u fiksom -stv(o),

- 2.15. više od tri konsonanta na početku riječi,
- 2.151. tri konsonanta na početku riječi ako prvi od njih nije frikativni iz niza /s z š ž/ ili ako posljednji nije sonant,
- 2.16. više od dva konsonanta na kraju riječi,
- 2.161. dva konsonanta na kraju riječi od kojih prvi ne bi bio frikativni iz niza /s z š ž/.
- 2.2. Osim toga treba istaći da se sonant /n/ pred velarnim plozivima realizuje kao [ŋ].

3. PORIJEKLO FONOLOŠKIH JEDINICA

3.1. Vokalizam (uključujući slogovne sonante)

- 3.11. i: ← i, y (oba kad nisu skraćena, upor. 3.311)
 ← -ъјъ, -ъјъ
- i ← i, y (oba kad su skraćena)
 ← јк-
- ← ъ, ъ u grupama ъј, ъј pod određenim uslovima, djelimice fakultativno
- ě:, ё ← ё (neskraćeno i skraćeno)
 ← u metatezi (C)erC, (C)eIC (neskraćeno i skraćeno)
- e:, e ← e (produženo i neproduženo)
- a:, a ← a (neskraćeno i skraćeno)
 ← u metatezi (C)orC, (C)oIC (neskraćeno i skraćeno)
- o:, o ← o (produženo i neproduženo)
- u:, u ← u (neskraćeno i skraćeno)
- ə:, ə ← ə, ѣ (produženo i neproduženo)
 ← sekundarno u grupama opstruent + sonant koje su gubljenjem finalnih poluglasa dospjele na kraj riječi
- ɛ:, ɛ ← ɛ, ё (neskraćeno i skraćeno)
- ɔ:, ɔ ← ɔ (neskraćeno i skraćeno)
- ѓ:, ѓ ← уг, ъг (neskraćeno i skraćeno)
 ← гъ, гъ u CrъC, CrъC i inicijalnom rъC, rъC (produženo i neproduženo)
- љ:, љ ← љ, ъл (neskraćeno i skraćeno)
 ← лъ, лъ u ClъC, ClъC (produženo i neproduženo)
- 3.12. Dugi vokali (osim ə:) nastajali su i kontrakcijama (upor. 3.3122).

3.2. Konsonantizam

3.21. Sonanti

v ← w

j ← j (s tim da VjV često → V:, osobito -VjV u morfologiji)
 ← u kompozitima glagola *iti* (*dojti*)

l ← l

← tl, dl

l̄ ← lj

← j u grupama pj, bj, mj, wj

r ← r

r̄ ← rj

m ← m

n ← n

n̄ ← nj

3.22. Opstruenti

p ← p

b ← b

f ← tuđe f, efemerno

t ← t

d ← d

c ← c

← k u grupi kw pod poznatim uvjetima

s ← s

← s'

z ← z

← 3

← g u grupi gw pod poznatim uslovima

t̄ ← tj

← kt ispred prednjih vokala

← č u grupi šč

d̄ ← dj

← ʒ u grupi žʒ

č ← č

š ← š

← s ispred (alveo)palatalnih konsonanata

ž ← ž

← z ispred (alveo)palatalnih konsonanata

k ← k

g ← g

x ← x

- 3.221. U grupama CC ← C_bC, C_bC provedene su regresivne asimilacije po zvučnosti.

3.3. Prozodija

- 3.31. Silabemi (vokali i silabički sonanti), akcentovani i neakcentovani, imaju kvantitet načelno psl. porijekla (upor. 3.11). Ipak se javljaju odstupanja u oba smjera od inherentnog kvantiteta psl. vokala.

- 3.311. Očekivani dugi silabemi skraćeni su:

- 3.3111. u poznatim položajima kasnoga psl. skraćivanja

- 3.3112. u slogovima pod primarnim akutom.

- 3.312. Sekundarni dugi silabemi nastali su na dva načina:

- 3.3121. U slogu koji se zatvorio ispadanjem slabog poluglasa vršilo se kompenzaciono duženje pod uvjetima terenski neujednačenim, s tim da je opseg duženja ispred sonanata po pravilu širi nego ispred opstruenata (o pojedinosti ma u vezi s tim uslovima obavještavaju, tamo gdje je to potrebno, opisi pojedinačnih punktova).

- 3.3122. Dugi vokali (izuzev e:) nastali su i kontrakcijom u grupama VjV, a a: takođe i ← aa.

- 3.32. Akcenat zadržava psl. mjesto, izuzev tamo gdje se nalazio na b ili þ, iščezlom u međuvremenu, pri čemu je prenošenje vršeno za jedan slog ka početku.

- 3.33. Izvođenje akcenata u sistemima A, B, C i D.

- 3.331. Sistem A (glavnina štokavskih govora i neki čakavski):

^ ← ^ (mêso i sl.)

← " (tip bâbъ)

← ~ (môltišь, súša, môldoje itd.)

← prilikom povlačenja akcenta sa b, þ na dužinu (tip pôtъ → pôt)

← u kompenzacionom duženju (lêd, nôs, krâj, dêvôjka, grôm i sl.)

← VjV, VV u kontrakciji (znáješъ → znâš, ne[x]ôtešъ → nêteš)

" ← svaki neproduženi kratki akcenat (öko, čelð, dòbroje itd.)

← prilikom povlačenja akcenta sa b, þ na kratkoću (tip vâs'þ → vâs)

← ' (bâba, bâbojø, rýbarjъ itd.)

- 3.332. Sistem B (dio zapadnoštakavskih i jugoistočni čakavski govori):

^ ← ^ (mêso i sl.)

← " (tip bâbъ)

- ← u kompenzacionom duženju (lēd, nōs, krāj, trgōvci, grōm i sl.)
- ← u kontrakciji tamo gdje je prvi vokal kontrahirane grupe nosio akcenat (tip znáješ → znáš)
- ~ ← ~ (mōltišь, sūšа, mōldoje itd.)
- ← prilikom povlačenja akcenta sa ѣ, Ѣ na dužinu (pōt)
- ← u kontrakciji tamo gdje je drugi vokal kontrahirane grupe nosio akcenat (tip ne [x]óteš → něteš)
- " ← kao u sistemu A

3.333. Sistem C (dio slavonskih i sjeverozapadni i centralni čakavski govori):

- ^ ← ^ (mēso i sl.)
- ← ^ (tip bâbъ, na znatnom dijelu čakavskog područja ovog sistema i tip gýnešь, a u jednoj maloj arei i tip bogátoje)
- ← ^ u kompenzacionom duženju (lēd, nōs i sl.)
- ← u kontrakciji kao pod B
- ~ ← ~ (mōltišь, sūšа, mōldoje itd.)
- ← prilikom povlačenja akcenta sa ѣ, Ѣ na prethodnu dužinu (pōt)
- ← u kompenzacionom duženju tamo gdje se nije dužio stari " (krâj, trgōvci, grōm itd.)
- ← u kontrakciji kao pod B
- " ← kao u sistemu A

3.334. Sistem D (kajkavski govori)

- ^ ← ^ (mēso i sl.)
- ← ^ (tipovi bâbъ, gýnešь, sýtoje, bogátoje, ali i bâbojo, rýbarjь, mýslišь itd.)
- ← ` samo u tipu vòlja
- ← u kompenzacionom duženju (lēd, nōs, trgōvci itd.)
- ← u kontrakciji kao pod B
- ~ ← ~ (mōltišь, sūšа, mōldoje itd.)
- ← prilikom povlačenja akcenta sa ѣ, Ѣ na dužinu (pōt)
- ← ` (dòbroje, zelènoje, kònjixь itd.; od toga su izuzeti tipovi vòlja i nòsišь)
- ← u kontrakciji kao pod B
- " ← svaki neproduženi kratki akcenat (ðko, čelò, nòsišь)
- ← prilikom povlačenja akcenta sa ѣ, Ѣ na kratkoču (pôp)
- ← ' (bába).

Čakavsko narječje

PETAR ŠIMUNOVIĆ

ŽMINJ (OLA 22)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
ie:		uo:		e		o
a:				a		

- 1.11. Funkciju silabema imaju i sonanti /t: t/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Sonant /v/ izdvaja se od drugih sonanata posebnim osobinama u distribuciji, koje ga povezuju s opstруentima. Usp. 2.211.
- 1.212. Neslogotvorno /r/ može se smatrati alofonom neakcentiranog kratkoga /t/. Usp. 2.13.

1.22. Opstруenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Tabela opstrenuta odnosi se na govor Žminjštine (sela uokolo Žminja). Međutim gradić Žminj cakavski je. Iz gornje tablice za Žminj briše se /č/, a mjesto reda šuštavih frikativi /s š z ž/ umeću se frikativni prepalatali /š ž/.
- 1.222. Fonem /č/ ostvaruje se kao [č'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni, pa prema tome postoji opreka po mjestu akcenta.
- 1.32. Kvantiteta dugih slogova nije suviše izrazita, pa se dužina fonetski ne razlikuje uvijek jasno od kraćine.
- 1.33. Fonološka opreka po tonu javlja se unutar dugih naglašenih silabema.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, tri akcenta (V: Ý: 'V), kao i neakcentiranu dužinu i kraćinu (V: Ý).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema relativno je slobodna: svaki se od vokala može u načelu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi; ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Fonem /a:/ iza nazala ostvaruje se kao nazalizirani diftong s fonetskom slikom [ə:a]: nə:a:j'veti, belnə:ž:k, mə:a:lo.
- 2.13. Silabemi /r: ſ/ ostvaruju se između dva konsonanta /Cr:C/ /Cr:Č/, od kojih je prvi /m v/ ili bilo koji opstruent osim /t/: čř:n, 'čřtalo, vřgá:ń.
- 2.131. U jednoj riječi samo je jedno [ř(:)].
- 2.14. Zijev je čest; bez osobite tendencije za njegovo uklanjanje.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi pojedinačni konsonanti pojavljuju se u inicijalnom, medijalnom i finalnom položaju, osim zvučnih opstruenata i /v/, koji su isključeni iz finalnog položaja.
- 2.211. Na mjestu bezzvučnih opstruenata i /v/ pojavljuju se u sandhiju njihovi zvučni parnjaci kad se nađu pred drugim zvučnim konsonantom: med'vet, ali: med'ved.bi, pū:š, ali pū:ž_ga, 'jalof, ali 'jalov_je i sl.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Ne ostvaruju se inicijalne skupine dvaju sonanata, osim ako prvi nije /m/ ili /v/.
- 2.222. Ne ostvaruju se inicijalne skupine sonant + opstruent.
- 2.223. Ne ostvaruju se inicijalne skupine /f/ + konsonant.
- 2.224. Ne ostvaruju se finalne konsonantske skupine u domaćim riječima, čak ni /st/ /št/ /zd/ /žđ/ (žj): p'r'ičes, Gpl žliè:s, plà:š, dā:š.
Jedini je izuzetak u gradi konsonantska skupina /js/ u glavnih brojeva 11—19: jedanə:js, dvanə:js, sedavnə:js.

- 2.225. Zadržava se skupina /čr/: 'č̌rтало, čřl:p, č̌f:n, ali: če'rišná, čerjè:da, če'repńa.
- 2.226. Izbjegavaju se konsonantske skupine ploziv + drugi opstruent

a) eliminiranjem prvoga člana skupine. Usp. 3.4.

b) zamjenom prvoga člana skupine frikativom:

/c/ → /s/ ispred /k/: g'raski

/k/ → /x/ ispred /t/: xti:

/p/ → /f/ ispred /t/: 'ofti.

- 2.227. Fonem /v/ ne može stajati ispred bezvučnog opstruenta: of'ca. Njegov sonantni status potvrđuje položaj u skupini iza bezvučnih opstruenata: svjē:ti.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonem /v/ ne dolazi u inicijalnom položaju, ili iza konsonanata, ispred vokala /o: o u: u/: ū:k, ū:l, ū:s, 'ojska, ū:t, o'da, sū:kla, sto'rit, duđ:r; pored vo'da, 'na_odo.
- 2.232. Fonem /g/ u finalnom položaju zamjenjuje se fonemom /x/: p'lux, g'lox, ali: p'luga, g'loga.
- 2.233. Fonem /x/ velarni je spirant. Čuva se dobro u svim pozicijama osim u oblicima glagola 'tet: 'tela, 'telo, 'teli.
- 2.234. /l/ ostaje na kraju riječi i na kraju sloga; 'caval, belń²ă:k; u ptc. act. m. izostaje: ubi:, pi:tă:.
- 2.235. U finalnom položaju u primjerima gdje nema morfološke alternacije dočetnog /m/ s nedočetnim, nema opreke /n/ ~ /m/ i ostvaruje se /n/: 'molin, Dpl 'materan, ali ja:rā:m, dī:m.

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenti se mogu ostvariti na bilo kojem položaju u riječi.
- 2.32. Nenaglašena dužina pojavljuje se samo u slogu neposredno ispred naglašenih: ja:rā:m, muo:ka, grie:dā:í.
- 2.33. Na naglašenu silabemu ispred sekvencije sonant + konsonant redovito je uzlazni akcenat: Gsg stā:rca, buđ:mba, štrū:ńci, pokujō:jni, buđ:jže i sl.
- 2.34. Uzlazni akcenat pojavljuje se i ispred dočetnog sonanta: Žmī:ń, cesā:r, biđ:l, dī:m, dlā:n, papā:r, jedā:n, grie:dā:í, kruđ:f (← kruđ:v), ali baluđ:n, balarī:n, pi:r, ku:'nen.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e a: a o u: u ţ: ţ/ potječu od odgovarajućih silabema ishodišnog sustava. Osim toga

e: ← e: miè:t, šiè:s
 ← e: žiè:dan, miè:so
 ← ē: tiè:sto, tjiè:lo

e ← ē 'žetel', 'devet
 ← ē 'mesto, u'rex
 ← Ŧ u čr-: če'rišna, čeriè:da, če'ripna, ali čri:p, čř:n.

a: ← a: dā:š, tà:s

a ← a: u'tac, xř'bat

uo: ← o: stuq:l, puq:t 'znoj'
 ← q: puq:t 'put', Asg ruq:ko

o ← q že'lot, Dob'rava, 'golop

u: ← l: Gpl sū:s (:Nsg su'za)

u ← l su'za, 'jabuka
 ← o često na početku riječi u prednaglasnim slogovima: u'zimac,
 u'jañila, u'rex, uk'no, us'tala, ug'nište, pus'teja.

- 3.11. Svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih u položajima gdje je izvršeno skraćivanje: 'rados, 'silon, 'moliš.
- 3.12. Svi dugi vokali postajali su od odgovarajućih kratkih u produženim sloganima: buq:jži, dř:m, buq:mba i sl.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z f č š k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sustava. Osim toga:

j ← d
 í ← j u slijedu labijal + əj : g'rabié, zdrá:vle
 ← ləj : vesíě:le

r ← ž intervokalno u prezentu glagola 'mož i njegovih kompozita

n ← m u dočetnom položaju. Usp. 2.235.

ñ ← nəj

f ← u tudicama
 ← u onomatopejama

← v ispred bezvučnih opstruenata i na kraju riječi: of'ca, luq:f
 ← xv u nekoliko leksema: 'falin, 'fatat
 ← p u leksemu 'offi 'opći'

- x ← g na absolutnom kraju riječi (usp. 2.232.)
 ← k ispred ploziva u primjerima: xti:, 'noxti, 'laxti i ispred sonanata u primjerima: x‿maše, x‿vā:n, x‿níğ:
 ← s u leksemu prax'ci.
 Osim toga bezvručni opstruenti /p t s š/ postaju na kraju riječi od odgovarajućih zvučnih opstruenata /b d z ž/.

Uz navedene pojave za sam gradić Žminj karakteristično je (usp. 1.221.):

- c ← č
 š ← š
 ← s
 ž ← ž
 ← z

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijski sustav izvodi se iz starog hrvatskosrpskog troakcenatskog sustava (sustav C):
- ∨: ← ^: miè:so, zn^:àš, buò:x, liè:t
 ˘: ← ~: mlä:tiš, strä:ža, mlä:di, puõ:t 'put'; Žmí:ń, dí:m, pü:n
 ← " duljenjem: stä:rca, buõ:jži, ží:nska
 'V ← " na svakom slogu u riječi ako nije bilo razloga za duljenje, zadržavajući u pravilu staro mjesto: b'r'at, 'pop, 'baba, o'da, se'kira, lo'pata, pra'sac, prax'ci
 V: ← √ neposredno pred akcentom
 ˘ ← √
 ˘ ← √ skraćivanjem iza akcenata.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. U početnim konsonantskim skupinama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta izgubljen je u nekim primjerima prvi član skupine: 'tiʃ, 'čelica, še'nica, ali t'kalac.
- 3.42. U finalnim konsonantskim skupinama /st, št, zd, žd (žj)/ gube se dentalni glasovi. Usp. 2.224.
- 3.421. Dental /d/ ispada pred sonantima u nekim leksemima: 'jena, nì:no, puõ:lne, ali dlä:n, d'neva.
- 3.43. Glas /v/ izgubio se u inicijalnom položaju ispred vokala /o:, o, u:, u/. Usp. 2.231.

- 3.431. Glas /v/ nestao je u inicijalnom položaju pred opstruentom u primjerima: do'vac, zić:t, zā:men, 'torak, čiđ:ra, še'nac, i u zamjenicama: Nsg 'sa, 'se, 'si, 'saki, 'sega.
- 3.432. Glas /v/ izgubio se pred sonantom u primjerima: nū:tra, ra'bac.
- 3.433. Glas /v/ nestao je u slijedu opstruent + /v/ + /r: t r/ u primjerima iz gradi: s'rap, četř'tak, tř:t.
- 3.44. Glas /x/ nestao je u oblicima glagola xъteti: 'tet, 'teli.
- 3.45. Finalno -l gubi se u ptc. akt. m.: 'popi, uši:, 'vide, 'diga, zdaxnū:.
- 3.46. Glas /i/ gubi se u prijedlogu/prefiks u iz(-) : z'rušen, z'mešen, zdā:vni, zlič:či, z_rič:ki.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena:

u skupinama /zj, žj, čj/: kuj:jzi, d'rajži, daj'žit, dajžř:na, Gsg daj'ža (ali dā:š), drugā:jči,
u leksemu za'jik.

ANTUN ŠOJAT

CRES (OLA 23)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j		ñ

- 1.211. Fonem /v/ ispred bezvučnih opstruenata i u finalnom položaju fakultativno sudjeluje u korelaciji po zvučnosti, tj. po svojim osobinama može biti povezan s opstruentima (v. 2.212).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	š	ž
č		
k	g	x

- 1.221. Fonemi /š ž/ izgovaraju se kao [š ž], a /c/ kao [c] ili [č].
- 1.222. Fonem /č/ obično se izgovara kao [č], ali se može realizirati i kao [ć] (pete'šić, šter'nišće, uz ob.: pete'šif, šter'nište itd.).
- 1.223. Fonem /g/ izgovara se kao [g] ili [γ] (v. i 2.211).

1.3. Prozodija

- 1.31. Kratki vokali mogu biti naglašeni ili nenaglašeni.
- 1.32. Dugi vokali ostvaruju se samo pod naglaskom.

- 1.33. Ton akcenata nije fonološki relevantan.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća dakle dva akcenta, dugi i kratki ('V:, 'V), kao i nenaglašenu kračinu (V).
- 1.341. Dugi se akcent može ostvariti kao ^ ili kao ~, kratki kao " ili ^ ('poludugi akcent'). Akcenti su čakavskoga tipa.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. *Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki se vokal može pojaviti u inicijalnom, u medijalnom i u finalnom položaju u riječi, ispred ili iza bilo kojega konsonanta.
- 2.12. Dva se vokala mogu ostvariti uzastopce ('pauk, k'reut, uz: k'rejut, t'riešet, prez. što'i:, komp. dra'žee).
- 2.13. Ispred krajnjeg /n/ vokali zajedno s njim mogu prijeći u nazalne alofone (o'cq: — o'co:n, ž'nä: — ž'na:n, 'pi:tä — 'pi:tan).

2.2. *Konsonantizam*

- 2.21. Ograničenja u distribuciji postoje uglavnom unutar konsonantskih skupina.
- 2.211. U finalnom položaju zvučni frikativi prelaze u svoje bezvručne parnjake ('deš — Gsg 'deža, k'rif — k'ri:va). U tom položaju redovito /g/ → /x/ ('ro:x — Gsg 'roga, g'lox — g'loga). Drugi se zvučni plozivi u finalnom položaju obično ostvaruju poluzvučno, ali u građi ima i podosta primjera potpunog obezvručenja.
- 2.212. U korelaciji po zvučnosti ne sudjeluju sonanti, osim /v/, koje u finalnom položaju uvijek, a ispred bezvručnih opstruennata sporadično prelazi u /f/ (/f/ na mjestu /v/ ostaje i u sandhiju: stra'sif je).

2.22. Konsonantske skupine

- 2.221. Početne skupine sonant + sonant moguće su samo ako je prvi sonant /v/ ili /m/.
- 2.222. Početne skupine sonant + opstruent ne pojavljuju se.
- 2.223. Dva se ploziva zaredom (često ni ploziv + sonant) ne pojavljaju — ili je ploziv nestao (v. 3.41, 3.411) ili je zamijenjen frikativom ili sonantom (prema potvrđdama zamjene su /š x f l/ (š'ti: „kći”, š'tif „ptić”, 'koška „kvočka”, 'meška „mačka”, ju'na:ški — x'ti:, Gsg 'noxta, 'laxta — f'cela „pčela”, komp. 'lefci, prema: 'le:pi, konof'cić, Gsg 'Ra:fca, prema: 'Rabec; kol 'na:š, 'jašnik, šlo'vek, 'lašna „gladna”, uz: clo'vek, 'lacna).

- 2.224. Finalno se može ostvariti skupina od dva konsonanta samo ako je prvi od njih /š/, rjeđe i od tri, kad je prvi konsonant u skupini /r/ ('ješt, t'riest, 'vošk, 'bošk — 'bošek „šuma”'; 'peršt, 'Teršt). Finalni se dental u finalnim skupinama obično ne izgovara ('ca:š „čast”, 'ješ „jesti”, dva'na:š, šedov'na:š i sl.).
- 2.225. Iza opstruenata /v/ se obično izgovara kao [u] ('cue:l, 'šuaki, 'žue:lti, ž'duinut „dignuti”).
- 2.226. U skupinama /šn, žn/ ispred /i/, ponekad i ispred /e/, sonant /l/ realizira se kao [l'] (š'l'iva, ž'l'ica). U istom se položaju i /n/ izgovara kao [n'] ('kešn'i, 'po:žn'i).
- 2.227. U finalnom položaju iza /r/ ne ostvaruje se /l/ ('umer — 'umar, prema: 'umerla, 'opar „otvorio”).
- 2.228. Uvijek se ostvaruju skupine VCjV u primjerima kao: 'kapja, g'rabja, žd'ra:vje, ve'se:lje, ka'me:nje.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. U finalnoj se poziciji, koliko građa pokazuje, izgovara /m/ samo u Nsg imenice 'di:m, prema Gsg 'dima, ali: g'ri:n — g'rima „grom”, kju'co:n, o'vi:n d'vi:n 'si:nan, žes 'ti:n, 'mišlin, 'ja: šen, ni'šen, 'ja: bin, 'šedon, 'ošon, 'ta:n.
- 2.232. Uz sonant /r/ uvijek se nalazi barem jedan vokal (go're, dob'ro, ter'pi:, parneš'la).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svi slogovi u riječi mogu biti naglašeni dugim ili kratkim akcentom (o sporadičnim ograničenjima pojave kratkog akcenta na otvorenoj ultimi v. 3.31).
- 2.32. Izvan naglašenoga sloga ne pojavljuju se dugi silabemi.
- 2.33. U slijedu vokal + sonant u zatvorenom slogu kratki se vokal dulji samo pod akcentom ('pe:rce, 'že:mju, 've:ńški, prema pe'ro, žem'ja, ve'ne, ali: kon'ci, lon'ci : ko'nec, lo'nec), tako i na kraju riječi, s mogućim odstupanjima ('ko:ń, 'di:m, 'ta:n, 've:n, kre'pa:l, spo'ji:l, ali i: 'šen, ke'bel, be'deń, ža'jen, 'ven, pope'jal, pri'sel i dr.).
- 2.34. Kratki se akcent u otvorenom slogu sa /a e o/ često produžuje do poludužine (oštala, kráva, nêbo, nêvešta, pôje, vôdu).
- 2.35. Dugi se akcent u otvorenoj ultimi može skratiti do kvantitete kratkoga (rijetka pojava).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i ← ē u nekoliko leksema (di'vo:jka, mi'xu:r, š'tirat, 'ni:man, ni'sen, d'višet, d'višti, ali: d've!)
- e: ← ē:
 - ← e: (i u primjera kao: ža'je:t, po'ce:t, 'že:ja; v. i pod a:, a; u jednom primjeru e: → /e:n/: 'že:nt „uzeti!”)
 - ← ř: defonologizacijom u /e:/ ('ce:rf, 'ke:rf)
 - ← l: u 'še:nce i, redovito, defonologizacijom u /e:l/ ('de:lx, 'de:lžen)
 - ← o: (v. i pod a:)
- e ← ē
 - ← e
 - ← e ('ce, 've, ke'de, ve'ne, de'neš, Ve'žen, 'melin, ke'bel, že'bi:ra, komp. 'meńi itd., tako i u primjera kao 'mogel, ne'sen „nisam”; v. i pod a)
 - ← ř defonologizacijom u /er/ ('pervi; v. i pod a)
 - ← l defonologizacijom u /el/ ('velna, bel'xa)
- a: ← e: u ža:jni (v. pod e:)
- ← o: u nekoliko leksema ('da:n, 'ma:x, 'ca:š „čast”, 'ta:št, 'la:š „laž”)
- a ← e u je-, že-, rijetko ('jašmik, ža'jen, žaj'na — žaje'na, ali: 'žet :,,žeti”; metatezom i u ža'jik „jezik”)
 - ← e u štab'lo, inače rijetko, fakultativno, uz ob. /e/ ('šan — 'šen, 'va — 've, da'naška — de'neška, la'gat, ali: lež'nif „lažljiv”)
 - ← ř defonologizacijom u /ar/, sporadično ('gardo, parne'si)
- o ← e, rijetko, prema građi samo u brojeva 'šedon, 'ošon i u većih brojeva koji ih sadržavaju (npr. ošov'na:š)
- u: ← o:
 - ← l: u 'vu:k, 'tu:št
 - ← və — (udo'vec, u'tori „utorak”; v. i pod v)
 - ← o ispred akcenta, sporadično (ug'nište, uz: og'nište)

3.11. Kratki silabemi nastali su i od dugih silabema izvan naglašenoga sloga.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n ñ p b t d c ſ k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← və, və-, sporadično (v no'fi, v'nuk, uz: 'nuk)
 - ← Ø u 'vu:šta

- j ← đ
 ← dž
 ← ī
 ← l iza /k g/, preko stadija ī (primjeri potvrđuju tu pojavu samo ispred /i e/: k'jicat, k'jet, g'ji:št „glista”, g'jedat)
 ← (mletacizmi: jero'so:l, je'ometro, je'na:r, 'jac „led” itd.)
- r ← ř:, ř (u sljedovima/e(:)r, a(:)r/, v. 2.232, 3.1 ima sporadičnih potvrda restituiranja kratkoga ř, vjerojatno pod utjecajem adstratnih govora i standardnog jezika: xf'va:ški, 'Tršt, pŕs'lo, pŕne'ši, uz: xer'va:ški — xar'va:ški, 'Teršt, parne'ši itd.).
 ← ſ
 ← ž intervokalno u prez. glag. 'mot i njegovih kompozita
- l ← l:, l dekompozicijom u /e(:)l/ (v. pod e:, e)
- n ← m finalno (v. 2.231)
- f ← (onomatopeje)
 ← (tuđice)
 ← v u finalnom položaju, sporadično i pred bezvučnim opstruentima
 ← p ispred ploziva, sporadično (f'cela, konof'ciť, komp. 'lefci; v. i pod š)
- c ← č
 ← t (v. 1.222)
- š ← s ('ta:št)
 ← š ('miš)
 ← č, p pred plozivom (ju'na:ški, š'tif, v. 2.223)
- ž ← z ('koža „koza”)
 ← ž ('ko:ža „koža”)
 ← žđ u 'dežilo je „kišilo je”
- x ← k ispred ploziva (Gsg 'noxta, 'laxta, odatle i Nsg 'noxet, 'laxet, uz 'laket; v. i pod š)
 ← g u finalnom položaju ('ro:x, g'lox)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga dvoakcenatskog sustava (sistem A).

'V: ← ^

- ← " u zatvorenom slogu pred sonantom (v. 2.33)
 ← prijelaz " s otvorene ultime na dugu penultimu, sporadično (g'la:va — gla'va, 'ru:ka — ru'ka, ali samo: b'ra:da; mle'ko, de'te i dr.)

'V ← "

← prijelaz " s otvorene ultime na kratku penultimu, sporadično ('igla, 'igra, 'deška, 'metla, 'voda, uz: vo'da, še'lo, ver'xi, po ži'me, bo'sha, mog'la, dob'ro, ple'te, mel'ci itd.)

V ← V̄

← V̄ u nenaglašenom slogu

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Ploziv se ne pojavljuje ispred sonanata /l r n ñ/:
- ili je nestao (njež'lo „gnijezdo”, 'po:lne, žd'vinut, je'na, 're:n, 're, ali i: g're:n, g're, g're:da)
 - ili je zamijenjen sonantom ili frikativom (v. 2.223).
- 3.411. Ploziv se ne pojavljuje ispred drugoga ploziva:
- ili je nestao ('cela „pčela”, ce'lica, 'ša ſemo, ka 'bude, šeš 'pu:ti)
 - ili je zamijenjen frikativima /š f x/ (v. 2.223)
- 3.42. Često nestaje krajnji dental iz finalnih skupina /št, žd/, u pojedinim leksema uvijek ('ješ „jesti”, 'še:š, jede'na:š, g'roš „grozd”, uz: 'še:št, 'ješt, jede'na:št, g'rošt — g'rožd, ali samo: 'deš „dažd”, 'miloš).
- 3.421. Sonant /v/ sporadično je nestao iz skupine tvr (ce'te:rni, ali: t've:rni), a nema ga ni u skupinama svl-, svr- (š'le:t, š'ra:b). Nestao je i kad prijedlog ve nije dao ve ili va, u vezama kao: mel'že k'ravu 'vecer, ne 'jutro.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena

- u inicijalnoj skupini və + s', š (š'vi, š've, š'vega, š'vaki, ali: 'veš, šv'enec „uš”)
- sporadično u inicijalnoj skupini və + d (d'vije ← vdiše „odmah”, ali: vdo'vec)
- sporadično u skupini /jž/ (g'rojže, Gsg 'dejža, uz: g'rožje, 'dežja — deža)
- u leksemu ža'jik „jezik”.

DALIBOR BROZOVIĆ

DOBRINJ (OLA 24)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
	a:				a	

- 1.11. Silabem je i [ɪ], za razliku od drugih silabema uvijek kratak.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. Fonem /v/ ponaša se kao sonant samo ispred vokala — inače kao šumni (usp. 2.222, 2.333)

- 1.212. Za foneme /r/ i /j/ v. opis Sali, OLA 37, pod 1.211, 1.212.

1.22. Šumni konsonanti (turbulenti, opstruenti)

p	b	f
t	d	
c		s z
č		š ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Mjesto akcenta ima distinkтивnu funkciju.
- 1.32. Svi vokalski silabemi mogu biti kratki i dugi, ali sonantski silabem [ʃ] ne može biti dug (usp. 1.11).
- 1.33. Nema fonološki relevantnoga tona.
- 1.34. Svi silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.35. Inventar prozodema obuhvaća dakle dva akcenta, dugi i kratki ('V: 'V), kao i nenaglašenu dužinu i kračinu (V: V).
- 1.351. Puni inventar ostvaruju samo vokalski silabemi, za [ʃ] vidi 1.11. i 1.32.

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki se može pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju u riječi, ispred i iza pojedinih konsonanata. Za dužinu usp. 2.33.
- 2.12. Silabem [ʃ] redovno je u sredini riječi, ali ne dolazi iza sonanata (osim /v/ i /m/) ni iza /t/, a iza vokala javlja se samo na morfemskoj granici.
- 2.121. U jednoj riječi može biti samo jedan [ʃ].
- 2.13. Dva se vokala mogu ostvariti uzastopce.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju u riječi.
- 2.22. Konsonantske skupine
 - 2.221. U početnom se položaju mogu naći dva sonanta samo pod uvjetom da je prvi /m/ ili /v/.
 - 2.2211. Fonem /v/ ne može stajati u istom slijedu iza šumnoga suglasnika a ispred r/ʃ (sraka, če'tʃti:, čr'čok i sl.).
 - 2.2212. U slijedu velar + /l/ opozicija /l/ ~ /j/ (\leftarrow I, usp. 3.2) neutralizirana je ispred /i/, rjeđe ispred /e/. Ispred /i/ leksička reparticija između /j/ i nulte realizacije (npr. 'gi:sta, 'xib, k'ji:n). Iznimno je k'l'i:šta.
 - 2.222. Fonem /v/ ispred vokala funkcioniра kao sonant, pa ispred njega bezvučni šumni ostaju neizmijenjeni, ali ispred bezvučnih /v/ prelazi u /f/: of'sa prema o'vos || 'zo:b.

- 2.223. U slijedu dvaju prekidnih šumnih suglasnika (umjesto drugoga može biti nazal) prvi se otvara u kontinuant: $p \rightarrow f$, $c \rightarrow s$, $\check{c} \rightarrow \check{s}$, $k \rightarrow x$ (slično $/m/ \rightarrow /v/$ ispred $/n/$).
- 2.2231. U slijedu ploziv + kontinuant prelazi drugi član u odgovarajući afrikat, a daljnje se promjene vrše prema 2.223: f/ci prema 'pos „pas”, ali ipak če'nica „pšenica”.
- 2.224. U slijedu triju šumnih ispada dentalni ploziv, bio na prvom ili srednjem mjestu.
- 2.225. U materijalu nema primjera za $/f/$, $/x/$, $/c/$, $/\check{c}/$, $/t/$ ispred zvučnoga šumnog suglasnika (u *sandhiyu* vjerojatno alofoni $[v]$, $[\gamma]$ za kontinuante, a $/z/$, $[\check{z}]$, $/j/$ za stopove, usp. i 2.23, 2.222).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant $/l/$ obično se gubi na koncu sloga (i riječi, redovno u *I*-participu).
- 2.2311. Fonem $/l/$ palatalizira se ispred $/j/$: $ve'se:l'ji::$.
- 2.232. Ispred labi(odenta)ja la neutralizira se opozicija $/n/ \sim /m/$.
- 2.2321. U dočetnoj poziciji prelazi $/m/ \rightarrow /n/$ gdje nema morfonološke alternacije dočetnoga $/m/$ s nedočetnim (dakle samo indeklinabili i nastavci).
- 2.233. Fonem $/f/$ dolazi gotovo samo u tuđicama (v. i 2.222-3).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od prozodema (1.35) može se kombinirati sa svim vokalskim silabemima.
- 2.311. Sonantni silabem $[f]$ kombinira se samo s prozodemima 'V i V.
- 2.32. Distribucija naglaska i kvantitete u načelu je slobodna za sve slogove u riječi.
- 2.33. Dugi silabemi mogu se nalaziti u prvom prednaglasnom slogu, pod naglaskom i iza naglaska. Pod tim uvjetima može slijediti nekoliko dugih silabema jedan za drugim.
- 2.331. Ispred slijeda sonant (izuzev $/v/$, usp. 2.333) + konsonant (šumnii ili drugi sonant) kratki se vokali duže.
- 2.332. U neodređenim uvjetima duži se vokal (češće naglašen) i ispred dočetnoga sonanta ('di:m, je'do:n, ali 'vetor).
- 2.333. Ispred $/v/$ nema duženja tipa pod 2.331. ni tipa pod 2.332 (u tim je pozicijama šumnii alofon).
- 2.34. Naglašeni dugi i kratki silabemi mogu stajati na svakom slogu uključujući dakle i otvorenu i zatvorenu ultimu.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ţ/ potječu od odgovarajućih jedinica u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i: ← ē (osim ispred t, d, s, z, n, l, r + neprednji vokal, dakle uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
 - ← e iza finalnoga -gj-: k'la:sjī:, spa:'ni:, ve'se:l'ji:, ze'li:, prok'je:stvi:
- i ← ē (kao /i:/)
- e: ← ē: ispred t, d, s, z, n, l, r + neprednji vokal, uglavnom prema zakonu Jakubinskoga, uz paradigmatska izjednačivanja tipa v 'leti prema 'leto umjesto v *liti
 - ← ē:
- e ← ē (kao /ě:/)
 - ← ę (izuzev nekoliko leksema s ję-, žę- > ja-, ža-)
- a: ← ə: sta:b'lo, 'da:n, 'la:n, 'la:ž, Gpl 'pala:c prema 'paloc, ses'ta:r, do'sa:k (ali ne duženje u 2.331-2)
- a ← ə sporadično: va vo'di (usp. 'vožge), 'laže (prema 'la:ž, i sl.)
 - ← ę u nekoliko leksema u početnoj poziciji iza /j ź/: za'jik < *ja'zik, 'jašmi:k „ječmenac“, ali že'ja, p'rije:la itd.
- o: ← ə (samo pri duženju u 2.331-2: je'do:n, 'so:n „san“)
 - ← ɿ: ('po:ž itd.)
- o ← ə (ko'noc, 'son, cvo'te, usoх'nu:, stok'lo, do'nos, 'vetor, 'sedon, o'goń itd.)
 - ← ɿ ('vona, bo'xa itd.)
- u: ← ɿ:
- u ← ɿ
- ţ ← ţ:

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n n̄ p b t d c s z t̄ č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih jedinica u ishodišnem sustavu. Osim toga:

- v ← m ispred n
- j ← đ
 - ← ī
 - ← l iza /k g x/ ispred /i/ i obično ispred /e/: k'ji:n, prok'je:stvi:
- l ← sporadično od -í (p'rijatel)

- r ← ſ
 ← sporadično od /ž/ u intervokalnom položaju
- n ← -m (ograničenje v. 2.2321)
- ń ← í sporadično u slijedu /mí/: zem'ńa
- f ← (u onomatopejama)
 ← (u posudenicama)
 ← p pred prekidnim šumnim suglasnikom (v. 2.223, 2.2231)
 ← v pred bezvučnima
- c ← s iza ploziva (v. 2.2231)
- s ← c pred plozivom (pri tom se ponaša /ts/ kao i /c/)
- z ← c pred zvučnima u *sandhiju*
- č ← š iza ploziva: če'nica (<*fčenica<*pčenica<pšenica, usp. 2.2231)
- š ← č pred plozivom i nazalom: 'maška, 'obla:šno, 'U:ška, ko'va:šnica,
 'pošne:, 'jašmi:k
- ž ← tuđi ž
 ← č pred zvučnima (i u *sandhiju*?)
- x ← k pred prekidnim šumnim suglasnikom, uključujući i slijed /kk/:
 'loxki: (X 'logok „lak“)

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga dvonaglasnog inventara (sustav A, ili, distribucijski točnije, sustav C s recentnim dvoakcenatskim inventarem zbog kasnijega prijelaza ~ > ^):

- 'V: ← Ŧ (uključujući i primjere kao 'gi:nu: = 3. mn. prezenta prema 'ginu: = l-particip)
 ← Ŧ pri duljenju (v. 2.331-2)
 ← Ŧ sporadično u srednjim zatvorenim slogovima i kada se ne nalazi ispred sonanta
- 'V ← Ŧ
- V: ← Ŧ (uključujući sporadično i Ŧ iza staroga primarnog akuta: po-'ginu:t i sl.)
 ← Ŧ pri duljenju (v. 2.331-2)
- V ← Ŧ

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Sonanti se gube u nizu pozicija:
- 3.411. Za gubljenje /v/ v. 2.2211.
- 3.412. Sonant /j/ gubi se sporadično iza suglasnika a ispred /i:/, i/ (usp. 2.2212). U dočetnom slijedu -Cji: gubi se /j/ prvenstveno ako je /i:/ pod naglaskom ili ako se radi o -CCji: (v. 3.1. pod i: od e)
- 3.4121. Dočetni /j/ gubi se iza /ž/: 'dož, ali dož'ja
- 3.413. Za gubljenje /l/ v. 2.231.
- 3.42. U početnim skupinama dvaju šumnih suglasnika (koje se kao i u sredini riječi obično transformiraju u slijed kontinuant + stop), prvi se sporadično gubi (v. 2.2231)
- 3.43. Za gubljenje dentala u konsonantskim skupinama v. 2.224.
- 3.44. Fonem /x/ gubi se u oblicima glagola *xítēti*

3.5. Metateza

Metateza je izvršena:

- u inicijalnoj skupini vəs-, vəš-: s'vi, s've (ali 'vos), šve'noc „(biljna) uš“
- u leksemu za'jik „jezik“.

VIDA BARAC-GRUM

RUKAVAC (OLA 25)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /f:/ i /r/, u interkonsonantskoj poziciji i na početku riječi.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	l	m
j	í	n

- 1.211—213. Vrijedi opis OLA 37.

- 1.214. Fonem /v/ ponaša se i kao opstruent (v. 2.237).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	š	ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Vrijedi opis OLA 37.
- 1.32. Svi silabemi, naglašeni i nenaglašeni, mogu biti dugi ili kratki.
- 1.33. Dugi naglašeni silabemi mogu biti silazni ili uzlazni.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća tri akcenta (V:, Ñ:, 'V) kao i neakcentiranu dužinu i kračinu (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema slobodna je ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Kako dugi tako i kratki vokali mogu se ostvariti u početnom, središnjem i dočetnom položaju.
- 2.13. Silabemi /t̪: t̪/ dolaze iza sonanata /m/ i /v/ i iza svih opstruenata u interkonsonantskoj poziciji i na početku riječi.
- 2.14. U jednoj riječi može stajati samo jedan /t̪(.)/.
- 2.15. Vrijedi opis OLA 37.

2.2. Konsonantizam

- 2.21—2.22. Vrijedi opis OLA 37.
- 2.23. Konsonantske skupine
- 2.231—2.234. Vrijedi opis OLA 37.
- 2.235. Vrijedi opis OLA 37 (kli:n, g'le:da:, g'linen:i:, ali gli:sta).
- 2.236. Slijed /čr/ dosljedno se čuve u sustavu ('čr:n, črlé:n).
- 2.237—2.238. Vrijedi opis OLA 37.
- 2.24. Pojedinačni konsonanti
- 2.241. Vrijedi opis OLA 37.
- 2.242. Fonem /l/ dolazi i na kraju sloga i riječi (te:l'čit, jě:lva, sò:l, cè:l, prišà:l)
- 2.243. Vrijedi opis OLA 37.

2.3. Prozodija

- 2.31. Vrijedi opis OLA 37.
- 2.32. Dugi silabemi mogu se nalaziti u prednaglasnom slogu, pod naglaskom i iza naglaska.
- 2.33. Vrijedi opis OLA 37.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Vrijedi opis OLA 37 s ovim razlikama i dopunama:

Ne vrijedi:

i: ← ē:
 i ← č
 a: ← ę u nekoliko korijena iza /j č ž l/
 u: ← o: u zatvorenom slogu ispred /n/
 r ← ri, rě u pri(-), pre(-)

Treba dodati:

e: ← ē: (redovito)
 e ← č (redovito)

- 3.11. Dugi vokali mogu stajati i iza akcenta ('tr̩ga:, 'obr̩:vi:, p'lami:k, s'kova:n, klū:či:, zgū:bi:).

3.2. Konsonantizam

Vrijedi opis OLA 37 s ovim razlikama i dopunama:

Ne vrijedi:

c ← č u skupini /čr/
 đ ← d
 đ ← jd
 đ ← dəj

Treba dodati:

č ← jt
 x ← g u pojedinačnim leksemima na absolutnom kraju riječi (g'lox, p'rax)
 p ← f sporadično u leksemima stranoga podrijetla (po'neštra).

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskoga inventara (sistem C):

˘: ← ^ na svakom slogu u riječi, zadržavajući staro mjesto, i duljenjem
 (usp. 2.33) (bogà:to, gì:neš)
 ← ~ na ultimi

\tilde{V} : $\leftarrow \sim$ na svakom slogu u riječi, zadržavajući staro mjesto, osim na ultimi

'V $\leftarrow \sim$ na svakom slogu u riječi, zadržavajući staro mjesto

V: $\leftarrow \tilde{V}$ ispred i iza akcenta na starom mjestu

V $\leftarrow \tilde{V}$

3.4. Gubljenje glasova

3.41.—3.43. Vrijedi opis OLA 37.

3.44. U zamjeničkom korijenu vəs', osim m. r. sg., ispada /v/ ('sa, 'se, 'si, ali 'vas).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u leksemu jazik \rightarrow za'jik.

BOŽIDAR FINKA

BRINJE (OLA 34)

Vrijedi opis za punkt OLA 37 (Sali) s ovim razlikama:

- 1) Javljuju se silabemi /r:/ i /ř/, jednako u naglašenom i nenaglašenom slogu, i ne samo među konsonantima nego i na početku riječi (Rvà:t, se'křva, bř:niě:) (usp. 1.11, 1.211, 1.31, 1.32).
- 2) Vokalni fonemi /e:/ i /o:/ u slobodnoj se raspodjeli ostvaruju ovim monoftonškim [e:], [o:] ili diftonškim [ie:], [uo:] varijantama, a vokalni fonem /a:/ ima monohtonške varijante [a:] i [ã:] (usp. 1.12).
- 3) Fonem /v/ ne prelazi u /f/ asimilacijom po zvučnosti (usp. 1.213, 2.237).
- 4) Redovito je izgubljen fonem /x/ (ř:bat, g'raorica); sustavno se ostvaruje [x] samo sekundarno, u skupini [xt] ← /kt/ i /ft/ ('doxtor, 'naxta); inače je često zamijenjen fonemima /j/ i /v/ (orl:j, sná:ja, 'uvo, bú:va).
- 5) U prozodiji postoje intonacijske opozicije, uglavnom dugih prozodema, pa prozodijski inventar ima tri akcenta: V:, V: i 'V (usp. 1.33). Akcenat se V mjesto V: ostvaruje rijetko (séstra pored sé:stra, eventualno 'sestra).
- 6) Silabemi s uzlaznom intonacijom automatski su naglašeni. Uzlazni se ton pojavljuje kao rezultat dezoksitoneze (glá:va < glává, sé:stra ili séstra < sestrá), ali se u krajnjem zatvorenom slogu akcenat može i zadržati (čo'vik, četrtá:k).
- 7) Izostaju promjene navedene u t. 2.15 — 2.153.
- 8) Konsonantske skupine /pj/ (<p+žj) i /bj/ (<b+žj) mogu se ostvarivati i bez epentetskoga /l/ (snò:pje i snò:płe, grò:bje i grò:błe), dok se /vj/ (<v+žj) redovito ostvaruje s epentetskim /l/ (zdrá:víe) (usp. 3.2).
- 9) Dočetno /l/ ostaje u glagol. pridjevu radnom m. roda (usp. 2.242).
- 10) U nekim leksemima tuđega podrijetla fonem je /f/ zamijenjen fonemom /p/ (po'neštra, pi'jaker) (usp. 2.243).
- 11) Akcenat se 'V ne ostvaruje u otvorenoj ultimi, osim u enklizi (usp. 3.31).

12) Gubljenje fonema /v/ manje je učestalo nego u punktu OLA 37, dok se fonem /x/ redovito izgubio, nestajanjem ili zamjenom fonemima /j/ i /v/ (usp. 3.41, 3.411).

13) Manje je obično i nestajanje početnih, pa i središnjih konsonantskih skupina u određenim pozicijama nego u punktu OLA 37 (usp. 3.42, 3.423).

14) Metatezom je obuhvaćen zamjenički korijen vəs' (s've, s'veki, tako i 'sav) kao i u punktu OLA 37 (usp. 3.5), ali su še'na:c i je'zi:k bez metateze.

BOŽIDAR FINKA

SALI (OLA 37)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

1.11. Silabem je i /ɪ/, koji je uvijek kratak.

1.12. Vokalni se fonemi /e: a: o:/ redovito ostvaruju, u slobodnoj raspodjeli, monohtonškim [e: a: o:] ili diftonškim [ie: ya: yo:] alofonim varijantama, pri čemu se monohtonške alofone varijante mogu ostvarivati i kao kratke.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m	
	l	r	n
j	í		ń

1.211. Neslogotvorno [r] alofon je nenaglašenoga /r/ (usp. 1.31, 1.32).

1.212. Neslogotvorni vokal [i] u nevezanoj je reparticiji s kontinuantom [j]; oba su ta alofona varijante fonema /j/, koji se ponaša kao sonant.

1.213. Fonem /v/ iznimno se ponaša i kao opstruent (usp. 2.237).

1.214. Neslogotvorni vokal [u] u nevezanoj je reparticiji s kontinuantom [v]; oba su ta alofona varijante fonema /v/.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c		s z
č		š ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi, među njima i /ř/, mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.32. Svi silabemi, naglašeni i nenaglašeni, mogu biti dugi i kratki, izuzev silabem /ř/, koji je uvijek kratak (usp. 1.11).
- 1.33. Inventar prozodema obuhvaća dva akcenta ('V: 'V) kao i neakcentuiranu dužinu i kračinu (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Vokalni ostvaraj [y], alofon kratkoga /i/, javlja se u slobodnoj varijaciji s [i] u svim položajima osim iza mekih konsonanata /j í ñ í ð/.
- 2.12. Nenaglašeni, rjeđe naglašeni, kratki vokali /i e/ mogu se reducirati na alofonu varijantu [ə]; mogu se i posve izgubiti. Pri potpunom gubljenju vokala /i e/ mijenja se slogovni sastav riječi, jednako uz opstruente kao i uz sonante, osim uz sonant /r/ koji tada postaje silabem (ko'prva).
- 2.13. Kratki vokali /i e a o u/ mogu se ostvarivati u svakoj poziciji u riječi, pod akcentom, ispred i iza akcenta.
- 2.131. Dugi se vokali ostvaruju samo pod akcentom i u slogu neposredno ispred akcenta.
- 2.14. Silabem /ř/ dolazi iza sonanata /m v/ i iza svih opstruenata osim /t ð/, uvijek samo u središnjim slogovima.
- 2.15. Umjesto vokala /e:/ i /e/+/n/ u zatvorenom slogu obično se ostvaruje /i:/ odnosno /i/ ('mi:ndula, k'rajin).
- 2.151. Umjesto vokala /o:/ i /o/+/n/ u zatvorenom slogu obično se ostvaruje /u:/ odnosno /u/ ('lu:nka, čo'vikun).
- 2.152. Gdjekad i mjesto vokala /a:/ i /a/+/n/ u zatvorenom slogu ostvaruje se /u:/ odnosno /u/ (je'du:n, 'bu:nka, 'imun).

- 2.153. Vokali + /n/ u zatvorenim slogovima na kraju riječi, rjeđe u unutrašnjosti riječi u zatvorenim slogovima, često tvore nazaliziranu varijantu prethodnoga vokala (npr. (-)an → (-)ə, ili sl.) kao pozicijsku varijantu slijeda sa stavljenočnog od toga vokala i nazalnoga konsonanta.
- 2.16. Zijev se uklanja umetanjem /j/ (po'ji:sti prema 'istii) ili stezanjem ('mo:ga); nema primjera za umetanje /v/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svaki se konsonant pojedinačno može nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi.
- 2.22. Zvučni opstremeni zadržavaju zvučnost i na apsolutnom kraju riječi, iako im zvučnost može manje ili više oslabiti
- 2.23. Konsonantske skupine
- 2.231. Nema konsonantskih skupina u kojima bi koji od konsonanata /s z c/ stajao ispred kojega od konsonanata /š ž č ī ñ ţ đ/.
- 2.232. U pravilu se ne ostvaruju početne skupine ploziv+ploziv ('tica, 'kati), ploziv+afrikat (če'la) i ploziv+frikativ (še'nica).
- 2.233. Početni slijed sonant+sonant dolazi samo onda ako je prvi /m/ ili /v/.
- 2.234. Čuvaju se finalne skupine -st, -zd, -šf ('po:st, g'rozd, Gpl 'godišf), ali 'daž.
- 2.235. Iza velara a ispred /i e/ umjesto /l/ često se ostvaruje /í/ (k'íi:ške, klé:pa:c, gíi:s'ta, g'íedati, x'íi:b).
- 2.236. Slijed /čr/ čuva se u sustavu (č'ri:vo, č'rv, č'ri:pńa, ali 'črni, čr'lena).
- 2.237. Umjesto sonanta /v/ ispred bezvučnih konsonanata fakultativno se izgovara /f/ (of'čina, 'no:fci).
- 2.238. Asimilacijom po zvučnosti afrikat se /c/ zamjenjuje frikativom /z/, a afrikat /č/ frikativom /ž/ (o'ta:z bi, v'ražbina).
- 2.24. Pojedinačni konsonanti
- 2.241. U dočetnoj poziciji u pravilu nema opozicije /n/ ~ /m/, a ostvaraj je samo /n/ (g'rú:n, 'osan), ali 'di:m, pi'to:m.
- 2.242. Fonem /l/ dolazi i na kraju sloga i riječi, ali može i izostati ('za:va, ali ko:l'ca); dočetno se /l/ uvijek gubi u glagolskom pridjevu radnom m. rodu ('ču:, 'reka, 'vidi, 'uze).
- 2.243. Fonem /f/ uglavnom dolazi u tadicama i onomatopejama; iznimno se pojavljuje i asimilacijom po zvučnosti mjesto fonema /v/ (usp. 2.237).

2.3. Prozodija

- 2.31. Naglašen može biti silabem u svakom slogu u riječi.
- 2.32. Dugi silabemi mogu se nalaziti pod naglaskom i u slogu neposredno ispred naglaska. U jednoj riječi mogu dakle biti najviše dva duga silabema: jedan nenaglašen i jedan naglašen.
- 2.33. Ako je ispred slijeda sonant+sonant silabem naglašen, opozicija se po kvantiteti obično neutralizira u korist dužine.
- 2.34. Naglašen vokal zatvorenoga krajnjega sloga u pravilu je dug ('di:d, pe:'ta:k, o'ta:c).
- 2.35. Akcenat se prenosi na proklitiku (i prefiks) uglavnom samo onda kad osnovna riječ nije dulja od dva sloga ('po vodu, 'na glavu, 'na more, 'zaboga, ali: na 'kokošu).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ſ/ potječu od odgovarajućih silabema ishodišnoga sustava. Osim toga:

- i: ← ě: (ako ne slijedi tvrdi dental; uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
← e: u zatvorenom slogu ispred /n/
- i ← ě (ako ne slijedi tvrdi dental; uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
← e u zatvorenom slogu ispred /n/
- e: ← ě: (ispred tvrdih dentala; uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
← a: u leksemima 're:sti, re:'ba:c i k're:sti (uz k'ra:sti)
← ɛ:
- e ← ě (ispred tvrdih dentala; uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
← ɛ
- a: ← ə:
← ě: (u primjera kao gňa:z'do)
← ɛ: u nekoliko korijena iza /j č ž ſ/ (pri'ja:ti, po'ča:ti, na'ža:ti, prok'la:ti)
- a ← ə
← ɛ u nekoliko leksema iza /j č ž ſ/ (ja'zi:k pored je'zi:k)
- u: ← ɪ:
← ɔ:
← o:, rjeđe a:, u zatvorenom slogu ispred /n/
- u ← ɪ
← ɔ
← o, rjeđe a, u zatvorenom slogu ispred /n/

- ← və u većini primjera (udo'vica, u'torak, prijedlog i prefiks u(-), ali: 'nuk, 'če:ra)
- ř ← -ri-, -rě- (uvijek u pri(-), pre(-) i fakultativno u nekoliko leksema: ko'pri:va, 'br̩me pored b'rime)
- ← ř:

3.11. Kratki su vokali nastajali i skraćivanjem dugih iza akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c z s ī d č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnoga sustava. Osim toga:

- v ← m ispred n u nekoliko leksema (gu:v'no, sedav'najst, osav'najst)
- j ← ā obično
← Ŧ u zijevu, rijetko (usp. 2.16)
← š ispred č (praj'čevina)
← s ispred c (pra:j'ci)
← ī ispred k (Pali'ku:jka, Ra'levijka)
- ī ← ī iza velara a ispred /i e/ (usp. 2.235)
← l̩j (ve'se:lé, 'ze:lé)
← j u slijedu labijal +əj (zd'ra:vlé)
- r ← ž intervokalno, rijetko ('more ← može, do'rene)
← rj (š'kare, 'mo:re, ali mo:r'je: 'uzburkano more')
- n ← m u dočetnoj poziciji (usp. 2.241)
- ń ← nəj (i'ma:né)
- f ← u tudicama (fu'ne:stra)
← u onomatopejama ('fiflati)
← xv (fal- ← xval-)
← v izuzetno, asimilacijom po zvučnosti (usp. 2.237, 2.243)
- c ← u skupini /cr/ ← /čr/ u manjem broju primjera (usp. 2.236)
- s ← c u sandhiju (o'ta:ste je . . .)
- z ← c u sandhiju asimilacijom po zvučnosti (usp. 2.238)
- č ← jt u -jti, nereditivo
← təj (pru:'te:)
- đ ← ā rijetko (usp. j ← đ), uglavnom fakultativno
← jd u oblicima glagola iti složenoga s prefiksima, nereditivo
← dəj (su:'de:)

- š ← č ispred k ('lu:ška, 'ma:ška)
 ← č ispred n ('o:blašno, 'mušno)
 ← t ispred n ('sinošni)
 ž ← č u sandhiju asimilacijom po zvučnosti (usp. 2.238)
 x ← k sporadički disimilacijom u skupini xt←kt ('la:xti, 'no:xti)

3.21. Osim toga, zvučni su opstruenti nastajali i od odgovarajućih bezvučnih i obrnuto u rezultatu regresivne asimilacije po zvučnosti.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga dvoakcenatskoga inventara (sustav A).
- 'V: ← ^ na svakom slogu u riječi, zadržavajući u pravilu staro mjesto; među primjerima nalaze se i takvi kao 'di:d, o'ta:c (usp. 2.34)
- 'V ← " na svakom slogu u riječi, ako nije bilo razloga za duljenje, zadržavajući u pravilu staro mjesto
- V: ← Ě samo ispred akcenta
- V ← Ě
 ← Ě skraćivanjem iza akcenta
 ← Ě i Ě s kojih je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Konsonant /v/ izgubljen je u nekoliko primjera na početku riječi ('če:ra, 'nuk) i često u konsonantskom slijedu sv- (se'kǐva, s'raka, sr'biti, ali s'vo:))
- 3.411. Konsonant /x/ izgubljen je u glagolu 'titi 'htjeti'
- 3.42. U početnim konsonantskim skupinama sastavljenima od ploziva i drugoga opstruenta u pravilu je izgubljen prvi član: 'di, 'tica, so'vati (uz co'vati), če'la, še'nica (usp. 2.232); često je tako i u sredini riječi ('ni:der, 'niko)
- 3.423. U konsonantskim se skupinama sporadički gubi ploziv ispred drugoga opstruenta i u sredini riječi (b'raski ← bratski).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena
 u zamjeničkom korijenu vəs'- (s've, s'vaki, tako i s'va:s),
 u leksemu všenac → šve'na:c,
 u leksemu jazik → za'ji:k (ali je danas obično je'zi:k).

PETAR ŠIMUNOVIC

KOMIŽA (OLA 42)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ɛ:	ɔ:	ɛ	ø
o:		e	o

a

- 1.11. Fonem /ɛ:/ ostvaruje se kao [ɛ:] ili prelazi u /i:/ (pi:st), a fonem /ø:/ ostvaruje se kao [ø:] ili prelazi u /u:/ (brù:d).
- 1.12. Fonemi /e o/ ostvaruju se u nenaglašenim slogovima kao rezultat kraćenja nekadašnje kvantitete. Vokal /e/ ostvaruje se kao [ɛ] ili prelazi u /i/ (Gsg ma'tikē i ma'tiki), a vokal /ø/ ostvaruje se kao [ø] ili prelazi u /u/ (Isg 'silən i 'silun; gošpi'na i gušpi'na).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	n

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	θ
c		z
č	š	ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.32. Silabemi, naglašeni i nenaglašeni, mogu biti dugi (fonetski poludugi) i kratki.
- 1.33. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, tri akcenta /V: Ñ: 'V/ i neakcentiranu dužinu i kračinu /V: Ñ/.
- 1.34. Dugi silabemi često se ostvaruju poludugo, pa se katkad zatire opreka prema kratkim silabemima.

2. DISTRI BUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokala uglavnom je slobodna. Svaki vokal može stajati ispred i iza pojedinačnih konsonanata.
- 2.12. Dugi vokali dolaze pod dugim akcentima i u dugim nenaglašenim slogovima.
- 2.13. Naglašeni vokal /a/ u nefinalnim slogovima ispred konsonanata ostvaruje se kao [ã:]: jã:ma, blã:jdon, nã: glovu, pã:ršta, švã:rdal, ali: 'pauk, 'paucina, 'kaul, 'kaoš. Ostvaraj [ã:] u leksemima b'raški, g'raški i sl. vjerojatno je utjecaj standardnog jezika.
- 2.14. Zijev se često uklanja, i to: kontrakcijom (mù:ga), umetanjem /v/ (gavù:n) ili umetanjem /j/ ('u joko) uz zadržavanje zijeva: gaù:n, 'u_oko, 'uištinu itd.
- 2.15. Nepostojani vokali su /a/ (cã:val cò:vli, už_žl:d, ali 'už_nogu), /o/ (šešt'ra, Gpl 'šeštor; 'jutro, Gpl 'jutor), /o:/ (jedò:n, Npl jel'ni; kotò:l, Npl 'kotli).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svaki se konsonant može nalaziti uz svaki vokal u svakom položaju u riječi. Ograničenja se pojavljuju u konsonantskim skupinama.
- 2.211. Zvučni opstruenti zadržavaju zvučnost na apsolutnom kraju riječi, ali im je zvučnost nešto oslabljena.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Ne ostvaruju se inicijalne konsonantske skupine, ako je konsonant /t/ prvi član skupine.
- 2.222. Ne ostvaruju se inicijalne konsonantske skupine sonant + opstruent.
- 2.223. Ne ostvaruju se inicijalne skupine dvaju sonanata, osim kad je prvi sonant /m/ ili /v/. Jedini je izuzetak u građi: l'no (<- d'no).
- 2.224. Konsonantske skupine ploziv + ploziv, rjeđe ploziv + koji drugi opstruent, izbjegavaju se, i to eliminiranjem prvoga člana skupine. Usp. 3.41.

- 2.225. Konsonantske skupine ploziv + drugi opstruent izbjegavaju se zamjenom prvoga ploziva frikativom ili sonantima /l/ /j/ /v/. Tako:
- /c/ → /š/ ispred /k/: mā:ška, 'Viško; /c/ → /š/ ispred /t/: pò:š̄'to; /g/ → /j/ ispred /d/: blā:jdon; /k/ → /j/ ispred /c/: kū:jci (← kū:kci); /k/ → /j/ ispred /t/: 'nojti; /k/ → /j/ ispred /c/: trū:vci; /p/ → /v/ ispred /t/: 'ovtina; /p/ → /v/ ispred /k/: 'puvka; /t/ → /l/ ispred /k/: 'polkova; /t/ → /l/ ispred /p/: 'polpiš; /t/ → /j/ ispred /š/: po'kujštvu. Podrobnije usp. 3.2.
- 2.226. Izbjegavaju se skupine /t d/ + sonanti, osim /r l/, tako da se na mjestu dentala često pojavljuje /l/: 'olma, po:lnè: l'no, Poljā:micje. Usp. 3.2.
- 2.227. Izbjegavaju se konsonantske skupine frikativ + afrikata: /š/ → /j/ ispred /c/: prō:jca. Usp. 3.2.
- 2.228. Pojednostavljaju se konsonantske skupine ploziv + nazal: /c/ → /š/ ispred /n/: 'mušno; /t/ → /š/ ispred /n/: 'šinôšní.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /đ/ pojavljuje se pod utjecajem standardnog, a prije i talijanskog jezika. (U ptc pass pojavljuje se /j/ ili /dj/: 'rojen, ali 'vidjen, našo:djen.)
- 2.232. U finalnom položaju u primjerima gdje nema morfološke alternacije dočetnoga /m/ s nedočetnim, utrta je opreka između /n/ i /m/ u korist /n/.
- 2.233. Sonant /m/ ne može se pojavit ispred /t d c/. Na tim mjestima ostvaruje se /n/: pò:ntin, ošandesè:t, mon'cina.
- 2.234. Sonant /n/ ne može se pojavit ispred bilabijala /p b/. Na tim mjestima ostvaruje se /m/: jedompù:t, 'ximben.
- 2.235. Fonem /f/ dolazi u tudicama, u onomatopejama i u nekoliko riječi kao npr. fo:'la, 'ufońe, Fò:r. Usp. 3.2.
- 2.236. Fonem /x/ kao velarni spirant čuva se dobro u svim pozicijama, osim u nekih oblika glagola 'tit 'htjeti': ti:, 'tila, 'tilo.
- 2.237. Fonem /l/ ostaje na kraju riječi i na kraju sloga. Samo katkad izostaje u ptc act m: 'šijo, bi:, vâ:že pored: 'šijol, bî:l, vâ:žel, ali samo 'umor (=umro).
- 2.238. Na početku riječi ispred vokala fakultativno se može ostvariti /j/: 'joko, jû:šta, Ja'merike. Redovit je u rijećima: 'jepet, ju'dija i redovito ga nema: ô:n, 'ošan, u'bit, 'Ana itd.

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcent može biti na svakom slogu u riječi.
- 2.311. Pod akcentom i u slogu neposredno pred kratkim i silaznim akcentom razlikuju se dugi i kratki slogovi (usp. 1.31. — 1.34.).
- 2.312. U riječi s uzlaznim akcentom ne može se ostvariti nenaglašena dužina: glovâ:mi, vojâ:lo, rukô:n je.
- 2.313. U jednosložnim rijećima i na apsolutnom kraju izgovorne cjeline moguća je samo silazna intonacija: jô:šon jô:, tî:ši tî:.

- 2.314. Ako je /a/ u nefinalnim slogovima ispred konsonanata naglašen, na njemu je uzlazni akcenat: krā:va, nā:ruku. Usp. 2.13.
- 2.315. Ako je ispred slijeda sonant + konsonant silabem naglašen, opreka po kvantiteti neutralizira se u korist duge kvantitete: štō:rca, divō:jka, kō:nci, dō:lci, pored kon'ci, dol'ci. Izuzetak čine skupine sa sekundarno nastalim /v/ /l/ /j/: 'puvka, 'polkova, 'nojti, po'kujstvu, ali lū:jka 'lutka', prō:jci, hū:nci i sl. Ista neutralizacija kvantitete zbiva se u ultimi zatvorenoj sonantom ili zvučnim opstruentom: bù:b, dò:ž, dì:m, kò:ń, sò:n, dò:l itd.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e a o u: u/ potječu od odgovarajućih silabema ishodišnog sustava. Osim toga:

- i: ← e: fakultativno. Usp. 1.11. V. i pod ē:
 ← ē:
- i ← e: fakultativno. Usp. 1.12.
 ← ē
- ē: ← e:
 ← ē: u pokojem leksemu, npr. ožlē:'dit
 ← ē: Npr. žč:ja, grē:'da, pē:'ta . . . Usp. pod a, o:
 ← a: u leksemima rē:št, rē:s'te, rē:'bac
- ē ← e: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova
- e ← ē u nekoliko leksema, kao npr. tele'so
 ← ē
 ← a u oblicima leksema: k'rešt, kre'deš
- a ← ē
 ← ē izvan ultime ispred konsonanata: jā:ma, usā:la. Usp. 2.13, 2.314.
 ← ē u sastavu slijeda /a r/: 'paršt, Gsg pā:rsta
 ← ē poslije /j ž/ u leksemima: 'žat, ja'žik, jā:cmik
- o: ← a: rō:j, mō:li, glo:'va
 ← ē: dō:n, sō:n, jesō:n, ni:sō:n
 ← ē: iza /j/ u glazola na -eti: ujō:t, žajō:t, prijō:la
 ← ē: u sastavu slijeda /o: r/: cō:rv, cō:ran
- o ← a: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova: 'kopōmo, 'pivōla, nā:don, glovō:nje
 ← ē u enklitici šon 'sam': jō:šon, bī:šon
- ō: ← o: fakultativno: nō:f, gō:s'pa. Usp. 1.12. V. i pod u:

- o ← o: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova: 'šilčn, gčšpi'na, 'pol
čbör. Usp. 1.12. V. i pod u
- u: ← o: fakultativno: brù:d, nù:š, gu:š'pa. Usp. 1.12. V. i pod o:
- ← Q:
 - ← l:
- u ← o: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova: nā:brđd, šušl:štuv,
P'liskū 'poje. Usp. 1.12. V. i pod o
- ← Q
 - ← l
 - ← və- udo'veica, u'nuk, 'u grōd.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n ñ p b t d c č k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sustava. Osim toga:

- v ← p ispred c trū:vci
- ← p ispred t 'ovtina
 - ← p ispred k 'puvki
 - ← m ispred n šlō:vnica, gū:vno, dù:vna
- j ← d
- ← l
 - ← g ispred d blā:jdon
 - ← k ispred t 'nojti, dojtù:r
 - ← k ispred č d'rujci pored d'rucji
 - ← k ispred c kū:jci
 - ← t ispred k lū:jka
 - ← t ispred k 'vojka
 - ← t ispred s po'kujštvu
 - ← š ispred č praj'cevina
 - ← s ispred c prō:jci
 - ← ñ u slijedu /mñ/: pò:mja, šu:m'ja, pored pò:mńia, šum'ńia.
 - ← Q fakultativno: jū:šta, Ja'merike, pored 'oko, A'merike. Usp. 2.238.
- l ← t ispred k 'polkova, ol'kat
- ← t ispred p 'polpis
 - ← t ispred č olce'pit
 - ← t ispred c kol'ca (Gsg od ko'tac), ali 'oci (Npl od o'tac)
 - ← t ispred š pul_šò:lte
 - ← t ispred s pul_šp'lita
 - ← d ispred b 'pol bogon
 - ← d ispred g 'olgovor

- ← d ispred n l'no
- ← d ispred m 'olma
- ← d ispred n bò:lñok
- n ← m u dočetnoj poziciji: 'volin, ješò:n, dò:j_non, 'šeda n, žì:døn, 'šilon
ali: dò:m, di:m, grò:m, pitò:m i sl.
- n ← n ispred c jò:nci
- ← n ispred st diti:nstvu, šužò:nstvu
- m ← n ispred b 'ximben
- ← n ispred p jedompù:t
- ń ← nəj žnò:ńe
- f ← u tuđicama: for'tica, frā:ja
- ← u onomatopejama: žafarfe'nat
- ← xv fo.'la, Fò:r
- c ← č
- ž ← ž
- ← z
- ← c u sandhiju pred zvučnim opstruentom: o'taž_ga_je
- ś ← š
- ← s
- ← c u sandhiju pred bezvučnim opstruentom: o'taš_te_je
- ← c ispred k 'Viško
- ← č ispred k mā:ška
- ← č ispred n 'oblošno, 'mušno
- ← t ispred n 'šinòšni
- t ← təj cvī:te, prū:te
- ← jt u -jti: dò:f, nò:f
- đ ← pod utjecajem standardnog i talijanskog jezika: švi:'đat_še.

3.3. Prozodija

3.31. Prozodijski sustav izvodi se iz starog hrvatskosrpskog troakcenatskog sustava (sustav B):

- V: ← ~: mè:šo, lè:d, Bò:g, di:m, bù:b, kù:ń, štò:rca, žnò:š, rì:b, i sl.
- ← ~ u jednosložnim rijećima i na ultimi: pù:t, kri:ž, klobù:k, letì: i sl.
- ← " sporadičan prijenos kratkog akcenta s ultime na slog ispred slijeda sonant + opstruent u tipu: kò:nci, dò:lci
- Ý: ← ~ izvan ultime (pí:šmo, Gsg brí:vca, mū:lci; cvī:te, mō:li, štrō:ža)
- 'V ← " : 'nebo, 'riba, šeš'tra, ši'kira, 'cep, 'pop, o'tac, 'pauk; jā:ma, pā:ršti, vā:rtał i sl. (usp. 2.13., 2.314.)
- V: ← Ý neposredno pred akcentima kratkim i silaznim: glo:'va, cu:vò:l
- V ← Ý
- ← Ý skraćivanje dugih nenaglašenih slogova: glövă:mi, 'molñ.

3.4. *Gubljenje glasova*

- 3.41. Gube se plozivi ispred drugih opstruenata, i to:
- k ispred t u oblicima glagola x̄tēti: 'tit, t̄i:l, 'tila, 'tilo
k ispred t̄ t̄e:r
g ispred d 'di, n̄i:dir, Di:n̄ 'naselje na Hvaru'
t ispred k pl̄i:ko, 'nikɔr
p ispred k kl̄u:ko, t̄a:rko
p ispred t 'tica
p ispred č ce'la
p ispred s šo'vat, ši:'kat.

Gubljenje ostalih konsonanata zbiva se u pojedinačnim leksemima, kao npr. re:'bac 'vrabac', ki:n 'klin', li:'to 'dlijeto', šr̄o:b 'svrab' i sl.

3.5. *Metateza*

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'-: š've, švā:ki, ali 'vaš, 'vaškolik.

PETAR ŠIMUNOVIĆ

TROGIR (OLA 43)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

- 1.11. U funkciji silabema pojavljuju se sonanti /f: tʃ/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	(l)	ń

- 1.211. Neslogotvorno [r] može se smatrati alofonom neakcentiranog kratkog /f/. Usp. 2.13.

- 1.212. Sonant /ʃ/ periferan je. Pojavljuje se pod utjecajem standardnog jezika: 'poče, pored 'poje; često u primjerima tipa 'močen, 'volena; u primjerima tipa obř:le, žě:le, pored žě:je.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	š	ž
č	(d)	
k	g	

- 1.221. Fonem /č/ periferan je. Pojavljuje se pod utjecajem standardnog a prije i talijanskog jezika: švi:'dat še, 'tud, žě:da, 'među, pored 'meju, žě:ja; i češće u primjerima tipa: ogrā:den, pršā:den, pored: 'rojen.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.32. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki. Dugi naglašeni silabemi mogu nositi silazni i uzlazni ton.
- 1.33. Iz izloženog slijedi da se inventar prozodata sastoji od tri akcenta (V: Ž: 'V'), kao i od neakcentirane dužine i kračine (V: Ž:).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokala uglavnom je slobodna. Svaki vokal može stajati ispred i iza svih pojedinačnih konsonanata.
- 2.12. Dugi vokali stoje pod dugim akcentima i u dugom nenaglašenom slogu, koji se može ostvariti neposredno pred kratkim i silaznim akcentom.
- 2.13. Silabem /r/ pojavljuje se između dva konsonanta, od kojih je prvi /m/ /v/ ili bilo koji opstruent osim /t/.
- 2.131. Silabem /r:/ pojavljuje se samo u penultimi pod uzlaznim akcentom: bř:ci.
- 2.132. U jednoj riječi samo je jedno /r/, odnosno /r:/.
- 2.14. Zijev se uklanja
 - a) kontrakcijom: šlipoc'nica; osobito nakon ispadanja konsonanata: ně:š 'nećeš', 'me 'mi je', di:š 'gdje ćeš', tř:š 'ti ćeš' i sl.
 - b) umetanjem /j/: na'jist; a osobito u ptc act m: 'bija, 'cuja, k'leja.
- 2.15. Pomični vokal je /a/ odnosno /a:/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Pojedinačni konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i dočetnom položaju. Ograničenja se odnose na konsonantske skupine.
- 2.22. Konsonantske skupine
 - 2.221. Ne ostvaruju se inicijalne skupine dvaju sonanata, osim ako prvi nije /m/ ili /v/.
 - 2.222. Ne ostvaruju se inicijalne skupine sonant + opstruent.
 - 2.223. Ne ostvaruju se inicijalne skupine /t/ /d/ + konsonant.
 - 2.224. Često se izbjegavaju konsonantske skupine ploziv + drugi opstruent.
 - a) eliminiranjem prvoga člana skupine. Usp. 3.42.
 - b) otvaranjem prvog člana skupine u kontinuantu:
/c/ → /š/ ispred /k/: 'maška, jună:ški; /c/ → /š/ ispred /t/: ř:što. Ista pojava zbiva se u skupinama /dšk tšk/ → /šk/: juški: šp'liški; /dšt tšt/ → /št/: b'rastvo, šuši:štvo.

- 2.225. U domaćim riječima dolaze samo ove finalne konsonantske skupine: /št/ /žd/ /sf/: krà:št 'hrast', grò:žd, prí:št. U tuđicama su šire mogućnosti.

2.23. Pojedinačni konsonanti

U finalnom položaju ne ostvaruje se /m/: 'ošan, 'vidin, ješà:n, 'šilon; od ovog pravila odstupaju imenice s dočetnim /m/ u Nsg: dò:m, grò:m itd. i pridjev 'pitom.

2.3. Prozodija

- 2.31. Mjesto akcenta slobodno je, osim što se kratki akcent ne može pojaviti u otvorenoj ultimi.
- 2.32. U riječi s uzlaznim akcentom ne može se ostvariti nenaglašena dužina.
- 2.33. Nenaglašena dužina ostvaruje se u slogu neposredno pred kratkim, odnosno silaznim akcentom.
- 2.34. U silabemu ispred sekvencije sonant + konsonant u domaćim riječima opreka po kvantiteti neutralizira se u korist duge kvantitete: štà:rca, di-vò:jka; vò:jska.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potječu od odgovarajućih silabema ishodишnog sustava. Osim toga:

i: ← ē:

i ← ē

e: ← ę:

← a: u jedinom primjeru iz građe: rě:št. V. i pod e.

e ← ē u samo nekoliko leksema: telě:ša, 'ženica

← ę

← a poslije r u primjerima iz građe: k'rešt, re'bac

a: ← ə:

← ę: u primjeru iz građe: ža:'ac i u glagola na -jeti: žajā:t, ujā:t

a ← ə

← ę u jednom primjeru iz građe: ja žik

← -l u ptc act m: 'bija, k'reja, 'cuja

u: ← ū:

← ź:

u ← ū

← ź

və:-: udq'veca, u'nuk, Uš'krš

ř ← -ri-, -rě- samo u nekoliko leksema: ko'prva, pršā:đen, ali npr. pri-'fatit, b'rime i sl.

- 3.11. Svi kratki vokali postali su i od odgovarajućih dugih u položajima gdje je izvršeno skraćivanje: 'molīn, m'ladōšt, glā'vama, krē'den, rē'bac, 'ribē, 'ribōn.
- 3.12. Svi dugi vokali postali su od odgovarajućih kratkih u produženim slogovima.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n ñ p b t d c ſ k g/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sustava. Osim toga:

v	← x u primjerima iz građe: 'uvo, šū:va, šù:vo, šù:v
j	← ī ← ð ← Ø u zjegovu. Usp. 2.14.b.
r	← ſ ← ž intervokalno u prezentu glagola 'mot: 'mores̄
í	← ləj: veš̄:le, žè:le, pored žé:je, ù:je. Usp. 1.212.
n	← m u dočetnoj poziciji. Usp. 2.23.
ñ	← nəj: imã:né
f	← u tudicama: 'foša, frà:tar ← u onomatopejama: 'fufjat ← xv: fã:la, 'fatat, Fã:r
c	← č
š	← š ← s
ž	← ž ← z
ť	← jt u -jti : dõ:ť, nã:ť ← təj : prū:te, cvl:te
đ	← pod utjecajem standardnog i talijanskog jezika. V. i pod j. ← jd u nekim oblicima glagola ī:ť složenog s prefiksima: põ:di uz põ:jdi.
k	← x u mnogim leksemima: 'kukarica, krà:št 'hrast' i gotovo uvijek na kraju riječi: 'vr̄k, o'rik, 'jelenik, 'dobrik; jedini je izuzetak u građi: šù:v.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijski sustav izvodi se iz starog hrvatskosrpskog troakcenatskog sustava (sustav B)
- Ū: ← ^ primarno i sekundarno: mè:šo, bò:g, dì:m, žnà:š, štà:rca
- Ū: ← ~ (př:šmo, vã:pno, mlã:di, štrã:ža, krř:vca, Mř:rca, cvř:fe, dôt)
← — na penultimi ispred otvorene ultime s koje je prenesen kratki akcenat: glä:va, vř:no
← — na penultimi ispred otvorene ultime s koje je prenesen kratki akcenat: mã:gla, kô:ní

'V ← " na svakom slogu u riječi, osim na otvorenoj ultimi: 'nebo, 'riba, do'lac, ši'kira, 'pop, 'cep, 'bob, 'greb, 'tepal

V: ← Ě neposredno pred akcentima kratkim i silaznim

˘ ← ˘

← Ě skraćivanje dugih slogova iza naglašenog i skraćivanje svih dugih nenaglašenih slogova u riječi s uzlaznim akcentom
← ˘ na dezakcentiranoj otvorenoj ultimi: glâ:va, mâ:gla.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonem /x/ nestao je iz sistema: lâ:d, 'itit, u'šala. Nahodi se sporadičnih pojava restituiranja, što je utjecaj standardnog jezika.
Na njegovu mjestu najčešće dolazi /k/: krâ:na, krâ:št, 'kukarica, glû:ki, g'rak, prâ:k, grî:k, k'ruk. Vrlo je rijetko zamijenjen fonemom /v/, 'uvo, šù:v, šû:va, što je utjecaj susjednih dijalekata.
- 3.42. U konsonantskim skupinama koje čine ploziv + drugi opstruent, često se gubi prvi član skupine. Tako npr.
- /g/ ispred /d/: 'di, 'nidir
 /k/ ispred /t/: tè:r
 /p/ ispred /c/: cê:la
 /p/ ispred /t/: 'tica
 /p/ ispred /š/: še'nica
 /t/ ispred /k/: 'niko, ok'rilo, ali 'patka, t'kalica
 /t/ ispred /p/: opo'cinut
- 3.43. Izbjegavaju se konsonantske skupine dentalni ploziv + nazal i /d/ + /l/ izostavljanjem dentalnog ploziva u primjerima: jê:na, 'žańi, 'omar, lî:to.
- 3.44. Dentalni plozivi /t d/ gube se katkad na kraju riječi: pè:, 'deve, Šp'li, 'daž, a osobito često u prijedlozima i veznicima: o(d), 'ispo(d), 'na(d), 'ka(d), 'pu(t).
- 3.45. Gube se razni vokali kao rezultat kontrakcije: šlipoc'nica, 'me 'mi je', di:š 'gdje ćeš', ně:š 'nećes'. Usp. 2.14.

3.5. Metateza

Metateza je provedena u zamjeničkom korijenu vəs'-: š'vi, š've, š'vaki, ali 'vaš.

PETAR ŠIMUNOVIĆ

VRBANJ (OLA 44)

Fonološki opis s uputama na podrobniji opis Komiže (OLA 42)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i
e:	o:	e
ɔ:		a

- 1.11. Ne odnosi se na OLA 44.
1.12. Ne odnosi se na OLA 44.

1.2. Konsonantizam

- 1.21. Sonanti

Vrijedi kao za OLA 42.

- 1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
t̪		
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Fonem /č/ ostvaruje se kao [č'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Vrijedi kao za OLA 42.

- 1.32. Svi silabemi, naglašeni i nenaglašeni, mogu biti dugi i kratki.

- 1.33. Vrijedi kao za OLA 42.

- 1.34. Dugi silabemi ostvaruju se izrazito dugo, osim naglašeni nastavački silabem u Gsg imenica tipa du:ša, koji se ostvaruje fonetski poludugo: du:šè:, tu:gè:, brɔ:dè'.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

2.11.—2.15. vrijede formulacije kao za OLA 42. Vidi tamo.

2.2. Konsonantizam

2.21.—2.238. vrijede formulacije kao za OLA 42.

Napomena: U primjerima navedenim za OLA 42 valja čakavске foneme /c ž š/ karakteristične za taj punkt, ovdje zamijeniti ishodišnim, čakavskim: na mjesto /c/ odgovarajućim fonemima /c č/; na mjesto /ž/ odgovarajućim fonemima /z ž/; na mjesto /š/ odgovarajućim fonemima /s š/.

2.3. Prozodija

2.31.—2.312. vrijede formulacije kao za OLA 42.

2.313. Uzlazna intonacija pojavljuje se i u jednosložnim riječima i u višesložnim riječima na ultimi, tako da se u dugim slogovima opreka po tonu pojavljuje i na slogovima ultime: mī:r 'murus' ≠ mī:r 'pax'; Isg kozō:n ≠ Dpl kozō:n

2.314.—2.315. vrijede formulacije kao za OLA 42.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a o: o u: u/ potječu od odgovarajućih silabema ishodišnog sustava. Osim toga:

i: ← ē:

i ← ē

e: ← ē: u nekoliko leksema, kao u OLA 42.

← ē:

← a kao u OLA 42.

e ← ē u nekoliko leksema, kao u OLA 42.

← ē

← e: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova

← a u leksemu k'rest, kao u OLA 42.

a ← ē ko'nac, o'tac

← ā izvan ultime i ispred konsonanata: krā:va, isukā:rsta

← ī u sastavu slijeda /ar/: 'parst, 'karst

← ē poslije /j ž/ u leksemima: 'žat, ja'zik, jā:čmik

o: ← a:

← ē: dō:n, sō:n; ni:sō:n

← ē: u glagola na -eti: zajō:t, ujō:t, prijō:la

← ī: u slijedu /ɔ:r/: čō:rv

- o ← o: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova: prò:vdön.
- ← a: kao rezultat kraćenja nenaglašenih slogova: 'kopòš
- ← è u enklitici 1.1. praes son: jò:son, bì:son
- u: ← Q:
- ← !:
- u ← Q
- ← !
- ← vò- udo'vica, u'nuk, Uz'ma, 'u_gròd.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n n p b t d c č f s š z ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sustava.

- 3.21. U ostalim slučajevima konsonanti /v j l r m n n f ē/ dolaze kao rezultat istih ishodišnih promjena kao u OLA 42.
Valja imati na umu da OLA 44 (Vrbanj) nema tzv. cakavskih konsonanata /š ž/ i /c/ ← /č/ kao OLA 42 (Komiža).

3.3. Prozodija

- 3.31. Vrijedi formulacija kao za OLA 42.
- 3.32. \hat{V} : ← ^: primarno i sekundarno: mè:so, bò:g, lè:d, dì:m, bò:b, kò:ń, stò:rca, znò:š, rì:b
 ← ~: sporadičan prijenos kratkog akcenta s ultime na slog ispred slijeda sonant + konsonant: kò:nći, kò:lci, dò:lci
- \hat{V} : ← ~: primarno i sekundarno: spù:ž, krì:ž, letì:, mlò:tiš, strò:ža; prù:fe, hù:nći, prò:jci, pí:smo, mlò:di
- 'V ← ~: kao za OLA 42: 'nebo, si'kira, 'pop, o'tac, jà:ma
- V: ← \hat{V} kao u OLA 42: glo:'va, pi:tò:l
- V ← \hat{V}
- V ← \hat{V} pokraćivanje dugih nenaglašenih slogova: lâ:žémo, dùšá:mi.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vrijedi kao za OLA 42.

3.5. Metateza

Vrijedi kao za OLA 42.

DALIBOR BROZOVIĆ I JOSIP LISAC

LASTOVO (OLA 56)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

1.11. Silabem je i /r/, uvijek kratak.

- 1.12. Vokal /a:/ redovno se ostvaruje kao [a:], sa slobodnim variranjem stupnja velarizacije i labijalizacije.
- 1.13. Vokali /e:/ i osobito /o:/ ostvaruju se fakultativno ali često kao [ɛ:], [ɔ:], u bilo kojoj poziciji.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	(l)

- 1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom nenaglašenog /r/ ako morfemsku granicu priznajemo fonološkom jedinicom u eventualnim primjerima s ne-naglašenim /r/ iza prefiksa. U raspoloživoj gradi takvih primjera nema, a u uvjetima postojanoga fonema /x/ nema primjera ni za /r/+vokal.
- 1.212. Fonem /l/ ima status fakultativnoga fonema i u svakom se položaju može zamijeniti fonmom /j/, ali obratna zamjena nije moguća izuzmemli primjer črlé:vò||črlé:vò „crijevo”. Sonant /l/ ostvaruje se veoma rijetko, usprkos navodima u starijoj literaturi. U gradi se našao zapisan samo nekoliko puta, npr. lí:lák||jí:ják||lí:ják||i:ják „šišmiš”, promaʃéfe||pramaʃéfe||promajéfe „proljeće”, lě:vi:||jè:vi:||jé:vi:, věli:||věji: „veliki”, krä:í||krä:l||krä:j||krä:j i sl.

1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	đ	
č	š	ž
k	g	x

1.221. Fonem /č/ obično se ostvaruje kao [č'].

1.222. Fonem /x/ ima izrazitu vrijednost [x].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi vokali mogu biti dugi i kratki, a silabem /ř/ uvijek je kratak.
- 1.32. I drugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. U dugih i kratkih naglašenih silabema javlja se distinkтивni ton, i to u dugih tri tona, od toga dva uzlazna, a u kratkih dva, uzlazni i silazni.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća pet naglasaka (V: V: V:
V V) kao i nenaglašenu dužinu i kračinu (V: V).
- 1.341. Govor dopušta i fonološku interpretaciju sa samo tri naglaska u inventaru (v. 2.35).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabem /ř/ dolazi između konsonanata i eventualno inicijalno ispred konsonanta: řjà||arjà||erjà (češće rùžina, a za „rže, rzao“ govor ima rù:čà:||rù:čà:, ru:čà:||rucà:). U finalnom položaju /ř/ dolazi samo u čéř.
- 2.121. Iza vokala dolazi /ř/ eventualno samo uz prefikse i u sandhiju uz prijedloge ispred riječi s inicijalnim /ř/ (v. 1.211).
- 2.122. Silabem /ř/ ne dolazi iza sonanata (izuzev /v, m/), a također ni iza /t, đ, š/.
- 2.123. U riječi može stajati samo jedan /ř/.
- 2.13. U građi nema primjera za redukciju i(lí) gubljenje nenaglašenih kratkih vokala, izuzev sporadično slabljenje dočetnog /i/, gubljenje /i/ u nekim prilozima i sudbinu /i/ u slijedu /ri/ (v. podrijetlo /ř/ u 3.1).
- 2.14. Zjiev je rijedak i obično se uklanja: pàvu:k||pàu:k, mjàvče:..
- 2.141. Uz inicijalni vokal javlja se u nekim riječima fakultativna prejotacija: jòko||òko, jú:stà||ú:stà, jòpe:t.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i (uz ograničenja) u dočetnom položaju. Iznimkom je jedino /đ/, za koji nema potvrde u dočetnoj poziciji (usp. primjer dàž).
- 2.211. Sonant /v/ otpada u finalnoj poziciji iza konsonantskog [r] i fakultativno iza [f]: čír||čív||čí, G číva, kir, G kívi.
- 2.212. Sonant /l/ rijedak je u finalnoj poziciji, restituiran analogijom: cjè:l, sò:||sò:l, i sl.
- 2.213. Sonant /m/ čuva se u finalnoj poziciji samo ako morfološki alternira s predvokalskom pozicijom: trè:m „trijem pred crkvom”, grò:m. Inače se izjednačuje s /n/: mlä:ti:n, òsan.
- 2.214. Zvučni opstruenti gdjekada gube djelomično zvučnost: grèb||grèb, rà:ž||rà:ž.
- 2.22. Suglasničke skupine
- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.2211. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti.
- 2.2212. Fonem /j/ ne javlja se iza /l n í ñ t đ/, iznimak je iza /r t d/, ali dolazi iza drugih suglasnika: pjè: „plijevio”, díbji:||divjí: „divlji”, pásji:, sjème, kòzji:, cjè:p, kjù:n, fè:lo||tjè:lo, i sl.
- 2.2213. Konsonant [r] ne dolazi iza sonanata /j l í n ñ/, a nema primjera ni iza /f đ š ž/.
- 2.2214. Opreka /m/~/n/ ukida se ispred labijala u korist /m/, a ispred svih drugih opstruenata u korist /n/.
- 2.222. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /f đ š ž č/.
- 2.2221. Fonemi /s/ i /š/ ne stoje ispred /c/ i /č/: prá:sàc, G prá:jçà, prá:jçít. Nasuprot tomu, /š ž/ ispred /f đ/ imaju vrijednost [š' ž'], rijetko [š ž]: lí:š'té, bluš'tí: „ljušti”, gùšter||gùš'ter, gròž'de||gòz'đe „gvožđe”, daži:||daždí:.
- 2.2222. Afrikati /c/ i /č/ uglavnom ne dolaze ispred ploziva: óstà (N ocàt), xtvâ:ski:, màška, kròška „kvočka”. Za tako dobiven /š/ vrijedi pravilo iz 2.2221: kú:jci, Nsg ku:čák, Gsg kú:škà.
- 2.223. Uglavnom ne postoje inicijalne skupine ploziv + drugi šumni suglasnik: tícà, čélà, šenica, xtí: „kći”, kò, gđè||đè.
- 2.2231. Ploziv /t/ ne стоји ispred drugih šumnih suglasnika: vòjke, pokù:jstvo.
- 2.2241. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata.
- 2.2242. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U gradi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksальногa /s/+/tl/.

- 2.225. Za unutarnje skupine šumnih suglasnika građa ne daje ni dovoljnih ni sustavnih podataka (može se spomenuti npr. sudbina /p/ u primjerima zakóvča; klúvko, jèvši: „ljepši”).
- 2.226. Poznate su razne dočetne skupine: gò:st, gròzd, fè:sk „tijesak”, mà:šk Gpl.
- 2.227. Pozajmljenice neznatno narušavaju pravila o suglasničkim skupovima u bilo kojoj poziciji (npr. lâ:mp „munja”, ali kànat „pjesma”).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /f/ javlja se rijetko (v. podrijetlo u 3.2).
- 2.232. Fonem /x/ veoma je čest — dolazi u svim pozicijama.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Uzlazni akcenti V: i V mogu stajati na svakom slogu izuzev posljednji. To onda isključuje i naglaske V:, V u jednosložnim riječima.
- 2.321. Akcenti V: i V pojavljuju se na antepenultimi prilično rijetko, a najčešći su na penultimi ispred kratke ultime, izuzev u enklizi.
- 2.33. Akcent V: ostvaruje se na prvom, srednjem i posljednjem slogu kao i u jednosložnoj riječi, ali redovno se može zamijeniti akcentom V:, što je možda i češći slučaj: blě:je „bleji”, klâ:sje, vě:že:||veži:vá:, př:tá:, sū:xi:, preži:vá:, přnä:vjá: „krči šumu”, ovä:c||ovä:c Gpl, sjemě:n Gpl, bolí:, pù:t||pù:t.
- 2.34. Akcenti V:, V ostvaruju se na prvom, srednjem i posljednjem slogu kao i u jednosložnoj riječi.
- 2.35. Uzlazni akcenti V: i V, pri uvjetima opisanim u 2.321, najčešće se ostvaruju oslabljeni, uz istodobnu oslabljenu realizaciju akcenta V ili V: na sljedećem slogu, to jest, izgovara se tzv. dvostruki akcent, tako da je izvan enklize najčešći izgovor npr. bóxà, brág:znà „brazda”, rjeđi boxà, brá:znà, još nešto rjeđi bóxa, brá:zna.
- 2.36. Riječi sproklitikom vladaju se obično kao naglasne cjeline: nà_noge, ú_ràt.
- 2.37. Dugi silabemi dolaze pod naglaskom, iza naglaska i neposredno ispred naglasaka V:, V i V:.
- 2.371. Pod izloženim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.38. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumi ili drugi sonant) nalaze se uglavnom dugi silabemi, u uvjetima u kojima se mogu javljati (v. 2.37).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ě ispred /j/ (nedosljedno): sije:n

- e: ← ē:
 ← ē: iza /r/ i u sastavu jekavskoga refleksa je: (rě:č, grě:x, mjé:nà, cjè:p, i sl., odnosno sně:g, mjé:ko „mlijeko”, jè:p „lijep”, fě:lo||tjè:lo, mlä:dje:x itd.)
- e ← ē
 ← ē iza /r/ i u sastavu jekavskoga refleksa je
- a: ← ə:
 ← ə: samo u ujä:t
- a ← ə uklijučivo i vazè:t
 ← ē samo u óràx
- o: ← !: redovno: zò:č „žuč”, žò:t, spò:ž, dò:g
- o ← ! redovno: jáboka, pòn, dòg, dobè:
- u: ← Q:
- u ← Q
 ← ! samo u mučl:
 ← və-
- r ← ř:
 ← ri, rě gotovo redovno: čétř, kopřva, skřvěn, přdávnò:n „preda mnem” itd.

- 3.11. Dugi vokali postaju još duženjem ispred izgubljenoga -l (nosí:, orà:, čù:, zdré: „zdreo” i sl.).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p t d c s z í ð č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Q pri zijevu: pávu:k||pàu:k
 ← u pri zijevu: mjàvče:
 ← p sporadično pred opstruentom, v. 2.225.
- j ← Q pri prejotaciji, v. 2.141.
 ← ē u sastavu jekavskoga refleksa, v. podrijetlo e:, e
 ← í svakoga podrijetla, gotovo redovno: kjù:n, ši:ják „žalac”, jèto, kojèno itd.
 ← s, š v. 2.2221.
 ← ſ v. 2.2231.
 ← ð u tù:j, mlàji:, méjà, brèja, prèja, prsä:jen itd.
- í ← ləj veoma rijetko, v. 1.212.
 ← əj iza labijala, veoma rijetko, v. 1.212.
 ← lj pri jekavskom refleksu, veoma rijetko, v. 1.212.
- r ← ſ
 ← rj pri jekavskom refleksu
- m ← n v. 2.2214.
- n ← m v. 2.213, 2.2214.
- ñ ← nəj
 ← nj pri jekavskom refleksu

f	← xv- u fă:li:n
	← (u pozajmljenicama)
	← (onomatopeje)
c	← č ispred [r], samo u c̄n, c̄jèn c̄f̄lēn
s	← c v. 2.2242.
t	← t̄j trèfi:, cjè:te „cvijeće” ← jt u -ti (ali prezent dō:jde:n i sl.) ← tj pri jekavskom refleksu — gotovo redovno
đ	← d̄j ← dj pri jekavskom refleksu, gotovo redovno
š	← č v. 2.2242.
ž	← č u asimilaciji: sjedóžba
x	← t u x̄l̄: x̄t̄eri ← f sporadično u talijanizmima, npr. xrementù:n „kukuruz”

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav B):

∨: ← ∨

∨: ← ∨

∨: ← ∨ prenošenjem s ∨ ili ∨ na prethodni dug slog, pod uvjetima u 2.32, 2.321, 2.35.

∨ ← ∨

∨ ← ∨ prenošenjem s ∨ ili ∨ na prethodni kratki slog, pod uvjetima u 2.32, 2.321, 2.35.

∨: ← ∨
 ← ∨ s kojega je naglasak prenesen

∨ ← ∨
 ← ∨ s kojega je naglasak prenesen

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Sonant /v/ obično se gubi u postkonsonantskoj poziciji ispred jekavskoga refleksa, npr. zjé:zdà znači i „zvijezda” i „žlijezda”. Iznimno ostaje u đvjè:, svjè:x (Gpl).
- 3.42. Za gubljenje sonanta /l/ v. 2.212.
- 3.43. Za gubljenje inicijalnih ploziva u skupinama v. 2.223.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u svl, svè i sl., ali vàs.

GERHARD NEWEKLOWSKY

STINJAKI (STINATZ; OLA 146a)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema u nenaglašenim slogovima vrše i /r/ l/ m n/ (up. i 1.31, 2.12).
- 1.12. Dugi fonemi /e: o:/ diftongiraju se obavezno u vidu [ie uo], dok se /a:/ labijalizira u vidu [a:]. U izgovoru diftonga oba su vokala zastupljena otprilike podjednako. Primjeri: zięc, riebä:c, mùol. Fonemi /i: u:/ monoftonzi su.
- 1.13. Kratki naglašeni fonemi /'a 'e 'o/ dulje se fonetski u [ã: ē: õ:] kad se nalaze izvan ultime (rä:ka, së:la, bõ:ga). U (otvorenoj) ultimi ostaju ['a 'e 'o] (se'lo, te'le).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
ń	

- 1.211. Varijante fonema /j/, [i] i [j], u slobodnoj su alternaciji s tim da se primjećuje težnja da [j] dolazi ispred, a [i] iza vokala.
- 1.212. Sonant /j/ reduc ra se ispred vokala /i: i/.
- 1.213. Fonološka opozicija između /r/ i /ř/ uslovljena je distribucijom (up. 1.31, 2.14, 2.141, 2.142).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	á	
k	š	ž
	g	

- 1.221. U inventaru opstruenata odsustvuje /x/.
- 1.222. Plozivi /t d/ u fonološkom inventaru jednog dijela stanovništva Stinjaka odsustvuju.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi vokali mogu biti naglašeni ili nenaglašeni, mogu biti dugi i kratki. Sonantski silabemi /m n l ſ/ samo su kratki i dolaze isključivo u postakcentatskom slogu; /t/ također je kratko, ali ono se može nalaziti kako ispred tako i iza akcentovanog sloga.
- 1.32. Fonološka opreka po intonaciji postoji u dugim naglašenim slogovima izvan ultime.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Vokal /i/ izgovara se u susjedstvu palatalnog konsonanta kao [i], iza drugih konsonanata ima slobodnu varijantu [y].
- 2.12. Sonanti /m n l ſ/ dolaze samo u pozajmljenim, uglavnom njemačkim, riječima.
- 2.13. Kratki vokali /a e o i u/ mogu se ostvarivati pod akcentom, ispred i iza akcenta (za fonetsku realizaciju /'a 'e 'o/ vidi 1.13).
- 2.131. Dugi vokali ostvaruju se kako pod akcentom tako i u slogu neposredno ispred njega, s tim da u jednoj riječi ima najviše dvije dužine.
- 2.14. Slogotvorno /r/ po pravilu stoji u središnjem položaju između konsonanata, rjeđe se javlja na početku ili na kraju riječi, npr. r'da, ūoštr.
- 2.141. Slogotvorno /r/ u nenaglašenom položaju alternira sa /er/ u naglašenom položaju (mr̩t̩:f, m̩:rt̩vi). Rjeđe se fakultativno i u naglašenom slogu javlja /r/ ('kert pored 'krt).
- 2.142. U riječi ima samo jedno /r/.
- 2.15. Vokali /e: e i: i/ obični su i na početku riječi (ed̩:;, įeš „jež”, 'iža, ī:stina).
- 2.16. Ispred fonema /n/ /ń/ razvijaju se dosta konsekventno nazalni vokali s tim da se [n] gubi a [ń] prelazi u nazalizovano [i]. Sekvenca /a:n/ prelazi obično u [u:]. Primjeri: kūoř /kò:ń/, s krā:vq /sk'ravon/, gen. mn. vymle, ed̩: (rjeđe ed̩:).
- 2.17. Kombinacije dvaju vokala vrlo su rijetke unutar morfema.
- 2.18. U govoru obično ne dolazi do redukcija ili gubljenja vokala.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svaki se konsonant pojedinačno može nalaziti u početnom i središnjem položaju u riječi. Na kraju riječi nema zvučnih opstruennata.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/, a drugi /r/ ili /l/.
- 2.222. Slogotvorno i neslogotvorno /r/ može stajati iza afrikata /c č/, npr. crī:kva, crkłe:tina, črī:šna, črłe:ni.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ť ſ ň/.
- 2.224. Rijetke su početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta (ktier, ali še'nica, kā:lac, 'tica, če'la).
- 2.225. Konsonanti /j l ī n ñ r ţ d/ ne mogu biti prvi član konsonantskog skupa na početku riječi.
- 2.226. Opstruent /t/ u skupini /st/ ili /št/ na kraju riječi obično se čuva.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Zijev nastao zbog gubitka /x/ uklonjen je najčešće sa /j/ i, rijede, sa /v/. U drugim slučajevima dolazi do kontrakcije vokala. Primjeri: glū:ji, grī:ji, sū:vi, jù: „juha”.
- 2.232. Sonant /l/ može se nalaziti na kraju sloga. Međutim, u pridjevu radnom muškog roda obično se gubi (vūol, telcię, ali pi:tā:, rē:ka).
- 2.233. Sonant /v/ ne asimilira se po zvučnosti u položaju poslije /t k/ (stvà:r, kvà:s).
- 2.234. Fonem /f/ javlja se uglavnom u pozajmljenim riječima.
- 2.235. Ploziv /d/ po pravilu ne dolazi na početku riječi.
- 2.236. Zvučni opstruenti gube zvučnost na kraju riječi u sandhiju, ako slijedeća riječ počinje vokalom, sonantom ili bezvučnim opstruentom.
- 2.237. Afrikate /c č/ u poziciji opisanoj u 2.236 postaju zvučne [ʒ ř].

2.3. Prozodija

- 2.31. Naglašen može biti silabem u svakom slogu u riječi.
- 2.32. Kako pod akcentom tako i ispred njega razlikuju se dugi i kratki vokali (up. 1.31).
- 2.33. U riječi postoji samo jedna nenaglašena dužina, i to neposredno ispred naglašenog sloga pod kratkim ili pod silaznim akcentom (up. 3.33) (gla:va, di:te, vriebā:c, mřvi:nà:c).
- 2.34. U ultimi, uključujući tu i jednosložne oblike, obično je moguća samo silazna intonacija, tako da opreka po intonaciji postoji samo izvan tog položaja (būok, kłū:č; nom. mn. sī:ni, instr. lok. mn. sī:ni).
- 2.35. Svaki slog u bilo kojem položaju u riječi koji je zatvoren (danasy i prije gubitka /x/ i /l/ u pridjevu radnom muškog roda) fonetski je dug, npr. ī:stina, denà:s, duđšla (dō:ša), riékla (rē:ka), pè:f, pi:tà:t, krù:, upà: (upā:la).
- 2.36. Riječi sa proklitikom mogu se vladati kao prozodijska cjelina, npr. 'u ruke, ali na krúof.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ſ/ potiču od odgovarajućih silakema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ē:

← ē pod naglaskom u zatvorenom slogu
← i pod naglaskom u zatvorenom slogu

i ← ē
← jə-

e: [ie] ← ε:

← ē: u rijetkim primjerima (siено)
← ē u rijetkim primjerima pod naglaskom u zatvorenom slogu (petje)
(2.35)
← e pod naglaskom u zatvorenom slogu
← a: u leksemima vriebə:c, riest

e ← ε

← ē u rijetkim primjerima (peteš:t)
← ə u leksemu denə:s
← ſ: ſ u skupini er iz /f: ſ/ u naglašenom položaju

a: [ə:] ← ə:

← a, ə pod naglaskom u zatvorenom slogu
a ← ə (i u primjerima mā:nq, tajě:du, zā:me, mā:lj, zā:li)
← ə u riječi žā:ja (ali žiedu)

o: [uo] ← o pod naglaskom u zatvorenom slogu

u: ← l:

← ɔ:
← a: u zatvorenom slogu ispred /n/ (dū:)
← a u zatvorenom slogu ispred /n/ (edū:)
← u pod naglaskom u zatvorenom slogu
← l pod naglaskom u zatvorenom slogu
← ɔ pod naglaskom u zatvorenom slogu

u ← l

← ɔ
← və- u riječi udo'vica, i u prijedlogu (prefiks) u ('uvik)
← an u nenaglašenom položaju ('imuj)

ſ ← ſ:

3.11. Kratki su vokali nastajali i skraćivanjem dugih iza akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í ř m n ñ p b t d c s z t ð č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnjog sistema. Osim toga:

v ← uklanjanje zijeva u rijetkim slučajevima (sú:vi)

j ← ð (žā:ja, prě:ja, ali me'đa, mlā:đi)

← proteza u leksemu 'južina

← uklanjanje zijeva poslije gubitka /x/ (glū:ji, grī:ji)

- l ← ləj (zičle)
- ← j u slijedu labijal + əj
- ← ſ u leksemu morfle
- r ← ž intervokalno, rijetko (mā:re „može”, 'ur)
- ← /r/ u skupini er pod naglaskom
- n ← m u dočetnoj poziciji (up. 2.16)
- ń ← nəj
- f ← u pozajmljenim riječima
- t ← təj (prmă:life)
- đ ← đ i dəj u leksemima kao me'đa, mlă:đi

- 3.21. Zvučni odnosno bezvučni opstruenti nastajali su i kao rezultat regresivne asimilacije po zvučnosti.

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog troakcenatskog inventara (sustav C).

- 3.31. Dugi naglašeni vokali

- V: ← iz neoakuta van ultime
- ← u kompenzacionom duljenju ispred sonanata tipa stă:rca
- ← u zatvorenom slogu van ultime na mjestu kratkog naglašenog vokala (riěkla) (up. i 1.13),

- V: ← iz cirkumfleksa i neocirkumfleksa
- ← iz neoakuta na posljednjem ili jedinom slogu riječi
- ← ukoliko se radi o danas ili nekad zatvorenom posljednjem ili jedinom slogu riječi (ră:k)

- 3.32. Kratki naglašeni vokali

- 'V ← " na svakom otvorenom slogu u riječi (up. i 1.13)

- 3.33. Nenaglašeni dugi slogovi

- V: ← V samo na penultimi neposredno ispred akcenta (di:'te, pi:tă:t)

- 3.34. Nenaglašeni kratki slogovi

- V ← V
- ← V skraćivanjem iza akcenta, a ispred akcenta ako bi se prvo bitna dužina nalazila dalje od drugog sloga od kraja riječi

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Opstruent /x/ izgubljen je u svim pozicijama.

- 3.42. U početnim konsonantskim skupinama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član skupine (2.224).

- 3.43. U većini primjera početno və- se gubi (z̄let, t̄ɔ:rak, č̄iera, 'nukić, također u korijenu vaš-)
- 3.44. U pojedinim leksemima gubi se jedan konsonant konsonantskog skupa, a u nekim primjerima ispada cijeli početni slog kad nije naglašen (č̄et̄t̄a:k; t̄a:c „otac”, z̄l:k „jezik”, ḡa:i „oganj”).
- 3.45. Kontrahiraju se vokali u leksemima n̄i:ma, gosp̄a:, n̄igef, prijet̄el, ki: „koji”.

GERHARD NEWEKLOWSKY

ČEMBA (SCHANDORE; OLA 147a)

Vrijedi opis za punkt 148a (Pajngrt/Baumgarten) sa slijedećim razlikama:

- 1) Slogotvorni sonant /r:/ odsustvuje, a /ř/ se nalazi samo u nenaglašenim slogovima (1.11, 2.13).
- 2) Pod naglaskom vokali /a e o/ dulje se obično u [a: e: o:] kad se nalaze izvan ultime, npr. 'mol', 'mo:ía (up. 1.13).
- 3) Sonant /v/ nema varijantu [ü] na kraju sloga (1.214, 2.232).
- 4) U inventaru opstruenata odsustvuju /d ſ/; postoji poseban fonem /ʒ/. Izgovor /š ž č ţ/ malo je palatalniji nego u 148a.
- 5) Vokali mogu biti kratki ili dugi samo u naglašenim slogovima (up. 1.31, 2.32).
- 6) Nema fonološke opreke po intonaciji (up. 1.32).
- 7) Slogotvorno /ř/ ne može stajati na početku riječi; /ř/ u nenaglašenom položaju alternira obično sa ar u naglašenom položaju. Rjeđe dolazi do izjednačenja (t'vart, tvř'di:, 'čarn, 'ča:rni, ali 'martaf, mart'vi:).
- 8) Vokali /e: e i: i/ obični su na početku riječi (up. 2.14, 3.2 j-proteza), npr. e'da:n, 'ieš, ig'rat, 'ide.
- 9) Nema nazalnih vokala (2.15).
- 10) Što se tiče primjera navedenih pod 2.222, treba imati na umu da slogotvornog /ř: ř/ nema u naglašenim slogovima.
- 11) Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred /š ž č ţ ī ñ/ (up. 2.223).
- 12) Leksemi navedeni pod 2.224 glase: k'či:, še'nica, 'sovat, 'ka:lac, 'tica, 'če:la.
- 13) Konsonante navedene pod 2.225 treba zamijeniti sa /j l ī n ñ r ţ x/.
- 14) Sonant /l/ može stajati na kraju sloga, ne gubi se ni u pridjevu radnom muškog roda (up. 2.231).

- 15) Opozicija između /v/ i /f/ neutralizira se u vidu [v] ili [f] (2.232, 2.233, up. i 2.237).
- 16) Opstruent /x/ dolazi samo ispred vokala i slogotvornog /r/ (up. 2.234).
- 17) Tačka 2.236 ne važi.
- 18) Afrikata /ʒ/ ne može stajati na početku riječi.
- 19) Opreke po kvantitetu se čuvaju u naglašenom zatvorenom slogu kako u ultimi tako i izvan nje (up. 2.331).
- 20) Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u r/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga (up. 3.1):
i:	← ē: obično, i u leksemu g'ni:zdo
i	← ē obično
e: [je]	← ē: u rijetkim slučajevima ('tielo, 'sieno)
e	← ē u rijetkim slučajevima ('ve:ra)
a	← ə u leksemu 'da:nas i u „čakavskim“ primjerima osim u 'me:non
	← u skupini ar ← r: r pod naglaskom
	← ə u riječi 'ža:lac
o	← o u prefiksima o- ob- ostaje
u	← və- izgleda samo u u'do:vac, udo'vica ('nukič, 'to:rak, 'ziet)
- 21) Vrijedi povjesni izvod konsonantizma pod 3.2 sa slijedećim razlikama: Sonant /v/ nije postao iz /l/; javlja se kao proteza ispred /u/ u nekim riječima, npr. 'vujac. Sonant /j/ nije proteza ispred /i: i e: e/; u rijetkim slučajevima nastao je iz ð ('me:ja). U dočetnoj poziciji prelazi /m/ u /n/. Afrikata /ʒ/ potiče iz ð i dəj ('že:ža, pre'la:žen). Opstruent /f/ je i nastao putem disimilacije ispred bezvučnog ploziva, npr. mef'ki, 'me:vak. Afrikata /č/ izjednačena je sa f i təj. Opstruent /x/ može biti i proteza ispred o (ho'rat); u oblicima glagola štit /x/ je dalo /š/.
- 22) Prozodijski sistem se izvodi iz sistema A.
- 23) Dugi naglašeni vokali (3.31):
 'V: ← iz dugog naglašenog vokala (pod cirkumfleksom, akutom, neocirkumfleksom)
 ← u kompenzacionom duljenju i kontrakciji
- 24) Kratki naglašeni vokali (3.32):
 'V ← „, kad se nalazio u jednosložnoj riječi čiji se vokal nije obavezno duljio kad je slog bio zatvoren
 ← prijelaz sa kratke ultime ako prethodi kratak slog
- 25) Nenaglašene dužine su se izgubile (3.33).
- 26) Nenaglašeni kratki vokali su nastajali i skraćivanjem ispred akcenta kad nije bilo uslova za njegovo pomicanje (mla'tit, sve'zat, pi'ta:la, gen. jedn. ru'kie, instr. jedn. ru'kuon).
- 27) Do metateze dolazi u leksemu 'garvan (3.5).

GERHARD NEWEKLOWSKY

PAJNGRT (BAUMGARTEN; OLA 148a)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema kako u naglašenim tako u nenaglašenim slogovima vrše i /r:/ i /t/, a samo u nenaglašenim slogovima /l/ l m n/.
- 1.12. Dugi fonemi /e: o:/ kako pod naglaskom tako i poslije njega diftongiraju se obavezno u vidu [ie] [uo], s tim da su oba vokala zastupljena podjednako, npr. gùolump, ràsiem, kuôgra, strñe. Na fonetskoj površini nema monohtonoga [e:] [o:]. Ostali dugi vokali izgovaraju se kao monohtonzi [a: i: u:].
- 1.13. Kratki fonemi /a e o i u/ realiziraju se i fonetski kao [a e o i u]. Međutim, fonem /à/ pod akcentom može se duljiti u [ã:] osim u otvorenoj ultimi, npr. 'žaba pored žã:ba.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ñ

- 1.211. Varijante fonema /j/ ([j] i [j]), u slobodnoj su alternaciji s tim da se primjećuje težnja da [j] dolazi ispred, a [j] iza vokala.
- 1.212. Sonant /j/ izgovara se ispred nenaglašenog /i/ reducirano.
- 1.213. Fonološka opozicija između /r/ i /t/ uslovljena je distribucijom (up. 2.13 i 2.131).
- 1.214. U fonološkom opisu [v] je varijanta fonema /v/ ([v] ispred, [v] iza vokala). U jednom morfonološkom opisu, međutim, [v] je realizacija morfonema {v} ili {v} na kraju sloga, npr. 'ora:v 'orli, plà:v plä:vi.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Za fonološki status /d/ vidi 2.236.
 1.222. Konsonanti /t/ i /č/ plozivi su, a ne afrikate.

1.3. Prozodija

- 1.31. Vokali (uključujući slogotvorno ſ) mogu biti naglašeni ili nenaglašeni, kratki ili dugi; /m n l ſ/ samo su kratki i dolaze isključivo u postakcenatskom slogu.
- 1.32. Fonološka opreka po intonaciji postoji u dugim slogovima izvan ultime te se fonetski distingvira jasno.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna ispred i iza pojedinih konsonanata. Za slogotvorne sonante up. 1.11, 2.12, 2.13, 2.131.
- 2.12. /m n l ſ/ dolaze samo u pozajmljenim riječima.
- 2.13. /r: ſ/ nalaze se po pravilu u središnjem položaju između konsonanata, ali je /r/ moguće i na kraju riječi iza konsonanta, npr. gū:šč. Za /r:/ na kraju riječi ima samo jedna potvrda: vr: 'vrha.
- 2.131. U riječi ima samo jedno /r:/ ili /ſ/.
- 2.14. Vokali /e: e/ u domaćim riječima ne mogu stajati na početku riječi, a /i: i/ i /a: a/ rijetki su u tom položaju.
- 2.15. Nazalni vokali nastaju ispred /n/ koje se fonetski slijeva sa prethodnim vokalom, npr. kùoŋ /kò:ń/, 'vrga:i /'vrga:ń/. Nazaliziran je cijeli slog.
- 2.16. Kombinacije dvaju vokala vrlo su rijetke unutar morfema.
- 2.17. U običnim govornim situacijama nema redukcije vokala.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu nalaziti u početnom i središnjem položaju riječi. Na kraju riječi nema zvučnih opstruenata, a nema ni /x/ (up. 2.234).
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/, a drugi /r/ ili /l/. Zabilježene su i početne grupe /cvr/ /zml/ /zvl/.

- 2.222. U sredini riječi moguće su i druge kombinacije sonanata kao /mn ml rr rr vn/. Nema potvrda za /j/ iza drugog konsonanta. /r/, slogotvorno ili ne-slogotvorno, može dolaziti iza afrikata, npr. 'črknut crž:kfa, čž:n črl:vo.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ř ū ſ ň/.
- 2.224. Rjeđe nego u standardu su početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: k'tler pše'nica p'sovat, ali 'kalac 'tica 'čela.
- 2.225. Konsonanti /j ũ Ň ř ŕ Ŗ x/ ne mogu biti prvi član konsonantskog skupa na početku riječi.
- 2.226. /t/ u skupinama /st/ i /št/ na kraju riječi obično se gubi.
- 2.227. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ ne može biti na kraju sloga.
- 2.232. Fonetska realizacija /v/ na kraju sloga je [u].
- 2.233. Fonetska opozicija između [f] i [v] postoji samo ispred vokala; poslije /t k/ dolazi samo [f].
- 2.234. /x/ može stajati ispred vokala i slogotvornog /ř ř/ te ispred opstruenata, ali ne dolazi na kraju riječi. Ispred vokala njegov izgovor je laringalan a ispred opstruenata velaran. /x/ ne može stajati ispred sonanata.
- 2.235. Fonem /f/ javlja se uglavnom u todicama (up. 2.232).
- 2.236. Glas [d] je u mnogim riječima na početku riječi i, rjeđe, na početku ne-prvog sloga riječi slobodna varijanta /j/, dok je u drugim slučajevima ne-zamjenjiv, npr. 'dabuka pored 'jabuka, dohà:dat pored dohà:jat, ali samo 'hřđa.
- 2.237. Zvučni opstruenti gube zvučnost na apsolutnom kraju riječi, ali, s druge strane, bezvučni opstruenti mogu postati zvučni u sandhiju pred bilo kojim zvučnim zvukom, npr. 'dena:s i zú:tra pored 'dena:z i zú:tra, šies liet pored šiez liet.
- 2.238. Afrikate /c č/ mogu postati zvučne u poziciji opisanoj u 2.237, to jest [z ţ].

2.3. Prozodija

- 2.31. Mjesto akcenta u višesložnoj riječi uglavnom je slobodno.
- 2.32. Kako pod akcentom tako i poslije njega razlikuju se dugi i kratki vokali.
- 2.33. U jednoj riječi može doći samo jedna nenaglašena dužina, i to neposredno poslije naglašenog sloga.
- 2.331. Nenaglašena dužina može se nalaziti samo iza kratkog naglašenog ili dugosilaznog vokala; ne dolazi nikad poslije dugouzlagznog.
- 2.34. U jednosložnim oblicima obično je moguća samo silazna intonacija, tako da opreka po intonaciji postoji samo izvan ultime.
- 2.35. U oblicima danas ili nekad naglašenim na ultimi koji završavaju na bilo koji konsonant, naglašeni silabem je obavezno dug ('ota:c brà:t). Izuzetak

čine jednosložni oblici infinitiva (npr. 'pef'). Oblici u kojih /x/ alternira sa -Q na koncu osnove (krù: k'ruha) ponašaju se kao da je slog zatvoren u nominativu.

- 2.36. U zatvorenom slogu van pozicije opisane u 2.35 vokal se češće, ali ne obavezno, dulji, npr. jü:tro r̄ibnák prema z'vignem.
- 2.37. Riječi sa proklitikom vladaju se (iako ne obavezno) kao prozodijska cjelina.

3. POVIJESNI IZVOD

- 3.0. Opaska: Kad se bilježi „pod naglaskom”, to ne znači da taj vokal i danas mora biti naglašen.

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: (uglavnom prema zakonu Jakubinskoga)
← i pod naglaskom (up. 2.35, 2.36)
← ē pod naglaskom (up. 2.35, 2.36)
- i ← ě (prema zakonu Jakubinskoga)
← jə
- e: ← ē:
← ě: (prema zakonu Jakubinskoga)
← e pod naglaskom (uvijek osim u kratkoj otvorenoj ultimi)
← a: u leksemu r̄eba:c
- e ← ē
← ě (prema zakonu Jakubinskoga)
← ə u leksemu 'dena:s
- a: ← a pod naglaskom (up. 2.35, 2.36) i fakultativno (1.13)
← ē: samo u riječima žà:ja:n žā:ja
← ě: u leksemu gñà:zdo
- a ← ə (i u „čakavskim” primjerima)
- o: ← o pod naglaskom (uvijek osim u kratkoj otvorenoj ultimi)
- u: ← u pod naglaskom (2.35, 2.36)
← ř:
← !:
- u ← o u prefiksima o-, ob-
← ř
← !
← və- u nekoliko riječi (udo'vica, 'unuk)

- 3.11. Osim toga svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih u položaju iza nekada naglašenog sloga, gdje je izvršeno skraćivanje.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d ſ c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← l na kraju sloga (2.232)
- j ← proteza ispred i; osim toga u leksemu 'južina
 - ← đ ('meja)
 - ← dž (žā:ja)
- l ← ləj
 - ← j u sekvenci labijal + əj
- ñ ← nəj
- r ← ţ u rijetkim slučajevima → řj (morje)
 - ← ž intervokalno u nekoliko riječi
- f ← f u stranim riječima; i u riječi ūfam se
- t ← təj
- đ ← j (up. 2.236)
 - ← dž (po svoj prilici preko j)
- x ← Ŧ ispred ţ-, ţ:- ('hrđa)
 - ← k sporadički disimilacijom u skupini kk, kt ('mexko, nuōxta)

3.3. Prozodija

- 3.30. Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog troakcentskog inventara (sistem C). U prilog sistema C govorit uzlazna intonacija u tipu /divō:jka/.
- 3.31. Dugi naglašeni vokali
- V: ← iz neoakuta van ultime
 - ← u kompenzacijonom duženju van ultime, npr. [divuōjika]
 - ← u fakultativnom duženju vokala 'a, u obaveznom duženju naglašenih kratkih vokala e o izvan ultime, npr. ciěsta, kuōra
 - V: ← iz cirkumfleksa i neocirkumfleksa
 - ← ukoliko se radi o jednosložnoj riječi sa — danas ili nekad — zatvorenim sloganom
 - ← prijelaz akcenta sa kratkog ili dugog sloga na prethodni dug slog
- 3.32. Kratki naglašeni slogovi
- 'V ← `, ako se akcenat poslije gubljenja poluglasa nije nalazio na posljednjem sloganu (to znači, akcenatsko mjesto je sačuvano izvan ultime)
 - ← prijelaz bilo kojeg akcenta sa posljednjeg sloga riječi na kratku pentimu
- 3.33. Nenaglašeni dugi slogovi
- V: ← posljedica parcijalnog pomicanja akcenta. Nenaglašena dužina nastaje na nekada naglašenom sloganu izvan ultime, a u ultimi samo kad je slogan zatvoren ili dug. Primjeri: pl:ta:la, 'vliču:, 'ora:u, žà:ja:n, žl:ta:k.

3.34. Nenaglašeni kratki slogovi

$V \leftarrow \hat{V}$

$\leftarrow \hat{V}$ u otvorenoj ultimi sa koje je akcenat prenesen na prethodni slog
 $\leftarrow \hat{V}$ skraćen iza akcenta

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Opstruent /x/ izgubljen je na kraju riječi i ispred sonanata (up. 2.234).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekoliko primjera izgubljen je prvi član skupine (2.224).
- 3.43. və- → Ø na početku riječi u nekoliko primjera, npr. č̌er žiet nū:tri.
- 3.44. Početno i- u prijedlogu iz- često se gubi.
- 3.45. U sljedu ar na kraju riječi gubi se a, npr. 'bumbə̄ duōbə̄ vlet̄.
- 3.46. U pojedinim leksemima gubi se jedan konsonant konsonantskog skupa npr. kùočka po'srbit čet̄:ta:k sedanà:is pi'nica.

3.5. Metateza

Javlja se prefiks zi- kod nekoliko glagola ('zignat prema z'ginut).

Kajkavsko narječje

VIDA BARAC-GRUM

MOČILA (OLA 26)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		ɛ		ɔ
a:				e		o
				a		

1.11. Vrijedi opis OLA 28.

1.12. Fonem /e:/ izgovara se kao [ɛ:].

1.121. Fonem /o/ izgovara se kao [ɔ:].

1.122. Mjesto /ə/ izgovara se često pod utjecajem adstratnih govora /a/ ('pəs, 'ra:vən, 'bətac, pored 'pas, 'ra:van, 'batac), a pored tipičnijeg domaćeg 'səm govor i 'som.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
j	l	r
	ʃ	n

1.211—1.212. vrijedi opis OLA 28.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	ž	ž
k	g	x

1.221. Fonem /č/ ostvaruje se kao [č'].

1.222. Fonem /ʒ/ ostvaruje se kao [ʒ'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Govor poznaje relevantno mjesto akcenta.
- 1.32. Akcenat može biti dug ili kratak.
- 1.33. Nenaglašeni slogovi uvijek su kratki.
- 1.34. Iz rečenoga slijedi da postoje tri prozodema: 'V:, 'V i nenaglašeni V.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Vrijedi opis OLA 28.
- 2.12. Vokali se ne mogu pojaviti uz silabeme /r: r l n/.
- 1.121. Vrijedi opis OLA 28 ('auto).
- 2.122. Silabemi /r: r/ dolaze u položajima CrC (s'trm, s'mr:zne). Od sonanata uz njih se ne pojavljuju /j r/, a ispred njih nema /l n/. Najčešće se ne pojavljuju inicijalno. U jednoj riječi dolazi samo jedan od tih silabema.
- 2.123. Vrijedi opis OLA 28.
- 2.13. U inicijalnom se položaju ne mogu ostvariti, osim izuzetno u pojedinim leksemima, /u: u/ ('vu:sta, 'vuha, ali u'me:).

2.2. Konsonantizam

- 2.21—2.212. vrijedi opis OLA 28.
- 2.213. Fonem /l/ ne ostvaruje se ispred vokala /u/ u medijalnom položaju u riječi (p'luk, 'luk, g'l'u:hi, ali 'volu).
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Vrijedi opis OLA 28 (v'meral, ali 'mrl).
- 2.222. Vrijedi opis OLA 28 s tom razlikom da /j/ može ali i ne mora izostati iza opstruenata. Tako je 'duži, ali 'višle, 'gorje. Ne izostaje u pridjeva tipa 'ko:zji.
- 2.223. Vrijedi opis OLA 28.
- 2.224. Vrijedi opis OLA 28 (usp. 3.42).
- 2.225—2.226. Vrijedi opis OLA 28.
- 2.227. Vrijedi opis OLA 28 s tom razlikom da umjesto skupine /šć/ stoji skupina /šč/.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /l/ dolazi redovito na kraju sloga i riječi ('te:lci, 'ce:l, s'to:l).
- 2.232. Vrijedi opis OLA 28 ('fa:lim).
- 2.233. Fonem /ž/ pojavljuje se rijetko, samo u nekim novijim leksemima ('ža:k).
- 2.234. Fonem /x/ čvrsto se čuva u sustavu i nalazi se u svim položajima u riječi ('xiša, 'vrix, 'mačexa, s'naxa).

2.3. Prozodija

- 2.31. Dugi akcenat se realizira u pravilu uzlazno ako se ne nalazi na ultimi, uključujući i jednosložne riječi, a u tom položaju izgovor je obično silazan.
- 2.32. Kratki akcenat se ne javlja na ultimi višesložnih riječi.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ə ɔ: ɔ/ kontinuante su odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i	← ē sporađično u pojedinim leksemima, s paralelnim mogućim ostvarenjem /e/ ('mijec, 'mesec, 'ditelina, 'detelina)
e:	← ē: ← ɛ:
e	← ē ← ɛ
a:	← ə: ('ta:st, 'ča:st, 'ra:š, 'da:n)
a	← ə fakultativno, pod utjecajem književnog jezika ('palac, 'dovac, 'papar, va've:k, 'kade)
o:	← ɔ:
o	← ɔ
u:	← ʌ: ← ə u 'vu:š
u	← ʌ ← ɔ u 'Vuzam ← ɔ izuzetno u leksemu 'guska

- 3.11. Kratki su vokali nastali i kraćenjem dugih u nenaglašenom slogu.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ř m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnjog sustava. Osim toga:

v	← protetski ispred u:, u ('vu:sta, 'vu:xo, vu'čitelj)
j	← ţ ← u slijedu ţ u nekoliko leksema ('orje, š'ka:rje, 'gorje)
r	← ř ('car, 'bura, 'zora, ve'če:ra, 'mo:re, 'širi) ← ř ('orje, š'ka:rje, 'gorje) ← ž intervokalno u prezentu glagola 'moč

í	← i u slijedu lu (p'lu:k, g'lu:xi, 'lu:kofčan)
	← ləj (ve'se:le, 'ze:le)
	← u slijedu labijal + əj (g'ro:ble)
ń	← nəj
m	← n ispred labijala i labiodentala
f	← (tudice) ← (onomatopeja)
	← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju
	← xv ('fa:lim)
	← k sporadički u slijedu kt ('nofti)
č	← t
ž	← d
x	← protetički ispred r ('xval, 'xja, 'xzal)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog troakcenatskog inventara (sistem D), a karakteristike su toga govora prebacivanje kratkog akcenta na prethodni dugi slog i s ultime i neka odstupanja u pojavi metatonijskog akcenta. Tako je:
 m'linar, 'kolar, 'pauk, ali š'na:jdar;
 o'rehu; 'jagodum, 'lipo, k'ravovo, s 'ma:no;
 š'ni:mi; d'rugi, ali š'e'nična;
 'ču:je, 'de:la, 'vi:di;
 'se:kal, 'se:kla, 'se:kli, 'vi:dela, 'de:la.
- 3.32. Osim u jednosložnim riječima, gdje su zadržane opozicije po kvantiteti ('pas i 'pa:s), svaki se kratki akcenat može produžiti u dugouzlazni. Uz ove osnovne napomene izvođenja su kako slijede:
'V	← "
'V:	← ^
	← ~
	← - ako je u slijedećem slogu bio kratki akcenat
	← " izvan ultime, fakultativno
V	← V̄
	← " na dezakcentuiranoj ultimi.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. U početnim konsonantskim skupinama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta gubi se prvi član ('čela, še'nica), ali izuzetak je skupina tk (t'kati).
- 3.42. Inicijalno /v/ može izostati ispred drugih konsonanata ('ze:l, 'si, 'se, 'dovac pored v'dovac, ali v'le:čem, v'nuk); /v/ može ispasti u konsonantskom slijedu sv (s'raka, se'kra:va i s'vekra:va).
 Medijalno /v/ nestalo je iz skupine tvr ('tr:t, če'tr:ti) i svi (s'la:či se).
- 3.43. /x/ ispada sporadično:
 u skupu /xr/ ('ren)
 u skupu /xl/ ('lače).

VESNA ZEČEVIĆ

DOMAGOVIC (OLA 27)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ie:	uo:	ɛ	ɔ
			o
ia:	oa:	ɑ	a

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /ř: ř/ (u domaćim riječima) i [l n] (u tuđicama).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	n

- 1.211—1.213. Isto kao u OLA 28.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	š	ž
č	š	ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. Isto kao u OLA 28.
1.32. Samo naglašeni silabemi mogu biti dugi i kratki.
1.33. Isto kao u OLA 28.
1.34. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, tri akcenta (V:, ČV:, 'V), kao i nena-glašenu kračinu (V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema ima mnogo ograničenja, više u dugom i nenaglašenom slogu nego u kratkom naglašenom slogu. Posljedica su tih ograničenja brojne alternacije vokalnih fonema uvjetovane akcentom, kvantitetom i susjednim glasom (v. 3.1).
- 2.111. Fonemi se /iɛ:/ i /iɑ:/ u slogu s ~ akcentom neutraliziraju u alofonu [iɛ:] (usp. griɛ:j; ibiɛ:si; piɛ:t, vudiɛ:n ali piã:ti, vudiã:ni).
- 2.112. Fonemi se /ɛ ə a o ɔ/ u višesložnim riječima često duže i ostvaruju kao [ɛ:, ə:, ɔ: ɔ:]. Na taj se način čuva opreka između nekadašnjih dugih i kratkih vokala pod ~ akcentom (usp. diɛ:tä, gniɛ:zdi, ali pɛ:sma, vɛ:ra, mɛ:sac, cɛ:sta, nɛ:ga; piã:ta, sviã:ti, ali žã:na, jã:zik, tã:ta, mã:dvët, rišã:ti; broã:da, roã:n'i, ali šã:ka, lã:kat, klã:da, žã:ba, ɔ:star, ɔ:gan; suõ:sit, ruõ:ka, ali põ:tik, võ:da, kõ:sa, gõ:iska).
- 2.113. Fonem /o/ ne može se ostvariti u slogu izvan akcenta. (V. 3.1).
- 2.12. Silabemi /r: ū/ pojavljuju se u položajima QrC ('rja, ū:ža, 'rga), CrC (mr:l, ča'trtak), CrV ('vr̩a — Gsg., 'vr̩i — Npl, CrQ ('vr̩).
- 2.121. Isto kao u OLA 28 (usp. 'auto, izdañ:val, di'iti — inf. „dojiti”, dii: — prez. „doji”).
- 2.122. Isto kao u OLA 28.
- 2.13. Isto kao u OLA 28 (usp. vù:š, 'vugal).
- 2.14. Svi se nenaglašeni vokali ostvaruju s većim ili manjim stupnjem redukcije.
- 2.141. U nenaglašenom slogu fakultativno se neutraliziraju opreke /ɛ/ ~ /ə/ i /o/ ~ /ɔ/, te se ostvaruju vokali [e] i [o] (usp. mã:dvët — smejã:ti, vã:várica — ženië: Gsg, mõži: Npl — so'seda Gsg).
- 2.142. Fonem /a/ se može u prednaglasnom slogu realizirati kao [ə] (usp. ə'bot „obad”, ətiroã:č „otirač” uz abloã:či, lapã:ta, katoã:č).

2.2. Konsonantizam

- 2.21—2.212. Isto kao u OLA 28.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Isto kao u OLA 28.
- 2.222. Postoje i druga ograničenja u konsonantskim skupinama u kojima su sonanti: početni sljedovi sonant + opstruent ne ostvaruju se; sonant /j/ izostaje iza većeg broja drugih konsonanata; mjesto skupa sj uvek je /š/; sonant /r/ (i ū: ū) ne ostvaruje se iza /c č/ (od afrikata se ispred slogotvornog i neslogotvornog r ostvaruje, dakle, samo /č/), kao ni iza /l n/; sonant /l/ ne ostvaruje se iza afrikata; opreka između /m/ i /n/ ispred labijala neutralizirana je u korist /m/; sonanti /j ʃ ʒ ñ ð/ ne ostvaruju se inicijalno ispred drugih konsonanata.

- 2.223. Isto kao u OLA 28.
- 2.224. Isto kao u OLA 28.
- 2.225. U medijalnim sljedovima triju konsonanata jedan je od njih sonant ili frikativ /s z/, ali srednji konsonant ne može biti sonant, osim /m/.
- 2.226. Na kraju se riječi ostvaruje samo skupina /st/. U riječima stranoga porijekla pojavljuju se i mnoge druge skupine.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonanti /l n/ ispred palatalnih vokala ostvaruju se alofonima [l'], [n'] ('l'ipa, n'j:t).
- 2.232. Fonem /d/ ispred palatalnih vokala ostvaruje se alofonom [d'] (vì:d'ilà).
- 2.233. Isto kao u OLA 28, t. 2.232.

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenat 'V ne može se ostvariti u zadnjem slogu višesložnih riječi (usp. 'si „svi”, 'koń; žä:na, 'otac; lapä:ta, l'i'sica).
- 2.311. Akcenat V: može se ostvariti u bilo kojem slogu u riječi.
- 2.312. Akcenat V: ne može se ostvariti u jednosložnim riječima ni u zadnjem slogu.
- 2.32. Dugi se silabemi ostvaruju samo u naglašenom slogu.
- 2.321. Ispred slijeda sonant + opstruent naglašeni silabem najčešće je dug.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i a o u: u r: r/ kontinuante su odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i ← ě (sporadično, usp. tirož:m)
- ← o u prednaglasnom slogu ako ne slijedi niski vokal (kip'riva, giri:, ibiè:si)
- ← o u zanaglasnom slogu ako ne prethodi velar, labijal ili l (vritä:n'i, miè:si, 'lëti „ljeto”)
- ← e u prednaglasnom slogu (mitù:í)
- ← è u prednaglasnom slogu (riduž:f — Gpl od „red”)
- ← ě u prednaglasnom slogu (ditä:tu, misož:c — Gpl od „mjesec”)
- ← ě: u prednaglasnom slogu (ci'piti)
- ie: ← ě: u slogu pod ishodišnim ^ i ~ akcentima (griž:j, pusiž:kal, driž:mlja)
- ← ø: samo u nekim leksemima (diž:n, tiž:st, komp. tiž:ni)
- ← i u -ir- stranoga podrijetla (krampiž:r, diskutiž:rati)
- ← e: u slogu pod ^ akcentom (vudiž:n „voden”, z miž:nu — Isg)
- ← è: u slogu pod ^ akcentom (miž:si, piž:t)
- é ← ě (ki'l'èni — „koljeno”, ne'vesta, pě:sma, vě:ra)
- ← ø (tě:nki)

- ← 'o ('děsta, 'ěbit — „objed”, 'ěči — „oči”, 'gětif), osim u položajima gdje je o → o, a.
- ← o u prednaglasnom slogu nekih leksema koji imaju e ← o pod akcentom u drugim oblicima paradigmne (něgož:mi — Isg od „noga”)
- i: ← e: (tiň:tač, jáziň:ra, glíň:tu, ziň:la)
 ← e: (piň:ta, griň:da, piň:tač, sviň:ti — adj. „sveti”, žiň:dan, svršiň:tak)
- ä ← e ('taňa, 'imä)
 ← e ('zat, žiň:ba — „ždrijebe”)
- o: ← a: (brož:da, rož:st, škož:rje, rož:n'i — „hrani”)
 ← a: (tož:mn'i, lož:fki)
- a ← e ('san, 'otac, pož:lac, viě:nac, piě:sak, lž:kat, 'děvac)
 ← 'o ako je u slijedećem slogu vokal a (ž:štar, ž:gań, ž:cat, ž:na — „ona”, kž:pa, bž:gat), tako i ž:břva
 ← o u prednaglasnom slogu ako slijedi slog s vokalom a (kapož:č, lapž:ta, katož:č, arož:č, kavož:čnica)
- u: ← o: (nuž:s, kuž:ža, kuž:ński)
 ← o: (suž:sit, ruž:ka)
 ← l: (žuž:č, vuž:k)
- ø ← o ('vôd'ica — „udica”, so'seda — Gsg)
 ← l ('bôva, 'pon'ica)
- o ← 'o iza labijala, velara ili 1 ('voče, 'bop, 'pole; 'kolu, 'kopita; 'lovac, 'loza)
 ← 'o na početku jednosložnih riječi ('on) ili ako slijedi slog s neprednjim vokalom ('oku, 'obras)
- u: ← e: vù:š
- u ← o u prednaglasnom slogu ako slijedi:
 1. slog s vokalom u (u'buća)
 2. slog s velarom (ukruž:gla, pugriě:ši)
 3. ako je ispred velar, labijal, labiodenta (kubož:są, putiě:na — „potone”)
- ← o u zanaglasnom slogu ako prethodi velar, labijal ili 1 ('oku, 'živut, stra'šilu)
- ← e u vu, 'Vuzam
 ← (tudice)
- ŋ ← (tuđice)

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ ř m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ kontinuante su odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Ŧ pred inicijalnim u ('vura, vu'čiti, 'vučiteř, vù:jac)
 ← Ŧ pred inicijalnim o ← Ŧ ('vôgal, 'vôzal, vô:zak)
 ← x iza u:, u, o ← l (glù:v, 'muva, 'bôva)
 ← x ← -g(ə)t, -k(ə)k, -g(ə)k ('něvat, mä:vak, lž:vak)

- j ← ď
 ← ſ u slijedu rj ispred vokala (đ:rjä, muđ:rjä, škođ:rjä, 'širji, 'burja)
 ← x iza visokih vokala ('erij, grię:j)
 ← : diftonzi
- r ← ſ ('car)
 ← ſ (đ:rjä, muđ:rjä, škođ:rjä, 'burja, 'širji)
 ← ž intervokalno u prezentu glagola moći i njegovih kompozita
- í ← lęj
 ← j u slijedu labijal + ęj
- ń ← nęj
- m ← n ispred labijala i labiodentala
- f ← (tudice, onomatopeja)
 ← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju
 ← x-<k, g u -k(ə)k-, -g(ə)k- (mię:fki, loğ:fki)
 ← xv- (foğ:la)
- z ← s u prijedlogu s (z noğ:mi)
- ć ← t̄
 ← t̄ęj
- ś ← št, -stęj -(vo'śina, — „vosak”, kęśù: — Isg od „kost”)
 ← sęj (l'i:ša, t̄i:ša)
- ż ← zdęj (gruđ:zą; za żd nema primjera u građi)
- ż ← č pred zvučnim opstruentima (s'vedožba)

3.3. Prozodija

- 3.30. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog troakcenatskog sustava (sustav D).
- 3.31. V: ← V (roğ:st, n'i:t, kuğ:ža, vi:dą, rı:bič, pr:vi)
 ← V na ultimi
 V: ← V (sū:ša, gruğ:blą, pī:šem, dō:bri, kuğ:ński, zelğ:n'i, žię:nski, siğ:dmı)
 ← V na penultimi pred prvobitno kratkom naglašenom ultimom (broğ:da, gloğ:va, l'i:ca, ruğ:ka, svię:ća, pią:ta, dū:ša, cū:cak)
 'V ← V ('san, 'riba, 'jutri, l'i:sica, ne'vesta, 'vol, s'tęl; slą:ma, vę:ra, krą:va, cę:sta, orę:ti)
 ← V na penultimi pred prvobitno kratko naglašenom ultimom ('igla, 'bɔva; dę:ca, kō:sa, žą:na, mą:dvęt)
 ← V u inicijalnom slogu na koji je prenesen kratki akcent u sporadičnom prenošenju s medijalnog sloga ('kopito, 'gę'n'iti — „goniti”)
 ← V u Lsg m. (i'reju, je'ziku) i u Npl n. (ki'rita).

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ nestao je iz sistema: 'iža, 'ręn, 'vrę, 'vręa; 'muva, 'bɔva; 'erij, grię:j; mię:fki, loğ:fki, foğ:la (v. i 3.2).
- 3.42. Isto kao u OLA 28 (usp. 'tica, čą:la, še'n'ica, ali tkoğ:la, tkoğ:lac).
- 3.421. Isto kao OLA 28 (usp. 'sa, 'saki, loğ:s, loğ:t, 'dęvac, zią:ti, 'zami; t̄i:t — „tvrd”, čą:tṛtak, sl'ię:ći).
- 3.43. Isto kao u OLA 28 (z groğ:da, 'zoral).

ANTUN ŠOJAT

DOMASLOVEC (OLA 28)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		ə	a

- 1.11. Među silabemima idu i /ř: ţ/ (u domaćim riječima) i [l̪ ɳ] (u tuđicama).
- 1.12. Fonemi /e:/ i /o:/ ponekad se ostvaruju kao [ɛ:] i [ɔ:]. Uz monohtonške realizacije moguće su i diftonške (cvjè:t, mijè:la, bje:ba, švjuò:ra, uz mnogo frekventnije: cvè:t, mè:la, švò:ra itd.).
- 1.121. Fonem /a:/ izgovara se kao [a:].
- 1.122. Veoma se često utire opreka između /a/ i /e/, u korist /e/, pa je frekventnije 'nebo', 'mige' itd. nego 'nabo', 'miga' itd.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	

- 1.211. Sonant /v/ izdvaja se posebnim osobinama u distribuciji, koje ga povezuju s opstruentima (v. 2.211).
- 1.212. Fonološki status sonanta [r] u odnosu na [ř: ţ] može se tretirati na dva načina. Ako se pri interpretaciji ne uzima u obzir morfemska granica, ostvaruju se i minimalne opreke tipa [obři:va] ≠ [obři:va] (obři:va „brije” ≠ ≠ obři:va „iznad Ivana”), dakle /r/ ≠ /ř/. Kad se morfemska granica uzima u obzir, [r] i [ř] mogu se interpretirati kao alofoni istoga fonema (v. i 2.12, 2.122), to više što [r] (kao ni bilo koji drugi konsonant) nikad ne može biti naglašen. U ovom je opisu primijenjeno gledište da je [r] alofon nenaglašenoga /ř/.
- 1.213. Silabemi [l̪ ɳ] alofoni su fonema /l/ odnosno /n/ (v. 2.123).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Fonemi /ʒ x/ imaju periferno mjesto u sustavu (v. 2.229, 2.233, 2.234).
- 1.222. Fonem /x/ izgovara se kao [h].
- 1.223. Fonem /č/ realizira se blisko alofonu [ć], pa se opreka između /č/ i /ć/ može neutralizirati.

1.3. Prozodija

- 1.31. Silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni (osim [l n], koji su uvijek ne-naglašeni), pa prema tomu postoji opreka po mjestu naglaska.
- 1.32. Naglašeni i nenaglašeni silabemi mogu biti dugi i kratki, s izuzetkom [l n] (v. 2.123).
- 1.33. Dugi silabemi mogu nositi silazni ili uzlazni ton.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, tri akcenta (V:, V;, 'V), kao i nena-glašenu dužinu (V:) i kračinu (V).
- 1.341. Kratki se akcent može ostvariti ili kao kajkavski „tromi akcent“ (") ili slično štokavskom „brzom akcentu“ ("'), dugi su akcenti uvijek tipično kajkavske realizacije.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki se vokal može pojaviti u inicijalnom, u medijalnom i u finalnom položaju u riječi, ispred ili iza bilo kojega konsonanta.
- 2.12. Vokali se ne mogu pojaviti uz silabeme [l n], a uz /ř: ţ/ dolaze samo u finalnom položaju (usp. Gsg 'vřa, Dsg 'vřu, ali xř'žati, zaxř'žati i sl.).
- 2.121. Dva se vokala zaredom mogu pojaviti u svim položajima u riječi ('auto, 'kuam, preoră:la, Gsg k'rua, prez. stoł:, uz stojl:).
- 2.122. Silabemi /ř: ţ/ pojavljuju se u položajima CřC (ř:n, xř:'zal, 'prſt, ţř'nula), CřV (Gsg 'vřa, Npl 'vři), CřQ ('vř, 'obř), a pred njima ne može biti /ʒ ř/ ni koji sonant osim /m/ i /v/. Ne pojavljuju se inicijalno (u tom se položaju pred njima pojavljuje /x/). U jednoj riječi može biti samo jedan od tih silabema.
- 2.123. Silabemi [l n] pojavljuju se samo u nenaglašenom finalnom položaju iza opstrenuta.

- 2.13. U inicijalnom se položaju ne mogu pojaviti (osim u novih posuđenica) /u: u/ — ispred njih se pojavljuje /v/ (vū:snice, ali: 'usta, uz starije zù:bi). O silabemima /r: ř/ i [l: ɳ] v. 2.122 i 2.123.
- 2.14. Zijevo kadšto uklanja umetanjem /v/ ili /j/ (v. 2.234).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se pojedinačni konsonanti pojavljuju u inicijalnom, medijalnom i finalnom položaju, osim zvučnih opstruenata i sonanta /v/, koji su isključeni iz finalnoga položaja.
- 2.211. U finalnom položaju i ispred bezvučnih opstruenata mjesto /v/ nastupa /f/.
- 2.212. Do neutralizacije opreke po zvučnosti dolazi i u sandhiju, s izuzetkom jednosložnih prijedloga, u kojih se zvučni opstruenti izgovaraju poluzvučno ('of je mlà:t, mlà:t i lè:p — 'od mene, pred 'auto).

2.22. Konsonantske skupine

- 2.221. Početne skupine sonant+sonant moguće su samo ako je prvi sonant /v/ ili /m/.
- 2.222. Od drugih ograničenja u konsonantskim skupinama u kojima su sonanti navodimo neka: početni sljedovi sonant+opstruent ne ostvaruju se; sonant /j/ izostaje iza većeg broja opstruenata (usp. bō:ži — bō:ža — bō:že, kō:zi, komp. vi:ši, dù:ži, drà:ži, krà:ći, šl:ri, gò:ri, adv. 'teže, 'više, 'gore itd.); sonanta [r] (ni silabema /r: ř/) nema iza /l n/ ni iza /c č ţ/ (prema tomu, od afrikata pred [r ř: ţ] može biti samo /č/); sonant /l/ ne pojavljuje se ni ispred ni iza /č č ţ/; opreka između /m/ i /n/ ispred labijala neutralizirana je, u korist /m/.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne pojavljuju se ispred /š ž č č ţ/ i obratno.
- 2.224. Početne skupine ploziv+drugi opstruent rijetke su (v. 3.42).
- 2.225. U inicijalnoj skupini od tri konsonanta prvi može biti samo jedan od frikativi /s z ţ/ (za afrikat /c/ u građi nema potvrda), srednji jedan od ploziva (p b t d k g) ili sonant /m/, a treći jedan od sonanata /v l r n/ (stvà:r, sk'riti, zm'lavit, zg'niti).
- 2.226. U medijalnim skupinama od tri konsonanta jedan je od njih sonant ili frikativ /s z ţ/, ali srednji konsonant ne može biti /x/ ni koji sonant osim /m/. Medijalna skupina od četiri konsonanta rijetko se ostvaruje, koliko iz grade proizlazi, samo uz sufiks *-stvo*.
- 2.227. Finalno se može ostvariti skupina od dva konsonanta, rijetko i od tri. U riječima domaćega podrijetla finalne su skupine /st, šć, ft/ (kò:st, 'noft, Gpl ogní:šć; jedinà:jst, dvanà:jst), a u tuđica su znatno šire mogućnosti.
- 2.228. Skupine VCjV u primjerima tipa vesě:lje, grō:bje, zdrà:vje, cvě:tje ostvaruju se, osim u n+j, gdje je došlo do metateze nj→/jn/ (tj:n — tj:jne).
- 2.229. Fonem /ʒ/ ostvaruje se u skupini /žč/, a ponekad i kao pojed načni sonant (v. 2.233).

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonem /l/ ispred /i(:) e(:)/ katkad se ostvaruje alofonom [l'], uz običniji izgovor [l] i u tom položaju.
- 2.232. Fonem /f/ pojavljuje se u tuđicama, a u domaćim riječima u onomatopejama, zatim kao bezvučni parnjak sonanta /v/ te u nekoliko riječi kao fă:la, fă:t.
- 2.233. Osim u položaju navedenom u 2.229 /ž/ se pojavljuje u riječi xř'ža i njezinim izvedenicama, te u nekim novim posuđenicama (tř:ži, smě:ži, uz starije: 'lucki, b'ram).
- 2.234. Fonem /x/ redovito se pojavljuje inicijalno ispred /ř: ř/ (xř:š, xř'ža), a izuzetno i ispred kojega vokala (xù:t). U medialnom se i finalnom položaju rijetko izgovara: 'lexek, 'mexek, 'muxa, sna'xa, 'tix, uz neusporedivo frekventnije primjere kao snă:, isă:ja „izlazi”, glù:, sù:, 'meek, 'leek; v. 3.41). Ponekad se intervokalno (izuzetno i finalno) /x/ zamjenjuje sa /j/ (iza vokala prednje artikulacije, usp. 'dijat, uz ob. 'diat, o'rej, o'reji, o'reje) ili /v/ (iza /u/, u realizaciji [u], usp. sū:ui, sū:qa, uz ob. sù:, sū:i, sū:a), odnosno /f/ pred bezvučnim opstruentima (vū:ski, lě:ski, mě:ski).

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenti V: i 'V mogu se pojaviti na bilo kojem slogu u riječi.
- 2.311. Akcent V: tek se izuzetno pojavljuje na ultimi (→V:).
- 2.312. U enklizi se V:←V: vraća u V: (vì: — vř: ste, drži: — drži: ga).
- 2.32. Dugi se silabemi pojavljuju pod akcentom ili na slogu neposredno ispred njega.
- 2.321. Dugi nenaglašeni silabemi pojavljuju se samo na slogu neposredno ispred akcenta 'V.
- 2.322. U akcenatskoj jedinici dakle, bez obzira na nenaglašenost ili naglašenost silabema, može biti samo jedan dugi silabem.
- 2.33. Ispred slijeda sonant+opstruent kratki se vokalni fonemi ne pojavljuju (starec — stà:rca). Od toga odstupa /o/ ('vojska, Gsg mol'ca, Npl kon ci).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ kontinuante su odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ě, sporadično ('di, 'sigdi, si'nokoša, 'tiram)

e: ← ě:

← ē:

← ā (mě: „mahovina”, be:z'ga, komp. tě:jni)

← i: u tipu pastě:r, u tipu papě:r i u tipu komande:rati

- e ← ē
 ← e (veoma često, v. 1.122, usp. i podrijetlo /a/)
 ← ē (veoma često, v. 1.122, usp. i podrijetlo /a/)
 ← ə (i u sə, sə- pred frikativima: ze sù:m, zežú:va, ze'šila)
 ← a u prefiks u raz- i, sporadično, u zatvorenom slogu ispred /j/ (pri čemu j može nestati ('dej, 'kej, uz: 'de, je'ce „jaje“))
 ← o u prefiks pro- (s rijetkim izuzecima)
- a ← e
 ← ē
- a: ← ə (u znatno većem broju primjera nego u većini drugih kajkavskih govora, usp. zà:lva, svà:st, là:n, dà:n, sna'xa — snà:, uz primjere obične i u velikom broju drugih kajkavskih govora, kao: là:š, cà:st, tà:st, vâ:n)
 ← ə: u žà:lec
- a ← ə (v. i pod a:; nekoliko primjera: 'lažem, 'lanen, 'sàdam, 'osam, komp. 'majne)
- u: ← ɔ:
 ← l:
 ← ə u vù:š
- u ← ɔ
 ← l
 ← ə u vu, Vu'zem
- l ← (tudice)
 n ← (tuđice)

3.11. Kratki su vokali nastali i kraćenjem dugih u nenaglašenom slogu, osim u slogu neposredno ispred akcenta".

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r m n p b t d c s z č š ž k g x/ kontinuante su odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← ə ispred /u: u/ (vū:ski, 'vujec, vu'čitel, vučl:)
 ← x intervokalno (rijetko, v 2.234 i 3.41)
- j ← ð, s rijetkim izuzecima (v. 2.233)
 ← f u slijedu /rj/ ispred vokala (u nekoliko riječi, usp. 'morje, 'zorja, prez. 'orje)
 ← rastavljanje nepočetnoga n u slijed /jn/ (sví:ina, pè:jn, mlado'žajna, 'kojn, kô:jnski, lâ:jski; v. i pod n); kao n se ponaša i skupina nəj (tj:jne, kamě:jne, koré:jne; usp. 2.228)
 ← x intervokalno i finalno iza /i: i e: e/, rijetko (v. 2.234 i 3.41)
 ← ə ispred /a/ u nekoliko antroponima ('Jana, Jandrà:š)
- l ← ī (lù:di „ljudi“, zem'la, pri'jatel)
- r ← f ('bura, škà:re, 'večera f., Gsg gospoda:'ra; i u slijedu /rj/ ← f, v. pod j)
 ← ž intervokalno u prez. glag. 'moć i njegovih kompozita

- n ← ñ inicijalno, medialno iza velara, ponekad i iza drugih konsonanata, sporadično i intervokalno i finalno ('nägof, 'nämu, nü:; gnñ:la, k'niga, pećnà:k; sví:na, teža'kina, xrpte'nača; li:pan, ra:'žen; i u slijedu /jn/← ñ, nəj; (v. pod j))
- m ← n ispred labijala i labiodentala
- f ← (tuđice)
← (onomatopeje)
← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju
← xv- (fä:la, fà:t)
- ć ← t (i u št, usp. šćí:pa)
← č, sporadično (v. 1.223)
- ž ← đ u žđ, sporadično i drugdje (v. 2.233)
- z ← sə (prijedlog i prefiks, usp. z 'nami, z imě:ni, zvì:nut, ze'šili; v. pod e)
- š ← x u xət- u oblicima glag. š'tet
- ž ← č u primjerima kao: na:'ružba, sve'dožba
- x ← Q ispred /t: t/

3.3. Prozodija

3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog sustava (sistem D):

- ŷ: ← ^ (bez obzira na podrijetlo tog akcenta — uključuju se i primjeri kao: lò:j, bò:r, sò:l, bò:l; o odstupanjima pri pojavi kajkavskoga metatonijskoga ^ v. pod 'V')
← ~ na ultimi (s rijetkim pojavama neoakuta i u tom položaju)
- ŷ: ← ~ (i u enklizi: boř:m se; o ŷ: na ultimi v. pod ŷ:)
← ŷ na slagu neposredno ispred akcenta, rijetko (kū:pil, kū:pila, uz obično: ku:'pil, ku:'pila)
- 'V ← " na bilo kojem slogu u riječi (b'rat, 'oko, kre:s'nica, su:'set, o'tec, ru:'ka, stra:'na, vo'da, že'na) — uključuju se i primjeri kao 'vojska, 'vol, 'on, Gsg kon'ca
— sporadično ili redovito i u primjerima kao:
Nsg m'linar, 'pauk (ali i: pà:uk)
Lsg po'toku (redovito)
Isg 'lipum, 'jagodum, k'ravum (ali i krà:vum), z 'menum
Npl ko'rita, ko'lena, 'sita (ali i: lè:ta)
Ipl k'ravami, že'nami, ž 'nemi (redovito)
adj. d'rugi, 'letni, še'nična (ali i: drù:gi, rì:bji)
prep. ku'puje, da'ruje, sta'nuje (redovito), ali: mì:sli, čù:je, vì:di, dè:la, uz mogućnost: 'misli i sl.
ptc. akt. 'sekel, 'sekla, nap'ravila, uz: vì:dela i sl.
- V ← ŷ:
← ŷ iza akcenata i ispred ^ i ~

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ prvotno je nestao iz sistema (usp. i:ža, 'iter, rù:ška, 'kuarica, 'kua, de'nil „dahnuo”, sù: — sù:i — sù:a, ti: „tih”, gù:, prà:, grè:, Gpl mojè;), ali je ograničeno restituiran redovitom (kajkavskom) realizacijom ispred inicijalnih /f: t/ (v. 2.234) i fakultativnom pojmom u drugim položajima, vjerojatno pod utjecajem adstratnih govora i standardnog jezika. Zijeve nastao gubitkom /x/ katkad se uklanja umetanjem /v/ ili /j/ (v. 2.234).
- 3.42. Inicijalni je ploziv nestao ispred drugoga opstruenta u većem broju potvrda u građi ('tica, čì: 'do „tko”, 'di „gdje”, če'la, še'nica, kà:lnica, ali: t'kat, tká:lec).
- 3.421. Inicijalno /v/ obično je nestalo ispred drugih konsonanata, osim ispred [r] i, sporadično, ispred /l/ (là:s, là:t, ali: vle:'čam, 'nuk, do'vec, 'se, 'saki, zě:ti; 'idà grà:t, leti: gne:z'do; kao prijedlog može se i očuvati, u realizaciji [u]: 'ide u 'šumu, u grà:t). Kao prefiks v- ponosa se i nekadašnje prefiksualno *u-* (prema potvrdoma u građi) ispred /m/ (mř:la, 'mil se, ali: 'vubit). Medijalno /v/ nestalo je iz skupine *tvr* i *svl* (tř:di, četř:tek, sle:ci).
- 3.422. O gubitku /j/ u nekim konsonantskim skupinama v. 2.222.
- 3.423. U prezentu prefigiranoga glagola 'it nestalo je /d/ iz skupine *jd* ('doje, 'naje).
- 3.43. Vokal /i/ nestao je u prijedlogu-prefiku *z ←* iz (z grà:da, 'zorano).

DALIBOR BROZOVIĆ I JOSIP LISAC

ZAČRETJE (OLA 29)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
	(ø:)		(ø)
e:	o:	e	o
æ:	a:	æ	a

- 1.11. Silabem [ʃ] pojavljuje se samo okazionalno (u gradi veoma rijetko) pod utjecajem standarda i interdijalekata, ili pak kao rezultat potpune redukcije sljedova ćar, er (v. 2.161-2).
- 1.12. Glasovna vrijednost vokalskih fonema pokazuje priličnu varijabilnost.
- 1.121. Vokali /ø:/ i /ø/ (veoma zatvoreni, tipa „širokih“ [u:], [u]) fakultativni su fonemi, koji se najčešće realiziraju kao [u: u] i identificiraju s /u: u/.
- 1.122. Fonem /e:/ obično se ostvaruje kao dvoglasnik tipa [iɛ], rjeđe kao [ɛ:].
- 1.1221. Fonem /e/ približuje se izgovoru [ɛ].
- 1.123. Fonem /o:/ približuje se izgovoru [ø:], a može biti i lagano prelabijaliziran [*o:].
- 1.124. Fonemi /æ:/ i /a/ ostvaruju se kao [æ:] ili [ɛ:], [a] ili [ɛ].
- 1.125. Fonemi /a:/ i /a/ ostvaruju se redovno kao velarizirani (ali ne i labijalizirani) [ɑ:] i [ã], pod utjecajem standarda i kao [a:], [a].
- 1.13. Fonemi /a(:)/ i /e(:)/ u fonetskom su pogledu „viši“ nego /a(:)/ i /o(:)/. To se vidi u realizacijama /a(:)/ od [a(:)] do [ɛ(:)], a /a(:)/ od [a(:)] do [a(:)], zatim u izgovoru /e:/ češće kao diftong nego kao [ɛ:], a kod /o:/ je prelabijalizacija rjeđa nego izgovor [ø:], i konačno u realizacijama /e/ od [ɛ] do [e], a /o/ ostaje [o] (v. 1.12—1.125). Te činjenice utječu na specifičnu redukciju (v. 2.161-2).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
j	l	r
	í	n

- 1.211. Glas [j] (najčešća realizacija fonema /j/) fonetski se ne identificira s prvim dijelom diftonškoga izgovora fonema /e:/ (v. 1.122; 2.14).
- 1.212. Fonem /v/ ponaša se kao sonant samo ispred vokala, inače kao šumni konsonant (v. 2.111, 2.2313).
- 1.213. Silabični sonant [r] (v. 1.11) poziciona je varijanta fonema /r/ (v. 2.243).

1.22. Šumni konsonanti (turbulenti, opstruenti)

p	b	f
t	d	
c		s z
č	ž	š ž
k	g	x

- 1.221. Fonemi /č/ i /ž/ ostvaruju se kao [č'] i [ž'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Mjesto akcenta ima distinkтивnu funkciju.
- 1.32. Svi dugi i kratki vokali mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. Dugi naglašeni vokali mogu imati uzlazni ili silazni ton.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća dakle tri akcenta (V: V: 'V), kao i nenaglašenu dužinu i kračinu (V: V).
- 1.35. Akcenti se realiziraju tipično kajkavski, a nenaglašene dužine intonirane su izrazito silazno.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. većina se može pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju, ispred i iza pojedinih konsonanata; ograničenja se tiču /u/, /ø/, /o/, /e/ i /a/ (v. 2.131-3).
- 2.12. Dva se vokala ne ostvaruju uzastopce (pà:vuk, i sl.), izuzev pri raspadanju diftonga [ie] na dva sloga (v. 1.122, 2.14) i izuzev položaj iza prefiksa.
- 2.13. Pojedinačni vokali
- 2.131. Vokal /u/ obično ne stoji u početnoj poziciji: 'vuxē, vù:š, vu:'zem „Uskrs”, 'vud'ica (rijetko i: xu:d'ril „udario”).

- 2.132. Vokal /o/ ne može stajati na otvorenoj ultimi: sə:'le, 'vuxə, že'l'eze.
- 2.133. Vokal /a/ ne dolazi ispred tautosilabičnoga /j/: 'daj mi.
- 2.14. Diftonški izgovor fonema /e/ realizira se pod uzlaznim naglaskom obično kao [iě:], često i kao [iě(:)], a pod silaznim najčešće kao dvosložno ['ie] ili rijede kao ['ie:], no nalaze se i primjeri kao [iě(:)], [iě:]. Dvosložan je izgovor običan i u nenaglašenim dužinama.
- 2.15. Između vokala /a/ i /e/ često dolazi do asimilacije, obično u korist drugoga ili naglašenoga.
- 2.151. Asimilacija /e—a/ → /a—ə/ relativno je rijetka: prąpa'l'icą, 'pąnażi.
- 2.152. Češća je asimilacija u korist /e/: 'męsiec, ne'deła, desetę: (Gpl, usp. dąsą:tam Lsg), šestę: (Gpl, usp. 'śast).
- 2.16. S tom se asimilacijom prepleće specifična stupnjevita fakultativna redukcija nenaglašenih /a/ i /e/, osobito u susjedstvu palatalā i /r/.
- 2.161. Nenaglašeni /a/ reducira se →[e]→[ə] i eventualno →ø: 'vąčer (usp. va'čares, vąča:rąłą), 'vąčer, še'n'ica, 'dąset, 'dąvət, 'jazere, xertī:šča „hrbat”, tərsti'ną, gərmō:vja, čətă:rtek.
- 2.162. Nenaglašeni /e/ reducira se također →[ə]→ø: s'vakər, 'dobər, 'vetər, 'pątər „Petar”, t'jadən, 'rąbər „rebara”, 'tork „utorak”.
- 2.163. To znači da se oponicija nenaglašenih nedočetnih /a/ i /e/ u načelu može uvijek neutralizirati, i to u korist /e/.
- 2.164. S obzirom na smjer redukcije a → e, glas [ə] moramo smatrati alofonom fonema /e/ (v. i 2.2317).
- 2.17. Tautosilabički slijed /ar/ ne može stajati na početku riječi: 'xarš „raž”, xə:r'ja „rdi”. To vrijedi i za oblike nastale redukcijom ili pod utjecajem standarda (v. 1.11, 2.161): xə'ržišča, 'xə'rža „rže”, 'xərzal.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju, uz stanovita ograničenja u finalnoj poziciji (v. također 2.244).
- 2.211. Zvučni šum i konsanenti i sonanti /v/ ne pojavljuju se u dočetnom položaju: 'lat „led”, 'noš, nɔ:k Gpl, o:b'ras, cłe:f, zı'rąf, 'níxof.
- 2.2111. U građi se, rijetko, pojavljuju i zapisi kao s'nieg, s'vərž|s'varš „grana”, bez'ribą, z‿rl:bu.
- 2.212. Oponicija /í/ i /l/ sporadički se u finalnoj poziciji neutralizira u korist /l/: x'mał, ali vu'čitel prema vu'čitełam.
- 2.22. Sonanti /l/ i /n/ i rjeđe dentalni plosivi fakultativno se palataliziraju ispred prednjih vokala, osobito /i/: 'jal'ąn, 'l'ipą, žl'e:z'dą, še'n'icą, 'n'emec „Nijemac”, le'd'iną, 'vu'l'ica „ulica”, 't'ixi.
- 2.221. Slabija palatalizacija /l/ i /n/ ostvaruje se pak redovno ispred /i/.

- 2.222. U toj poziciji dolazi fakultativno do neutraliziranja opozicije /l/~/ʃ/ i /n/~/ñ/, ali samo u realizaciji [l'i, n'i].
- 2.23. Konsonantske skupine
- 2.231. Od mnogobrojnih ograničenja u vezi sa sonantima u konsonantskim skupinama navodimo sljedeća:
- 2.2311. Dva se sonanta mogu naći u početnom položaju samo pod uvjetom da je prvi od njih /m/ ili /v/ (v. i 2.2314).
- 2.2312. U slijedu šumni konsonant +/v/+/r/ (ili tautosilabički slijed [ə(:)r]) ili /l/ ispada /v/: 'tārt „tvrd”, čētā:rtek, slā:či se. Iznimka je cvā:r'ček „cvrčak”.
- 2.2313. Sonant /v/ ne dolazi ispred bezvučnih suglasnika: o:f'cā (v. i 2.211).
- 2.2314. U početnom položaju ispred sonanata fonemi /v/ i /m/ mogu stajati samo ispred /r/ i /l/: v'riemā, v'ries, vrā:bec, vlā:či „povlači”, vlie:čām „vučem” (iznimka je lā:si), mlje:ke, m'rās.
- 2.23141. Ispred ostalih suglasnika inicijalni /v/ ili otpada (ispred kontinuiranih šumnih) ili daje /x/ (ispred nazala i prekidnih šumnih): 'sā „sve”, 'sak „svaki”, 'zāmām, x'nuk, xmā:rla, x'čare „jučer”, γdō:vec, γ'bil.
- 2.23142. Inicijalna skupina mn- daje /xn/: x'noge.
- 2.2315. Opreka između /m/ i /n/ neutralizirana je ispred labijala u korist /m/.
- 2.2316. Sonant /r/ ne pojavljuje se iza drugih sonanata (izuzev /m/ i /v/) ni iza /ž/.
- 2.2317. U početnoj skupini /čr/ ispred vokala može se fakultativno razviti svarabaktički vokal [ə], bez fonološke vrijednosti, ali vrijedi fonetski kao slog: čērčšna, no ipak č'riep, črje:ve).
- 2.232. Dentalni plozivi ne stoje ispred /l/ i /m/: 'mākłā „metla”, g'lān, g'lākā, kmī:cā || k'micā „tama”, blię:t've „dlijeto”.
- 2.2321. Povremeno se uklanja i skupina dentalni spirant + /l/: sklezā:nā.
- 2.2322. Uklanja se i početna skupina gn-: gñoj, gńje:z'de.
- 2.233. Konsonanti /s z c/ ne pojavljuju se ispred /š ž č ţ/ i obratno.
- 2.2331. Skupine /šč/ i /žž/ ostvaruju se u ravноправnoj reparticiji kao [šč], [žž] ili [š], [ž]: xər'žiščā || xər'žišā „ražište”, dje:žā (usp. i 2.23321). U materijalu se drugi par ne nalazi u obliku [š:], [ž:], koji bi se mogao pretpostaviti radi opreke prema pojedinačnim fonemima /š/ i /ž/.
- 2.2332. Fonemi /š/ i /ž/ mogu se ispred prekidnog šumnog suglasnika slobodno zamjenjivati fonemom /x/ (= [x], [γ]): 'kuščer || 'kuxčer „gušter”, xər'žiščā || xər'žixčā, xərti:xčā || -iščā || -i:šā „hrbat”, x'kopi „škopi”, x'čukā „štuka” prema š'kṛgā, 'moγžan'i, ali š'tel „htio”.
- 2.23321. Iz prethodnoga se vidi potpuno slobodna reparticija xč || šč || š, γž || žž || ž (2. 2331—2).
- 2.234. Rijetke su početne skupine ploziv + drugi šumni konsonant.

- 2.2341. Inicijalni bilabijalni plozivi i /m/ izjednačuju se ispred /n/ i prekidnog šumogoga s /v/ i dijele njegovu sudbinu (v. 2.23141—2): x'tič „ptič”, še'n'ica, čä:la „,pčela”, x'noge „mnogo”.
- 2.2342. Inicijalni velarni plozivi uglavnom ne stoje ispred prekidnoga šumnog konsonanta: 'doj „,tko”, ali g'de.
- 2.2343. Inicijalni dentalni plozivi pojavljuju se ispred prekidnoga šumnog konsonanta: t'kał'ec, t'kał'a.
- 2.2344. Za medijalne skupine prekidnih suglasnika vrijede ista pravila kao za inicijalne, npr. prex'čare „prekjučer”, 'vuxki X'vuxek „vlažan” (\leftarrow вългъкъ), 'noxti (onda i 'noxet), ali ima više odstupanja: k'lupke, b'rącki, rąską:pčan.
- 2.235. Skupina /zg/ ostvaruje se kao [ʒg]: mieʒ'gą, beʒgò:viną.
- 2.236. Skupina xv- pojednostavnjuje se različito: fą:l'im, ali 'xoijką „hvoja”.
- 2.237. U inicijalnim skupinama od tri suglasnika prvi može biti samo /s z š ž/, srednji jedan od ploziva /p b t d k g/ ili /m/, a treći jedan od sonanata /r/, rijedje /v n ň/.
- 2.2371. Za medijalne skupine od tri konsonanta vrijede iste mogućnosti, s time da prvi može biti i /x/ kao i sonant (najčešće /r/).
- 2.238. Dočetne dvokonsonantske skupine jesu s jedne strane -st, -sk i s druge -jC (v. 2.2411) i -rC ('tork, v. 2.162, čą:rn „crn”, kąrt „krtica”).
- 2.2381. Kombiniranjem tih dviju vrsti dočetnih skupina mogu se dobiti i trokonsonantske: 'vojsk „vosak”, 'pərst.
- 2.239. U sandhiju nastaju i razne druge konsonantske skupine s inače nepoznatim alofonima pojedinih fonema: 'miš_a „miš je”, naś_żura „naš Jura”, miš_l'ža „miš liže”, b'rąt'_a „brat je”. Za podrobnosti nema dovoljno podataka.
- 2.24. Pojedinačni konsonanti.
- 2.241. Suglasnik /j/ od slijeda VCsjV zadržava samostalnost: ipsis:lja, zdrą:vja, cviě:tja, l'ži:stja, zą:lją, ali gubi se ispred /i/ izuzev iza labijala: 'boži 'vol'ek „bubamara”, pē:si, kō:zi, 'divji.
- 2.2411. Suglasnik /j/ nastaje često između vokala i /ń/ ili [n']: vergā:jń, 'jańčec, 'koń (ali : 'końą), lą:ński, ną:ńi 'njezin”, ną:ńąga (također i u sandhiju: 'ną:ńąga). Iza /e(i)/ pojava izostaje (pię:ń „panj”), ali se sporadički javlja i u drugim okolnostima: 'ońd_nąga, 'ońd_mąna, 'vojsk „vosak”.
- 2.242. Za sonant /l/ ne vrijedi pravilo o dočetnoj skupini -rC: 'zapar „zatvorio”, x'mar „umro”.
- 2.243. Fakultativni silabični sonant [r] uvijek je poziciona varijanta fonema /r/, bez obzira na okolnosti (v. 1.11), a zbog protetskoga /x/ to bi vrijedjelo i kada ne bismo uzimali u obzir morfemsku granicu (v. 2.17).
- 2.244. Suglasnik /x/ stabilan je u svim pozicijama izuzev dočetnu. Dočetni /x/ gubi se redovno u nastavcima: ońd_sie „svih”, desetę: Gpl, a inače se uglavnom čuva: 'bux Gpl, 't'ix (X 't'ixi), ali o:'re, G o'rexą, iznimno i sū:f (X sū:xi).
- 2.245. Suglasnici /f/ i /ʒ/ rijetki su u građi.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim vokalom (v. 1.1).
- 2.311. Okazionalni silabem [r] (v. 1.11) ostvaruje se samo s kratkim prozodemima.
- 2.32. Sva su tri akcenta moguća na svakome slogu u riječi: pl:tā „hrâni, pîtā”, pī:tā „pítā”, 'pitā Nsg „pita”, kol'è:ncā Nsg, kol'jē:ncā || kol'ě:ncā Npl, po'sekl'i, devetè: Gpl, sedī:m, ležī:, xä:r'jä „rđa”, gl'ibo:'ki (X gl'i: "bok) pråså:'jan „presađen”.
- 2.33. Dugi nenaglašeni silabemi mogući su samo na slogu neposredno ispred akcenta 'V.
- 2.331. U penultimi se neutralizira opreka po kvantiteti: ispred 'V na ultimi, penultima je uvijek duga: o:'re „orah” (usp. o'rexä), vu:'zem „Uskrs”, o:b'ras, ali ispred V: i V: na ultimi, penultima je uvijek kratka: z nitjū: || z nì:tju (usp. n'i:ti), živ̄i:m (usp. ži:veti).
- 2.332. Antepenultima ispred 'V jedini je slog na kojem je moguća opreka između dugih i kratkih nenaglašenih silabema: ži:'veti, xmie:r'jaju „umiru”, ali pri'jatål, po'sekl'i, le'd'inä itd.
- 2.333. U naglasnoj cjelini može dakle biti samo jedan dug silabem, bio naglašen ili nenaglašen.
- 2.34. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumni ili drugi sonant) nalaze se u domaćim riječima uglavnom samo dugi vokali: ('čävel, čä:vla „čavao”, s'lämä, slä:mčicä); od toga odstupa vokal /o/: 'vojska.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Vokalski silabemi /i: i a: a o: o u: u/ potječu od odgovarajućih vokala u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i ← ē sporadično ('tiräm, natirà:vä)
- e: ← ē:
 - ← ə: (piè:ń, svle:st „svast” i sl.)
 - ← i: sporadično u dočetnom -ir: kumpě:r || kumpř:r
- e ← ē
 - ← ə (uključujući i ə ispred sibilanata: zeši:la)
 - ← o na otvorenoj ultimi (v. 2.132), djelomično u prefiksnu pro-: prele'ati „prolit”, ali pro'dati, i u izoliranim primjerima asimilacije 'gere, 'del'e.
 - ← e, è uglavnom nenaglašeni, u procesu asimilacije, fakultativno (v. 2.15, 2.152)
 - ← e, è nenaglašeni, u procesu specifične redukcije, fakultativno (v. 2.161)

- ä: ← e:
 ← ē:
 ← ū: unutar sastava tautosilabičnoga slijeda /ä:r/ (čä:rn i sl.)
 ← ə sporadično: stä:b'le
- ä ← e (uključujući 1. l. pl. -mä)
 ← ē
 ← a ispred tautosilabičnoga /j/ (v. 2.133).
 ← ū: unutar sastava tautosilabičnoga slijeda /är/ ('pärst)
 ← ə sporadično: 'magla, 'žalva „zaova”
 ← ē, ə uglavnom nenaglašeni, u procesu asimilacije, fakultativno (v. 2.15, 2.151)
- a: ← ə: sporadično (lä:š, tä:st, čä:st, dä:n)
 ← ē samo u žä:l'ec
- a ← ə sporadično ('läžäm, 'vän || 'vun)
- ö: ← ɔ fakultativno i rijetko (pö:t || pü:t)
 ← ɔ: fakultativno i rijetko (žö:č)
- ö ← ɔ fakultativno i rijetko
 ← ɔ: fakultativno i rijetko
- u: ← ɔ: (v. i pod /ɔ:/)
 ← ɔ (v. i pod /ø/)
 ← ə: inicijalno iza /v/ u vu:š, vu:zem „Uskrs”
- u ← ɔ (v. i pod /ɔ/)
 ← ɔ (v. i pod /ø/)
 ← ə inicijalno iza /v/ u 'vun'e „vani”, 'vun || 'vän.
- 3.11. Kratki su vokali nastajali i kraćenjem dugih u nenaglašenom slogu, izuzev položaj neposredno ispred V.
- 3.12. Dugi su vokali nastajali duženjem kratkih u penultimi ispred V.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječe od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← ɿ ispred inicijalnoga u(:) ('vud'ica, 'vugorek „krastavac”, 'vura, 'vujec, 'vuzek X vu:ski) i u zjjevu (pä:vuk).
 ← u samo u v'rä „već” (← uže)
- j ← ð redovno (xä:r'ja, p'raja, žä'ja, präsa:jä „presaden”) izuzev skupinu žð (v. podrijetlo /ʒ/)
 ← r ispred vokala, unutar skupine /rj/ u primjerima 'zorjä, 'morjä, o:r'jam „orem”, škä:rja.
 ← ɿ ispred /ń/ i sporadički ispred drugih suglasnika.
- l ← ī sporadički u dočetnoj poziciji (v. 2.212), fakultativno u defonologizaciji opreke /l/ ~ /í/ ispred /i/ u glasu [l'], alofonu fonema /l/ (v. 2.222)
- r ← ū dočetno, ponajčeće i ispred vokala (ml'i:när, m'l'inarof, vä'čära, također unutar skupine /rj/, v. podrijetlo /j/).
 ← ū(:) unutar slijeda /ä(:)r/
 ← ž sporadično (prezent od 'moči, v'rä ← uže)

- n ← ň fakultativno u defonologizaciji opreke /n/ ~ /ń/ ispred /i/ u glasu [ń'], afofonu fonema /n/ (v. 2.222)
- ń ← n iza /g/: g'ńoј, gńie:z'de
- m ← n ispred bilabijala i labiodentala
- f ← (u pozajmljenicama)
← (onomatopeje)
← (ispred bezvučnih suglasnika i u dočetnom položaju)
← xv (u fğ:l'im i sl.)
← x sporadično u dočetnom položaju (v. 2.244)
- č ← t (i u skupini št)
← (u pozajmljenici 'nečak')
- ž ← d samo u skupini žđ
← (u pozajmljenicama, uključiv: lă:žă)
- š ← x samo u slijedu xət- u oblicima glagola š'teti
- k ← t ispred /l, m/ (v. 2.232)
← Q (v. 2.2321)
- g ← d ispred /l/ (v. 2.232)
- x ← v inicijalno ispred šumnih i nazala (uključujući i */v/ od /p b m/
u istoj poziciji, v. 2.23141—2, 2.2341), sporadički i protetski /v/
(v. 2.131)
← k ispred /t/ i /k/ (v. 2.2344)
← g ispred /t/ i /k/ (v. 2.2344)
← š fakultativno ispred /č/ (v. 2.2332)
← ž fakultativno ispred /ž/ (v. 2.2332)
← Q inicijalno ispred /q(:)r/ (v. 2.17)

3.21. Bezvučni suglasnici nastaju i od zvučnih u dočetnoj poziciji.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog troakcenatskog inventara (sustav D).
- Ū: ← Ū isključujući uglavnom samo primjere s kompenzacijskim duženjem, dakle mā:se, sī:ti X 'sit, drū:gi, l'ī:pu (Isg od 'l'ipă), l'ī:p Gpl, mī:sl'ím, kupū:ja, gī:naju || 'ginaju, posī:kel (prema: po'sekl'i), ml'ī:nar, pā:vuk, vō:lă, znă: i sl. (uz priličan broj iznimaka u istim tim kategorijama).
- Ū: ← Ū kū:pi 3. sg, sū:ša, mlă:di X mlă:t, pō:t (|| pū:t), kră:l, zălă:n'i, nă:kō:né Ipl itd.
- 'V ← Ū 'oke, l'i:'ce, sā:'le, o:b'răs, žă:'nă, 'l'ipă, b'răt, 'nosim, 'bop (G bo:'bă), 'kojń i sl.
← Ū od očekivanog kompenzacionog duženja: 'noš „nož”, 'šast, 'lăt „led”, g'ńoј, 'vol, 'bor (ali i: 'sol || sō:l, lō:j, drō:p „drob”, bō:l).
← Ū iznimno na penultimi, pod neutvrđenim uvjetima, vjerojatno po analogiji na oblike s inicijalnim akcentom, a nešto je veća frekvencija na slogovima sa starohrvatskosrpskim ȝ: 'vodă, č'lovek, 'măglă i sl.

V: ← Š ispred sloga s naglaskom Š.
 ← Š ispred ultime s naglaskom Š.

V ← Š
 ← Š iza svakog naglaska i ispred naglaska Š i Š.
 ← Š ukoliko je naglasak povučen s ultime (vidi pod 'V').

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vokali su uglavnom stabilni, izuzev eventualno dočetni nenaglašeni vokal u nekim prilozima i sl. riječima. Osim toga:
 - 3.411. Prijedlog „iz“ nema uza se vokala: zgr:də.
 - 3.412. Nenaglašeni vokal /e/ gubi se fakultativno u rezultatu specifične redukcije (v. 2.162).
 - 3.42. Fonem /j/ gubi se fakultativno iza ə ← a (v. 2.133): 'kaj || 'kə. Usp. i 2.241.
 - 3.43. Fonem /v/ gubi se, uglavnom fakultativno, u više pozicija (v. 2.2312—4, 2.23141, 2.236).
 - 3.44. Sonant /l/ gubi se dočetno iza /r/ (v. 2.242).
 - 3.45. Za gubljenje /p/ v. 2.2341.
 - 3.46. Fonemi /č ţ/ gube se fakultativno iza /š ţ/ (v. 2.2331).
 - 3.47. Ploziv /k/ gubi se u 'tari „koji“. Tu se može navesti i gubljenje inicijalnog ploziva u čl:, G 'čari.
 - 3.48. Fonem /x/ uglavnom je stabilan, ali ipak se gubi u nekim slučajevima.
 - 3.481. Za dočetni /x/ v. 2.244.
 - 3.482. Inicijalni /x/ gubi se u prezantu glagola š'teti: 'oču || 'očam, 'oča, 'očata, 'očaju.
 - 3.483. Fonem /x/ izgubio se i u leksemima to:'rec (← dъxorјь) i vâ:rňa „vrhnje“.

3.5. Metateza

U građi nema primjera za metatezu.

ANTUN ŠOJAT

CUBINEC (OLA 30)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
ə:	a:	ə	a

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r̩: ř/ i, u tudica, [l ɳ].
- 1.12. Fonem /e:/ izgovara se kao [e:].
- 1.121. Fonem /o:/ izgovara se kao [o:], sporadički i kao [o].
- 1.122. Fonem /a:/ izgovara se kao [a:], sporadički i kao [a:].
- 1.123. Fonem /e/ izgovara se kao [e] ili kao [e].
- 1.124. Fonemi /e/ i /ə/ izvan akcenta izgovaraju se kao [e], tj. neutralizirana je opreka među njima.

1.2. Konsonantizam

- 1.21—1.212. Kao u OLA 32 (Virje).
- 1.22—1.221. Kao u OLA 32, s tim da se u inventaru opstrenata nalazi i /ʒ/, koji ima potpuno periferni status (v. 2.231).
- 1.222. Periferno mjesto u sustavu ima i /x/ (v. 2.233), koji se izgovara kao [h], u intervokalnom položaju kao jedva čujni hak.

1.3. Prozodija

- 1.31. V. OLA 28 (Domaslovec).
- 1.32. Kratki silabemi mogu biti naglašeni ili nenaglašeni.
- 1.321. Dugi silabemi realiziraju se samo pod akcentom (v. 2.32), pa je izvan naglašenoga sloga neutralizirana opreka po kvantiteti, u korist kraćine.
- 1.33. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazni ili uzlazni ton.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, tri akcenta (V:, Ȑ:, 'V), kao i nenaglašenu kračinu (V).
- 1.241. Akcenti su tipično kajkavske realizacije.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11—2.123. Kao u OLA 32 (s drugačijim realizacijama potvrda ili s drugačijim potvrdama; to vrijedi za sve točke u opisu OLA 32 i OLA 28 na koje se u ovom tekstu upućuje), s ovom razlikom, odnosno dopunom: (2.11) Uz /ʒ/ mogu se od vokala pojaviti samo /e: e o/; ne vrijedi uputa na t. 1.125 u OLA 32.
- 2.13. U inicijalnom se položaju, u pravilu, ne pojavljuju /u: u/ ('vuxo — vù:x, vù:ski — 'vuzek) ni /r: r/ (x̂:š, 'x̂:ža).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Vrijedi opis OLA 28, s dopunom: Afrikat /ʒ/ ne pojavljuje se ni inicijalno.
- 2.11—2.212. V. OLA 28.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. V. OLA 28.
- 2.222. Od drugih ograničenja u konsonantskim skupinama u kojima su sonanti navodimo neka: početni sljedovi sonant + opstruent ne ostvaruju se; sonant [r] (ni /r: r/) ne dolaze iza /l í n ñ/ ni iza /ʒ ţ/ (od afrikata mogu dakle ispred /r: r/ biti /c č/, usp. č̂:f, č̂:n, 'č̂len); sonanti /l í/ ne dolaze ni ispred ni iza /č ţ/; opreka između /m/ i /n/ ispred labijala neutralizirana je, u korist /m/.
- 2.223—2.228. Kao u OLA 32.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /ʒ/ pojavljuje se samo u medijalnom položaju ispred /g/, a odатle i u drugim položajima u takvih riječi (mē:žga, 'bežek : Gsg 'bežga, 'možek : 'možga).
- 2.232. V. OLA 28.
- 2.233. Fonem /x/ redovito se ostvaruje inicijalno ispred /r: r/, a kadšto i ispred kojega vokala (xù:t i dr.). Ponekad se izgovara i u medijalnom položaju ('vuxki, 'mexovina). Intervokalno se obično zamjenjuje sonantima /j/ (iza /i: i e: e/, usp. zdijā:val, sně:ja) ili /v/ (iza /u: u a: a r: r/, usp. vù:vo, Gsg vř:va „vrha“, Lsg strā:vu), ali frekventno je i potpuno njegovo izostajanje ('mua uz 'muva). Finalno se također na mjestu /x/ pojavljuju /j/ ili Ø (grè:j — grè:), a na mjestu zamjene /v/ njegov bezvučni parnjak /f/ ili Ø (glù:f — glù:vi, strà:).

2.3. Prozodija

- 2.31. Inicijalni i medijalni slogovi mogu biti naglašeni bilo kojim od akcenata.
- 2.311. Na jednom slogu riječi ne može se ostvariti uzlazni akcent.
- 2.312. Posljednji slog višesložnih riječi ne može biti naglašen.
- 2.32. Izvan akcenta ne pojavljuju se dugi silabemi (pâ:vuk, sū:set, Gsg pa'vuka, sū:séda).
- 2.321. Ispred slijeda sonant + konsonant pod akcentom se ne ostvaruju kratki silabemi, osim, ponekad, /o/ (slā:mčica, Gsg stā:rca, kō:lca, ali: 'vojska).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ſ: ſ/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- e: ← ě:
← ę:, sporadično (pě:ti, prě:de, uz primjere kao pod a:)
← ə (tě:men — tě:mni, dě:šč)
- e ← ě
← ə
← ɿ u čr- (čerě:vo)
- ə: ← e u sekundarno dugim slogovima (vretě:no, uz mogućnost vre'tano)
← ę: (mǎ:so, pǎ:ta f., svà:ti, uz sporadične primjere kao pod e:)
- a: ← ə u nekoliko riječi i njihovih izvedenica (dà:n, tà:st, čà:st, là:š, pà:ń)
← ę: u žā:lec
- a ← ə u izvedenicama od là:š (lažlī:vec, 'lagal i dr.)
- u: ← ɿ:
← l:
← ə: u vù:š
- u ← ɿ
← l:
← ə u 'vu, 'Vuzem
- ł ← (tudice)
- ń ← (tuđice)

3.11. Kratki silabemi nastali su i od dugih silabema izvan akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ ř m n ń p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← x intervokalno (v. 2.233)
← ɿ ispred /u: u/ (v. 2.13)
← ɿ u primjera tipa pã:vuk
- ʃ ← x intervokalno i finalno (v. 2.233)
← rastavljanje ř u /ř/ (u nekoliko riječi: 'zorja, mò:rje, škā:rje, večě:rja, prez. ð:rje)
- ř ← ſ ('bura, Gsg mlí:nara; i dekompozicijom ſ → /ř/, v. pod j)
← ž intervokalno u prez. glag. 'moči i njegovih kompozita

- í ← ləj (zè:le)
 í ← nəj (venčà:ne)
 f ← (onomatopeje)
 ← (tuđice)
 ← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju
 ← xv- u nekoliko korijena (fā:la, fā:t)
 c ← č u čr (odstupa: čř:f, v. 2.222)
 ʒ ← z ispred g (mě:žga, Gsg 'bežga, odatle i Nsg 'bežek)
 č ← t
 ž ← d
 ← (tuđice)
 ← (novije posuđenice, usp. žà:k, uz starije: 'dijak)
 š ← x u xət- u oblicima glagola š'teti

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog sustava (sistem D).
- V: ← ^ na jednosložnim riječima (grà:t, Gpl bà:p)
 ← ~ (žnà:č, sù:ša, mlà:tim, zelè:no)
- V̄: ← ^ (zlä:to, võ:ía, otä:va, mlî:nar, mî:slim)
 ← prijelaz " s ultime na dugu penultimu (brä:da)
 ← prijelaz " s ultime na kratku penultimu (srä:bro, lõ:vec, Gsg kõ:ńa, võ:la itd.; v. i pod 'V')
 ← prijelaz ~ s ultime na kratku penultimu, fakultativno (paralelno s ostvarajima navedenim pod 'V', usp. kõ:vač, prez. lä:ti, vâ:li itd.)
 ← prijelaz " s inicijalnog sloga na medijalni, fakultativno (jagô:da, tičî:ca; v. i pod 'V')
 ← prijelaz " s medijalnog sloga na inicijalni, fakultativno (kõ:bila, lõ:pata; v. i pod 'V')
- 'V ← " na jednosložnim riječima i dvosložnim neoksoničkim riječima (s'nop, 'vol, s'lama)
 ← prijelaz " s inicijalnog sloga na medijalni (ja'goda, ti'čica : 'tica; v. i pod V̄:)
 ← prijelaz " s medijalnog sloga za jedan slog prema početku riječi ('kobila, 'lopata, 'posekli; v. i pod V̄:)
 ← prijelaz " s ultime na kratku penultimu (rijetko; v. pod i V̄:)
 ← prijelaz ~ s ultime na kratku penultimu (fakultativno, uz ostvaraje navedene pod V̄:, usp. tam'buraš, prez. 'lati, 'vali : tambură:ši, letř:ju, velř:ju)
- V ← V̄
 ← V̄ izvan naglašenoga sloga

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. V. OLA 28.
- 3.42. U inicijalnom položaju u nekim je riječima nestao ploziv ispred drugih opstruenata ('tič, čǎ:la, 'šanica, čl:, ali: g'de, g'da, tkā:la itd.)
- 3.421. V. OLA 32.
- 3.43. V. OLA 28.

ANTUN ŠOJAT

PRELOG (OLA 31)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ɛ:	ɔ:	ɛ	ɔ
o:		o	
ɑ:	a:	ɑ	a

- 1.11. Među silabeme idu i /t̪: t̪/ (u domaćim riječima) i [l̪ n̪] (tudicama).
- 1.12. Artikulacija dugih vokala pomaknuta je prema višem redu vokalnih fonema, a ovisi o relativnoj dužini naglašenoga sloga.
- 1.121. Vokali /ɛ: ɔ: a:/ izgovaraju se veoma zatvoreno, blisko realizacijama fonema višeg reda, pa se /ɛ:/ može zamijeniti sa /i:/ ('vɛ:nɛć — 'vi:něć, v'rɛ:mä — v'rī:mä), /ɔ:/ sa /u:/ ('vɔ:k — 'vu:k, 'sɔ:ncä — 'su:ncä), /a:/ sa /o:/ ('jɔ: — 'jo:, b'rɔ:la — b'ro:la). Pri fakultativnom skraćivanju sloga pojavljuju se alofoni [e:], [o:], [a:].
- 1.122. Vokal /o:/ izgovara se kao [ɔ:], a u sekundarno dugim i u fakultativno skraćenim slogovima kao [o: o'],
- 1.123. Vokal /ɑ:/ izgovara se kao [ɛ:]: ('mɛ:so, Gpl 'žɛ:n). Pri fakultativnom skraćivanju naglašenoga sloga izgovara se kao [a'].
- 1.13. Vokal /ɛ/ sporadično se može ostvariti i kao [e].
- 1.131. Vokal /ɔ/ sporadično se može ostvariti i kao [o].
- 1.132. Vokal /a/ izgovara se obično nešto velarnije od [a].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	l	r	m
j	ʃ	n	ñ

- 1.211. Fonem /v/ ispred bezvučnih konsonanata i u finalnom položaju fakultativno sudjeluje u korelaciji po zvučnosti, tj. po svojim osobinama može biti povezan s opstruentima.
- 1.212. Sonant [r] može se interpretirati kao alofon nenaglašenoga /ř/ u susjedstvu vokala, a [l] i [n] alofoni su fonema /l/ i /n/.
- 1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	ž	ž
k	g	x

- 1.221. Fonem /č/ izgovara se kao [č'], a /ž/ kao [ž'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Kratki silabemi mogu biti naglašeni ili nenaglašeni (osim [l n], koji su uvek nenaglašeni), dugi silabemi realiziraju se samo pod akcentom.
- 1.32. Ton akcenta nije fonološki relevantan.
- 1.33. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, dva akcenta, dugi i kratki ('V:, 'V), i nenaglašenu kračinu (V).
- 1.331. Dugi se akcent može ostvariti kao ^ ili kao ~, kajkavskoga tipa, a kratki kao " (»brzi akcent«) ili kao " (»tromi akcent«).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. V. OLA 28 (Domaslovec).
- 2.12. Vokali se ne mogu pojaviti uz silabeme /ř: ř/ i [l n].
- 2.121. Dva se vokala ne pojavljuju jedan za drugim, izuzevši u tuđica ('pa:vök, bo'ji:m sə; 'auto, uz: 'afto).
- 2.122. Silabemi /ř: ř/ pojavljuju se između konsonanata, od kojih prvi ne može biti /ž ř/ ni koji sonant, osim /m/ i /v/. U jednoj se riječi može pojaviti samo jedan od tih silabema.
- 2.123. V. OLA 28.
- 2.13. U inicijalnom se položaju ne mogu pojaviti /u: u ɔ: ɔ/ ni /ř: ř/, [l n]. Ispred navedenih vokala dolazi /v/, a ispred /ř: ř/ fonem /x/.
- 2.14. Vokali /i u ɛ ɔ o/ iza naglašenoga sloga često su bliski realizacijama fonema nižega reda i reducirani (v g'nězdə, s k'rī:lə, 'olovo, Asg m'rě:žə, Isg z b'ratiom).
- 2.141. Vokal /ə/ iza naglašenoga sloga izgovara se kao [ɛ].

- 2.142. Ispred naglašenoga sloga /ę ą/ → [e], /o/ → [o]. Vokal /o/ se na slogu ne posredno pred akcentom izgovara kao [o] ili kao [ɔ] (ko'bila, rog'mi: — kɔ'bila, rɔg'mi:); u udaljenijim prednaglasnim slogovima /o/ se obično izgovara kao prilično reducirano [o] (qlov'nati).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se pojedinačni konsonanti pojavljuju u inicijalnom, medijalnom i finalnom položaju, s mogućim ograničenjem u pojavi zvučnih opstruenata i sonanta /v/ u finalnom položaju (v. 2.211, 2.213).
- 2.211. Zvučni se opstruenti obično ne pojavljuju u finalnom položaju, međutim u tom se položaju sporadično mogu pojaviti i njihovi poluzvučni alofoni.
- 2.212. Na isti se način ponašaju zvučni opstruenti i u sandhiju, s izuzetkom jedno-složnih prijedloga, koji čuvaju zvučnost ('baz māṇā, 'od nas).
- 2.213. Sonant /v/ u finalnom se položaju može izgovoriti kao [v ȳ] ili prijeći u /f/ (ž'rē:bičov — ž'rē:bičov — ž'rē:bičof). U sandhiju ostaje /v/ (zd'ra:v ja). Ispred bezvučnih opstruenata /v/ se ne pojavljuje (ja'lō:fka). Drugi sonanti ne sudjeluju u korelaciji po zvučnosti.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. V. OLA 28.
- 2.222. Postoje i druga ograničenja u pojavi sonanata u konsonantskim skupinama. Ovdje se navode neka. Sonanti, osim /v m/, ne pojavljuju se inicijalno ispred drugih konsonanata; /í ñ/ ne pojavljuju se iza /c s z/, uz /í ñ/ se unutar riječi ne pojavljuju /č ţ/; ni neslogotvorno ni slogotvorno *r* ne može se pojaviti iza /í ñ/ ni iza /c ţ/ (prema tomu, od afrikata može ispred [r ţ: ţ] biti samo /č/); opreka između /m/ i /n/ neutralizirana je ispred labijala, u korist /m/ ('jampot, 'falām 'Bo:k).
- 2.223. V. OLA 28.
- 2.224. Obične su početne konsonantske skupine u kojima je prvi član ploziv pše'nica, t'kati, t'kalęc, k'či:, uz: 'či:).
- 2.225. U inicijalnoj skupini od tri konsonanta prvi može biti samo koji od frikativa /s z š ţ/ ili afrikat /c/, srednji jedan od ploziva /p b t d k g/ ili sonant /m/, a treći jedan od sonanata /v l r ñ/ — s tim da su sljedovi navedenih konsonanata i međusobno ograničeni.
- 2.226. V. OLA 28.
- 2.227. Finalno se može ostvariti skupina od dva opstruenta, rijetko i od tri (uz /st, šč/ sporadično se pojavljuju i neke drugi skupine: 'li:st, Gpl og'ñi:šč, 'bęzg — 'bęsk, 'tork; dva'na:jst; u tuđica su znatno šire mogućnosti).
- 2.228. Skupine VCjV tipa 'ki:tją, zd'ra:vją, g'ř:mją, 'zę:lją, va'sa:lją, z'da:vanją ostvaruju se, ali se veze l+j i n+j mogu ostvariti i kao [l' l], [n' ñ] ('zę:lą, 'zę:łą, 'vęńčan'ą, 'vęńčaćą).
- 2.229. Iza velara /k g/ nestala je opreka između /l/ i /l/ (k'l'in — k'lin, g'l'e:tva — g'l'e:tva, na 'igl'e — 'igle, kl'a:či: — kłią:či:, g'l'u:xi — g'l'u:xi, kao: k'lu:č, k'l'u:n — k'lu:n i sl.).

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonem /l/ ispred /i: e: ę/ obično se izgovara kao [l'], a /n/ kao [n'].
- 2.232. Fonem /f/ pojavljuje se u tuđicama, a u domaćim riječima u onomatopejama, na mjestu /v/ ispred bezvručnih opstruenata, fakultativno i na mjestu finalnoga /v/, te u primjera tipa 'fa:la, 'fa:t.
- 2.233. Fonem /x/ dolazi u osnovnim morfemima ('muxa, k'rux, x'lep k'ruxa; v. 3.41).

2.3. Prozodija

- 2.31. Inicijalni i medialni slogovi mogu biti naglašeni ili dugim ili kratkim akcentom (tako i jednosložne riječi).
- 2.311. Na ultimi višesložnih riječi može se pojaviti samo dugi akcent.
- 2.32. Izvan akcenta ne pojavljuju se dugi silaberni.
- 2.321. Ispred slijeda sonant+konsonant (opstruent ili drugi sonant) pod akcentom se ne pojavljuju kratki silabemi. Od toga može odstupati /o/ ('lo:nći — 'lon-ci, 'ko:nći — 'konci, 'vo:jska — 'vojska).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi/i: i u: u o: o a: a r: r/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i: ← ē:, fakultativno u primjera kao: s'ri:da, 'pi:vęc, uz ob. s'rę:da, 'pę:vec (v. 1.121)
- i ← ē u 'tirati
- e: ← ē: (v. i pod ą:)
← ə: ('tę:st, 'dę:n, adj. 'lę:fki itd.)
← e: (ne'bę:sa, 'zę:la, 'pę:rıja, set'je:, Npl 'rę:bra, adj. ki'sę:li, čę'lę:ni itd.; v. i pod ą:)
← ę: u pojedinim leksemima ('zę:ti, 'zę:la; v. i pod ą:)
- ę ← ē
← ə (s'nęxa, 'otęc, 'lęn, 'pęs; v. i pod ą)
- ą: ← e:.. sporadično ('mą:t „med”, 'łą:t „led”, Gpl 'żą:n; v. 1.123 i ovdje pod ę:), redovito u produženim slogovima tipa 'są:ło, 'rą:či (uz ob. 'sąlo, 'rąči) i u fakultativno skraćenim slogovima ('żą:tva, uz ob. 'żę:tva)
← ē u padežnom morfemu Lpl m. n. (na zo'bą:j, na vra'tą:j)
← ę: ('mą:so, 'pą:ta)
- ą ← e
← ę
← ē, rijetko (usp. 'rąx „orah”)

- ← ə, sporadično ('vazda, 'pašek, adv. 'lafko; v. i pod e, e:) ← a u -aj; u prefiksru raz- ('kaj, 'daj, k'rāj, ali Gsg 'k'raja, 'jajca, ali Npl 'ja:jca; 'rāzbil, rā'si:ril, rā'sekel')
- a: ← ə: u 'la:š, 'ča:st
← e: u 'ža:lēc
- a ← ə, sporadično ('lagal, laž'li:vec, 'lanen, ali: 'len; sam — 'ja: sam — 'ne:sam; za'sem „sasvim”, za'sija)
- o: ← o u sekundarno produženim slogovima ('mo:ja, 'o:tęć)
← a:, fakultativno u primjerima kao 'jo:, b'ro:la (uz ob. 'ja:, b'ra:la)
- ø: ← ø:
← l:
- ø ← ø
← l:
- u: ← ø, fakultativno ('ru:ka, uz: 'rø:ka, v. 1.121)
← l:, fakultativno ('vu:k, uz: 'vø:k, v. 1.121)
← ø: u 'vu:š
← o u 'u:n (i: 'un „on”)
- u ← ø u vu, 'Vuzem, 'vun, 'vunę
← o u 'un (i: 'u:n), 'unda
- l ← (tudice)
- n ← (tudice)

3.11. Kratki silabemi nastali su i od dugih silabema izvan naglašenoga sloga.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ſ r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovara-jućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← ø ispred /u: u ø: ø/ ('vuxo — 'vu:x, 'vø:ski, 'vogel)
← ø u zijevo tipa 'pa:vok
- j ← rastavljanje f u /rj/ u određenim rijećima i oblicima ('zo:rja, va-'če:rja, va'če:rjati, prez. 'orja, ptc. pas. pok'va:rjano i sl.)
← ø ispred inicijalnoga /o/ u nekoliko riječi ('joko, 'jogeń) i ispred inicijalnoga /a/ u nekoliko antroponima i u apelativu 'japa
← x u nastavku Lpl imenica (v jo'ča:j, na zo'bä:j, na no'ga:j)
- r ← ſ (i u slijedu /rj/ ← ſ; v. pod j)
← ž intervokalno u prez. glag. 'moći i njegovih kompozita
- í ← ləj, fakultativno (v. 2.228)
- ñ ← nəj, fakultativno (v. 2.228)
- f ← (onomatopeje)
← (tudice)
← v pred bezvučnim opstruentima i, fakultativno, u finalnom položaju
← xv- ('fa:la, 'fa:t)
← k u 'mä:fki „mek”
← g u 'lë:fki „lak”
- č ← t
ž ← d
← (tudice)

- ← (novije posuđenice, usp. 'ža:k, uz di'ja:k)
 z ← sə (prijeđlog i prefiks: z 'imənom, z 'nami, za'šiti)
 š ← x u xət- u oblicima glagola š'teti
 ← k u kət u š'to „tko”, 'ništo „nitko”, š'tari „koji”
 x ← u- ispred /m/ u glagola (xm'rə:ti, x'mi:ral, x'miti)
 ← Ø ispred /t: r:/ ('xə:š, 'xə:ža), sporadično i ispred nekih vokala (xo'ba:t „obad”, 'xərbija „nasljedstvo”)

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog sustava (sistem D).

- 'V: ← ^ (uključuju se i primjeri kao 'so:l, 'bo:l)
 ← ~
 ← prijelaz " s ultime na dugu penultimu (g'la:va)
 ← prijelaz " s ultime na kratku penultimu, fakultativno ('sə:lo; v. i pod 'V')
 ← prijelaz medijalnoga " na prethodni dug slog ('su:sədi, 'pi:sati)
 ← stara prokliza tipa 'na: mə, 'na: tə (u zatvorenom slogu fakultativno: p'rə:d mə, uz p'rə:d mə)
 ← prokliza tipa 'na: mənə, p'rə:d mənə (fakultativno, uz ob. na 'mənə, prəd 'mənə)
 ← prijelaz " na ultimu u imenica tipa ko'la:r (analogijom prema tipu ko'va:c)
 'V ← " (uključujući i primjere kao: 'vol, s'tol, k'rov; 'bor, 'nos, p'lot, 'dom, 'loj)
 ← prijelaz " s ultime na kratku penultimu ('səlo; v. i pod 'V')
 ← stara prokliza u nekoliko sintagmi kao: 'na gosti, 'na kəst, 'na stol i kao: 'na mənə (na prijedlogu na može biti i dugi akcent, v. pod 'V:)
 V ← V̄
 ← V̄ u nenaglašenom slogu.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonem /x/ u paradigmatskim se morfemima izgubio (usp. Gpl 'mo:ji) ili prešao u /j/ (usp. Lpl no'ga:j, zo'bə:j).
- 3.42. Ponekad je nestao inicijalni ploziv ispred drugih opstruenata ('či:, 'da, 'də) ili prešao u frikativ (f'tič), a u nekih se riječi i čuva (pš'a'nica, k'či:, t'kati, t'kalće).
- 3.421. Inicijalno /v/ obično se čuva pred drugim konsonantima (v'rə:k, v'lə:či, v'nuk, v'dovəc, v g'rə:du, ali: 'si, sig'da:r, 'saki). Medijalno /v/ nestalo je iz skupina *tvr*, *svl* ('tr:di, čə'tr:ti, s'lə:či sə) i ispred sufiksa -ski (k'rə:ski, vo'lə:ski).
- 3.422. Vokal /i/ nestao je u prijedlogu-prefikušu z ← iz.

ANTUN ŠOJAT

VIRJE (OLA 32)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
ä:	a:	ä	a

- 1.11. Silabemi su i /ɪ: ɪ/ (u domaćim riječima) i [i ɿ] (u tuđicama).
- 1.12. Fonem /e:/ izgovara se kao [ɛ:] (mę:so, vę:nec, Gsg ci:rkve:, moję:ga, Npl sę:la; o mjestu akcenta u potvrđdama v. 2.31, 2.311, 3.3).
- 1.121. Fonem /o:/ izgovara se kao [ɔ:] (kɔ:st, nɔ:s, bɔ:l, pɔ:t, rɔ:ka, sɔ:za, Isg rɔ:kɔ:m, sɔ:zɔ:m).
- 1.122. Fonem /a:/ izgovara se kao [ɑ:] ili kao glas između [ɑ:] i [a:].
- 1.123. Vokale /e:/, /o:/, /a:/ poneki stariji ispitanici izgovaraju kao distonge [ɛ:i], [ɔ:u], [ɑ:u] (le:ipo mę:iso, mɔ:ul, pɔ:ut, mą:uce, žą:ulec).
- 1.124. Vokali /u: u/ kadšto se izgovaraju kao [u: u]. Neki primjeri dokazuju utjecaj standardnog jezika (usp. učitel : vučiti, mu:š : mo:š, tepsiјu : sestro, ro:ko, uzmete : zemete, slavuj, tu:ži i dr.), pod tim utjecajem šire se [u: u] i u druge riječi (usp. vun — vu:n uz van — vu:n, ku:rje oko — inače: joko!), ali ima i redovitih pojava [u] (npr. kubila; v. 2.141).
- 1.125. Fonem /ɑ:/ periferan je, ostvaruje se sporadično u sekundarno produženom naglašenom slogu (są:lo, mą:dvet, Gsg jaćmą:na, uz redovito: sąło, mądvet, jaćmąna).
- 1.126. O alofonima vokalnih fonema vezanim uz neakcentirani slog v. 2.14—2.142.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	l	r	m
j	í	ń	

- 1.211. V. OLA 28 (Domaslovec; sve upute na opis OLA 28 odnose se samo na pojave, ne i na potvrde — koje mogu biti drugačije ili se drugačije realiziraju).
- 1.212. Sonant [r] može se interpretirati kao alofon nenaglašenoga /r/ u susjedstvu vokala, a [l] i [n] alofoni su fonema /l/ i /n/.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	ž	š
k	g	x

- 1.221. Fonem /č/ ostvaruje se kao [č'], a /ž/ kao [ž'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Postoji opreka po kvantiteti.
- 1.32. Akcent je na ultimi ako je duga, a na penultimi ako je ultima kratka (v. i 2.31, 2.311).
- 1.33. Ton akcenta nije fonološki relevantan.
- 1.34. Inventar prozodema obuhvaća, dakle, dužinu i kračinu (V: V).
- 1.341. Dugi se akcent može ostvariti kao ^ ili kao ~, kajkavskoga tipa, a kratki kao " ili, rjeđe, kao " (stromi akcent).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Vrijedi opis OLA 28, ali se izuzima /a:/ (v. 1.125).
- 2.12. Vokali se ne mogu pojaviti uz /r: ř/ i [l n].
- 2.121. Dva se vokala pojavljuju zaredom tek izuzetno, inicijalno u tuđica (auto, uz starije afto), medijalno fakultativnim nestankom /i/ ispred /i: i e: e/ (vuec, boim se, uz: vujec, bojm se). Zijeve se u nekih riječi uklanja pojmom /v/ ispred vokala stražnjeg reda (pa:vok).
- 2.122. Silabemi /r: ř/ ostvaruju se između konsonanata, od kojih prvi ne može biti /č ţ š/ ni koji sonant osim /m/ i /v/, a /r/ i u finalnom položaju iza ploživa (pr:vi, cr:n, xr:ža:vi, prpr, svakř). U jednoj se riječi, dakle, mogu pojaviti dva /r/.
- 2.123. Silabemi [l n] pojavljuju se samo u nenaglašenom finalnom položaju iza opstruenata.
- 2.13. U inicijalnom se položaju, u pravilu, ne pojavljuje /u: u/ (vuxo, Gpl vu:x, vučiti, ali, pod utjecajem standardnog jezika, učitelj). I ispred /o: o/ u određenim rijećima, tipa vo:ski, vogel (v. 3.2 pod v) nastupa inicijalno /v/,

a u drugima, s leksičkim izuzecima, inicijalno /j/ (v. 3.2 pod j). Ispred /t̪: t̫/ inicijalno je /x/ (x̪:š, x̫:ža). O [l̪ n̫] v. 2.123.

- 2.14. Fonem /o/ izvan naglašenoga sloga obično se izgovara kao [ø], rjeđe i kao [o] (kɔritø, pøsodjø:, Gsg vødø:, kɔbila — kobila, z ovø:m, ostavi).
- 2.141. Na mjestu prednaglasnoga /o/, kad se /o/ ne ostvaruje kao [ø] ili [o] (v. 2.14) nastupa [u] (a ne [u]: kubila, kuva:č, guri:).
- 2.142. Fonem /a/ izvan akcenta izgovara se kao [e] ('ime, Gsg i'mana), pa se u takvu položaju neutralizira opreka između /a/ i /e/.

2.2. Konsonantizam

2.21—2.212. V. OLA 28.

2.22. Konsonantske skupine

2.221. V. OLA 28.

- .222. Postoje ograničenja i u pojavi sonanata uz opstruente. Ovdje se navode neka. Sonant [r] (kao i /t̪: t̫/, v. 2.122) ne može se unutar riječi pojaviti iza /č ţ/ ni iza (l ī n̫; uz sonante /l ī/ ne pojavljuju se /č ţ/; opreka između /m/ i /n/ ispred labijala (i na leksemskoj granici) neutralizirana je, u korist /m/).
- 2.223. Opstruenti /s z c/ ne pojavljuju se ispred /š ž č ţ ī n̫/.
- 2.224. Nisu rijetke početne konsonantske skupine u kojima je prvi član ploziv (v. 3.42).
- 2.225. Vrijedi opis OLA 28, s razlikom što se kao treći konsonant u inicijalnoj skupini može pojaviti koji od sonanata /v l r n̫/ (stva:r, zmlaviti, skriti, zgñiti).
- 2.226—2.227. V. OLA 28.
- 2.228. Skupine VCjV ostvaruju se u primjerima tipa latje:, li:stje, jagodje:, osim kad je C labijal (gr:mle, gro:błe, zdra:vłe) ili koji od sonanata /l n̫/ (ze:le, ve:nčańe).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /l/ ispred vokala prednjeg reda i ispred /u: u/ često se izgovara kao [l̪] (uz [l]). Fonem /l/ iza velara a ispred /u/ također se izgovara kao [l̪], sa sporadičnom mogućnošću izgovora [l] i u tom položaju (kl'uč, kl'un, uz kluč, kluń).
- 2.232. V. OLA 28.
- 2.233. Fonem /x/ pojavljuje se u svim položajima u riječi, osim finalno u paradigmatskim morfemima (v. 3.41).

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcent je vezan na zadnja dva sloga riječi ili akcenatske sraslice ('ba:ka, — od ba:'ke: si, os'tavi — osta'vi ju, 'išel — i'sel je, 'oni — o'ni so, 'ku:pil 'si je — ku:'pil je).

- 2.311. Dugi se akcent može ostvariti na ultimi i na penultimi, kratki samo na penultimi. Ako je zadnji slog dug, akcent je uvek na njemu (usp. Gsg vo'*de*:; ža'*be*:; pšeni'*ce*:; jago'*de*:; gla'*ve*:; sta'*re*: ci:*rk've*:; la:*stavi'ce*:). Pri prenošenju akcenta s dugoga sloga taj slog ostaje dug ('ku:pil — ku'*pil* je, 'ci:*rkva* — ci:*rk've*:).
- 2.32. Dugi se silabemi ostvaruju pod akcentom ili ispred njega.
- 2.321. Dugi nenaglašeni silabem ne mora biti na slogu neposredno ispred akcenta (te:*li'če:m*, la:*stavi'ca:m*, na kri:*ži'ca:j*).
- 2.322. U riječi ili akcenatskoj sraslici (prema potvrđdama u građi) mogu se ostvariti dva duga silabema.
- 2.33. Ispred slijeda sonant+opstruent pod akcentom se ne pojavljuju kratki vokalni fonemi (s'*la:mka*, Gsg s'*ta:rca*). Od toga se izuzima vokal /o/, koji i u naglašenom položaju može ostati kratak ('*dojti*, '*vojska*, ali: d'*vo:žki*, o'*lo:fka*).
- 2.331. Fonem /o/ u nekim jednosložnim rijećima ostaje kratak i pred jednim sonantom (stol, vol, loj, sol, ali i: bo:l, o:n).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o ţ: ţ/ kontinuante su odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ē u tirati, sinokoša

e: ← ē: (te:lo, re:č)

← ē: (me:so, pe:ta, ve:za:la)

← ə (de:n, ste:blo)

e ← ě (mesto, leto)

← e izvan akcenta (mekota, kra:dem; v. pod ą)

← o u prefiks pro- izvan akcenta (prepalo)

← ē izvan akcenta (davet, jezika; v. pod ą)

← ə (bezek, lekek, jotec)

← ɿ u čr-, žr- (čere:vo, čere:šňa, žere:be)

ą: ← e, rijetko, u sekundarno produženim slogovima (mą:dvet, pa:če)

ą ← e (năbo, čălo; v. i pod e)

← ē (jăzik, măkek; v. i pod e)

← a u -aj (piščaj — piščaja, daj, kraj)

a: ← ə: u nekoliko riječi i njihovih izvedenica (la:š, ta:st, ča:st, pa:ń)

← ē: u ža:lec

a ← ə u lan (i izvedenicama), van, lagati, lažlivec i sl.

← ē u jačmen

- o: ← q: (ro:ka, po:t, zo:bi; želo:dec)
 ← l: (so:nce, Gpl jabo:k)
- o ← q (goba, šepnoti)
 ← l (boxa)
- u: ← u: (lu:di, tru:ba, cu:cka f., kotu:ra)
 ← e: u vu:š, vu:n
- u ← u (krux, kukrus, strugańa, kipuvati)
 ← e u vu, Vuzem, vun
- l ← (tudice)
- n ← (tuđice)

- 3.11. Kratki su vokali sporadično nastali i kraćenjem dugih iza nekadašnjeg nagašenog sloga (v. 3.31. pod V).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ kontinuante su odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Q ispred /u: u/ (vužgati, vuško, Gpl vu:x) i ispred /o: o/ ← q: q
 (vo:zek, vozek)
 ← Q u zjegovu tipa pa:vok
 ← u- ispred /m/ (vmre:ti, vmi:la, vmarilo)
- j ← rastavljanje ſ u /rj/, u nekoliko riječi i oblika (ška:rje, morje, večarja f., prez. orje)
 ← Q ispred /o: o/ ← o: o, s rijetkim izuzecima (jo:le, joct, joko, jotec, ali: o:n, orje, osem)
 ← Q ispred a u japa i u nekoliko antroponima
- r ← ſ (gospoda:r, Npl gospoda:ri; i u slijedu /rj/ ← ſ, v. pod j)
 ← ž intervokalno u prez. glag. moći i njegovih kompozita
- í ← ləj (vese:le, ze:le)
 ← j u sljedovima labijali +əj- (zdra:vle, gro:ble, gr:mle)
- ñ ← nəj (ve:nčanje)
- f ← (onomatopeje)
 ← (tuđice)
 ← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju
 ← xv- u nekoliko korijena (fa:la, fa:t)
- c ← č u čř (cř:ni, cřle:ni)
- č ← ī
- ž ← d̄
 ← (tuđice)
- š ← x u xət- u oblicima glagola šteti

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine odstupaju od starohrvatskosrpskoga troakcenatskog sustava (sistem D) na drugi način nego u drugim kajkavskim govorima (v. 1.3 i 2.31—2.322).

V: ← Ž (g'ra:t, 'me:so, Asg g'la:vo; 'pa:lec, 'vo:la, 'si:ti; ta:n'cati; 3. pl. prez. ko:pa:; 'bo:l, 'o:n)
 ← Ž (k'ra:í, Gsg že'ne:, Isg že'no:m, prez. le'ti:, m'la:ti, mla:'timo, adj. 'do:bri)
 ← Ž pred nekadašnjim akcentom (g'la:va, m'la:tec, Gsg gla:'ve:, mla:'titi, zna:'do:)
 ← Ž pred nekadašnjim akcentom " na ultimi, rijetko ('sa:lo, 'ža:na, v. pod V)
 ← Ž i Ž metataksom akcenta s antepenultimskih slogova na ultimu u nekim paradigmatskim morfemima (usp. Gsg sta:'re: mate're:, ja'go:de:, ci:rk've:, Isg sta:'ro:m mate'ro:m, Gpl sta:'re: mate'ri:, štako'ro:f, Dpl sta:'re:m mate'ra:m, Lpl kole'na:j, kri:ži'ca:j)
 V ← Ž (s'lama, 'joko; lo'pata, se'kira; 'ku:pil — ku:'pil je; s'tol, 'vol; 'loj)
 ← Ž ispred i iza nekadašnjeg akcenta ('šalo, 'jotec; ja'goda, ta:n'cati, mla:'timo; 'išel — i'šel je)
 ← Ž iza nekadašnjeg akcenta, rijetko (usp. na g'lavo ← nā glāvō)

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonem /x/ u paradigmatskim se morfemima izgubio (usp. Gpl moje:) ili je prešao u /j/ (usp. Lpl krava:j).
- 3.42. U nekoliko je riječi nestao inicijalni ploziv ispred drugoga opstruenta (usp. de, če:ra „kéi”), ali obično je u tom položaju očuvan ili je zamijenjen frikativom (pšenica, gda, tka:lec; ftič).
- 3.421. Inicijalno /v/ također se sporadično izgubilo ispred opstruenata i sonanta /l/ (tork, doveć, si, saki, ze:ti, la:s, la:t, ali: vle:čem, v gra:du itd.). Medijalno /v/ nestalo je iz skupina tvr, svl (tr:di, četr:tek, sle:či).
- 3.422. Sonant /j/ nestao je iz finalnih skupina -ij, -iji (pi:, skri:, či: „čiji”, Dsg Marii — Mari: prema Nsg Marija), a nestao je i u skupini -ji u pridjeva tipa gu:si, ko:zi, mi:ši, bo:ži, ma:či).
- 3.423—3.43. V. OLA 28.

ANTUN ŠOJAT

TREBARJEVO DESNO (OLA 35)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ɛ:	ɔ:	ɛ	ɔ
o:		o	
ɑ:	a:	ɑ	a

- 1.11. Silabemi su i /r̩: r̩/ (u domaćim riječima) i [l n] (u tuđicama).
- 1.12. Fonem /a:/ izgovara se kao [ɑ:].
- 1.121. Fonemi /ɔ: ɔ/ izgovaraju se često gotovo kao [u], pa se opreka između /ɔ: ɔ/ i /u: u/ može neutralizirati (pò:š — pù:š, gosà:k — gusà:k, 'tòča — 'tuča).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	

- 1.211. Sonant /v/ ispred bezvučnih opstruenata i u finalnom položaju fakultativno sudjeluje u korelaciji po zvučnosti (v. 2.211).
- 1.212—1.213. V. OLA 28 (Domaslovec; upute na opis OLA 28 odnose se na pozjave, a ne i na njihove dijalekatske potvrde).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	z	s
č	ž	š
k	g	ž

- 1.221. Fonem /ʒ/ ostvaruje se kao periferni fonem (u slučajevima kao 'bęzék, prema Gsg 'bęzga).
- 1.222. Fonem /č/ izgovara se kao [č'], a /ʒ/ kao [ʒ'].

1.3. Prozodija

1.31.—1.34. V. OLA 28.

1.341. Akcenti su tipično kajkavske realizacije.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

2.11—2.123. Vrijedi opis OLA 28, s ovim razlikama i dopunama:

- (2.11) Uz /ʒ/ mogu se od vokala pojaviti samo /e: e o/.
- (2.12) Osim što dolaze finalno iza /r: t/, vokali se pojavljuju i ispred tih silabema na morfemskoj granici u medijalnom slogu (zaʃ:zal, za'tʃ:zal, zar'ʒati).
- (2.122) Silabemi /t: r/ pojavljuju se i inicijalno ('rʒ:a); uz njih se ne može nalaziti /ʒ/, a ispred njih /ʒ ſ/ (od afrikata se, prema tomu, pred njima pojavljuju /c č/ (čredà:r, črè:vo, čʃ:f — cʃ:n, cʈɻə:n; v. i 2.229).
- 2.13. U inicijalnom se položaju ne mogu ostvariti /u: u ɔ: ɔ/ i [l ɳ].
- 2.131. Vokali /ɔ: ɔ/ ne dolaze iza inicijalnoga /v/ (vū:ski, 'vuglan).
- 2.14. Opreka između /e/ i /a/ može se izvan akcenta neutralizirati u alofonu [e].
- 2.141. Realizacija fonema /e/ iza akcenta može biti [ə].
- 2.142. Fonem /o/ (i /o:/ u primjerima tipa pō:tok) ispred vokala prednje artikulacije i u završetnom zatvorenom slogu realizira se kao [ø] (odnosno [ø:]). Alofon [ø] također je vokal prednje artikulacije i djeluje na /o/ u slogu ispred sebe ('gøvørilë sə, 'køkøš, pō:tøk, ali Gsg po'toka).
- 2.143. U otvorenoj je ultimi višesložnih riječi /o/ prešlo u /e/ (le:pę sa:lę, Nsg), u jednosložnih se može realizirati i kao [ø] (š'tę — š'tø „tko”, ali samo: 'tø).
- 2.144. U nekih ispitanika može se /u/ ostvariti kao [u], u istim položajima u kojim se /o/ izgovara [ø]. Takva je realizacija fonema /u/ relativno rijetka.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Pojedinačni se konsonanti pojavljuju u inicijalnom, medijalnom i finalnom položaju, osim zvučnih opstruēnata, koji su isključeni iz finalnoga položaja (o sonantu /v/ u finalnom položaju v. 2.211). Fonem /ʒ/ ne dolazi ni inicijalno (v. 2.231).

- 2.211. U korelaciji po zvučnosti ne sudjeluju sonanti, osim, djelomično, /v/, koje se ispred bezvučnih opstrenata i u finalnom položaju obično izgovara kao [u], ali mjesto njega može nastupiti i /f/ ('ou̯ca, nù:u, Gpl 'taličau — Gsg 'nofta, k'rof).
- 2.212. Vrijedi opis OLA 28, s tim da se i u sandhiju /v/ može ostvariti kao [u] ('of ja — 'ou̯ ja).
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. V. OLA 28.
- 2.222. Postoje ograničenja i u pojavi sonanata u konsonantskim skupinama. Ovdje se navode neka: početni sljedovi sonant+opstruent ne ostvaruju se; iza /l n/ ne pojavljuju se [r ſ: ſ]; opreka između /m/ i /n/ ispred labijala neutralizirana je, u korist /m/.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne pojavljuju se ispred /š ž č ʒ ř/ i obratno; afrikate /ʒ ř/ ne mogu doći inicijalno ispred konsonanata uopće (o distribuciji /ʒ v. 2.231).
- 2.224—2.226. V. OLA 28.
- 2.227. Finalno se može ostvariti skupina od dva opstruenta, rijetko i od tri. U domaćim riječima frekventnije su od drugih skupine /st, šč/ (li:st, kò:st, jadenà:jst, Gpl jogni:šč, střni:šč — 'tork, z'dolc, z'gorc, 'vojsk „vosak”), a u tudica su znatno šire mogućnosti u pojavi finalnih konsonantskih skupina.
- 2.228. V. OLA 28.
- 2.229. Skupine čr-, žr- često se rastavljaju umetanjem [ə], koje proširuje riječ za jedan slog, ali ne djeluje na metataksu medijalnoga ^ (čerè:vę, čerè:šna, žerè:bą, uz: črè:vę, črè:šna, žrè:bą; v. 2.31).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /ʒ/ pojavljuje se samo u medijalnom položaju ispred /g/, a odatle i u drugim položajima u takvih riječi (mě:zga, Gsg 'bězga, 'možga, Nsg 'bězek, 'možek).
- 2.231. V. OLA 28.
- 2.3. Prozodija*
- 2.31. Akcenti 'V i ˇV: ne mogu se pojaviti na ultimi (pa ni u enklizi), akcent ˇV ne može se ostvariti na medijalnom slogu (o primjerima kao čerè:vę v. 2.229).
- 2.32. Dugi se silabemi pojavljuju pod akcentom, uz rijetku mogućnost da se ostvare i u slogu neposredno pred kratkim akcentom (ži:věti, pla:titi, uz obično ži:věti, pla:titi).
- 2.321. U akcenatskoj jedinici može se ostvariti samo jedan dugi silabem.
- 2.33. Ispred skupine sonant+opstruent kratki se vokalni fonemi ne pojavljuju — tek se izuzetno u takvu položaju može ostvariti /o/ (slà:mčica, vô:jska, Gsg kô:nca itd., ali: 'ovca, 'onda, 'vojka, 'vojna „vojska”, arh.).
- 2.331. Vokal /o/ pojavljuje se pred jednim sonantom u imenica kao s'tol, 'vol; 'bor, 'loj, 'lov (u Nsg imenica ž. roda u tom je položaju /o:/, usp. sò:l, bò:l) i u riječi 'on.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i a: a o: o u: u ř: ř/ kontinuante su odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ē, prema građi samo u si'nokoša

ɛ: ← ě:

← ə:

← e: e u nekoliko leksema (šě:va, sě:stra)

← ę:, prema građi samo u knę:s

ę ← ē

← o finalno, osim ponekad u jednosložnih riječi (v. 2.143)

← e u izvedenicama riječi sě:stra, usp. 'sestrice

ą: ← e: (lą:t „led”, zął:na, Npl nąbą:sa, lą:żam, lą:gęł)

← e u sekundarno produženim slogovima (żą:na)

← ę: (mą:sę „meso”, pą:ta, zą:ti, potą:zal)

← ę u sekundarno produženim slogovima (ją:zik)

ą ← e

← ę

← a ispred j u zatvorenom slogu (k'rąj, 'kąj, 'čitąj, 'dąjtą)

a: ← ə: u nekoliko riječi (dą:n, čà:st, tą:st, lą:š, rą:š, và:n)

← ę: u žà:lęc

a ← ə u izvedenicama od lą:š ('lažlivec, la'gati)

ɔ: ← ɔ: (ponajčešće u starije generacije)

← ɿ: (ponajčešće u starije generacije)

ø ← ɔ (ponajčešće u starije generacije)

← ɿ (ponajčešće u starije generacije)

u: ← ɔ: (ponajčešće u mlađe generacije, iza inicijalnoga /v/ uvijek, usp. vū:ski)

← ɿ: (ponajčešće u mlađe generacije)

← ə: u vù:s

u ← ɔ (ponajčešće u mlađe generacije, iza inicijalnoga /v/ uvijek, usp. 'vugęł)

← ɿ (ponajčešće u mlađe generacije)

← ə u vu, 'Vuzem

ɿ ← (tudice)

ɳ ← (tudice)

3.11. Kratki su silabemi nastali i kraćenjem dugih u nenaglašenom slogu, sa sporadičnim izuzecima (v. 2.32).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l r n p b t d c s z č š ž k g/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

v ← ɿ ispred /u: u/ ('vujčęk, vu'čiti, 'vura — vù:r; 'vuzęk, vū:ski, usp. pod u: u)

- ↔ x u medijalnom i finalnom položaju iza /u: u o: o/, s mogućim izuzecima (sū:vi, sù:v, plō:va, 'kuva, uz: 'kujna, sù:)
 ↔ Ø u zjedu, u riječima tipa pà:vòk, 'pavuzina
- j ← rastavljanje í u /rj/ ispred vokala, u nekoliko leksema ('morja, prez. jō:rja)
 ← rastavljanje nepočetnoga ñ u /jn/ ('kojn, kō:jnski; kao ñ se ponaša i skupina nəj: grajnə:, səmə:jnə; v. i pod n)
 ← Ø ispred /o: o/, s rijetkim izuzecima (jō:s, jō:jer „orah“, 'joko, jo-rā:č., ali: 'on, 'osem, ð:d vas)
 ← Ø ispred /a/ u nekoliko antroponomima i u apelativu 'japa
 ← x intervokalno iza prednjih vokala (sně:ja, 'nijov, 'tijé „tiho“, Npl grě:ji). Prema oblicima u kojima je /j/ zamjena za medijalno x često /j/ nastupa i mjesto finalnoga x ('tij prema 'tija, 'tijé, ali i: grè: prema grě:ji i sl.)
- l ← í (lù:di „ljudi“, že'lżę, pogū:bląń)
- r ← í ('bura, 'zora, 'vąčara f. i prez., pasti:r — pasti:ra; također i u /rj/
 ← í, v. pod j)
 ← ž intervokalno u prez. glag. 'moći i njegovih kompozita
- n ← ñ (sví:na, negò:f; v. i pod j)
 ← í u -mí- (zä:mna, vjä:mnä „uzima“, pri:mnä „prima“)
- f ← (tudice)
 ← (onomatopeje)
 ← v pred bezvučnim opstruentima i u finalnom položaju, sporadično (v. 2.211)
 ← xv- (fà:la, fà:t, fō:ja)
- c ← č u č̄, s rijetkim izuzecima (c̄t:n, c̄rlà:n, ali: č̄t:v)
- z ← z ispred /g/, a onda analogijom i u drugim položajima u takvih riječi (mę:zga, Gsg 'bęzga, 'możga, Nsg 'bęzék, 'możek)
- č ← í
- ž ← á
- š ← x u xət- u oblicima glagola š'teti i u xt- → kət- u zamjenici š'te „,tko“.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog sustava (sistem D).
- V: ← ^ (uključujući i primjere kao sò:l, bò:l)
 ← ~ na ultimi (gospodà:r, također i: gospodà:r jà)
- Ý: ← ~
 ← prijelaz ^ s ultime na penultimu (zí:ma, nã:sip, võ:da, jõ:bras; v. i pod 'V)
 ← prijelaz ~ s medijalnih slogova na prethodni dug slog (pí:sała, ží:vęla)

- 'V ← `` (osim" na ultimi; uključuju se i primjeri kao 'vol, 'loj, 'on, 'vojna, v. 2.33, 2.331)
- ← prijelaz " s ultime na kratku penultimu, rijetko ('žana, uz redovito žǎ:na)
- ← prijelaz ^ s medijalnih slogova na prethodni kratak slog ('zalazi, 'zaitana itd., pa i: 'na glavu, 'do pasa itd.)
- V: ← V̄ na slogu neposredno ispred medijalnoga ", rijetko (pla:titi; v. i pod V)
- V ← V̄
- ← V̄ neposredno ispred akcenta " na medijalnom slogu (Gsg su'seda, adj. su'sedov, inf. ži'veti, pla'titi, ptc. vik'noli itd., uz sporadičnu mogućnost čuvanja V̄ u tom položaju; v. pod V:)
- ← V̄ iza naglašenoga sloga
- ← " na ultimi (glā:va, nō:ga).

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Konsonant x nestao je iz sistema (i:ža, prà:, 't̄ža, zař:zal, sū:va, sně:ja, Gpl mō:ję). Pod utjecajem standardnog jezika ima sporadičnih potvrda restituiranja x.
- 3.42. V. OLA 28.
- 3.421. Inicijalno /v/ obično je nestalo ispred drugih konsonanata, osim ispred [r] i katkad ispred /l/ (čā:ra „jučer”, 'tork, zā:ti, dō:věc, 'nōk, živí: grā:du, là:s, là:t, ali vlā:či „vući”). Kao prefiks v- ponaša se i nekadašnje prefiksno u- ispred /m/ ('miti sá, mī:va sá, mrě:ti, mrě:l), sporadično i pred kojim drugim konsonantom (usp. dā:já sá „udaje se”). Medijalno /v/ nestalo je iz skupina tvr, svl (tř:di, čatř:ti, slř:čá).
- 3.43. V. OLA 28.

DALIBOR BROZOVIĆ I JOSIP LISAC

HOMOK (FERTŐHOMOK; OLA 153)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:			u:				
ɛ:			ø:				
e:		o:			ɛ	e	o
a:						a	
							u

- 1.11. Silabem [r] pojavljuje se okazionalno (u građi samo u primjerima 'črn X 'črni, t'vrd i 'prper || 'párpar).
- 1.12. Glasovna vrijednost vokalskih fonema /ɛ(:)/, /e(:)/, /ø(:)/ i /o(:)/ pokazuje izvanrednu varijabilnost (v. 2.14—2.1721).
- 1.13. Fonem /a:/ ostvaruje se redovno kao [a:], a fonem /a/ ostvaruje se pod naglaskom kao [a] i izvan naglaska kao [a].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	
j	ʃ	ń

- 1.211. Glas [j] (obična realizacija fonema /j/) fonetski se ne identificira s neslogovnim dijelom diftongâ [ɛ(:)j, e(:)j, ɔj, ie(:), iɛ(:)] (v. 2.15).
- 1.212. Fonem /v/ ponaša se djelomično kao šumni konsonant (v. 2.2313).
- 1.213. Silabični sonant [l] (v. 1.11) poziciona je varijanta fonema /r/.

1.22. Šumni konsonanti (turbulenti, opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	š	ž
k	g	x

- 1.221. Fonem /x/ ostvaruje se prema zapisima kao [x] ili [h] u slobodnoj varijaciji ('xerđa prema 'herđave).

1.3. Prozodija

- 1.31. Mjesto akcenta ima distinkтивnu funkciju.
- 1.32. Svi vokalski silabemi mogu biti kratki i dugi, ali sonantski silabem [r̩] samo je kratak.
- 1.33. Dugi vokali automatski su naglašeni.
- 1.34. Dugi naglašeni vokali imaju uglavnom silaznu intonaciju.
- 1.341. Kod nediftonških alofona dugih vokalnih fonema pojavljuje se fakultativno uzlazna intonacija u ograničenom broju primjera i uz pozicijska ograničenja (v. 2.331—2).
- 1.35. Inventar prozodema obuhvaća dakle tri akcenta (V:, 'V i fakultativno V:), kao i nenaglašenu kračinu (V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna, tj. većina se može pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju, ispred i iza pojedinih konsonanata; za ograničenja v. 2.12—3.
- 2.12. Dva se vokala obično ne ostvaruju uzastopce: pò:uk „pauk”, nà:če || nò:če „mijauče” i sl.
- 2.13. Kod vokala /u(:)/, /ø(:)/, /e(:)/ i /a(:)/ javljaju se stanovita distribucijska ograničenja.
- 2.131. Ispred fonema /u(:)/ i /ø(:)/ javlja se protetski /v/: 'vučil, vušè:iso, vù:š, 'vuglen, vò:uzek, vùò:ski, ali 'udril, učini:, 'ura, 'usnica i sl.
- 2.132. Fonem /e(:)/ ne dolazi u početnoj poziciji.
- 2.133. Vokal /a(:)/ obično ne dolazi ispred nazala: p'lomen, rò:na, kò:umén || kò:umán, s'loma, d'lon, lò:nski, brò:una, dò:um, srò:um, s'ljomni, ali 'máne || 'máňa || 'moňe i nenaglašeno ka'menček, kamjé:ne.
- 2.14. Fonemi /a(:)/ (v. 1.13), /i(:)/ i /u(:)/ nemaju pozicijskih alofona, a fonemi /e(:)/, /ø(:)/, /o(:)/ i /ø(:)/ posjeduju velik broj alofona koji su samo djelomično uvjetovani pozicijski ili prozodijski i koji su većim dijelom zajednički dvama fonemima, tako da se u pretežnom broju slučajeva može samo pretpostavljati radi li se o fonemu /e(:)/ ili /ø(:)/ odnosno /o(:)/ ili /ø(:)/. Situaciju samo donekle olakšavaju pozicijska i prozodijska ograničenja, kvantitativni omjeri i veoma visok stupanj dubletnosti.

- 2.15. Fonemi /e:/, /ɛ:/, /o:/ i /ø:/ i naglašeni /e/, /ɛ/, /o/ i /ø/ posjeduju monoftonške i diftonške alofone, s time da neslogovni glas (i ili u), reducirani ili ne, dolazi i ispred i iza slogovnoga. Dugi i kratki diftonzi ponašaju se jednako kao odgovarajući monoftonzi izuzev u prozodiji.
- 2.151. Fonem /e:/ ima kao osnovni alofon [a:] (točna fonetska vrijednost zapravo je [ɛ:]). Taj je alofon prilično čest i pozicijski je, čini se, neuvjetovan: mā:tām, pā:ro || pā:ro, bā:tām || bā:tām, 'tālā || tā:lā, nā:bo, zdā:nec || zdā:nec, rizgā:čā || rizgē:čā „rže, njisti”, sadjā: „voćnjak”, sā:lo, čā:ra || čā:ra „jučer”, čā:šāń || čā:šāń „češnjak”, jē:zik || jā:zik i sl.
- 2.152. Ostali alofoni prepostavljenog fonema /e:/ (v. podrijetlo /e:/ u 3.1) zajednički su s prepostavljenim fonemom /ɛ:/ (v. podrijetlo /ɛ:/ u 3.1), uz stanovite kvantitativne i pozicijske razlike.
- 2.1521. Glas [e:] zapisan je relativno rijetko, a gotovo je podjednako čest i javlja se u sličnim uvjetima kao alofon fonemâ /e:/ i /ɛ/. Usp. za prepostavljeni fonem /e:/: odnā:sem || odnè:sam, zè:je || zè:jā || zè:lä || ziè:le || ziè:je || ziè:jā, rè:men || 'rāmen, jè:zik || jā:zik, pè:tek, vè:zal, stezè: || stezè:j Gsg, vè:ža, rè:p itd., i nešto rjeđe za prepostavljeni fonem /ɛ:/: drè:vo || drè:ivo, čarè:šna, vrè:me || vrè:mä, kadè: || kadién || diè „gdje” itd.
- 2.1522. Diftong [ie:] obično predstavlja prepostavljeni fonem /e:/: biè:zga || bë:zga || bë:zgá, dì:ška, sì:sla || sè:ikla, bì:lo || bë:lo, strì:xa, neviè:sta || ne'viesta, sliè:p || slè:p itd. Osjetno rjeđe stoji za prepostavljeni fonem /e:/: ziè:le || ziè:je || ziè:jā || zè:je || zè:jā || zè:lä, zeliè:ni, mjè:so || mè:so, piè:t || pè:it i sl.
- 2.1523. Diftong [e:i] znatno češće predstavlja prepostavljeni fonem /e:/: tè:i, bë:zga || bë:zga || biè:zga, pè:isek, cè:ipit, sè:ino, cè:ina || cè:na, vè:inec, lè:is, snè:ig, svè:ča, vle:čt, sè:čam || sè:čem, povrè:islo itd. Rjeđe je predstavljen prepostavljeni fonem /e:/, uglavnom u zatvorenom slogu: jè:iž || jè:iš || jè:ž, lè:id (Gsg 'lāda), 'mèd || mè:id, kolè:is || ko'les (Gpl), rè:id, svè:it X svè:ti, čè:ilec || ča:lec „pčela”, smatiè:j || smatiè:j (Nsg „smeće”), grè:ida, dàvè:iti || dà'veiti.
- 2.1524. Glas [ɛ:] zastupa obično prepostavljeni fonem /e:/: bë:zga || biè:zga || bë:zga, lè:n „lijen”, gñè:zdo || gñiè:zdo, ždrè:bä || ždrè:ibä, cè:na || cè:ina, vrè:mä, plè:l „pljevio”, mrè:l „umro” itd. Prepostavljeni fonem /e:/ zastupan je rjeđe, obično u zatvorenim slogovima: tè:lci (Nsg 'tālā || tā:lā), žè:n (Nsg 'žāna), pè:rjä (Nsg pā:ro || pā:ro), posve rijetko u otvorenom slogu: mè:so || miè:so, svè:ti X svè:it.
- 2.1525. Diftong [iɛ:] predstavlja uglavnom prepostavljeni fonem /e:/: miè:gla, cviè:t || cvè:jt, gñiè:zdo || gñiè:zdo, briè:g || brè:ig, ždrè:bä || ždrè:ibä, biè:li || bë:ili. Iznimno je predstavljen prepostavljeni fonem /e:/: kamìè:ne, potiè:gnä || po'tegnä.
- 2.1526. Diftong [e:i] predstavlja gotovo isključivo prepostavljeni fonem /e:/: pè:ivec itd. (v. dubletne primjere u 2.1525). Prepostavljeni fonem /e:/ zapisan je samo u smatiè:j || smatiè:j Nsg, žè:iden || žè:iden || žajen i jè:itra.

- 2.153. Pretpostavljeni fonem /o:/ „preklapa” se u svim alofonima s pretpostavljenim fonemom /o:/ (v. 3.1), uz određene frekvencijske i pozicijske razlike, ali pretpostavljeni fonem /o:/ „preklapa” se još i s fonemom /u:/ (s time da nije zabilježen ni jedan obratan slučaj, jer je fonem /u:/ predstavljen isključivo vokalom [u:]).
- 2.1531. Glas [o:] predstavlja uglavnom pretpostavljeni fonem /o:/: ö:s || ö:üs, nò:ga || n^uö:ga, glibò:ki, onò: itd. Tu se svrstavaju i primjeri kao lò:nski „lanjski”, sviñò:m (Dpl), zvirjò:nek, rò:na „rânâ”, slò:n „slan” (v. 2.133). Fonem /o:/ predstavljen je u građi samo primjerima mò:ka || 'mou̯ka „brashno”, žalò:dec || 'žalodec.
- 2.1532. Diftong [uo:] predstavlja najčešće pretpostavljeni fonem /o:/: kujò:nec „kraj”, rujò:g || rujò:k, k^uò:ca „kvočka”, n^uò:s || nò:us, k^uò:ren || kujò:rān, k^uò:ža || 'k^uoža, kujò:ra, bujò:r, z^uò:b || zò:^ub „zob”, pl^uò:t, ^uò:n || ö:^un, n^uò:ž || n^uò:š Gsg n^uò:ža. Samo je iznimno predstavljen pretpostavljeni fonem /ø:/: v^uò:ski, s^uò:ncà || s^uò:nce.
- 2.1533. Diftong [o:u] zastupa uglavnom pretpostavljeni fonem /ø:/: zò:ub „zub”, tò:up, mò:už || mò:üs, rò:uka || rò:ka, kò:ut, vò:^uk || 'farkaš, žò:ut, X žò:uti, čò:un, tò:uč || tò:č, stò:up || stù:p, sò:usad. Rjeđe je predstavljen fonem /o:/: ö:us || ö:s, tò:ur „tvor”, ö:^un || ^uò:n, bò:^ug || b^uò:g, zò:^ub || z^uò:b, člò:uvek, nò:us || n^uò:s. Ovamo se svrstavaju i primjeri kao kò:umān || kò:umén „kamen”, dò:um (1. sg), srò:um, strò:un, brò:una.
- 2.1534. Glas [o:] općenito je rijedak, a zastupa uglavnom pretpostavljeni fonem /ø:/: rò:ka || rò:uka, poblò:deni || poblò:uđeni, rastò: (3. pl). Fonem /o:/ zastupan je samo iznimno u primjerima mò:ra || 'm^uorà „može”, mò:gel || 'm^uogel.
- 2.1535. Diftong [uɔ:] zastupa pretpostavljeni fonem /ø:/: U građi se našao samo primjer guò:st || gò:ust, guò:sti || gò:usti.
- 2.16. Kod kratkih vokalskih fonema, analogno kao kod dugih, problem je jedino u atribuiranju pojedinih alofona pretpostavljenim fonemima /e/ i /ɛ/ odnosno /o/ i /ø/ (v. 3.1).
- 2.161. Kratki diftonški alofoni fonemâ /e/, /ɛ/, /o/ i /ø/ javljaju se gotovo isključivo pod akcentom.
- 2.162. Glas [a] pod naglaskom zastupa pretpostavljeni fonem /e/ vrlo često: vrä-'tano, 'žalen, 'šalo || sà:lo, ro'šato „rešeto”, od'nasàl || od'nasel, 'sađan || 'sađen, 'šanična, mäđva „medvjedica”, 'valika, ždre'bata, 'tala || tå:lå, tå:lata, 'zat, 'žat, 'mäxák || 'mäkák, go'vädina itd. U ostvarivanju pretpostavljenog fonema /e/ zabilježeno je samo 'rān „hren”, 'lān „lan” i ko'lāno, ko'lān (Gpl, Npl ko'lejna).
- 2.1621. Nenaglašeni vokal [a] predstavlja češće pretpostavljeni fonem /e/: ša'nica, lätì: || letì:, práz „bez”, lè:já || lè:je, rè:stam, pè:rijá, kläči:, zà:jcà (Apl), ždrë:bä, 'pieša „pješice”, 'sijemä itd. Pretpostavljeni fonem /e/ zastupan je manje, ali ne rijetko: vrä'tano, 'sousàd, sà'kira, 'järam || 'järem, 'mäkák || 'mäxák, 'doužan, od'nasàl || od'nasel itd.
- 2.1622. Diftong [ai] zabilježen je samo jednom, možda zabunom: dë'cäi || dëcë:i.

- 2.163. Vokal [e] nije čest pod naglaskom. Zastupa obično prepostavljeni fonem /ɛ/: p'levnica „pljevnja”, n̄a'deja || n̄a'deja, ža'lezo || ža'ljezo || že'lezo, sōu'seda || su'seda (Gsg), 'kesno, 'legek || 'lexek itd. Prepostavljeni fonem /e/ zastupan je vrlo rijetko: sa'đen || sa'dan, 'sedlo || 'sadolj.
- 2.1631. Nenaglašeni vokal [e] obično predstavlja prepostavljeni fonem /e/: ždre-'bāta, se'kira || sa'kira, beži:, svet'lina, r̄a:bec || r̄a:bec, 'jarem || 'jaram, stez̄e: || stez̄e:i (Gsg), desè:ik (Gpl), ste'zica itd. Rjede je zastupan prepostavljeni fonem /e/: leti: || lāti:, lā:je || lā:jā, 'rāmen || r̄e:men, že'ležo || že'ljezo, ža'lezo || ža'ljezo i sl.
- 2.1632. Diftong [ie] predstavlja gotovo isključivo fonem /e/: su'seda (Nsg), o'rjevec „lješnjak”, 'sjetva, 'sjemā, 'pięša, 'ljetos, z'r̄iel, 'sieč || sjęć || sè:ic̄t, ka'dien || d̄ie || kadè:, c'vięl, 'djenes || 'dienas, s'n̄exa, s'tjeza itd. Prepostavljeni fonem /e/ zapisan je samo iznimno: o'vieną „uvene”.
- 2.1633. Diftong [ej] nije čest, a zastupa obično prepostavljeni fonem /e/: že'lezo || že'ljezo || ža'lezo || ža'ljezo, 'sejčen || 'sjec̄en, 'leipo, ko'lejna (Npl), 'dejklia || de'vičica, d'vej || d'vej, 'tejden. Rijetko je predstavljen prepostavljeni fonem /e/: 'rejbro, t'rejti, d̄a'vejti || d̄avě:iti.
- 2.164. Naglašeni vokal [e] predstavlja obično prepostavljeni fonem /e/: st'rexā (Npl), žd'r̄ebatū || ždre'bātu, g'r̄ēx || g'rēi, 'bejil || 'bię̄il, 'vę̄ci. Samo iznimno zastupljen je fonem /e/: po'tęgną || potię:gną.
- 2.1641. Nenaglašeni vokal [e] zastupan je samo u primjerima dęłà:č, dę'caj || dęcē:ji.
- 2.1642. Diftong [ie] zastupa, čini se, samo prepostavljeni fonem /e/: žd'r̄iebiči, žlježda, t'r̄iebit || trię:bit, 'djełil, p'ljevā (Npl), 'sječe, 'bię̄il || 'bejil, že'ljezo || že'lezo || ža'lezo, ža'ljezo, c'viętā, 'žięńe, po'lje:k:o, s'tieklo.
- 2.1643. Diftong [ej] zabilježen je samo u primjerima g'r̄ēi || g'r̄ēx, d'vej || d'vej za /e/ i 'peita za /e/.
- 2.17. Prepostavljeni fonemi /o/ i /ø/ „preklapaju” se u nekim alofonima uz određene frekvencijske i pozicijske razlike, ali prepostavljeni fonem /ø/ „preklapa” se još i s fonemom /u/ (s time da nije zabilježen ni jedan obratan slučaj, jer je fonem /u/ predstavljen isključivo vokalom [u]).
- 2.171. Glas [o] pod naglaskom predstavlja uglavnom samo prepostavljeni fonem /o/: s'nop || s'n̄op, 'moj || 'moj „moljac”; „crv”, 'konski, 'golob || 'ḡolob, g'rozd || gr̄ozd, s'loma „slama”, d'lom. Prepostavljeni fonem /ø/ zastupan je samo primjerom 'moški.
- 2.1711. Nenaglašeni vokal [o] predstavlja uglavnom fonem /o/: lo'pata, nosi: || n̄o:si, dr̄e:vo || dr̄e:ivo, o'rija. Prepostavljeni fonem /ø/ javlja se iznimno: 'ḡolob || 'golob.
- 2.1712. Diftong [uo] najčešći je predstavnik naglašenoga prepostavljenog fonema /o/: 'obad, 'm̄oła || 'm̄oja, 'k̄oń, 'v̄ol, 'k̄oś, 'ḡodina, „kiša”, 'p̄o-loška „stjenica”, 'k̄okoš, 'k̄očka „kvočka”, 'm̄otinka, s'l̄omni „slamni” i sl. Prepostavljeni fonem /ø/ predstavljen je samo iznimno: 'p̄opek.

- 2.1713. Diftong [ou] predstavlja uglavnom naglašeni pretpostavljeni fonem /o/: 'mouka || mò:ka, 'loug, 'doug, 'dožan, 'poun || 'pun itd., posve iznimno nenaglašeni /o/ u primjeru sou'seda || su'si:eda Gsg. Naglašeni fonem /o/ predstavljen je veoma rijetko: 'nouč, i'mo:mo 1. pl. praes.
- 2.172. Naglašeni vokal [o] rijedak je i predstavlja isključivo pretpostavljeni fonem /o/: ki'poča, štir'jom, pati'jom.
- 2.1721. Nenaglašeni vokal [o] predstavlja također samo pretpostavljeni fonem /o/: 'žalod, 'kù:opajò, 'viknol, mlà:tijò itd.
- 2.18. Fonemi /o:/ i /ø/ ostvaruju se u nekim primjerima fakultativno kao [u:] i [u]: 'gù:oluba || 'goloba, 'gù:olubi, su'si:eda || sou'seda Gsg (Nsg sò:psad), su'sjeda Nsg, 'poun || 'pun, tù:č || tò:č, stù:p || stò:up itd.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu pojaviti u početnom, srednjem i dočetnom položaju, uz stanovita ograničenja u finalnoj poziciji.
- 2.211. Zvučni šumni konsonanti i sonant /v/ fakultativno se obezvučuju u finalnoj poziciji: rù:ð:g || rù:ð:k, jè:iž || jè:iš || jè:ž, krà:v || krà:f Gpl. U većini zapisa zvučnost je ipak očuvana.
- 2.22. Sonanti /l/ i /n/ fakultativno se palataliziraju ispred /i/, uz moguću neutralizaciju s /í/ i /ń/: lí:cä, lí:ščä, b'lista, g'lista, mo'litva || mo'litva, štig'linec || štig'linec, fà:lim || fa:lim, onì:, učin'i: (3. sg), 'gon'im || 'goním.
- 2.221. Sonant /í/ prelazi fakultativno u svim pozicijama u /j/, uključujući i í ← /l/ + /i/: 'divíši || 'divji, 'lücki || 'jucki, klü:č || kjù:č, 'moí || 'moj, švà:ja || švà:ja, mo'litva || mo'litva i sl. Rijedak je obratan proces: "oriíj || "orií „orah“, o'rija Gsg.
- 2.222. Fonem /í/ općenito je nestabilan, pa fakultativno alternira i s /l/ i sa skupinom /lj/: krà:l || krà:j, lü:di || jü:di || lju:di || ljù:di Gpl, vesè:le || vesè:lje || vesè:ja, 'meélem || 'meljam i sl.
- 2.23. Konsonantske skupine
- 2.231. Od mnogobrojnih ograničenja u vezi sa sonantima u konsonantskim skupinama navodimo sljedeća:
- 2.2311. Dva se sonanta mogu naći u početnom položaju samo pod uvjetom da je prvi od njih /m/ ili /v/ (v. i 2.2314).
- 2.2312. U slijedu šumni konsonant + /v/ + /r/ (ili tautosilabički slijed [a(:)r]) ispada /v/ u primjerima: s'raka, če'tertek, š'terti itd.
- 2.2313. Sonant /v/ ne dolazi ispred bezvručnih suglasnika: "ofca, "ofčica i sl. a iza /k/ je fakultativan: cri:kva || cri:kfa, 'merkva || 'merkfá.
- 2.2314. U početnom položaju fonem /m/ može stajati samo ispred sonanata /r/ i /l/: m'lječni, m'ljel, m'rąz.

- 2.23141. Inicijalni /v/ ispred suglasnika uglavnom otpada: 'si, čà:ra || čà:ra, 'dùovec, 'nuk, rà:bec || rà:bec, là:si, ali: vrà:g, vlè:čt, v'djexnul.
- 2.2315. Opreka između /m/ i /n/ neutralizirana je ispred labijala u korist /m/.
- 2.2316. Sonant /r/ ne pojavljuje se iza drugih sonanata (izuzev /m/ i /v/) ni iza /đ/.
- 2.2317. U početnoj skupini /čr/ razvija se vokal /a/: čarè:šna, čarè:ivo, 'červ || 'čerf || 'čarf || 'čarf „gusjenica“, 'čarjan.
- 2.232. Konsonanti /s z c/ ne pojavljuju se ispred /š ž č/ i obratno.
- 2.233. Nisu zabilježene početne skupine ploziv+drugi šumni konsonant: 'tica, šà'nica, čè:ilec || čà:lec „pčela“, kò:, 'd'le || kadè: || ka'dien, čà:r || čè:r || či:.
- 2.234. Skupina xv- pojednostavljuje se: fà:l'im || fà:lim.
- 2.235. U inicijalnim skupinama od tri suglasnika prvi može biti samo /s z š ž/, srednji jedan od ploziva ili /m/, a treći jedan od sonanata /l r/, rjeđe /v n n/.
- 2.2351. Za medijalne skupine od tri konsonanta vrijede iste mogućnosti, s time da prvi može biti i sonant (najčešće /r/).
- 2.236. Dočetne dvokonsonantske skupine jesu s jedne strane -st, -zd i s druge strane -rC ('tòrk, 'vert).
- 2.2361. Kombiniranjem tih dviju vrsti dočetnih skupina mogu se dobiti i trokonsonantske: 'perst.
- 2.2362. U dočetnim konsonantskim skupinama dentalni ploziv fakultativno otpada: 'ràdost || 'ràdos, rà:st || rà:s „rasti“, kò:ùs || kò:ust || kù:ò:s || kù:ò:st.
- 2.2363. Izolirani su primjeri dočetnih skupina: vlè:čt, jedinà:js itd.
- 2.237. Pod madžarskim utjecajem javljaju se i skupine od dva ista suglasnika (npr. 'hač:u || 'hač:u „labud“), pa onda i u domaćim riječima: po'lék:o.
- 2.24. Fonem /f/ pojavljuje se u tuđicama i onomatopejama, zatim umjesto /v/ (v. 2.211. i 2.2313) te u primjerima kao fà:l'im || fà:lim.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.35) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim vokalskim fonemom (v. 1.1).
- 2.311. Okazionalni silabem [r] zabilježen je samo naglašen (v. 1.11).
- 2.312. Akcent Ý: moguć je samo na nediftonškim alofonima (u gradi nema primjera za /o:/ i /ø:/).
- 2.32. Akcent Ý: moguć je na svakom slogu u riječi.
- 2.33. Akcent Ý: zabilježen je u nepunih 50 leksema, i to u 90% slučajeva dubletno s Ý: ili iznimno s 'V.
- 2.331. Prozodem Ý: javlja se gotovo isključivo u penultimi (iznimka je samo oblik dà:vate || dà:vate).

- 2.332. Prozodem Š: dolazi gotovo samo u otvorenim penultimama (iznimke su samo jš:čka || jš:čka i fü:čkam || fü:čkam) i uglavnom samo u dvosložnim riječima (iznimke su samo deržá:lo || deržá:lo, čapí:cek || čapí:cek „cijep“).
- 2.34. Akcent 'V uglavnem ne dolazi na ultimi (iznimke su rijetke i dolaze prvenstveno dubletno i(li) na diftonškim alofonima kratkih vokala: sa'đen || sa'dan, nafa'leič „spomenak“, kom'loj „hmelj“, naprafor'goj „suncokret“, ka'díen || kadé: || 'dje, de'caj || decé: i Gsg, ko'les || kolé:is Gpl, ker'vav, đuji'toi „šibice“, ča'roím Dpl, ig'raj, pla'ti Imperat., pati'jom DIpl.
- 2.35. U naglasnoj cjelini može biti samo jedan dug silabem, uvijek naglašen.
- 2.36. Građa ne daje podatke za sudbinu naglašenoga sloga ispred sonanta + drugi konsonant.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Vokalski silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u/ potječe od odgovarajućih vokala u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i ← ě sporadično ('pina, pos'lidní || pos'liňi, si'nokoša, vřišajq, crì:kva || crì:kfa), zatim u sufiksalnim morfemima ('živit || ží:vit, 'vidil, glä:ví Dsg i sl.) i ispred j ('sijem, s'mijem sa, o'rija „orah“ Gsg).
- ě: ← ē:
 ← ə(:) bě:zga || bì:zga || bě:zga, miě:gla, dì:zka, i sl.
 ← i: sporadično u dočetnom -ir: pasté:r
- é: ← ě
 ← ə 'kesno, 'děnes || 'dienas || 'dienes, s'tíeza, 'víes „sav“, s'tíčklo, po'líék:o itd.
- e: ← ē:
 ← ř: unutar sastava tautosilabičnoga slijeda /a:r/ (zà:rňe, kě:rčí)
- ɛ: ← ę
 ← ř unutar sastava tautosilabičnoga slijeda /är/ ('särp || 'serp, 'čärv || 'čärf || 'červ || 'čerf)
 ← ə sporadično: 'lān
- a: ← ə: sporadično: (lå:ž, tå:st)
- a ← ə sporadično ('lāžam, la'živec || lažl:vec)
- o: ← a: ispred nazala (lò:nski, rò:na adj., „rānā“, slò:n, dò:ym l. sg. praes., svíñò:m Dpl, vargò:ń, zvirjò:ńek)
 ← ə: ispred nazala (dò:yn)
- ø: ← a ispred nazala (p'lomen, 'joma, s'loma, d'lon)
 ← ə ispred nazala ('moňe || 'mäňa || 'mäňe)
- ö: ← o: sò:ysad, rò:ka || rò:ka, rastò: 3. pl, gù:st || gò:ust, gò:yska i sl.
 ← l: vò:ük, žò:ta, tò:uč || tò:č, stò:üp || stù:p
- ø: ← o ki'poča, 'golob || gù:olob, 'goloba || 'gù:oluba, 'žalod, soŋ'seda || su's'eda Gsg itd.
 ← l: 'doug, 'poŋn || 'pun itd.

- u: ← q: samo u lù:čim, što je možda slučajno bez dublete s /q:/
 ← l: samo žu:č i sù:za, sù:z, što je možda slučajno bez dublete s /q:/, usp. podrijetlo /q:/
 ← e: inicijalno iža /v/: vù:zem || vü:zem, vù:š
- u ← q samo u 'nugel, 'kukoi, 'idu || 'idam, vuglen, su'seda Nsg,
 što je možda slučajno bez dublete s /q/, usp. podrijetlo /q/
 ← l samo u 'buxe, 'jabuka, što je možda slučajno bez dublete s /q/, usp. podrijetlo /q/
 ← e 'vun, 'vuni
 ← o sporadički iža velara: ku'bila, ku'pito, 'jaguda i sl.

3.11. Kratki su vokali nastajali i kraćenjem dugih u nenaglašenom slogu.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z ð č š ž k g x/ potječe od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Q sporadički ispred inicijalnoga /u(:)/ i /ø(:)/ ('vučil, vušè:iso, 'vuglen, vò:uzek X vù:ð:ski) i u zijevo u primjeru 'mäčeva
- j ← ð tù:j X 'tuji, 'žajen || žè:iđen || žè:iđen, ali 'xerđa, zag'ræđen, moždò:ni
 ← f ispred vokala, unutar skupine /r/: mò:rje || morjè:i, "or'jem, škà:rja, zvirjò:nek „izvor“
 ← i iza prefiksa u složenicama s 'iti
 ← x fakultativno u dočetnom položaju: kò:ñáx || kù:ð:ñái, 'tii || 'ti^x X 'tixi
 ← í fakultativno, v. 2.221.
- l ← í sporadički (krà:1 || krà:j, 'vuglen)
- í ← ləj v. 2.221—2.
 ← ej iza labijala
 ← j "orí || "oriⁱ (v. 2.221)
- r ← f dočetno, u nekim riječima i ispred vokala (m'linar, vâčë:ra, također unutar skupine /r/, v. podrijetlo /j/).
 ← ŋ(:) unutar slijeda /a(:)r/
 ← ž sporadično (mò:ra itd., 'ur „več“")
- ñ ← n iza /g/: gñù:ð:j, gñè:zdo || gñiè:zdo
 ← nəj
- m ← n ispred bilabijala i labiodentala
- f ← (u pozajmljenicama)
 ← (onomatopeje)
 ← v v. 2.211, 2.2313.
 ← xv (u fà:l'im || fà:lim i sl.)
- č ← t̄ (i u skupini št̄)
 ← təj fakultativno: lì:ščà, koščù:m Isg, ali cviè:tje || cviè:tja

- x ← Ø inicijalno ispred /a(:r)/: 'xerđa, 'herđave, xè:rž || xè:rš
 ← k fakultativno ispred ploziva: 'mäkäk || 'mäxäk, 'läkti || 'läxti
- 3.21. Bezučni suglasnici nastaju fakultativno i od zvučnih u dočetnoj poziciji (v. 2.211).

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav D).

VV: ← V uz znatna poremećenja s obzirom na uznapredovalu oslabljelost opozicije po kvantiteti

← V u većini pozicija, a fakultativno u svima

← V na penultimi na koju je prenesen akcent s ultime (ukoliko nije fakultativno VV:, v. VV:)

V: ← V fakultativno i rijetko u poziciji opisanoj u 2.331—2: mlä:di || mlä:di, žl:v X žl:vi || žl:vi, fü:čkam || fü:čkam, dä:vam || dä:vam, dä:vate || dä:vate i sl.

← V s akcentom prenesenim s ultime; fakultativno i rijetko u poziciji opisanoj u 2.331—2: rä:bec || rä:bec, brä:zda || brä:zda, kjü:ča || klü:ča, dü:ša || dù:ša, žl:tek, deržä:lo || deržä:lo, zdä:nec || zdä:nec.

'V ← VV

← VV na penultimi, po prenošenju naglaska s ultime

V ← V

← V

← V, VV, VV s kojih je akcent prenesen na prethodni slog.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vokali su uglavnom stabilni, izuzev eventualno dočetni nenaglašeni vokal u nekim prilozima i sl. rijećima.
- 3.411. Prijedlog/prefiks „iz“ nema uza se vokala: z'gubil.
- 3.42. O gubljenju /v/ v. u 2.2312. i 2.23141. Osim toga: 'k^uočka, k^uò:ca „kvočka“
- 3.43. Za gubljenje ploziva v. 2.233.
- 3.44. Fonem /x/ gubi se fakultativno, osobito u dočetnom položaju: si'roma, prä:, sù: || sù:x, ^uorij || ^uoril, g'rëj || g'rëx (ali: krù:x, glù:x X g'luxi), 'bua || 'bu^ua, || 'buxa 'verñá „vrhnje“, 'niov || 'niof, rä:st, rù:ška, lä:d (ali: 'muxa, xù:d)
- 3.441. Fonem /x/ izgubio se i u leksemu tò:^ur (← džhorjь).

Štokavsko narječje

MIZO LONČARIĆ

TRNOVAC (OLA 33)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

- 1.11. Funkciju silabema imaju također /r:/ i /ř/.
- 1.12. Nije jasno da li kod redukcije zanaglasnoga /i/ kada se slog ne gubi imamo slogotvorne varijante konsonanata ili svezu konsonant+vokal [ə], koji bi bio varijanta fonema /i/. Primjer: da li je líšca ili lísëca prema lísica i lísca.
- 1.13. Dugi vokali /a:/ i /o:/ imaju dva alofona: [a:], [o:] i rjeđe [a:], [o:].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
r	l	n
j	í	ń

- 1.211. Za eventualne silabične sonante usporedi 1.12. i 2.13.
- 1.212. Sonant /j/ fakultativno se izgovara reducirano, a rjeđe se potpuno gubi.
- 1.213. U gradi nema dovoljno podataka da bi se sa sigurnošću mogao odrediti odnos između [r] i nenaglašenoga [ř]. Vjerojatno je riječ o fonemu /r/ i fonemu /ř/, kao što se na temelju opreke po kvantiteti uzima da imamo dva fonema /r:/ i /ř/, kao i kod drugih vokala.

1.22. Opstruenti

p	b	(f)
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	š	ž
k	g	(x)

- 1.23. Pri potpunom gubljenju zanaglasnoga vokala dva jednakona konsonanta daju dugi glas, npr. [t:] u plá:t:, od plá:tit, prema plá:t, imp. 2. 1. jedn.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi vokali i /r/ mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. Silabemi s fonološkim uzlaznim tonom automatski su naglašeni.
- 1.33. U riječima bez uzlaznoga tona naglasak je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Prema tome, inventar prozodijskih jedinica obuhvaća četiri naglaska (V:, V;, V, V), neakcentiranu duljinu i kračinu (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna: svaki se može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabemi /r:/ i /r/ dolaze u pravilu između dva konsonanta, na početku riječi ispred, a na kraju riječi iza konsonanta. U manjem broju primjera /r:/ i /r/ stoje uz vokal, npr. zaťžati. U primjeru ūmra [r] je neslogovno.
- 2.121. U riječi može stajati samo jedan /r:/, odnosno /r/.
- 2.13. Zanaglasni kratki vokali, najčešće /i/, obično se reduciraju, a rjeđe gube, npr. kūć Dsg, óčma. Na kraju riječi vokal se ne gubi kada bi nastala skupina nezgodna za izgovor, npr. dìgni. U središnjem položaju u riječi u takvim uvjetima slog je također sačuvan, npr. dìgnt ili dignèt, usp. 1.12.
- 2.14. Zijev se obično uklanja, i to kontrakcijom, umetanjem /j/ ili /v/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju. Vjerojatno to vrijedi i za ž, ali u gradi nema potvrde za završni položaj.

2.22. Konsonantske skupine

Vrijedi sve što i za opis govora Bašaida, OLA 55, osim točke 2.224, tj. skupine na početku riječi od ploziva i drugog opstruenta rijetke su, usp. 3.4.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonem /l/ na koncu sloga i riječi dolazi u tuđicama i rjeđe restituiran po morfološkoj analogiji, npr. pà:lca, bò:l, vèsel, uz vèseja i vèseje.
- 2.232. Konsonant /x/ rijedak je i javlja se samo pod utjecajem književnog jezika i u onomatopejama.
- 2.233. Što je rečeno za /x/ vrijedi i za konsonant /f/.
- 2.234. Rijedak je i konsonant /ʒ/, koji dolazi u tuđicama i kao rezultat asimilacije u skupinama (kanžiluk).
- 2.235. Zvučni opstruenti zadržavaju zvučnost i na koncu riječi, ali je ona manjega intenziteta nego u drugim položajima.
- 2.236. Na koncu riječi gdje nema morfološke alternacije dočetnoga /m/, tj. u nastavcima i indeklinabilima, prelazi /m/ u /n/.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaka prozodijska jedinica, usp. 1.34, može se kombinirati sa svakim silabom /i e a o u ū/.
- 2.32. Uzlazni ton, koji pretpostavlja naglašenost, može se javiti na svakom slogu riječi, dakle i na zadnjem i jednom slogu, jednosložnoj riječi, npr. odvé:ž, porén, bá:c, kóst inf., íš.
- 2.33. Od pravila po kojem u riječi bez uzlaznoga tona naglasak automatski pada na prvi slog riječi često odstupaju tuđice, npr. kredé:nca.
- 2.34. Dugi silabemi javljaju se pod naglaskom i iza naglaska, npr. zé:c, glá:va glá:ve:, štáko:r, léti:, kýtine:, jáňa:ca:.
- 2.341. Dugi nenaglašeni silabemi fakultativno se skraćuju, odnosno izgovaraju poludugo.
- 2.35. Riječi s proklitikom vladaju se kao naglasne cjeline, npr. nà_most, i_tamo, né_moš_tí:, né_bo:j_se, dá_iže. Od toga pravila ima izuzetaka koje uvjetuje rečenična intonacija, npr. sàće u_drugi rá:zred.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i: ← ě:
i ← ě

- e: ← e:
 ← er u primjeru māte:
 ← ē: u primjerima iz građe bē:l, uz bija, sē:no.
 ← a: u primjerima vré:bac, ré:ste.
- e ← ē
 ← ē u primjerima iz građe žélezo, cèsta, zènica, čóek, uz čóvik.
 ← a u -je, npr. bije, uz bija, vèseje, uz vèseja
- a: ← ə:
 ← stezanjem od -aa ← -al
 ← ę u žà:vica
- a ← ə
 ← -l
 ← ē u oras
- u: ← ɔ:
 ← !:
- u ← ɔ
 ← !
 ← v̥-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnoga sustava. Osim toga:

- v ← ɺ u zijevu, prvenstveno na mjestu staroga /x/, npr. múva, sú:va, analogijom sù:v, zava, òčuva; posebno stoji
- v ← x u vòr
 ← f
- j ← ɻ u zijevu, prvenstveno na mjestu ranijeg x, npr. màćija, snája
- í ← ləj
 ← u slijedu labijal + ɻj
- ń ← nəj
- f ← u onomatopejama
 ← u pozajmljenicama
- t ← t u št
- d ← d u žd
- c ← č u čr- i čř-
- ć ← t
 ← jt u -jti
 ← t̥j, ali se govori nètjak
- ž ← d
 ← jd u oblicima glagola složenih od *iti*
 ← d̥j
- ž ← u pozajmljenicama
 ← u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim skupinama
- š ← s u primjerima šmrèka, švràka, škóbilica, šká:kavac

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske se osobine izvode iz staroga hrvatskosrpskoga dvoakcenatskoga inventara:

VV: ← V na prvom slogu

V ← V na prvom slogu

VV: ← prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnoga sloga

V ← prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnoga sloga

V: ← V̄

← V s kojega je naglasak prenesen na prethodni slog

V ← V̄

← V s kojega je naglasak prenesen

3.4. Gubljenje fonema

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je a izgovara se ponovo pod utjecajem književnoga jezika.

- 3.42. U početnim konsonantnim skupinama izgubljeni su plozivi:
t ispred k u kò:

v u vòr

p ispred š u šénica i složenicama

t u tica i složenicama

č u čèla i složenicama

g ispred d u dì

j ispred e u édan i prezentu glagola biti (ésam, èst).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korjenu vəs'- (svè, svàki; tako i sàv).

DALIBOR BROZOVIĆ I PETAR ŠIMUNOVIĆ

MALA PERATOVICA (OLA 36)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema imaju također /r:/ i /f/.
- 1.12. U funkciji silabema mogu se naći, pri gubljenju reduciranih vokala, i sonanti [l] [n] [m].
- 1.121. U toj se funkciji ne može naći neslogotvorni [j], koji je najčešće alofon fonema /j/ (v. 1.211).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Najčešća realizacija fonema /j/ je [j]. Glas toga tipa u prvom dijelu komplksa [je:] (kao refleksa starohrvatskosrpskoga dugog jata) ima nejasan fonoški status.
- 1.212. Sonant /j/ (= [j]) u nekim se pozicijama izgovara reducirano, a rjeđe se potpuno gubi.
- 1.213. Silabemi [r] [f:] mogu se smatrati alofonima konsonantskoga /r/.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	ž	
č	ž	š ž
k	g	(x)

- 1.221. Normalna realizacija fonema /x/ je [ħ].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki (v. 1.1, 1.12). Međutim, silabemi u uvjetima navedenima u 1.12. uvijek su kratki.
- 1.32. Dugi i kratki silabemi s uzlaznom intonacijom automatski su naglašeni.
- 1.33. U riječima bez uzlaznog tona naglasak je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Prema tome inventar prozodijskih jedinica obuhvaća četiri naglaska (V: V: V V) kao i nenaglašenu dužinu i kratkoću (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna. Svaki se od njih, u načelu, može naći u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabemi /r(:)/ dolaze uglavnom u središnjem položaju, ali mogu doći i na početku riječi ispred konsonanta (ŕvo: se i sl.) i na koncu riječi iza konsonanta (vr̩ i sl.).
Međutim silabemi /r(:)/ ne dolaze iza sonanata (izuzev /v/ /m/) ni iza afrikata (izuzev /c/).
- 2.121. Silabemi /r(:)/ mogu se naći u susjedstvu vokala samo na morfološkoj granici, izuzev poziciju ispred /o/-/-l/ i izuzev slučajeva kad /r(:)/ nastaju zbog gubljenja vokala.
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan /r(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali /i/ /u/, obično iza naglaska, često se (ne i obvezatno) reduciraju, ili se katkad gube (lás'ca pored lásca, kruzóvna i sl.).
- 2.131. Na apsolutnom koncu reducira se samo /i/, ali ne i gubi.
- 2.132. Pri potpunom gubljenju vokalnih silabema sloganovi se sastav riječi obično ne mijenja uz sonante (gónt i sl.), ali se slog može gubiti uz opstruente (jápká i sl.) i ispred /j/ (góňo i sl.).
- 2.14. Zijeve se obično uklanja, bilo umetanjem /v/ ili /j/, bilo stezanjem.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Pojedinačni konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i dočetnom položaju u riječi. Ograničenja se odnose na konsonantne skupine.
- 2.22. Konsonantne skupine
- 2.221. Nema početnih sljedova sonant + opstruent.
- 2.222. Početni slijed sonant + sonant moguć je samo ako je prvi /m/ ili /v/. Za ostale sljedove sa sonantima ograničenja se tiču uglavnom /r/, /l/, /ń/.
- 2.223. U istoj riječi ispred konsonanata iz skupine /š ž č ţ Ž/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Vrlo su rijetke početne skupine od ploziva i drugog opstruenta (psèci i sl.).
- 2.225. Dentalni ploziv ne dolazi ispred afrikata.
- 2.226. U domaćim riječima prisutne su jedino dočetne konsonantne skupine /-st -št -zd -žd/. U tuđicama, međutim, moguće su i druge, a također i pri fakultativnom gubljenju reduciranih vokala.
- 2.227. Pri potpunom gubljenju vokala (v. 2.13) dolazi do neutralizacije šumnih po zvučnosti (Nsg jàpka naspram Gpl. jàbu:ka:)
- 2.228. Sljedovi /šć/ /žž/ ostvaruju se [š'ć] [ž'ž].
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na koncu sloga, a osobito dočetni /-l/, dolazi uglavnom samo u tuđicama i rijetko kao restituiran po morfološkoj analogiji.
- 2.232. Ispred labi(odont)ala neutralizira se opozicija /n/~/m/ u korist /m/.
- 2.233. Konsonant /x/ fakultativan je i alternira s Ø (za zjiev v. 2.14). U domaćim se osnovama /x/ praktički ne pojavljuje.
- 2.234. Konsonant /f/ dolazi samo u tuđicama i onomatopejama.
- 2.235. Uz /x/ /f/ rijedak je konsonant /ʒ/, koji dolazi samo u tuđicama i u asimilaciji (← č).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaka prozodijska jedinica (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim silabom /i e a o u ř/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je na svakom slogu izuzev jednosložnih riječi (v. 1.33) i posljednji slog višesložnih riječi. Uzlazni ton obvezatno prati naglasak.
- 2.33. Samo neke domaće riječi i europeizmi zadržavaju katkad silazne akcente i na neprvom slogu (Jugoslà:viјa i sl.).
- 2.331. Riječ s proklitikom vlada se obično (ne obvezatno) kao prozodijska cjelina (ú_kuću, ná_silu, po_prà:vdi i sl.).
- 2.34. Dugi silabemi mogu se nalaziti pod naglaskom ili iza naglaska. Pod tim uvjetima može slijediti nekoliko dugih silabema jedan za drugim (zvìě:r, Gpl krà:va:, jàbu:ka:).
- 2.341. Ispred slijeda sonant + konsonant (opstruent ili drugi sonant) opozicija po kvantiteti uglavnom se neutralizira, i to u korist dugoga sloga, bio nagašen ili (iza iktusa) nenagašen.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga

i: ← ē: ispred j izuzev slijed čjo (o ← l) i u svim morfološkim nastavcima (deklinacijā, konjugacijā, komparacijā)

i ← ē ispred j (smjē: se, slije:m), u svim morfološkim nastavcima i ispred ī u leksemu bīleg i sl.

← ē: u slijedu čjo (o ← l)

e: ← ē:

← ē: → ie: (snjē:g, zvјé:zda)

← (u sklopu refleksa (j)e nastalog analogijom prema refleksu kratkog ē — Gpl mjē:ra:, pjē:na:)

← ē: iza r u ostvaraju nastalom analogijom prema refleksu kratkog ē (Gpl vrē:ča:, mrē:ža:)

e ← ē

← ē → je (djēdovi, vjētar)

← ē u slijedu rē, osobito iza konsonanta (vrēča, rēn, starēšina).

← ē u pojedinim leksemima (césta i sl.)

a: ← ə:

← ə u leksemu žā:lac

a ← ə

← ə u leksemu óraj i sl.

o: ← stezanje -ao, -oo (-o ← -l)

o ← l na koncu sloga

u: ← ɔ:

← ɿ:

u ← ɔ

← ɿ

← və

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata ishodišnjeg sustava. Osim toga

v ← ɒ u zijevu, osobito na mjestu nekadašnjeg /x/, obično uz /u/ (ùvo, sú:va, múva; analoški glù:v, sù:v; posebno stoji v ← x u tvó:rac 'Mustela putorius')

j ← u sastavu jekavskog refleksa jata
← ɒ u zijevu (v. 2.14)

l	← ləj ← j u skupinama labi(oden)al + əj ← l ispred ě (kad ě → je)
r	← ſ ← ž intervokalno (sporadično)
ń	← nəj ← n ispred ě (kad ě → je)
m	← n ispred labi(oden)ala
f	← (u tuđicama) ← (u onomatopejama)
t	← t iza š
d	← ð iza ž
c	← č u čr-/čt-
ć	← t ← jt u -jti ← təj ← t ispred ě (kad ě → je), sporadično
ž	← d ← jd u glagola od iti ← dəj ← d ispred ě (kad ě → je), sporadično
š	← (u tuđicama)
š	← s ispred č (v. 2.228)
ž	← z ispred ž (v. 2.228)
x	← x rijetko i fakultativno, redovno x → Ø (v. 2.233) ← tuđi x ili h (v. 2.233).

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starohrvatskosrpskoga dvoakcenatskog inventara (sustav A)

∨ ← V ako se radi o prvom slogu ili o jednosložnoj riječi

∨: ← V ako se radi o prvom slogu ili jednosložnoj riječi

∨ ← prijelaz " ili ^ za jedno mjesto ulijevo na kratak slog

∨: ← prijelaz " ili ^ za jedno mjesto ulijevo na dug slog

V: ← V

← vokal na neprvim slogovima s kojih je ^ prešao na prethodni slog.

V ← V

← vokal na neprvim slogovima s kojih je " prešao na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Nenaglašeni kratki vokali /i/ i /u/ gube se katkad iza naglaska (kùkavca, šénca, jàpka), ali se češće u takvu položaju reduciraju (v. 2.13).
- 3.42. Konsonant /x/ izgubljen je, ali se nahode vrlo sporadične pojave njegova restituiranja, što je utjecaj standardnog jezika.
Zijev koji je nastao gubljenjem /x/ uklonjen je u nekim riječima umetanjem /v/ (strèva i sl.) ili rjeđe /j/ (kijavca i sl.).
- 3.43. U početnim konsonantnim skupinama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta često se gubi prvi član (céla, tica, šénca, čl:, cé:r, kò, žè) (v. 2.224).
- 3.44. Između dvaju opstrenata, ili između opstrenuta i nazala, srednji se dental gubi.
- 3.441. Dentalni ploziv gubi se ispred afrikata u primjerima tipa kýca (pored kýt'ca).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu v  s'- (s  v, sv  , sv  , sv  ju).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

LOHOVO (OLA 38)

Vrijedi opis za punkt 66 (Jasenik), sa sljedećim razlikama:

1—11) Razlike navedene pod 1, 2, 3, 4, 6, 10, 12, 13, 18, 19 i 20 u opisu punkta 60 (Milići), s tim što u vezi s razlikom pod 2 izostaje tvrdnja da je fonema /x/ konstatovana na početku riječi, zatim u razlici pod 12 dodaje se leksema dìđ, a u razlici pod 13 izostaju primjeri pjesak i riječka.

12) Zijev se uklanja kontrakcijom (òra:, brà:, čàva:, kóta:, zà:va, mì:sa, Lò:vo), zatim umetanjem /v/ i /j/ (sòva, strèva, débevo, klèvo, kàvo, ócuva, màćija, snája, tì:jo), ali u dosta slučajeva ostaje i neuklonjen (búa, múa). Upor. 2.14.

13) Zvučni opstruenti djelimično se desonorizuju na kraju riječi (méžed, ðba:ð, là:ð, gòlu:þ, zò:þ, pràg, kóvčeg, mù:ž, mràž, ali zvjèra:d, tèla:d, jástrijeb, lù:g, bò:g i sl.).

14) U domaćim rijećima nedosljedno se javlja grupa /st/ na završetku riječi (rà:st, lì:s(t), mò:s(t), mà:s(t), gò:s(t), pìs(t)). Upor. 2.227 i 3.44.

15) Fonema /f/ zabilježena je samo u dva novija leksema u ovom govoru (pláfo:n, kúfina), — inače, u najvećem broju slučajeva zamjenjuje se sa /v/ (vríška, vlék, vámi:lija, vèbrua:r, jèvtin). Ovdje se ne javlja /f/ mj. /p/ u leksičkim primjerima klùpko, klùpčić. Upor. 2.233. i 3.2.

16) i ← ē u leksikaliziranim ikavizmima síkira, dìđ, te rjeđe u glagolskim oblicima (viditi, vídila).

17) Za e: ← ē: dodati još i primjer strè:la: (upor. 3.1).

18) Navedeni primjeri za e ← ē ovdje su nejotovani (sjètva, djévo:jka, djéteta) Upor. 3.1.

19) Ovdje je e ← ē i u leksemi staréšina (upor. 3.1).

20) Leksički izuzetak sa a ← è glasi žàica, a sa a ← è óras (upor. 3.1).

21) a: ← nenaglašeno -ao, sa izuzetkom i pod akcentom u leksičkom primjeru zà:va (upor. 3.1).

- 22) -ao i -eo vrlo rijetko se sažimaju u o: (rà:sto:, pò:čo:, dóvo:). Upor. 3.1.
- 23) Sporadično u mj. a, o (zabilježeno samo u primjerima stùma:k, jésum, ðsum).
- 24) Izostaje í ← j iza labijala u rezultatu jekavskog jotovanja (upor. 3.2).
- 25) Izostaje f ← xv u fal- (upor. 3.2).
- 26) č ← tj u rezultatu jekavskog jotovanja ovdje je nedosljedno i ograničeno na neveliki broj primjera (upor. 3.2).
- 27) U materijalu nema potvrda za č ← c(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja (cjétilo). Upor. 3.2.
- 28) ž ← d(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja ovdje je nedosljedno i ograničeno na manji broj primjera (méžed, kúžela, néžela, — inače: djéca, djèvë:r, djévo:jka, ódjeća, djètelina itd.). Upor. 3.2.
- 29) š ← s̄j samo u šútra, prèkšutra, pròša:k (upor. 3.2).
- 30) s̄ ← sj u rezultatu jekavskog jotovanja u nevelikom broju frekventnijih leksema (sèći || sjèći, pòšeka:, pòšek „jesenja klanica”, béseda, šèdi). Upor. 3.2.
- 31) Izostaje ž ← z̄j i uz to navedeni primjer (upor. 3.2).
- 32) Izostaje g ← x (upor. 3.2 i 3.41).
- 33) Fonema /x/ očito se ne bi mogla uvrstiti u sistem opstruenata ovog govora, jer je zabilježena samo u tri slučaja (ñù:h, grijéxovi, biјa:xu, uz napomenu da je rečeno za ova dva posljednja slučaja „ovako Šokci govore“). Inače, u većem broju slučajeva ostaje bez zamjene, a kada se zamjenjuje — onda su supstituenti /v/, /j/ i sasvim rijetko /k/ (upor. 3.41 i ovdje navedenu razliku pod 12).
- 34) Leksički primjer zó:va ovdje glasi bá:zga (upor. 3.43).

DALIBOR BROZOVIĆ I JOSIP LISAC

MAGIČA MALA (OLA 39)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Silabemi su i /i:/ i /ɪ/.
- 1.12. Vokali /a: o: o e: e u: u/ imaju fakultativne alofone [a: o: ɔ: e: ɛ: u: ʊ] kao slobodne varijante. Fonetska vrijednost glasa [u(:)] znatno je bliža glasu [u(:)] nego [i(:)].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	n

- 1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom kratkoga nenaglašenog /ɪ/ ako morfemsku granicu smatramo fonološkom jedinicom u primjeru vȑovi (prema vȑ, vȑa) i u (u gradi odsutnim) primjerima s nenaglašenim [ɪ] iza prefiksa (v. 2.12).
- 1.212. Prema zapisu istraživača, fonem /j/ se obično izgovara s osjetnim šumom u svim položajima.

1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	š	ž
k	g	(x)

- 1.221. Za mjesto fonema /x/ u inventaru i sustavu v. 2.235. i 3.2.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. U dugih naglašenih silabema pojavljuju se tri distinktivna tona, a u kratkih dva.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća pet naglasaka (V: V: V: V) kao i nenaglašenu dužinu i kratkoću (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabemi /r:/ i /ř/ dolaze između konsonanata kao i inicijalno ispred i finalno iza konsonanta (řva:ł se, řžà, čéřt, vř), a samo iznimno u susjedstvu vokalâ.
- 2.121. Iza vokala dolazi /ř/ (za /ř:/ nema podataka) samo uz prefikse i u *sandhiju* uz prijedloge ispred riječi s inicijalnim /ř/.
- 2.122. Ispred vokala dolazi /ř/ (za /ř:/ nema podataka) samo po gubitku /x/: vřá Gsg, vřòvi Npl.
- 2.123. Silabemi /ř(:)/ ne dolaze iza sonanata (izuzev /v, m/) ni iza afrikata (izuzev /c/), a također ni iza /š/.
- 2.124. U riječi može stajati samo jedan /ř(:)/.
- 2.13. Čini se da je distribucija vokalskih alofona (v. 1.12) neuvjetovana: kôš, kóša, kópă:č, kópå:, kónac, kô:nca, visóko, šírök, šírök:, siró:ta, čóvek || čóvèk, bóde: || bódë, lobòda, slobóda || -ođà, novàc, sélo || selò, péčen || pečë:n, pečéna || -ěnà, ispečë:, zóve:(m), svékä:r, presä:žen, od_nä:s, izä:jde, selä:ci, sà:t, trä:ži:, gú:se || gú:sé, je „gušće”, vň:ć „vuči”.
- 2.14. U građi nema primjera za redukciju i(li) gubljenje nenaglašenih kratkih vokala, izuzev sporadično dočetne vokale u nekim riječima priloškoga karaktera i u čéřt (sì:na, nó:ža) || četři (séstre).
- 2.15. Zijev najčešće nastaje gubljenjem /x/ i obično se uklanja umetanjem /v/ ili /j/ (v. 3.2), iznimno i na koji drugi način (javkat ← jaukat, dvanà:jst), a rjeđe ostaje (bàu:k „pauk”, maùna).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i dočetnom položaju. Za dočetno /ž/ nema primjera.

2.22. Suglasničke skupine

- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.2211. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti.
- 2.2212. Fonem /j/ ne javlja se iza /í ñ ž ř/ ni iza /l n/ i velarâ, a vjerojatno ni iza dentalâ i labijalâ (izuzev eventualne jekavizme pod utjecajem standarda), ali dolazi iza drugih suglasnika: stvá:rjat „stvarati”, görje: „gore, lošije”, šurjâ:k, pâsjî:, kózjî:, vêćjî:, višje:, drâžje: i sl.
- 2.2213. Konsonant [r] ne dolazi iza afrikata (izuzev /c/) ni iza sonanata /j 1 í n ñ/, a nema primjera ni iza /š/, pa ni iza /ž/ (v. podrijetlo /d/ u 3.2.).
- 2.2214. Sonanti /l/ i /í/ ne dolaze ispred /ć Ž ř ŕ ř ň/ ni iza /ć Ž ŕ ř ň/, a vjerojatna su i druga ograničenja.
- 2.2215. U mnogim položajima izostaje opozicija između nazalâ.
- 2.22151. Opreka /m/~/n/ ukida se ispred labijalâ u korist /m/.
- 2.22152. Ista se opreka ispred velarâ ukida u korist /n/, a ispred dentalâ se čuva (pâ:mti:).
- 2.22153. Opreka /n/~/ń/ ukida se ispred /ć, Ž/ i fakultativno ispred velarâ u korist /ń/, uključujući i /n/ ← /m/: slâ:ńka „slamka”.
- 2.2216. Govor podnosi skupinu nazal + nazal: gú:mno, slâ:mni:, tâ:man || tâ:mni:, dímna:k (u gradi nedostaje leksem ← mъnogo), ali ipak sà_mlo:m „sa mnom” (v. 2.22161), žu:lmâk „žumanjak” ← *žumńak (usp. bi:ńák) s metatezom.
- 2.22161. Skupina /ml/ sporadično se uklanja: mlâ:ti:(m), mí:a:tìlac (tako i sà_mlo:m ← *sa_mlom ← sa_mnom).
- 2.2217. Sporadično se uklanja inicijalna skupina /g/+/n/: gní:zdo.
- 2.2218. Sporadično se uklanja i inicijalna skupina /d/+/l/: dlí:to || glí:to, ali dlâ:n, dláka.
- 2.222. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ţ ŕ ř ň ū/. Za prefiksalno /s/ i prijedlog s u sandhiju nema dovoljno podataka (ali: s_ńí:m).
- 2.223. Uglavnom ne postoje inicijalne skupine ploziv+drugi šumni suglasnik: tica, čela, šenica, čí: || čé:r, kò, dì || dî:, ali tka:làc, tkâ:la.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata. Zapisi ne daju informaciju da li u toj prilici dentali jednostavno ispadaju, ili se pri tom afrikati duže.
- 2.2241. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U gradi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksalnoga /s/+/tl/.

- 2.225. Opreka između /č/ i /ć/ (inače stabilna) može se ispred /k/ ukinuti u korist /č/: fí:čka; Podgorňá:kovička, Škvorička.
- 2.226. Za druge unutarnje skupine šumnih suglasnika građa ne daje ni dovoljnih ni sustavnih podataka (može se spomenuti npr. sudbina /p/+/č/ u primjeru zakóvča:).
- 2.227. Kao dočetne skupine poznate su samo /st/, /zd/ i /šć/ (kò:st, gròzd, gù:šć Gpl od gùšća „guštara“). U gradi nema primjera za moguće skupine -št i -žđ?/-žd?.
- 2.2271. Pozajmljenice narušavaju pravilo u 2.227.

2.23. Pojedinačni suglasnici

- 2.231. Sonant /l/ ostvaruje se na koncu sloga i unutar riječi i u dočetnom položaju, uključujući i *l*-particip: rastolmàčit, tě:lci, vő:l, plivř:l || pl̄:l „pljevio“, kòva:l, klě:l (iznimam je primjer zàova || zà:va).
- 2.2311. Ispred /i/ sonant /l/ sporadično prelazi u /í/: dítelína, zapă:lí, že lí:, žete líca (otud i žete lác), fă:lí:m, ali: inicijalno glí:sta, klin „čavao“, klí:n (drvo), lípa, li:sàc, lisica i sl.
- 2.232. Fonem /š/ umekšava se ispred /ć/ i /ń/: viš'ćica, lí:š'će:, pa:š'ná:k. Nema podataka za eventualni zvučni parnjak.
- 2.233. Fonem /f/ javlja se rijetko, u pozajmljenicama i onomatopejama, zatim umjesto xv-, a iznimno i umjesto /p/ i dočetnoga /v/ (v. 3.2).
- 2.234. Fonem /ʒ/ također je rijedak — dolazi u pozajmljenicama (u gradi nema primjera za rijetke skupine u kojima bi se /ʒ/ morao po pravilima sustava pojavit kao rezultat asimilacije po zvučnosti).
- 2.235. Fonem /x/ veoma je rijedak — dolazi pod utjecajem standarda (níux, tì:h X tìhi:) i u pozajmljenici plaxð:n (v. 3.2).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Uzlazni akcenti V: i V mogu stajati na svakom slogu izuzev posljednji. To onda isključuje i naglaske V:, V u jednosložnim rijećima.
- 2.321. Akcenti V: i V pojavljuju se na antepenultimi samo iznimno (pod utjecajem standarda), a redovno se javljaju na penultimi izvan enklize i ispred kratke ultime, rijetko i ispred duge (v. i 2.331—2).
- 2.33. Akcenti V:, V: i V pojavljuju se na prvom, srednjem i posljednjem slogu kao i u jednosložnim rijećima: cř:kva, grě:tka „krletka“, ková:č, pü:t, bá:rča „bašča“, dvaná:jsti:, laňski:, zù:č „žuč“, gùšća „guštara“, stinica, oráv „orah“, klin.

- 2.331. Akcent V pojavljuje se na ultimi redovno u enklizi i rjeđe izvan nje, osobito rijetko ako je penultima duga i(i) ako je ultima otvorena, ali ima ipak dovoljno i takvih potvrda bez dublete: mo:łac, ńżà i sl.
- 2.332. U gradi se inače često nalaze dublete tipa múa || muvà, a uglavnom su rijetki zapisi s tzv. dvostrukim akcentom (npr. jéćmà, lémèš).
- 2.333. Riječi s proklitikom obično se vladaju kao naglasne cjeline.
- 2.34. Dugi silabemi dolaze neposredno prije naglaska, pod naglaskom i iza naglaska.
- 2.341. Dugi silabemi dolaze ispred svih naglasaka, izuzev V: (za koji u gradi nema potvrde), dakle i ispred V (te:tína, te:tíno:g).
- 2.342. Pod izloženim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.35. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumni ili drugi sonant) nalaze se uglavnom dugi silabemi, u uvjetima u kojima se mogu javljati (v. 2.34): pálac, pă:lca, pă:lci, pàla:c Gpl, sláma, slă:ńka.
- 2.351. Dugi silabemi obično dolaze i u ultimi zatvorenoj sonantom: dī:m, ó:ra:l „orao (ptica)”.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. *Vokalizam*

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ń: ſ/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu.

Osim toga:

- i: ← ě:
i ← ě
- e: ← ē:
← a: iza /r/ (samo: vre:bàc)
← ē: samo u rjé:ka
- e ← ē
← ē sporadički: vreténo, stréje Npl (Nsg strija), pré:grš'ća:, presă:žen (i sl. s pre-), òbeća:l, čóvek || čověk, slepóčica, bríza || brèza, brézovina (uključuje se i /e/ u sastavu jekavskoga refleksa pod utjecajem standarda i adstrata: rjećica, želézo, némàčki:, Nemàč, starjéšina, nevjésta)
- a: ← ə:
← ē: samo u ža:lac
- a ← ə
← ē samo u oràv „orah”
- o ← ɔ: samo u čònak
- u: ← ɔ:
← ɔ:
u ← ɔ:
← ɔ:
← vꝝ
- ń ← ir samo u čétr

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovara-jućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Ø pri zjevu: múva || muvà, a onda analogijom i dočetno: sù:v prema sú:va, sù:vi:, oràv prema oràva, òču:v, krùv (ali: třbu).
- ← u u javkat
- ← j u štròvi:
- ← p u zakóvča:
- ← x u tvórić, mà:rva
- j ← Ø pri zjevu: strìja Nsg, strèje Npl, níjov, snája || snajà, i protetski u jöpe:t
 - ← ě unutar jekavizama, v. podrijetlo /e e:/
 - ← e, i u jedanà:jst i dalje, u prë:jt i sl.
- í ← lëj
 - ← j od ej iza labijala
 - ← l sporadično ispred /i/ i iza /m/ (v. 2.22161, 2.2311)
- r ← í općenito, a unutar sastava skupine rj samo u stvá:rjat
 - ← Ø ispred afrikatâ u pã:rcov i (po ispadanju /x/) u bã:rča „bašča”
 - ← ž u prezantu mòre
- ń ← nëj
 - ← n iza inicijalnoga /g/ (v. 2.2217) i iza naglašenoga /i/ u dvosložnim riječima: slíňa, piňa „pjena” (ali pína „pjena na mlijeku”), šíňa „obruč”
- f ← v samo u šä:f, šá:fa
 - ← xv u fä:li:m, fáta:
 - ← p u safü:n
 - ← (u pozajmljenicama)
 - ← (onomatopeje)
- t ← č ispred /r/ u trišná
- d ← ð unutar skupine žđ: zvi:ždř: || fř:čka: (jedini primjer u građi)
 - ← Ø inicijalno u slijedu /ž/+[r] ždrí:be, ždrilo „ždrijelo”, ali ispred /ř/: žř:vaň
- c ← č ispred [r, ţ(:)]
- ć ← í uključiv dosjedno i skupinu šť: š'či:pă:l (*l-part.*), š'čuka, gùš'če:r || gùš'čerica, š'čéne, viš'čica, zobiš'če, kosř:š'če, gùš'ča „guštara”, oprăš'ča:, kř:š'če:n
 - ← třj
 - ← jt u -jti (fakultativno)
- ž ← ð redovno (za skupinu žđ nema u građi primjera izuzev onaj naveden u podrijetlu /d/)
- ← džj
 - ← jd u oblicima glagola složenih s -iti (samo iznimno)
- č ← č ispred /k/ (v. 2.225: fř:čka:, Škvòrička prema Škvòrić)
- ž ← (u pozajmljenicama)
 - ← (u rezultatima asimilacije unutar nekih konsonantskih skupina)
- x ← f u plaxõ:n

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog troakcenatskog inventara (sustav C).

∨: ← ∨ u cjelini sustava C, ali bez čakavskih primjera s “

∨: ← ∨ u cjelini sustava C, uključujući i primjere kao dī:m, kō:ń, zago-ně:tka, voćě:, žitā: itd., ali s ∨: u leksemima prà:vda i sù:nce

∨ ← ∨ u cjelini sustava C

∨: ← ∨ prenošenjem s ∨ (veoma rijetko s ∨) na prethodnu dugu penultimu

← ∨ prenošenjem s ∨ (veoma rijetko s ∨) na prethodnu penultimu produženu prema 2.35.

∨ ← ∨ prenošenjem s ∨ (veoma rijetko s ∨) na prethodnu kratku penultimu

V: ← ∨

← ∨ s kojega je naglasak prenesen na penultimu (vrlo rijetko)

← ∨ produžen prema 2.35, 2.351.

← ∨ s kojega je naglasak, produžen prema 2.35, 2.351, prenesen na penultimu

V ← ∨

← ∨ s kojega je naglasak prenesen na penultimu

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Dočetni vokal /i/ gubi se samo iznimno (v. 2.14): kùć (adverb od Dsg), čéć, mât || mǎ:t.
- 3.42. Sonant /v/ odsutan je u sràka (što ne mora biti glasovno, jer nema drugih primjera za /v/ → Q u slijedu Cvr), a sonant /r/ odsutan je u višćí:, viš'čí:, „rže, rzao”.
- 3.43. Za gubljenje inicijalnih ploziva ispred drugih šumnih konsonanata v. 2.223.
- 3.431. Za gubljenje dentalnih ploziva u drugim prilikama v. 2.224, 2.2241.
- 3.44. Konsonant /x/ izgubljen je gotovo beziznimno u svim pozicijama: rùška „kruška”, riň „hren”, mèl, ū:d, itar, odanū:l, třbu (v. 2.235. i podrijetlo /v/ i /f/ u 3.2. Za sudbinu zjeba v. 2.15).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u svì, svè i sl., također i svàj „sav”.

ANTUN ŠOJAT

STRIZIVOJNA (OLA 40)

Vrijedi opis za punkt OLA 41 (Valpovo) — bez potvrda tamo navedenih, koje mogu biti drugačije ili drugačijega glasovnoga i akcenatskoga stanja — s ovim razlikama:

1) (1.11) Za eventualnu pojavu [l ɳ] u građi nema potvrda.

2) (1.33, 1.34) U naglašenih dugih silabema pojavljuju se tri, a u naglašenih kratkih dva distinkтивna tona. Prema tomu, inventar prozodema obuhvaća pet akcenata (V:, ɿ:, ɿ:, V, ɿ), kao i nenaglašenu dužinu i kračinu (V:, V).

3) (2.222) Otpada ograničenje za /j/.

4) (2.227) Početne skupine ploziv+opstruent češće su nego u Valpovu (vt. 12 ovoga opisa).

5) (2.228) Od završetnih konsonantskih skupina u domaćim su riječima zabilježene samo /st zd žd/ (gò:st, drò:zd, dàžd).

6) (2.31) Svi slogovi u riječi mogu biti naglašeni akcentima V:, ɿ:, ɿ.

(2.311) Akcenti V: i ɿ ne mogu biti na ultimi.

(2.312) U otvorenoj ultimi akcent ɿ: često alternira sa V: (jä:, mǐ:, grǐ:, vanǐ:, Nsg nebesä:, prez. činǐ:, dojǐ:, ali: Gsg ženè:, zmijě:, prez. činì:, godì:).

(2.313) U zatvorenoj ultimi ɿ: se češće ostvaruje nego u otvorenoj (võ:l, žū:í, klū:č, čī:m, safū:n, zemlō:m, kčerō:m, ali i: sestrō:m).

(2.314) Na mjestu ɿ:, odnosno ɿ:, u otvorenoj ultimi sporadično se može pojavit ɿ (usp. Npl vremenà).

(2.315) Mjesto akc. ɿ: (V:) ɿ na ultimi mogu se na penultimi ostvariti ɿ:, V (letí: — léti;, onà — óna). Prema građi, mnogo je rjeđa pojava akcenta ɿ nego ɿ: (u Gpl supst. pojava ɿ: redovita je, usp. žé:na, kurjakó:va, nebé:sa:).

(2.316) Akcenti ɿ:, ɿ:, ɿ u nezadnjim slogovima u pravilu se ostvaruju, ali ipak, relativno rijetko, može doći i do metataksse silaznih akcenata na prethodni slog (gú:sjenica, stí:nica, sjénica, ólo:vka, Dpl golubóvima).

(2.32) Nenaglašeni dugi silabemi pojavljuju se iza akcenata, osim iza V: (Isg cῆ:kvom, prez. rā:dim, čū:va, př:šu), ali i iza drugih akcenata mogu alternirati s kratkim silabemima (kῆ:vav, ná ruku, Gsg ribe, ževò:jke, Isg kràvom, Gpl kurjakó:-va, ptc. pàdo, uz niz primjera s dugim silabemima iza akcenta (usp. ló:po:v, riba:r, dú:ža:n, ina:če, Gpl kó:ká:, prez. krá:de:, vú:ku:, ptc. pí:so: itd.).

(2.322) U građi nema potvrda za nenaglašene duge silabeme u položaju navedenom za OLA 41.

(2.33) Ispred slijeda sonant+opstruent obično se ne pojavljuju kratki silabemi (slă:mka, sinō:vka, ževò:jka, nò:vci, Gsg mó:Íca, ólo:vka, ali ipak: žěnsko).

(2.331) Dugi naglašeni silabemi u slijedu sonant+opstruent najčešće imaju uzlaznu intonaciju (V: ili V:), ali su relativno česti i primjeri sa silaznom intonacijom (v. 2.33).

(2.34) U akcenatskim cjelinama s proklitikom akcent se u pravilu ne prenosi na proklitiku (oko kùče, u grà:d, na nò:s, na glà:s, ali i: pò vodu, nà ruku). U sintagmama poput ná: te akcent je redovito prenesen.

7) (3.1) Razlike prema OLA 41 jesu:

- i: ← ě: (dí:te, vrí:me, ždri:be, žli:b)
- i ← ě u nekim paradigmatskim morfemima (usp. Gpl stā:ri, Dpl stā:rim)
← ě ispred j (posijali, zalije)
← ě u nekoliko leksema (nedílá, pondílíak, adj. svítli)
- e: ← ě: u sastavu jekavskoga refleksa, izuzetno, vjerojatno pod utjecajem standardnog jezika ili analogijom (zvjè:r, sjé:va, izlě:či, bjè:lká, sjè:čáń)
- e ← ě u sastavu jekavskog refleksa (mjèsto, vjèra, djecà, djeviča, inf. sjèč), također i u rezultatu asimilacije j s prethodnim konsonantom (ževò:jka, lèto, némàčki)
← ě iza slijeda Cr (mrèža, srèča, ždrèba:d, Gsg vrèmena)
← ě u morfemu DLsg f, u rijetkim tragovima (sestrè:, na ùlice)
- o ← -l u ptc. akt. m., u ptc. na -il, -el, -ul uvijek (dònio, pòčeo, mí:nuo), sporadično i u ptc. na -al (digo, pàdo, lšo, ščí:pao; u pridjeva se tek izuzetno može ostvariti sekvencija -ao, usp. okrú:gao).

8) (3.11, 3.111) V. t. 2.314, 2.32, 2.33 u ovom opisu.

9) (3.2) Izostaju pojave: v ← Q (usp. ùjak); j ← -jt-, -jd- (usp. prí:že, izá:že).

10) (3.2) U popis podrijetla naveden u opisu OLA 41 treba dodati:

- í ← lj u rezultatu jekavskog jotovanja (lèto, pròleče)
- ń ← nj u rezultatu jekavskog jotovanja (némàčki)
- č ← t u št (ščuka, gùščer, ščí:pao, usp. i pod t)
- ž ← d ju rezultatu jekavskog jotovanja, u nekoliko leksema (žè, ževò:jka, žèlam)
- t ← t u št (ogní:šte, gàrište, pí:šti:; usp. i pod č).

11) (3.3)

- ~: ← ~ na ultimi, sporadično (v. 2.312); nema pojave da ~: nastaje pri prijelazu akcenta na prethodni dugi slog; u gradi nema potvrde da ~: nastaje kontrakcijom tipa sna: od snaxa
 ← " u prez. tipa berě:, sporadično (v. i pod ~:)
- ~: ← ~ (v. i pod ~:)
 ← " u prez. tipa perě:, metě: (v. i pod ~:)
- ~: ← pri prijelazu akcenta na prethodni dugi slog
 ~ ← ", iza kratkoga sloga najčešće i na ultimi (otāc, ocā)
 ~ ← pri prijelazu akcenta na prethodni kratki slog, sporadično (sjénica, médvjed, golubóvima).

12) (3.42) Gubljenje početnoga ploziva ispred drugoga opstruenta rjeđe je nego u Valpovu (usp. tica, čéla, žé, ali kčí:, tkò:, pšenica, psèto, tako i: tká:lac, tká:lá).

13) (3.421) Krajnji vokal /i/ nestao je u infinitivu (trě:st, oràt, ič, vū:č), a njegovo je gubljenje zabilježeno i u leksemu māt.

BOŽIDAR FINKA I ANTUN ŠOJAT

VALPOVO (OLA 41)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:			a

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r̩: ţ/, a u tuđica i [l ɳ].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Fonem /j/ ostvaruje se alofonom [i].

- 1.212. Sonant [r] tretira se kao alofon nenaglašenoga fonema /r̩/ uz vokale.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	ž	
	š	ž
k	g	

- 1.221. Fonem /č/ ostvaruje se kao [č'], a /ž/ kao [ž'].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni ili nenaglašeni.
- 1.33. U naglašenih dugih silabema pojavljuju se tri distinktivna tona, a u naglašenih kratkih nema tonske dinstinkcije.
- 1.34. Prema tomu, inventar prozodema obuhvaća četiri akcenta (*V: ŽV: V: 'V*), kao i nenaglašenu dužinu (*V:*) i kračinu (*V*).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija je vokalnih fonema uglavnom slobodna: svaki se vokal može pojaviti u svakom položaju u riječi, ispred ili iza bilo kojega konsonanta.
- 2.12. Vokali se ne mogu pojaviti uz silabeme /r: ţ:/.
- 2.121. Silabemi /r: ţ:/ ostvaruju se inicijalno ispred konsonanata ('rža) i medijalno između konsonanata (vŷ:ba, strnì:šče).
- 2.122. U riječi se može ostvariti samo jedno /r:/ ili / ţ:/.
- 2.13. Dva se vokala zaredom mogu u domaćih riječi pojaviti medijalno ('zaova, 'maovina) i finalno, u slijedu -eo, -uo u ptc. akt. i u pridjeva (se'deo, k'leo, 'čuo; z'reo, 'ceo), a u tudica i inicijalno ('auto).
- 2.131. Zijeve se uklanja kontrakcijom ('kovo, 'dono, dò:, spò:) i umetanjem -j- (no'sijo, 'pijo, st'reja) ili -v- ('kuva, glü:vi).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija je pojedinačnih konsonanata slobodna: svaki se od njih može pojaviti u bilo kojem položaju u riječi.
- 2.2. Konsonantske skupine
- 2.221. Početna skupina sonant+sonant moguća je samo ako je prvi sonant /v/ ili /m/.
- 2.222. Postoje i druga ograničenja u pojavi sonanata. Navodimo samo neka, jer za potpuno utvrđivanje svih ograničenja nema dovoljno grade. Sonant [r] (i /r: ţ/) ne pojavljuju se iza afrikata, s izuzetkom afrikate /c/ (crè:vo, cŷ:ni, cr'veni), kao ni iza sonanata /l ï n ñ/; /l ï/ ne mogu se pojaviti uz /č ţ/ ni iza /ñ/; /j/ se ne pojavljuje iza većega broja drugih konsonanata; opreka između /n/ i /m/ ispred labijala neutralizirana je u korist /m/.
- 2.223. U sljedovima s tri ili više konsonanata barem jedan od njih mora biti sonant.

- 2.224. Dentali se ne ostvaruju ispred afrikata.
- 2.225. Fonemi /s z c/ ne pojavljuju se ispred /č ţ š ž/ i obratno, drugi se niz fonema ne pojavljuje ispred prvoga.
- 2.226. Fonemi /f t d c č ţ/ ne pojavljuju se inicijalno ispred opstruenata.
- 2.227. Početne skupine ploziv+opstruent rijetke su (usp. 3.42).
- 2.228. Od završnih konsonantskih skupina u domaćim se rijećima pojavljuju samo /st, št, zd/.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonem /l/ obično se pojavljuje na kraju sloga u medijalnom i finalnom položaju (pà:lci, ali: 'zaova; stò:l, 'pepel, gò:l, bè:l, ali: 'ceo, z'reo). U ptc. akt. na -io, -eo, -uo redovito je na njegovu mjestu /o/ (dé:lijo, p'reo, 'čuo; tako je i u rezultatu kontrakcije ptc. akt. na -ao: 'bežo, s'tigo).
- 2.232. Fonem /f/ ostvaruje se, prema građi, u korijenu fal- (fâ:lim), u onopato-pejama i u tudicama.

2.3. Prozodija

- 2.31. Inicijalni i medijalni slogovi mogu biti naglašeni bilo kojim od akcenata.
- 2.311. Na jedinom slogu riječi ne može se ostvariti uzlazni akcent.
- 2.312. Posljednji slog višesložnih riječi u načelu nije naglašen; sporadično se pojavljuje akcentat V: (lański:, čità:m, čítò:, ali: 'želi:, 'sestro:m itd.).
- 2.32. Nenaglašeni dugi silabemi pojavljuju se samo iza akcenta V: i 'V, ali i tu često alterniraju s kratkim zanaglasnim silabemima (Gpl vremé:na: isté:zo:, rá:ste: prema proté:go, cě:pa, ítú:bi, o'ra:č, Isg 'sestro:m, 'želi:, 'ječa:m, 'kala:j, 'ina:če prema 'sejem, 'oremo, Gsg 'kuče, lè:vak, š'kilav).
- 2.321. U akcenatskoj se jedinici mogu ostvariti dva duga silabema, jedan naglašeni, drugi nenaglašeni.
- 2.322. Nenaglašeni dugi silabem ne mora biti na slogu neposredno iza akcenta ('donese:m, 'dugača:k, 'suncokre:t, p'rekuče:r).
- 2.33. Ispred slijeda sonant+opstruent ne pojavljuju se kratki silabemi (slä:mka prema 'slama, zř:nce prema 'zr̄no, kó:nca prema 'konac, 'olo:vka prema Gpl 'olovaka).
- 2.34. U akcenatskim cjelinama s proklitikom akcent je često na proklitici ('iz doma, 'u zimu, 'na ruku, b'rez na:s, 'od va:s, ali: kot 'kuče, u 'leto, u 'šumu; v. 3.3.).
- 2.341. Kratki se silabem obično ne pojavljuje ni u krajnjem slogu pred samim sonantom (krù:v, 'kožu:v, 'ječa:m, kú:ko:í, dò:m, kò:ń, ali i: 'k̄jav, 'kašál).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ȿ: ȿ/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

e: ← ě: (vě:nac, sě:d, cě:pa, dě:lijo)
← ę:

e ← ě ('dever, z'reo, 'sejem, po'sejo, 'orej)
← ę

a: ← ə:

a ← ə
← ę: u 'žalac

o: ← -ao (← -al, nenaglašeno), sporadično i ← -eo ('dono:)

o ← l na kraju sloga, sporadično ('zaova, 'ceo; usp. 2.231)

u: ← ɔ:
← ɿ:

u ← ɔ
← ɿ
← vɿ-

3.11. Kratki su silabemi nastali i od dugih silabema u položajima sa starim ili novijim skraćivanjem (usp. 2.32).

3.112. Dugi su silabemi nastali i od kratkih, položajnim duljenjem (usp. 2.33, 2.341).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j Ȑ r m n ȏ p b t d c s z č š ž k g/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

v → ȏ u zijevo na mjestu nekadašnjega x (usp. 2.131). Analogno se takvo v prenosi i u finalni položaj (krù:v, glù:v, ali: grà:) ← ȏ ispred u- u 'vujak

j ← ȏ u zijevo (usp. 2.131)
← i u -jt-, -jd- prefigiranih oblika glagola ī:ti

Ȑ ← Ȑj
← j u slijedu labijal + Ȑj
← Ȑ ispred i u nekoliko leksema (fā:lim, 'želi:)

ȏ ← nȐj

f ← onomatopeje
← tuđice
← xv u fal- (fā:lim)

- c ← č u čr- i čř-
- č ← ī (i u primjerima kao grablī:šče, střnī:šče)
 ← təj
 ← jt u -jti
- ž ← ž (za skupinu žđ nema potvrda)
 ← dəj
 ← tudice
 ← kao rezultat asimilacije

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog troakcenatskog inventara (sustav B):

- V: ← V
 ← V u jednosložnih riječi (krà:í, kíù:č), sporadično i u višesložnih (strà:ža)
 ← pri prijelazu akcenta s ultime na dugu penultimu, obično (zì:ma, glà:va, trà:va, lì:ce, ždrè:bac, tkà:lac, lè:vak; usp. i pod V:)
 ← kontrakcijom tipa snà: ← snèhà
- V: ← V, osim na ultimi (usp. 2.32; v. i pod V:)
 ← duljenjem " u skupini sonant+opstruent (usp. 2.33)
 ← pri prijelazu " s ultime na dugu penultimu, izuzetno (bě:da)
- V: ← pri prijelazu akcenta na prethodni dugi slog (rá:ste:, smí:je:m se, Nsg visí:na:, Gpl bremé:na:, kré:snica, rá:niti; dé:te, Gsg nó:ža, sporadično; v. i pod V:)
- 'V ← V, osim na ultimi ('breme, lo'pata, kopa'čica; s'taza, 'čelo)
 ← pri prijelazu akcenta s ultime na kratku penultimu ('vr̄šná:k, 'se-ja:č, 'ora:č; 'očuv, 'orej, 'meža)
 ← stara prokliza, sporadično ('iz doma, 'u zimu, 'od va:s, ali i: u 'leto, u 'šumu)
- V: ← V
 ← V i V pri njihovu prijelazu na prethodni slog, često (pó:dne:, 'ora:č, Gpl bremé:na:, čé:ri:, 'zemí:o:m, 'vodo:m, 'želí:m, isté:zo:, ali i: 'levak i sl.; usp. 2.32)
 ← kratki vokal ispred skupine sonant+opstruent (usp. 2.33)
 ← V ispred sonanta na kraju riječi, rijetko ('kožu:v, já:ra:m, ali i: 'dever, 'očuv, š'kílav i dr.; usp. 2.32)
- V ← V
 ← na mjestu prenesenoga " (s'taza, 'otac, 'berem, 'orem)
 ← na mjestu prenesenoga ~ ili ~, kraćenjem ('levak)
 ← V kraćenjem ('golub, 'telad, ž'drebad, 1. l. prez. 'kidam, ptc. akt. m. 'oro, mraví:ňak, bě:li, slě:pi, 3. l. prez. protě:gne; usp. 2.32)

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ nestao je iz sustava (grà:, è:ída). Intervokalno je zamijenjen konsonantima /j/ ili /v/ (usp. 2.131), koji se analoški mogu na mjestu /x/ pojaviti i na kraju riječi ('orej, glù:v, krù:y). U nekoliko je primjera u građi zabilježena i restitucija /x/ ('vr̥x, 'tix).
- 3.42. Inicijalni je ploziv nestao ispred drugoga opstruenta u većem broju tvrda u građi ('tica, čel̥:ňak, 'di, č̥: kò:, ali: tkà:lac, tkä:la).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijemu vəs' (s've, s'vaki, tako i 'sav).

DALIBOR BROZOVIĆ

KRUČ (ACQUAVIVA COLLECROCE; OLA 44a)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše također /ř:/ i /ř/, koji se fonetski ostvaruju kao [ř:] i [ř] (rijetko s e umjesto ſ).
- 1.12. Zbog snažnog utjecaja talijanskih govora i zbog pune morfološke dekompozicije ostvaruje se /e(:)/ često kao [e(:)], /a(:)/ kao [a(:)] ili [ə(:)], /o(:)/ kao [o(:)], bez jasne distribucije.
- 1.13. Rijetko se /e/ i /o/ ostvaruju kao [ɛ] i [ɔ], a /i/ i /u/ kao veoma zatvoreni [e] i [o], također bez jasne distribucije.
- 1.14. Alofonija u 1.12—3. ne utječe na fonološke opozicije.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom nenaglašenog /ř/ ako morfemsku granicu priznajemo fonološkom jedinicom u eventualnim primjerima s nenaglašenim /ř/ iza prefiksa. U raspoloživoj građi takvih primjera nema, a u uvjetima postojanoga fonema /x/ nema primjera ni za /ř/+vokal.

1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	ž	s z
č	đ	
k	g	x

- 1.221. Bezučni opstruenti, osobito afrikati, obično se izgovaraju nenačito, što zbujuje slavensko uho, a iza nazala dolazi i do ozvučenja. Zvučni se pak izgovaraju načito, izrazito energično.
- 1.222. Fonemi /č/ i /ž/ obično se ostvaruju kao [č'] i [ž'].
- 1.223. Fonem /x/ ima izrazitu vrijednost [x].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. U dugih naglašenih silabema javlja se distinkтивni ton, uzlazni i silazni.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća tri naglaska (V: V: 'V) kao i nenaglašenu dužinu i kračinu (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabem /r/ dolazi između konsonanata i eventualno inicijalno ispred konsonanata: ⁹ř:ž'e || x⁹ř:ž'e || γ⁹ř:ž'e „rže”.
- 2.121. Silabem /ř(:)/ ne dolazi iza sonanata (izuzev /v m/), a također iza /ř đ š ž/.
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan /ř(:)/.
- 2.13. Dočetni kratki nenaglašeni vokali uglavnom se reduciraju, pri čem -a obično i -e rijetko prelaze u reducirani -⁹. Samo u tom slučaju dolazi do neutralizacije.
- 2.131. Otpadanje -o/-e u NAsg ili prijelaz u -a/-⁹ nije fonetska pojava, nego posljedica potpune likvidacije neutruma (prijelaz u m. ili rjede ž. rod npr. č'ri:v, k'lupek „klupko” m. i ní:zd⁹ f. „gnijezdo”).
- 2.132. Rijetka je redukcija nedočetnih vokala, obično /i/: 'lastav'⁹c⁹ „leptir”.
- 2.14. Zjiev je rijedak: m'jauč'i.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i (uz ograničenja) u dočetnom položaju. Iznimkom je jedino /đ/, koje dolazi samo intervokalno.
- 2.211. Sonant /v/ iza bezvučnih opstrenata može djelomično izgubiti zvučnost ili prijeći u /f/: *sfi:t* „cvijet”, *svi:n^e* || *sfi:n^e* Npl, *syč^a* || *sfī:č^a* „svjetiljka”.
- 2.2111. Iza velara /v/ se često realizira kao [u]: 'tikva || 'tikva || 'tikfa, cr̄ikva, kva'dērn „bilježnica”, xvà:lim || xqà:lim, g'qera „rat”.
- 2.212. Sonant /l/ rijedak je u finalnoj poziciji, dolazi u talijanizmima (*tā:rl* „moljac”, *pē:l* „dlaka, vlas”) i u primjerima kao *tē:l* m. Nsg „tele”.
- 2.213. Dočetni zvučni opstrenuti gdjekada gube djelomično zvučnost: bà:ž „bazga”.
- 2.22. Suglasničke skupine
- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/.
- 2.2211. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti: fonem /j/ javlja se samo iznimno iza konsonanata (m'iauč'i), konsonant [r] ne dolazi iza sonanata (izuzev /v/) ni iza /f/ đ š ž 3 ţ/, fonemi /í ñ/ kombiniraju se samo s manjim brojem suglasnika, opreka /m/~/n/ ukida se ispred labijalâ u korist /m/, a ispred svih drugih opstrenata u korist /n/.
- 2.222. Moguće su inicijalne skupine nazal+opstrenut: m^br̄l:ž^a „mreža”, m^br̄a:v, m^bl̄ijam „meljem”, m^bl̄a:d, m^bl̄i:k „mljeko”, n'donola „lasica”. Prim tom nazali nikad ne postaju silabičнима.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ţ/.
- 2.224. Inicijalne skupine ploziv+drugi šumni suglasnik djelomično su očuvane: 'tič, 'ko, 'di, šč'è:r || š'č'èr^a, ali pč'è:la.
- 2.2241. Plozivi /t/ i /đ/ ne stoje ispred drugih šumnih suglasnika.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata.
- 2.2251. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U građi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksalsnoga /s/+/tl/.
- 2.226. Za unutarnje skupine šumnih suglasnika građa ne daje ni dovoljnih ni sustavnih podataka (može se spomenuti npr. sudbina /k/ u 'noxt' Npl i sl.).
- 2.227. Poznate su razne dočetne skupine: xr̄a:st, k'rest „krasti”, p'regristi „pregristi” (ali 'daž, Gsg do dā:žd^a), sù:nc || sù:nʒ „sunce”, lù:rc „medvjed”, kva'dērn i sl.
- 2.228. U pozajmljenicama su mogući geminirani suglasnici, u domaćim riječima rijetko: 'pal:^a || 'pal^a (1-part. od 'past'), 'pol:^a || 'pola „pošla”.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonem /f/ nije rijedak.
- 2.232. Fonem /x/ veoma je čest — dolazi u svim pozicijama.
- 2.233. Fonem /g/ u intervokalnom položaju ostvaruje se fakultativno kao [γ] ili [w]: bo'γat, f'rāγul^a || f'rāwul^a „jagoda”.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabemom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Svi akcenti mogu stajati na svakom slogu.
- 2.33. Vrlo su česti dvostruki akcenti u raznim kombinacijama: 'V 'V ('si'nic^a, 'ku'čak, 'res'tu 3pl, 'o'rix), 'V V: ('č'č'kà:k „svraka; cvrčak”, 'ušè:ng^a „uš”), V: 'V (rè:'pac „vrabac”, ò:'vàn, ò:v'camⁱ), V: 'V (s plè:'č'amⁱ), V: V: (kù:pł:m) itd.
- 2.331. Akcent 'V kao prvi ostvaruje se ponekad fonetski kao [V], ali kako dolazi samo u toj poziciji i to fakultativno, nema fonološke vrijednosti: léži:m, sídi:m, xó'č'äm lsg, rú'kica, kó'sil^o „košulja”. U složenicama je moguće izgovor s tri akcenta: 'parkú'č'ë:r „prekjučer”.
- 2.34. Riječi s proklitikom obično se ne vladaju kao naglasne cjeline (izolirano 'na_ru:k^u).
- 2.35. Dugi silabemi dolaze pod naglaskom, iza naglaska i neposredno ispred naglaska.
- 2.351. Pod izloženim uvjetima mogu slijediti dva duga silabema jedan za drugim.
- 2.352. Prozodemi V: i V: ponekad se ostvaruju kao 'V· i V· ('ka:l'kań „peta”, 'sidi· 3sg, 'vidu· 3pl, klu:čò:m, zo:vam Lsg (poludužine su najčešće u otvorenoj ultimi).
- 2.36. Ispred skupine sonant+suglasnik (šumni ili drugi sonant) nalaze se uglavnom dugi silabemi, u uvjetima u kojima se mogu javljati.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ū: ū/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnjem sustavu. Osim toga:

i:	← ē:
i	← ē
e:	← è:
e	← è
a:	← œ:
	← œl samo u zà:va

- a ← ə uključivo i 'malin
 ← l na koncu sloga: 'bij^a, 'bijel i l-part.', mb'lija „mljeo”, d'vigni^{ja}
 „dignuo”, 'go^{ja}, 'umbr^a, 'umro”, 'c^{rt}'neja „crven”
- o: ← ol na koncu sloga, neobvezatno: sò: || 'so, ali: 'vo, 'go^{ja}
- u: ← Q:
 ← l:
- u ← Q
 ← l
 ← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- j ← Q pri zijevu, v. podrijetlo a<1
 ← đ samo u tuji: || 'tu'ji
- ī ← ləj
 ← əj iza labijala, ali divi:
 ← l iza /k g/ fakultativno
- r ← ſ
 ← ž intervokalno u prezantu od 'moc̄' ('moram, 'moraš, 'more, 'moranju)
- m ← n v. 2.211.
- n ← m v. 2.211.
- ñ ← nəj
 ← n fakultativno ispred /k g/
- b ← Q (v. 2.222)
- f ← (u pozajmljenicama)
 ← (onomatopeje)
- c ← č ispred /r(:)/, samo u 'c^{rt}n x 'c^{rt}ni, 'c^{rt}'neja x 'c^{rt}'neli
- ʒ ← (u pozajmljenicama).
- č ← təj b'rāfa, sfī:t „cvijet”
 ← jt u -jti (pō:t i sl.)
- đ ← dəj 'gozđ^a, 'željezo” coll.
 ← jd u prezantu (izà:d^e i sl.), ali i neprefigirano 'idam
- č ← ſ pù: 'tič', sfī:č^a || svī:č^a, 'xoč'ate
- ž ← đ 'saž', žè:ž^a
 ← (u talijanizmima)
- ž ← ž (u starim pozajmljenicama: 'žep)
- x ← Q protetski isped /r/

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav B):

Ŷ: ← Ÿ

← Ÿ u velikoj većini slučajeva

← Ÿ ukoliko se prenosi s Ÿ i češće Ÿ na prethodni dug slog

Ŷ: ← Ÿ ukoliko se prenosi s Ÿ ili Ÿ na prethodni dug ili kratak slog:
 brā:zg^a „brazda”, rē:st^e, m^blē:j^a „bleji”, mū:x^a, č'ě:l^a f. „čelo”,
 također finalno kō:nc „završetak” (kō:nc = „nit”), tē:l „tele”,
 palā:k „polako”

← Ÿ pī:ta || pī:t^a, d^eř:v Gpl

← Ÿ samo u krā:j „međa” (ponekad u talijanizmima: tā:rl „moljac”,
 škō:rc^a <scorza „kora”)

'V ← Ÿ

← Ÿ ukoliko se prenosi s Ÿ ili Ÿ na prethodni kratak slog

V: ← Ÿ

← Ÿ s kojega je naglasak prenesen

V ← Ÿ

← Ÿ s kojega je naglasak prenesen

← Ÿ pri raznim mogućim skraćivanjima

- 3.31. Uvjeti raznih prenošenja na prethodni slog ne daju se odrediti na temelju postojeće građe.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Sonant /l/ gubi se u dočetnim sljedovima -al, -al, obično i -ol: 'tepa X 'tepli,
 'da, 'poša, 'vo.
- 3.42. Ponekad se zbog opće dekompozicije govora gube cijeli slogovi: pē:í „mjera
 pedalj”, s'lak X s'laki „sladak”, 'vit „vidjeti”, gō:št m. „godina=12 mje-
 seci”, i sl.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u s've, ali sekolī:k^o, sekolī:c^a (uz Ipl s'fekmi lī:c'mi).

OTOK (OLA 45)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

1.11. Silabemi su i /i:/ i /ɪ/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	m
j	n

1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom kratkoga nenaglašenog /ɪ/ ako u primjeru zàrža: (f. zařžala) morfemsku granicu smatramo fonološkom jedinicom. Osim oblika ūmro nema drugih podataka o eventualnom nenaglašenom [r] ili [r] ispred /o/ (← -l) u l-participu, što bi gotovo razjasnilo problem fonološkoga statusa.

1.212. Sonant /v/ iznimno se ponaša i kao šumni suglasnik (v. 2.211).

1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	s	s
č	ž	
ć	ž	š
k	g	ž

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. Silabemi s uzlaznim tonom automatski su naglašeni.
- 1.33. U riječima bez uzlaznog toga naglasak je automatski na prvom slogu.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća četiri naglaska (V: V: V V) kao i nenaglašenu dužinu i kratkoču (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabemi /r:/ i /ř/ dolaze između konsonanata kao i inicijalno ispred i finalno iza konsonanata (řže:, řza:, řva: se, řt, řža, vř), a samo iznimno u susjedstvu vokalâ.
- 2.121. Iza vokala dolazi /ř/ (za /ř:/ nema podataka) samo uz prefikse i u *sandhiju* uz prijedloge ispred riječi s inicijalnim /ř/.
- 2.122. Ispred vokala dolazi /ř/ (za /ř:/ nema podataka) samo po gubitku /x/: vřá Gsg, vří Npl.
- 2.123. Silabemi /ř(:)/ ne dolaze iza sonanata (izuzev /v, m/) ni iza afrikata (izuzev /c/).
- 2.124. U riječi može stajati samo jedan /ř(:)/.
- 2.13. U gradi nama primjera za redukciju i(l) gubljenje nenaglašenih kratkih vokala, izuzev oblike kóprva i cétri.
- 2.14. Zijev se uklanja stezanjem vokala ili umetanjem konsonanata, a rjeđe ostaje (màovina).
- 2.141. Pri stezanju prevladava prvi vokal: zà:va, žà:vica „žalac”, redovno u *l*-participima: dà:, ţza:, dóša:.
- 2.142. Pri umetanju dolazi /v/ iza ili ispred labijalnih vokala i /j/ u drugim položajima: móva, jó:va (← jelyxa || olęxa), pàvu:k, móvuna, klé:jo, odánijo || odánujo „odahnuo”, bìjo || bì:l „bijel”, stríja „streha”, tě:ja:ci.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom i središnjem položaju, a u dočetnom položaju stoje samo sonanti (izuzev donekle /l/) i bezvučni šumni suglasnici: grèp „grob”, mít „mjet”, knè:s, spù:š, dròst „drozd”, drù:k, tú:ć „tuđ”. Za /ž/ nema primjera.
- 2.211. Fonem /v/ ponaša se kao sonant redovno ispred bezvučnih suglasnika (ó:vca i sl.), ali u dočetnom položaju fakultativno i rijetko ponaša se kao šumni suglasnik: lò:f || lò:v, négo:f, krùf, uz: cí:v, kròv, cr:v, mrà:v, sù:v.

2.22. Suglasničke skupine

- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.2211. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti.
- 2.2212. Iza većega broja suglasnika ne javlja se /j/, što je vjerojatno u vezi i s okolnosti da je govor ikavski i da je u Isg uglavnom nastavak -i (npr. rì:či).
- 2.2213. Sonant [r ř: r] ne dolazi iza afrikatâ (izuzev /c/) ni iza sonanata /j l í n ñ/, a nema primjera ni iza /š/ ni za [r] iza /ž/ (v. podrijetlo /d/ u 3.2.).
- 2.2214. Sonanti /l/ i /ł/ ne dolaze ispred /ć ź/ ni iza /ć ź ź ñ/, a vjerojatna su i druga ograničenja.
- 2.2215. U mnogim položajima izostaje opozicija između nazalâ.
- 2.22151. Opreka /m/ ~ /n/ ukida se ispred labijala u korist /m/.
- 2.22152. Ista se opreka ispred velara i dentala ukida /n/ (pà:nti:, slà:nka).
- 2.22153. U dočetnoj se poziciji ista opreka ukida također u korist /n/, no samo ako nema alternacije s nedočetnim položajem: ràci:n Dpl, cť:kv:on, smí:jen se, òsan, ali dim, sà:m, srà:m.
- 2.22154. Opreka /n/ ~ /ń/ ukida se ispred /ć ź/ i u drugim položajima (člá:ńci, člá:ńak).
- 2.2216. Govor slabo podnosi skupinu nazal + nazal: gú:vno, dì:mí:a:k (u građi nedostaje leksem ← mъnogo).
- 2.2217. Sporadički se uklanjuju inicijalne skupine /g/ + /n l/: grí:zdo, gríð:j, gníle:n „glinen”, glístina (/iza /k/ pojava nije zabilježena: klin, klè:t, klé:či:).
- 2.222. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ź ć ź ñ í/, uglavnom ni na morfemskoj granici iza prefiksa ili pak u *sandhiju* (š ñí:m).
- 2.223. Uglavnom ne postoje inicijalne skupine ploziv + drugi šumni suglasnik: tica, čela, šénica, zòvina, cè:r, kò, dì, ali tká:lac, tká:ia.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata. Zapisi ne daju informaciju da li u toj prilici dentali jednostavno ispadaju, ili se pri tom afrikati duže.
- 2.2241. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U građi nema podataka o eventualnoj takvoj jednoj inicijalnoj skupini od prefiksальногa /s/ + /tl/.
- 2.225. Kao dočetne skupine poznate su samo /st/ i /št/ (nema primjera za moguću skupinu -šč-).
- 2.226. Pozajmljenice neznatno narušavaju izložena pravila o konsonantskim grupama — prvo zato što su uglavnom talijanskoga podrijetla, drugo zato što potencijalne završne skupine redovno razbijaju tzv. „nepostojani a”.

2.23. Pojedinačni suglasnici

- 2.231. Sonant /l/ ne dolazi na koncu sloga i riječi, izuzev neke pozajmljenice i izuzev slučajeve kada se /l/ ponovno uspostavio analogijom, često fakultativno: tòpal, pà:lci (usp. tèja:ci), kisejo, bijo || bì:l „bijel”, krí:lce || krilášce (v. 2.142).
- 2.232. Fonem /f/ javlja se rijetko, u pozajmljenicama i onomatopejama (a i tu je često zamijenjen, v. podrijetlo /v/ u 3.2), rijetko i kao fakultativna realizacija dočetnoga /v/ (v. 2.211).
- 2.233. Fonem /ž/ također je rijedak — dolazi u pozajmljenicama (u gradi nema primjera za rijetke skupine u kojima bi se /ž/ morao po pravilima sustava pojaviti kao rezultat asimilacije po zvučnosti).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabemom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Uzlazni ton (koji automatski nosi naglasak) može stajati na svakom slogu izuzev posljednjeg. To onda isključuje i naglaske V:, V u jednosložnim rijećima.
- 2.33. Od pravila prema kojem u rijećima bez uzlaznog tona naglasak automatski pada na prvi slog (1.33), u gradi nema iznimaka, pa ni u pozajmljenicama ni u domaćim složenicama (obje su te kategorije, uostalom, preslabo zastupane u gradi).
- 2.331. Riječi s proklitikom obično se vladaju kao naglasne cjeline.
- 2.34. Dugi silabemi dolaze pod naglaskom i iza naglaska.
- 2.341. Pod tim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.35. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumni ili drugi sonant) nalaze se uglavnom dugi silabemi, u uvjetima u kojima se mogu javljati (v. 2.34.): pà:lač, pà:lca, pà:lci, pà:la:ca:.

3. POVIJESNI IZVOD**3.1. Vokalizam**

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u r: r/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i: ← ě:

i ← ē

← ē sekundarno: jélin, dítelina, lémiš

← ə samo u jéćim

← ə samo u pridjevima kao díviji:, kòziji:, pàsiji:, slàmetiji:

e: ← ę:

← a: iza /r/ samo u ré:sten, vré:bac (ali krá:den)

e ← ę

← ę sporadički: žélezo || góžđe, krèn „hren”, tésta „cesta”, brèza, čréen „čerjen, otvor kod ognjišta”, staréšina, zénica

- a: ← ə:
 ← (stezanjem /ao/ ← al, əl): cáka: (masc.) „staklo”, zà:va, žà:vica
 „žalac”, dóša:, šćí:pa:
 ← ę: samo u žà:vica (v. gore)
- a ← ə
 ← ě samo u óras
- o: ← (stezanje /oo/ ← -ol): vò:
 o ← l dočetno: bijo, klèjo
- u: ← ő:
 ← !:
 ← o: samo u romanizmima tipa dòktu:r
- u ← ő
 ← !
 ← vꝑ —
 ← o rijetko u zatvorenom slogu ispred /n/: ùnda:
- ř ← ri samo u kóþva, vrténo

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← ۋ uz labijalne vokale u zjjevu (v. 2.142), a onda analogijom i dočetno:
 sù:v prema sú:va, sù:vo
 ← f (u pozajmljenicama: và:rba: „boji”, šúvit)
 ← m ispred /n/: gú:vno, tà:van × tà:vni: (v. 2.2216)
- j ← ۉ uz nelabijalne vokale u zjjevu (v. 2.142)
- í ← ləj
 ← j od əj iza labijala i u riječi slávu:í
 ← l sporadično iza inicijalnoga /g/ (v. 2.2217)
 ← ñ iza /m/: dí:mía:k (v. 2.2216)
- r ← ń
 ← fakultativno u prezantu od móć: móre || móže
- ń ← nəj
 ← n iza inicijalnoga /g/ (v. 2.2217)
- f ← v fakultativno u dočetnom položaju (v. 2.211)
 ← (u pozajmljenicama)
 ← (onomatopeje)
- t ← ń nedosljedno u skupini št: vištica, gùštarica, štùka, šténe, šti:pa:
 (3. sg) || šćí:pa: (l-part). V. i podrijetlo /ć/.
 ← č ispred /r/ u trlšna
- d ← ǵ unutar skupine žd: zví:ždi: (jedini primjer u građi)
 ← ۋ inicijalno u sljedovima /ž z/ + [r ţ]: ždrì:be, ždý:lo „ždrijelo”,
 zdrfla, ali: žŷ:van || žŷ:vań
- c ← č ispred [r, ţ]
 ← ć uključiv djelomično i skupinu št: šćí:pa: (l-part, uz šti:pa: 3. sg),
 zòbi:šće, kósišće, ópra:šća:, kȑšćen.
 ← təj
 ← jt u -jti
 ← č samo u ðócu:k

- ž ← á (za skupinu žđ vidi jedini primjer u podrijetlu /d/)
 ← dəj
 ← jd u oblicima glagola složenih sa -iti
- ž ← (u pozajmljenicama)
 ← (u rezultatima asimilacije unutar nekih konsonantskih skupina)
- š ← s analogijom u aoristu -šmo, -še, u *sandhiju* kao š̄ní:n, u pojedinim leksemima kao òstar, švràka
- ž ← z samo u žlòp „zglob“
- k ← x samo u krèn, óču:k

- 3.21. Bezučni suglasnici nastaju i od zvučnih u dočetnoj poziciji (v. 2.21).

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog dvoakcenatskog inventara (sustav A).

ጀ: ← ገ na prvom i na jedinom slogu
 ← ገ produžen prema 2.35.

ጀ ← ገ na prvom i na jedinom slogu

ጀ: ← ገ (prenošenjem s ገ ili ገ na prethodni dugi slog)
 ← ገ (prenošenjem s ገ ili ገ na prethodni slog, produžen prema 2.35)

ጀ ← ገ (prenošenjem s ገ ili ገ na prethodni kratki slog)

ጀ: ← ገ
 ← ገ s kojega je naglasak prenesen na prethodni slog
 ← ገ produžen prema 2.35.
 ← ገ s kojega je naglasak, produžen prema 2.35, prenesen na prethodni slog

ጀ ← ገ
 ← ገ s kojega je naglasak prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vokal /i/ gubi se samo iznimno (v. 2.13).
- 3.42. Sonant /v/ gubi se često u početnoj poziciji Cv- gòžđe || žélezo, kòčka.
- 3.43. Za gubljenje inicijalnih ploziva ispred drugih šumnih konsonanata v. v. 2.223.
- 3.431. Za gubljenje dentalnih ploziva u drugim prilikama v. 2.224, 2.2241.
- 3.44. Konsonat /x/ izgubljen je beziznimno u svim pozicijama. Za sudbinu zijeva v. 2.142 (v. i podrijetlo /k/ u 3.2).

3.5. Metateza

- 3.51. Metateza je izvršena u svì, svè i sl., ali vás.

DALIBOR BROZOVIĆ I DRAGOMIR VUJIČIĆ

GUBER (OLA 46)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /l/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

- 1.211. Zabilježeni materijal ne daje dovoljno mogućnosti da se tačno ustanovi da li ima kratkog neakcentovanog r u susjedstvu vokala, odnosno da se preciznije odredi granica sloga u kombinacijama sa kratkim r. Zato se samo može pretpostaviti da se radi o fonemi /r/, s opozicijom /r/ ~ /r/ ispred /o/.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	ž	
č	ž	š ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti kratke i duge (upor. 1.1 i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene (upor. 2.32).
- 1.33. U riječima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (o mogućim izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, jer se svaka od njih može javiti, u principu, u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, kao i ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Silabeme /r(:)/ uglavnom dolaze u središnjem položaju, ali mogu doći i na početku riječi (řže:, ţzo:, ţža, ţvo: se, ţt, na ţtu). U materijalu nema potvrda za /r(:)/ na kraju riječi. Inače, silabeme /r(:)/ ne dolaze iza sonanata, izuzev /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzev /c/.
- 2.121. Silabeme /r(:)/ po pravilu dolaze između dva konsonanta, a samo u manjem broju primjera (na morfemskoj granici, tj. ispred /o/ ← /-l/ i u slučajevima kada je između [r] i vokala potpuno izgubljena fonema /x/) dolaze i uz vokal (vr̩o, vřa, vří).
- 2.122. U riječi može biti samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali zadržavaju nereduciran izgovor u svim pozicijama (leksikalna iznimka kóþra, a u vòć i tì:st ← těsto imamo neglasovni prelaz u m. rod).
- 2.14. Zijev se obično uklanja, bilo umetanjem /v/ (pàvu:k, múva, búva, jó:va, kùvarica) ili /j/ (kijavica, kì:ja:, sòja, sòji, prejo, plèjo, dánujo, gìnijo || ginijo), bilo kontrakcijom (brò:, dò:, pò:, kóvo:, zà:va, údiso:, tòpo:).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata takođe je uglavnom slobodna. Svi se oni mogu nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Osim toga, materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /x/ i /f/ javljaju na početku i na kraju riječi, makar u pozajmljenicama, te da li se /ʒ/ javlja na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početni slijed sonant + sonant moguć je samo ako je njegov prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Budući da zabilježeni materijal na terenu ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, još sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l/ i /n/; foneme /l/ i /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, odnosno iza /ć ţ n/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/, — itd.
- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č Ć ţ/ ne stoje konsonanti /s z c/.

- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkàlá, tkálac, — v. 3.42).
- 2.226. Kao završne konsonantske grupe u domaćim riječima javljaju se /st/ i /zd/ (mò:st, mà:st, gù:st, pјst, kò:st, gròzd). U materijalu nema potvrda za /šć/ i /žđ/ na kraju riječi.
- 2.227. U tuđicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa prethodno iznesenim ograničenjima.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Fonema /l/ na koncu sloga i osobito dočetni -l dolazi samo u tuđicama i rijetko kao restituiran po analogiji (tòpal || tòpo:, và:l).
- 2.232. Fonema /x/ fakultativna je, alternira sa Ø ili se zamjenjuje sa /v/ i /j/ (upor. 2.14 i 3.41). U stvari, zabilježena je samo u nekoliko leksema (níux, úxo, úxa, brèz u:xa, máćixa, màxovina, màxovine:, máxuna).
- 2.233. Fonema /f/ javlja se, uglavnom, u tuđicama (pláfo:n) i onomatopejama.
- 2.234. Fonema /ž/ javlja se samo u tuđicama (súžuk, žèp, žígerica, dá(j)íža), zatim u orijentalnom sufiksnu -žija i u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.235. Zvučni opstruenti zadržavaju zvučnost i na apsolutnom koncu riječi.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ū/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je na svakom slogu izuzev jednosložne riječi i posljednji slog višesložnih riječi.
- 2.33. U materijalu nema potvrda o tome kako se ponašaju tuđice u pogledu zadržavanja silaznih akcenata u sredini riječi.
- 2.331. Riječ s proklitikom vlada se obično ali ne i obvezatno kao prozodijska izgovorna cjelina (bréz_ribe:, ú_pole, ú_mistu, okó_kuće:, pó_sobi).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili iza akcenta, tako da ih u postakcentskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (kítice:, brá:zda:, jéle:na:, kòri:ta:, rògo:va:, jàgo:da:, stà:ba:la:, pú:to:va:).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant + opstruent u domaćim riječima najčešće je duga (ó:vca, ó:vci, ò:vcu, slà:mka, trà:vka, pà:lci, kó:nca, kò:nci).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ū: ū/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ē:
- i ← ē
- e: ← ē:
← ē: u pojedinačnim leksemama (kòre:n)
- e ← ē (leksička je iznimka žàovica ← žèdl-)
← ē u pojedinačnim leksemama (žènica, césta, žélezo, òbe, staréšina, smrèka, brèzovina)
- a: ← ə:
← -ao zabilježeno samo u dva-tri primjera (pósika:, tῆga: || tῆza:)
- a ← ə
← ē u žàovica
← ē u óra:
- o: ← -oo, -ao (vò:, stò:, sò:, gò:, vé:zo:, kòvo:, pèko:, gùto:, mògo:)
- o ← l na kraju sloga i riječi
- u: ← ɔ:
← ɔ:
← ɔ:
← və-
- u ← ɔ
← ɔ:
← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← ɺ u zijevu (pàvu:k) i na mjestu /x/ (múva, búva, jó:va, krùv, třuv, ðúu:v, kùvarica) (upor. 2.14 i 3.41)
← f u jèvti:n
- j ← ɻ u zijevu i prvenstveno mjesto /x/ (kúji:na, kì:ja:, sòja, sòji, grì:j, grí:ji, tì:j), te u sekvencama ijo, ejo, ujo sa o ← l (gónijo, díjo, dì:lijo, gìnijo, dóvejo, prèjo, kísnijo, kléjo, vèsejo, pòčejo, dánujo, mí:nujo, gìnuko, ví:knujo) (up. 2.14 i 3.41)
- í ← l̥j
← j u sekvenci labijal + əj
- r ← ţ
← ţ u intervokalnom položaju u mòre
- ñ ← nəj

- f ← (u onomatopejama)
 ← (u tuđicama)
- c ← č u čr- i čř-
- ć ← ţ, uključujući i grupu št (gùšćerica, ráži:šće, jéčmi:šće, zòbi:šće,
 kósi:šće, pí:šći:)
 ← jt u -jti
 ← t̄j
- ž ← á, uključujući i grupu žđ (zví:žži:, zví:žži:m)
 ← jd u oblicima glagola složenih od *iti*
 ← d̄j
- ž ← (u tuđicama i orijentalnom sufiksnu -žija)
 ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- VV: ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
- V ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
- VV: ← (prenošenjem ^ ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
- VV ← (prenošenjem ^ ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
- V: ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
- V ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonema /x/ u brojnim slučajevima iščezla je bez zamjene (grà:, rà:st, rá:na, vàta:, và:li:m, ílada, prí:žo, stádo) ili je pak zamijenjena sa /v/ (jó:va, krùv, tr̄buv, múva, búva, ócu:v), odnosno /j/ (sòja, grí:j, ti:j, kúji:na) (upor. 2.232 i 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tìca, tić, šénica, šéniči:šće, čéla, čèla:r, kò, dì, zóvika) (upor. 2.225).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svè, svì, svì: || sviju:, ali samo vás).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

DRVETINE (OLA 47)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /r/.
- 1.12. Sporno je pitanje da li je u funkciji silabeme i sonant /l/ kada je u njegovu susjedstvu vokal [i] isčezao redukcijom (upor. 2.13).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. U vezi s fonološkom opozicijom između [r] i neakcentovanog /r/ moglo bi se prihvati tumačenje dato za Bašaid u tački 1.211 (punkt OLA 55), s tim što treba istaći da se ovdje zbog stabilnog prisustva foneme /x/ ne može operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice u primjerima zàxrzo:, zàxržo: i sl.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
	š	ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene.
- 1.33. U rijećima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V:, V, V), kao i neakcentovane dužine i kratkoću (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema, izuzimajući /r(:)/, uglavnom je slobodna, što znači da se svaka od njih, u principu, može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza pojedinih konsonanata koje sadrži inventar ovoga govora (upor. 1.2).
- 2.12. Silabeme /r(:)/ dolaze samo u središnjem položaju u riječi. Pored toga, silabeme /r(:)/ ne dolaze iza sonanata, izuzimajući /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzev /c/.
- 2.121. Silabeme /r(:)/ dolaze između dva konsonanta.
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Vokal /i/ u pojedinim pozicijama iza akcenta se reducira (ž̄etel'ca, dr̄žal'ca), ponekad se i sasvim gubi (djeteļna).
- 2.14. Zjiev je u velikom broju slučajeva uklonjen kontrakcijom, naročito kada su u susjedstvu dva neakcentovana vokala.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti iz sistema ovog govora (upor. 1.2) mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, izuzimajući izvesna ograničenja u konsonantskim grupama.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.222. Budući da zabilježeni materijal na terenu ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata u konsonantskim grupama, navodimo, kao opštiye poznate osobenosti, sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l ī n ñ/; foneme /l/ i /l̄/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, odnosno iza /ć ţ ñ/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/, — itd.

- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č ž/ ne stoje konsonanti (s z c).
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkáía, — v. 3.41).
- 2.226. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim riječima dolaze /st/, /zd/ i /šč/ (má:st, gù:st, gròzd, prí:šč).
- 2.227. U tuđicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa gore iznesenim ograničenjima.
- 2.228. I nakon gubljenja vokala ponekad se mogu pojaviti grupe koje nisu u skladu s gore iznesenim pravilima.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tuđicama i vrlo rijetko, vraćen po analogiji, u domaćim riječima (cí:l i sl.).
- 2.232. Fonema /f/ javlja se, uglavnom, u tuđicama (flék, fárba:, pláfo:n, fúćija) i onomatopejam, a zatim mjesto grupe xv u fà:li:m. Zabilježena je njena zamjena sa /v/ u jèvtin.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ū/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu izuzev posljednjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnim riječima.
- 2.33. Od pravila prema kome u riječima bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog (v. 1.33) mogu odstupati tuđice, pa i neke sasvim odomjećene ili domjeće riječi u kojima je akcenat iza morfemske granice. U materijalu nedostaju podaci o svemu ovom.
- 2.331. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (ù(poé, prèko_mosta).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili iza akcenta, tako da ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (gní:zda:, pú:to:va:, brímé:na:).
- 2.341. Silabema ispred sekvence sonant+opstruent u domaćim riječima najčešće je duga (té:ice, ó:vca, ó:vćica, pà:nti:, pà:lca, pà:lci, kó:nca).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ě:

i ← ě

e: ← ē:

e ← ē

← ē u sastavu jekavskog refleksa u ograničenom broju leksema (pjèva:, pjévać, pjeváčica, sijeno, sú:sjed, sú:sjeda), što je vjerovatno primljeno u novije vrijeme iz književnog jezika

← ē u pojedinačnim leksemama (zénica, tésta, òbe)

a: ← ə:

a ← ə

← ē u žàoća

← ě u órax

o: ← -oo, zatim neakcentovanog -ao (rè:sto:, pèko:), obično i od neakcentovanih -eo, -uo (pèpo:, kìso:, ùzo:, débo:, ví:kno:, gìno:)

o ← l na kraju sloga i riječi

u: ← ɔ:

← ɿ:

u ← ɔ

← ɿ

← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnjeg sistema. Osim toga:

j ← u sastavu jekavskog refleksa u ograničenom broju leksema (upor. 3.1)

← fakultativno u sekvenci i(j)o sa o ← l

í ← ləj

← j u konstelaciji labijal+əj, ali nedosljedno

r ← ſ

← ž u intervokalnom položaju u mòre

ń ← nəj

- f ← (u onomatopejama)
 ← (u tuđicama)
 ← xv u fal-, ali xv ostaje u xvat-
- c ← č u čr- i čř-
 ← t
 ← təj
 ← jt u -jti
 ← t u št
 ← č
- ž ← d
 ← d u žd
 ← dəj
 ← jd u oblicima glagola složenih od *iti*, ali nedosljedno (upor. sá:jde)
 ← ž (u tuđicama, orientalnom sufikuš-žija i u rezultatu asimilacije
 u nekim konsonantskim grupama)
- š ← analogijom u 1. i 2. 1. pl. aorista (ížošmo, ížošte)
- x ← θ u nizu leksema gdje mu etimološki nije mjesto, obično na početku
 riječi (xásta:l, hí:ne i sl.)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- VV: ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
 V ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
 V: ← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
 V ← (prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
 V: ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
 V ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tīca, céla, célna:k, cèla:r, šénica, šénićno:g, kò, dì, zó:xa, — upor. 2.225).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svè, svì, svíju:, tako i sàv, ali i vás).

SNJEŽANA ĆERIC

DOBRETIĆI (OLA 48)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabeme vrše i /r:/ i /r/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Moglo bi se prihvatići tumačenje dato za Bašaid (punkt OLA 55) u tački 1.211, uz napomenu da se ovdje može operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice u slučajevima kao što je zàržo:, zàrza i sl.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	ž	š
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su akcentovane.
- 1.33. Pri odsutnosti uzlaznog tona prvi (odnosno, kod jednosložnih riječi jedini) slog dobiva silazno intoniran akcenat (o izuzecima vidi 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V:, V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema je uglavnom slobodna: svaka se od njih može u načelu javiti u početnom, središnjem ili završnom položaju u riječi, a takođe i ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ javljaju se, uglavnom, u središnjem položaju, a u početnom samo u žje: i ţža.
- 2.121. Silabeme /r:/ i /ř/ ne dolaze iza sonanata (izuzev /v/ i /m/), ni iza afrikata (izuzev /c/).
- 2.122. U riječi može biti samo jedna fonema /ř(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali zadržavaju nereduciran izgovor u svim pozicijama.
- 2.14. Zijev se u mnogim prilikama uklanja, bilo kontrakcijom, bilo umetanjem /j/ ili /v/ (oro:, ūzoro:, múa, búva).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju. Materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se i /ž/ javlja na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna skupina sonant+sonant moguća je samo ako je prvi njen član /v/ ili /m/. Za početnu skupinu rj- u Upitniku nema odgovarajućeg primjera.
 - 2.222. Za ostale skupine sa sonantima ograničenja se tiču uglavnom za /r/, /l/ i /í/. Tako [r], slogovno i neslogovno, ne dolazi iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l í n ñ/. Sonanti /l/ i /í/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/ ni iza /ć ţ ñ/.
 - 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /š ž č ţ ţ/.

- 2.224. U domaćim su riječima jedine završne konsonantske skupine /st/, /zd/ i /žd/ (mà:st, pȑst, gròzd, dàžd).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno i riječi) javlja se samo u stranim riječima ili restituisan po morfološkoj analogiji (pà:lca, jé:lda, tè:lce, bálduza, và:l).
- 2.232. Opstruent /x/ se javlja u svim položajima u riječi, ali je fakultativan i alternira sa Ø (za zijeve v. 2.14).
- 2.233. Fonema /f/ se javlja gotovo samo u tuđicama i onomatopejama ili umjesto grupe hv-, gdje dolazi alternativno sa /v/ (pláfo:n, fámilija, fà:li:m || và:li:m).
- 2.234. Rijedak je i konsonant /ž/, koji dolazi u tuđicama (žèp, dàjža, ámiža) i, rijede, u rezultatu asimilacije /č/ prema sljedećem zvučnom opstruentu.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema (i e a o u ſ).
- 2.32. Uzlazni ton moguć je na svakom slogu izuzev u jednosložnoj riječi i na posljednjem slogu višesložne riječi. Njega obavezno prati akcenat.
- 2.33. Od pravila (1.33) prema kojem u riječi bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog odstupa niz tuđica u kojima se fakultativno zadržava silazni akcenat i van prvog sloga. U materijalu nema podataka o tome ima li takvih pojava u domaćim riječima.
- 2.331. Riječ s proklitikom vlada se obično, ali ne i obavezno kao prozodijska izgovorna cjelina (nà_ru:ku || na rù:ku, ù_poљu || u pòљu, ú_mjesto, íz_kuće:).
- 2.34. Duge silabeme mogu se nalaziti pod akcentom ili iza akcenta. Pod tim uslovima može slijediti nekoliko dugih nenaglašenih silabema jedna za drugom, osobito u oblicima Gpl. (stà:ba:la:, pú:te:va:).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant+opstruent u domaćim riječima najčešće je duga (šù:nika, pè:rje, trà:vka).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ſ: ſ/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ě:
i ← ě
e: ← ē:

e ← e

← ē sastavu ijekavskog refleksa ē u izvjesnim primjerima (tijesto, sijeno, dijéte, cijéna, vijénac)

a: ← ə:

a ← ə

← ē u leksičkom izuzetku óra — orasi
← ə u žàlac

o: ← stezanjem -ao, oo

o ← l na kraju sloga

u: ← ɔ:

← ɔ:

u ← ɔ

← ɔ

← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovara-jućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← θ u zijevo (upor. 2.14)

j ← ɿ u zijevo (upor. 2.14)

← u sastavu ijekavskog refleksa ē u izvjesnim primjerima

í ← ɿj

← j u sekvenci labijal + ɿj

r ← ɹ
ž intervokalno (3. sg praez mòre)

ń ← nəj

f ← (u tudicama)

← (u onomatopejama)

← grupa hv- (alternativno sa /v/) fàta: || vàta:, fà:li:m || và:li:m

c ← č u čr- i čř-

ć ← ć

← jt u -jti

ž ← ڏ

← jd u oblicima glagola složenih sa iti

← dəj

ž ← (u tudicama i orijentalnom sufiksu -žija)

← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)

x ← x (fakultativno)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz srpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

V: ← ũ ukoliko se radi o prvom slogu ili o jednosložnoj riječi

V ← ũ ukoliko se radi o prvom slogu ili o jednosložnoj riječi

V: ← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)

V ← (prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)

V: ← ū

← ū sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

V ← ũ

← ũ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.5. Metateza

Metateza je izvršena:

u zamjeničkom korijenu vəs'- (svò, svi, svè; tako i sàv).

SLOBODAN REMETIĆ

VIJAKA (OLA 49)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.
- 1.12. Fakultativno se u funkciji silabema mogu naći i drugi sonanti, ako je vokal u njihovom susjedstvu iščezao redukcijom (zapálli, bólla, podválli, progópli; upor. 2.13). Raspoloživi materijal ne daje mogućnost za preciznije zaključivanje o obimu i modalitetima pojave.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	n

- 1.211. Pošto se u primjerima tipa zář'a:no, pôrvo: se izgovara /ř/, potrebno je operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati mišljenje da su /r/ i neakcentovano kratko /ř/ dvije foneme.
- 1.212. Sonant /j/ se u nekim pozicijama izrazitije redukuje. O njegovom iščezavanju upor. 3.43.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	š	ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11). Međutim, silabeme pomenute u 1.12 uvijek su kratke.
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti akcentovane.
- 1.33. I dugi i kratki akcenti mogu biti i silazni i uzlazni.
- 1.34. Iz rečenoga slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V; V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoću (V:, V).
- 1.35. U jednoj riječi mogu biti akcentovana dva uzastopna sloga, s tim što je prvi od njih uvijek nosilac uzlazne, a onaj iza njega — silazne intonacije: žénà, vú:kù:, pé:ták i sl. Upor 2.34.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna; svaka od njih može se, u načelu, javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Međutim, silabeme pomenute u 1.12 dolaze uvijek u središnjem položaju i samo ispred konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ dolaze u svim položajima u riječi.
- 2.121. Silabeme /r:/ i /ř/ najčešće dolaze između dvaju konsonanata (sř:p, cř:kva, křv, sřce || sřce, břdo), ali i na početku riječi ispred konsonanta (řř'a, řka, řř'i:, ř:kò: || ř:kò:), unutar riječi iza vokala (zřř'a:no || zářř'a:no, zař'ka) i ispred njega (vř'a, na vř'u, vř:u:, skřfat), kao i u finalnoj poziciji (vř).
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali ponekad se reduciraju a, rjeđe, i gube: uré:dla, né_vidjo:, bérte, pí:še, donéste, vidla, zapá:lli, podvá:lli, progópli. Upor. i 1.12.
- 2.14. Zijev nastao iščezavanjem suglasnika /x/ uglavnom je otporan (múa, búa, snáa, ūo, rúo, suoća, dóodi:m, dvá: sáata || sá:ta) i vrlo rijetko se uklanja umetanjem /v/ ili /j/ (upor. 3.2). U ostalim slučajevima, prije svega kada je drugi samoglasnik /o/, često dolazi do regresivne kontrakcije kako onda kad su u pitanju dva neakcentovana vokala tako i u primjerima gdje je prvi samoglasnik nosilac akcenta: dovù:ko:, úkiso:, kabò:, č'ú:vò: i sl. Upor. 3.1.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata takođe je, uglavnom, slobodna. Svi oni mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi; ograničenja se tiču konsonantskih grupa (upor. 2.234, 2.235). Raspoloživi materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ž/ javlja na kraju riječi.

2.23. Konsonantske grupe

- 2.231. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.232. S obzirom na činjenicu da zabilježeni materijal (koji, inače, znatno prevažilazi okvire Upitnika OLA) ne sadrži lekseme koje bi ilustrovalo sva ograničenja vezana za distribuciju sonanata, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, još i sljedeće: iza izvjesnih drugih konsonanata ne javlja se /j/ (s tim da je ovdje ograničenje manje izraženo zbog niza primjera sa neizvršenim novim i jekavskim jotovanjem: ú:snopje, dívja:č, lé:dja || lè:dja, súđe, ròđa:k, pasjáluk, nabéři lístja, pí:tje, brátja, ízjest, sídjet, prilá:djelo, djevérúša, tjéli, né:tjedoše:, nalétjeli, s cjéplama: i sl.), [r], sloganovo ili neslogovno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l í n í/, foneme /l/ i /Í/ ne mogu stajati ispred /č' ţ'/, odnosno iza /í/, nema opozicije između /n/ i /ní/ ispred /č' ţ'/ i u raznim drugim položajima, izostaje opozicija i između /m/ i /n/ ispred labijala /v f b p/ itd.
- 2.233. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č' ţ'/.
 2.234. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva: tkò, tkà:, ali tica, zóbika i sl. Upor. 3.42.
- 2.235. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.236. Govor zna za sekvence /sí/ i /sní/: mísíela, mísíeli (ali šíèz), súsínežica.
- 2.237. Stabilne su finalne grupe /st/, /šč' / i /zd/ (za/žž'/ nemamo leksičkog primjera): mà:st, ó:lost „oholost”, grò:zd, pri:šč'.
- 2.238. U tuđicama se mogu javiti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa pret-hodno iznesenim ograničenjima.

2.24. Pojedinačni konsonanti

- 2.241. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno i riječi) dolazi uglavnom samo u tuđicama i, rijede, vaspostavljen analogijom (apri:l, bokà:l, generà:l, kòvalnu:k, tòpal, bijel, nevá:lal, krí:lcè, má:liko).
- 2.242. Fonema /f/ javlja se, prije svega, u tuđicama (kafána, férér, biféž'ija), onomatopejama (fik) i na mjestu grupe xv- (úfati, úfati:m, úfatili, zafá:lit, fá:lž'ija). Za supstituciju suglasnika /f/ fonemom /p/ upor. 3.2.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih u 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema (i e a o u ŗ).
- 2.32. Uzlazni ton moguć je na svakom slogu izuzev posljednjeg (séstra, pótok, planína, lèpota, nóge:, ná:rod, lú:di:, ví:č'i). Ovo, u principu, isključuje i uzlazni ton na jednosložnicama, izuzimajući slučajevе kao što su dól, gó:r, íč' || dòl, gó:r, íč'.

- 2.33. Silazni akcenti mogu stajati na svakom slogu u riječi: lù:di, mè:so, rè:p, zafřkà:je;, kukuri:č'e;, č'eterè:ska;, olò:vka, obù:ko:, orù:žje, vodè:, ož'ák, topì:, povò:, kùč'a, Tùrci, izvedòše:, pobjègne:mo, da:vàli, č'ovjèku, sve:zàli, mo:ràli smo, s jednìjem, unùci, oženìjo se, momàk, jedàn, telè, ječ'ám, onà, pu:rà, ovř:šè, stra:nà, gra:nà. Na osnovu raspoloživog materijala stiče se utisak da je u unutrašnjosti riječi otporniji dugi silazni od kratkog silaznog akcenta.
- 2.34. Nisu rijetki ni slučajevi dvojnog akcenta: lú:di:, já:jà:, dá:nà:, dá:vò:, žé:nà:, pú:zì:, sú:ti:m, piјé:tò:, rá:zbò:jni:k, ógù:le:, pòsi:j, žénskù:, žénà, ónà, vódà, dóslà, kř:màk, lá:ž'á, stražá:rà, ajdú:kè, cí:glù, lícè, krí:lçè, ví:kàli, prí:č'áli.
- 2.35. Duge silabeme dolaze pod akcentom, ali i ispred i iza njega (ná:rod, oc̄:ne:, dva:nè:ske:, lú:di:, mò:ra:mo, óvcama:).
- 2.36. Duge neakcentovane silabeme sreću se ispred silaznih i (rjeđe) kratkog uzlaznog akcenta (lù:di:, da:vàli, Ší:míno) i iza svih akcenata (óvce:, kùč'e:, prí:č'a:, Má:re:).
- 2.361. U postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne dužine (vòlo:va: || vòlo:v, àlí:na:, òfici:ra:, cípe:la:, mèta:ra: || mèta:r, lù:ba:ňa: „lobanja”, kòlé:na:, ná_mje:sta:).
- 2.37. Silabeme ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim riječima po pravilu su kratke (óvca || óvcà, Tùrci, jàrca, sùnce, sùnca, mómk, mómc, Slàvko, pràvda, Márko, Mírko, Ánž'elka). U ovom položaju duga silabema dolazi vrlo rijetko, i to po pravilu u tudičama: má:jdani, šà:jbà, škúte:íka || škutè:íka (dio odjeće). Up. i oblik mó:íca.
- 2.38. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline: prít kuč'o:m, príd níja:, prida: me, né mere, pót peko:m, nà: me, pored rjedih slučajeva tipa pod nívo:m, na kùč'u.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: u nekim fleksivnim nastavcima: stà:ri:m, nòvi:, pored češih oblika tipa stà:rije, nòvije, nòvijem, s jednìjem, s tìjem
- i ← ě(:) u sastavu ijekavskog refleksa: sijeno, bijel, bijeli:, ljlevak, rijé:ka, piјé:sak
 ← ě ispred j: níje, sìje:m, vije:, gríje:, smíjat se, ò smija, ali smijé:jè: se, lijé:a, òd grijja, grijóta, Bijógrad.
 ← ě ispred í: bíleg, bílega, obílezje, nédiá, nédió:m, ponédílák, kúdiá

- ← ě u nekim fleksionim nastavcima i formantima, imeničkim (žéni, séstri), zamjeničkim (mèni, tèbi, pored češćih oblika mèn, tèb) i glagolskim (úvidili, vidiit, vòlili, sjédila, slétila, pored češćih oblika tipa sídjela, slétjela, vídjela || vídla, vídjet)
- ← ě u prefiksru pré- (prívarit, prídebeo, priži:va:, príšla, prinése, prí-skoč'i:, prič'ë, prič'e:mo, privé:nut, da privéde, prípala se, prinóč'ili, prísuda, prílevala (preljevala), príječ', pripozno:
- ← ě u prijedlozima pred i preko: príd_nama, prída_me, prída_mno:m, prikó_šume:, prikó_kuč'e:
- ← ě u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima: síkira, bížat, biži:, bížala, bížo:, bižè: || bjéži (imperativ), póbjegli, ž'ì || ž'è, níègž'i, ispóvidjet, príja, ótprija
- ← ě ispred o ← -l: vólijo:, tìjo, dònijo:, ží:vijo:
- ← ø u izolovanim primjerima díle:, mìne:
- e: ← è:
- ← ě: u sastavu ijkavskog refleksa: vrije:me, gniјé:zdò, zvije:r, bije:lè:, négoviјe:m Dpl
- ← ě: u refleksu (j)e: nastalom analogijom prema refleksu kratkog ě (mjè:sta:, ná mje:sta:, kòle:na: || kóle:n, bìle:ga: || bìle:g, vrè:č'a:, bùbre:ga: || bùbre:g)
- ← u sekvenci ijer ← i:r dijjé:rat; upor. 3.2. u vezi sa j
- ← a: u vré:bac (otuda i vrépč'ič'). Uvijek je rà:st „rasti”, ra:stè:
- e ← è
- ← ě u sastavu ijkavskog refleksa: sijeno, dvíje, níjem X níjemi:, slijep X slijepi:, sníjeg
- ← ě u sastavu jekavskog refleksa (pjèsma, pjèna, vjètar, djèd, mèđed, sjédoch, cjépal, tjèli, úmjela, mjèrijo:, kóleno, rážleva, súsnežica)
- ← è iza r (bréšč'ič' — dem. od brije —, vrè:a, réć'ica, rèpa, súždrebna, Mréstilo, ízrezo:, ali: starjéšina, brjègov, pogórjele, izgórječ'ëš, izgórjela, óstarjela, óstarjelo)
- ← è u pojedinačnim leksemama (tésta || césta || céstà, zénica, sklezéna || slezéna, dételina, détlić || djètlić, ó:vde, evó:vde, evó:nde, enó:nde, góre, evogóre)
- ← u sekvenci (i)je(:)r ← i(:)r (víjer; upor. 3.2. u vezi sa j)
- a: ← ø:
- a ← ø
- ← è u žàoc
- ← è u óra || órašak
- o: ← -oo (sò:), -oo- (ó:lost, s ó:lostim, ó:la „ohola”), zatim neakcentovano i akcentovano -ao (rèko:, dovù:ko:, úkiso:, mì:so:, páko: „pakao”, kabò:, kotò:, dòšò:, č'ú:vò:, pi:sò:, pòšò:, izda:vò:, spa:vò:, imò:, ká:zò:, mo:rò:, na:č'ò: „noćivao”) i, nedosljedno, neakcentovano, a ponekad i akcentovano -eo (pòč'o:, rázvo: se, próklo: „prokleo”, uzò:, povò: || povèo) i sasvim rijetko -uo (skíno:)
- ← (analogijom) l na kraju riječi (rá:diјo:, bìјo:, kú:piјo:, úbijo:)
- o ← l na kraju sloga (povèo, tìjo, grijóta)

u: ← q:

← . :

u ← q

← ! s izuzetkom usamljenog primjera č'ònak, ali je uvjek stù:p,
žù:t (upor. i Ú:p, ùpina < njem. Haufen)

← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← Q (rijetko) u zijevu, prvenstveno na mjestu nekadašnjeg /x/ (pró:va, oko pro:vè, sú:vo, duvá:n, glù:vi:, otuda analoški sù:v, glù:v, pored češčih primjera tipa suóč'a, ùo, múa, búa, kúala, skúala, skùa:, próku:a:). Upor. i 2.14.

j ← u sastavu (i)jekavskog refleksa ě(:) (síjeno, slìjep, vrijé:me, gnijé:zdò, pored ocié:dì, sjédok, djécà, tjéli, úmjela)

← Q (rijetko) u zijevu, na mjestu nekadašnjeg /x/ (níja:, ñíjov, ót_č'oje:, nò:č' tija, pored: níja:, níovo, ót_č'oe:)

← Q (fakultativno) u sekvenci i(j)o sa o ← l (bijo:, vidiþo:, rá:diþo:)

← u sekvenci (i)je(:)r ← i(:)r (míjer, mijé:ran, smijé:rit, pomijé:rit, smijé:rila, primijé:ri, smijé:ri, namjé:ri, smjé:ri, smjé:rila, némje:ran, víjer, pijer, na pijé:ru, dijé:rat, dijé:rnut, vódijer, kòmpije:r || kóm-pije:r, ókvije:r, uokvijé:rit, sábjerali, sábjero:, sjeróma, sjeromà:k, sjeromá:ku, sjerótina, sjerótinu, spjérine, obázdjere: se, obázdjerat, ízvjere:, ízvjero:)

í ← ləj

← (vrlo rijetko, izgleda skorašnji nanos) j u sekvenci labijal + əj (zdràvle, míàuc'e:, pored običnijih oblika tipa zdrávje, dívja:c', krávje: i sl.)

← lj u rezultatu jekavskog jotovanja (léto, létim, létora:st, l'épota, rázleva, kóleno, žéleli, míslela, lesč'à:k, primače:c', obólela, zábole, šléz, žlèbovi, lèb, vólet, bíleg, bílega, obílezje, pòšle, pricvílela)

← u sekvenci labijal + j (← č) samo u leksemama pléga i smjšavélala

r ← f

← ž u móreš, móre, né_mere itd.

ń ← nəj

← nj jekavskim jotovanjem (Némač'ka:, súsnežica, nèkolko, nèkud, nètko, nèšta, ožédnela, učínet)

f ← (u pozajmljenicama)

← (u onomatopejama)

← xv- u fal- i fat-

- p ← f (nedosljedno): č'áršap, šárà:p, šarápič', sòpra, prá:tri, pra Jó:zo, musá:pir, žirápa, Józepovač'a (naziv za njivu), Prá:no, Prà:ŋka, pá:la, pà:li:m se, pored: musá:fir, fá:la, fà:li:m se, klfafò:n, fijá:ker i sl.
- c ← č u čr- i čř-
- č' ← ţ (svijé:č'a)
- ← jt u -jti
- ← ţ u št: šč'á:p, šč'ápič'e, šč'i:pa:, ušč'i:ne:m, ušč'i:ne:, šč'éne, pí:šč'a, pí:šč'e: Gsg, pi:šč'e: gl., gùšč'e:r, lèšč'à:k, gùšč'a (česta), klijé:šč'a, kósišč'e, mótič'i:šč'e, gódišč'e, cýkvišč'e, ógňišč'e || ogní:šč'e, sí-kiri:šč'e, lšč'e:, bísč'e:, pored rjeđih oblika tipa u Dúboštici
- ← č (màč'ka, pri:č'a:)
- ž' ← á (mlàž'i:, túž'e:, préž'a || préž'a, méž'a, mež'è:, ali meñí:k || mejnì:k)
- ← jd u oblicima glagola složenih od *iti* (dò:ž'e:m, nà:ž'e: i sl.)
- ← á u ád (zvížž'i:, možž'áno:)
- ← dj u rezultatu jekavskog jotovanja samo u prijedlogu ž'i || ž'è (otuda analoško nègž'i)
- ← ž u pozajmljenicama (ož'à:k, ž'á:mija, òž'a, sánž'ija, saž'à:k, ž'à:k, ámiž'a), zatim u orijentalnom sufiksnu -žija (biféž'ija, šá:lž'ija, fá:lž'ija) i sasvim rijetko u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- k ← x (rijetko; upor. 3.41)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A)

- ꝑ: ← ꝑ na svim slogovima (íù:di, uní:ž'u:, ženskí:né, orù:žje, naní:č', žené:, pasù:í)
- ꝑ: ← (nedosljedno) prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga (ná:rod || ná:ròd, slú:ga, pí:ši, žé:na:, plá:č'aju:)
- ꝑ ← ꝑ (nedosljedno) na svim slogovima (šúma || šúma, kùč'a || kúč'a, mo:ràli, s jednijem, ženà, onà, gnijé:zdò)
- ꝑ ← (nedosljedno) prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga (žéna || ženà, žéno:m || žénò:m, mèdjet, lísica)
- ← (nedosljedno) " na prvom slogu (šúma || šúma,' šúma:r, támø:, slúša:, stárica, jádila_mi_je:, s ríbo:m, kónski:, kóri:ta: || kòri:ta:)
- V: ← ꝑ (nedosljedno) (pu:ži:, gu:jè:, ko:nà:, vreme:nà:, ble:č'i:)
- ← ꝑ (nedosljedno) sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog (žéno:m)
- V ← V
- ← ꝑ (nedosljedno) sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog (pótok, sétru, pored potòk, séstrù)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Fonema /x/ iščezla je po pravilu bez zamjene (óč'u, là:d, Dúovi, ténič'a:r, Míolí, sóo:m || soð:m) ili je, rijetko, zamijenjena sa /v/ (pró:va, krùva, sú:vo, duvà:n; upor. i 2.14 i 3.2) ili još rjeđe sa /j/ (níja:, ót_č'oje:, tija; upor. i 2.14 i 3.2) ili /k/ (párok, sjeromà:k; upor. i 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta po pravilu je izgubljen prvi član (šénica, č'éla, tica, zóbika, ž'è || ž'i, sóvat, č'i: || č'è:r, ali je tkò, tkà:).
- 3.43. Sonant /j/ (= [i]) prilično često iščezava, prije svega u međuvokalskom položaju, posebno ispred vokala /i e/: dvóica, dvòe, koè:, č'òeka, peráica. Rjeđe u međuvokalskom položaju iščezava i fonema /v/: plúali, plúo:. Upor. i primjere sjédok, mèdjid, Sjétiana.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svè, svàtko, ali vás).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

ŠPIONICA (OLA 50)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /r!/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. U vezi s fonološkom opozicijom između [r] i neakcentovanog /r/ moglo bi se prihvatiti tumačenje dato za Bašaid u tački 1.211 (punkt OLA 55), s tim što treba istaći da se ovdje zbog stabilnog prisustva foneme /x/ ne može operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice u primjerima zàxřzo:, zàxřžo: i sl.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
č	ž	
č	š	ž
k	g	x

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11), naglašene — pod uzlaznim ili silaznim tonom — i nenaglašene.
- 1.32. Inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V̄, V̄), kao i neakcentovanoj dužini i kratkoću (V:, V̄).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema, izuzimajući /r(:)/, uglavnom je slobodna, što znači da se svaka od njih, u principu, može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Silabeme /r(:)/ dolaze samo u središnjem položaju u riječi. Osim toga, silabeme /r(:)/ ne dolaze iza sonanata, izuzimajući /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzimajući /c/.
- 2.121. Silabeme /r(:)/ dolaze između dva konsonanta.
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. U ograničenom broju primjera zabilježena je redukcija i gubljenje vokala /i/ u postakcenatskim pozicijama (dètelna, kòlko, čélňa:k, kómši:ncá) i samo u jednom primjeru /u/ (žéldac).
- 2.14. Zijev je u velikom broju slučajeva uklonjen kontraktcijom, naročito kada su u susjedstvu dva neakcentovana vokala (xýzo:, rà:sto:, sâbjero:, òro:, úzo:, dáxno:, usáxno:, ví:kno:), samo u jednom primjeru sa /v/ (žívoka), ali u dosta slučajeva ostaje i neuklonjen (pèpeo, brà:o:, dà:o:, pà:o, débeo:, vèseo, pò:eo:, pàu:k).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ʃ/ i /f/ javljaju na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.222. S obzirom na činjenicu da zabilježeni materijal na terenu ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata u konsonantskim grupama, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza konsonanata /l/ i /n/; foneme /l/ i /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/ ni iza /ć ţ n/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/.

- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č ž č ţ/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/, /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkála, — v. 3.43).
- 2.226. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim riječima dolaze /st/, /zd/ i /št/ (má:st, gù:st, šè:st, prègr:št, grò:zd).
- 2.227. U tuđicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu s gore iznesenim ograničenjima.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tuđicama i vrlo rijetko, vraćen po analogiji, u domaćim riječima (cíjel, okrú:gal, tópal).
- 2.232. Sonant /n/ ispred velara /k/ ili /g/ ostvaruje se kao ŋ (plúnjka).
- 2.233. Fonema /f/ javlja se, uglavnom, u tuđicama (fá:rba, plafó:n, máštrafa, fúštruk, fléka) i onomatopejama, a zatim mjesto grupe xv u fáta: i fá:li:m i mjesto /p/ u safú:n. Zabilježena je njena zamjena sa /v/ u jévtin.
- 2.234. Fonema /ʒ/ takođe se javlja uglavnom u tuđicama (ožá:k, žám, žép, pénže, žígarica, ámiža, žená:za), zatim u tuđem sufiksnu -žija i sasvim rijetko u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.235. Fonema /x/ često se pojavljuje i тамо где јој етимолошки није место (xízmeti:, xastá:l, xló:pov).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.32, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema (i e a o u ū).
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu izuzev posljednjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnim riječima.
- 2.33. Dugi silazni akcenat može stajati na svakom slogu u riječi na starom mjestu (kri:là:, ko:ná:, brego:và:, zmijé:, kosè:, kopà:č, golà:ć, leti:, odmà:ra:se, protè:gne:, vrá:ta, ù:sta, lè:ža).
- 2.34. Kratki silazni akcenat stoji i na prvom slogu (uključujući jednosložne riječi i osim toga u refleksu dugog silaznog akcentovanog ē u primjerima kao sazrijeva:, zamjesi:).
- 2.35. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (ú šumi, ú polé, ná pragu, ú me:su, ná zu:bu, ná gla:s, ú gra:d, ná ru:ku).
- 2.36. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili ispred i iza akcenta, s tim što ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (kujrako:và:, bu:xà:, sino:và:, sesta:rà:, vùko:va:, ráko:va:, kòri:ta:).
- 2.361. Silabema ispred skupine sonant + opstruent u domaćim riječima najčešće je kratka (mólcia, óvca, trávka, pálcia, pálcem, kónca).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ē: u nekim fleksivnim nastavcima (stà:ri:x, ali i stà:ri:jex, svi:jex, s óti:jem)
 - ← ē ispred j (smí:je se, smí:jem se)
- i ← ē u sastavu ijekavskog refleksa (zvìjer, gnijézdo, žlijézda, bijézan)
 - ← ē ispred j (sije:m, pósijala, níje), ispred o ← l, zatim u nekim imeničkim, zamjeničkim i glagolskim fleksivnim nastavcima i formantima (po vódi, mèni, tèbi, víditi, vídila), nedosljedno u prefiksru pře- (prixlá:dio: se), prijedlogu prid i u nekoliko leksema (nédiá, bíleg, síkira, ží)
- e: ← è:
 - ← u sklopu refleksa je nastalog analogijom prema refleksu kratkog ē (mjè:sta:, vjè:ra:)
 - ← è: iza r u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog ē (vrè:ća:, mrè:ža:)
- e ← è
 - ← è u sastavu jekavskog refleksa (gúsjenica, djèd, djèvè:r)
 - ← è iza r (vrèća, brèza, réčica, brègovi), sa izuzetkom u leksemi starjésina
 - ← è ispred r (u sastavu skupine je: sjeróta, sjerómašan, sjeromá:ština, íspjere:, úmjero:, sábjero:)
 - ← è u pojedinačnim leksemama (tésta, kúdeľa, zènica, ó:vde)
- a: ← ø:
- a ← ø
 - ← è u órax
- o: ← -oo, zatim od neakcentovanog -ao i, nedosljedno, -uo
 - ← l na kraju riječi (plijévio:, dò:, dijélio:, žèo:, kósio:, dóveo:, nósio:)
- o ← l na kraju riječi i sloga
- u: ← q:
 - ← l:
- u ← q
 - ← l
 - ← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← q sporadično u zjegovu (žívoka, — upor. 2.14)
- j ← u sastavu (i)jekavskog refleksa è(:)
 - ← i ispred r (u sastavu jekavskog refleksa: sjeróta, sjerómašan, íspjere:, úmjero:, sábjero:)

í	← ləj ← j u sekvenci labijal + əj ← lj u rezultatu jekavskog jotovanja
r	← ſ ← ž u intervokalnom položaju u mòre
ń	← nəj ← nj u rezultatu jekavskog jotovanja
f	← (u onomatopejama) ← u tuđicama ← xv u fal- i fat-
t	← t u št
d	← đ u žđ
c	← č u čr- i čř-
ć	← t ← jt u -jti ← təj
ž	← đ ← jd u oblicima glagola složenih od <i>iti</i> ← dəj
᷇	← (u tuđicama i orijentalnom sufikuš -᷇ija) ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
x	← š ispred c (seléxce, piléxce) ← u nekim primjerima gdje mu etimološki nije mjesto (upor. 2.235)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

V:	← Š na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi ← Š (nedosljedno) na starom mjestu van prvog sloga (upor. 2.33)
Š	← Š na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi ← Š van prvog sloga, u sastavu ijkavskog refleksa (upor. 2.34)
V:	← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
Š	← (prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
V:	← Š i u predakcenatskoj poziciji ← Š sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
V	← Š ← Š sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vokal /i/ sporadično se redukuje ili gubi iza sonanata (upor. 2.13).
- 3.42. Fonema /x/, koja je u ovom govoru inače stabilna, gubi se u 1. l. aor. i kondicionala (stàdo, ížo, dóšo: bi).

- 3.43. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tica, tičica, sèto, čela, čélna:k, čèla:r, šénica, kò, žì || žè, zó:ba). Upor. 2.225.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svè, svò, svì, ali vàs || sàv).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

TRAMOŠNICA (OLA 51)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

1.211. Zabilježeni materijal ne daje mogućnost da se tačno ustanovi da li ima kratkog neakcentovanog ř u susjedstvu vokala, odnosno da se preciznije odredi granica sloga u kombinacijama sa kratkim ř.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	š	ž
k	g	

1.221. Sudeći po materijalu, fonema /x/ ne postoji u ovom govoru. Ona je zabilježena u jednoj jedinoj leksemi: nùx, svakako pod uticajem književnog jezika.

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene.
- 1.33. U riječima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V̄, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoću (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: svaka se od njih može javiti, u principu, u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza svakog pojedinog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r(:)/ uglavnom dolaze u središnjem položaju, ali mogu doći i na početku riječi (fža). U materijalu nema potvrda za /r(:)/ na kraju riječi. Inače, silabeme /r(:)/ ne dolaze iza sonanata, izuzev /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzev /c/.
- 2.121. Silabeme /r(:)/ po pravilu dolaze između dva konsonanta, a samo u manjem broju primjera dolaze i uz vokal (s vŕa, vŕovi).
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali zadržavaju nereduciran izgovor u svim pozicijama, izuzev u nekolika slučaja iza sonanata (upor. 3.41) i u infinitivnom nastavku.
- 2.14. Zijev u mnogim slučajevima ostaje neuklonjen (múa, búa, zapúača, stàor, òra:a, máuna, ùo, mácia, snà:a, sóa, kùa:, zákua:, dóveo:, pèpeo:, dào), a kada se uklanja, onda se to čini kontrakcijom (lájo:, lí:zo:, rà:sto:, òro:, pósjeko:, kópo:, kóto:, gíno:, ví:kno:) i u sasvim rijetkim slučajevima umeđtanjem /v/ (strèva, cvàvo:, tòcivo, pójevo, pòčevo).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata koji postoje u ovom govoru takođe je, uglavnom, slobodna. Svi se oni mogu nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Osim toga, materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ʒ/ javlja na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.

- 2.222. S obzirom na činjenicu da zabilježeni materijal na terenu ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, još sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l ñ n ñ/; foneme /l/ i /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, odnosno iza /ć ţ ñ/; ispred labijala /v f b p/ izostaje oponicija /m/ i /n/, — itd.
- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č Ć ţ/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkála, — v. 3.43).
- 2.226. Kao završne konsonantske grupe u domaćim riječima javljaju se /st/ i /zd/ (mó:st, mà:st, kò:st, gù:st, p̄st, grò:zd). U materijalu nema potvrda za /šć/ ili /št/ na kraju riječi.
- 2.227. U tuđicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa prethodno iznesenim ograničenjima.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tuđicama i vrlo rijetko, vaspostavljen po analogiji, u domaćim riječima (cijel, okrú:gal, tópal — i sl.).
- 2.232. Fonema /f/ javlja se, uglavnom, u tuđicama (fá:rba:, pláfo:n, frúštuk, fléka) i onomatopejama, a zatim mjesto grupe xv u fá:li:m, fá:lžija. Zabilježena je njena zamjena sa /v/ u jèvtin, te /f/ mj. /p/ u leksemi sáfu:n.
- 2.233. Fonema /ʒ/ javlja se samo u tuđicama (pénže:r, óža:k, žám, žép, ámiža), zatim u orientalnom sufiksnu -žija (fá:lžija, pjá:nžija, spavánžija) i sasvim rijetko u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ū/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu izuzev posljednjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnim riječima.
- 2.33. U materijalu nema potvrda o tome kako se ponašaju tuđice u pogledu zadržavanja silaznih akcenata u sredini riječi.
- 2.331. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (ò_vu:ku, ù(poše, nà_no:s, ó_kurja:ku, bréz_tebe:, ó_šumi).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili iza akcenta, tako da ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (nó:ž:va:, ráko:va:, jágo:da:, kòri:ta:).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant+opstruent u domaćim riječima najčešće je kratka (óvca, óvci, tràvka, slàmka, pàlca, pálcem, kónca, kònci).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: ispred j u obliku ní:je, zatim u nekim fleksivnim nastavcima (s óti:m, jéđni:m, stà:ri:m)
← ě ispred j (smí:jem se, smí:je se)
- i ← ě u sastavu ijkavskog refleksa (zvìjer, slijepi:, gnijézdo, zvijézda, kòrijen), te i u primjerima priječka, vrije, nijésam, nijésmo, nijéste, brijègovi, brijegóvima
← ě ispred j (sije:m, pósijo:, sija:č), ispred o ← l, zatim u nekim imeničkim, zamjeničkim i glagolskim fleksivnim nastavcima i formantima (u vódi, tèbi, mèni, dvíma, vídila), u prijedlogu prèd i prefiksima prè- (prid ócom, príd nama, príži:va:, prísá:žen) i u leksemama nédíla, síkira
← ě u sekundarnom ijkavizmu jàstrijeb
- e: ← è:
← u sastavu refleksa je: nastalog analogijom prema refleksu kratkog è (mjè:sta:, vjè:ra:)
← è: iza r u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog è (vrè:ča:, mrè:ža:), te u leksemi lè:ška
- e ← è:
← è u sastavu jekavskog refleksa (sjèć, sjème, djévo:jka, djèđ, djève:r, gúsjen(i)ca)
← è iza r (vrèća, brèza, rèpa), sa izvjesnim izuzecima (upor. u primjerima: starjéšina, rijéčica, brijègovi, brijegóvima)
← u hiperjekavizmima, najčešće ispred r (sábjero:, sjeróta, sjerótica, sjeromá:štvo, íspjere:)br/>← è u pojedinačnim leksemama (tésta, zèn(i)ca)
- a: ← ë:
← ë u óra (óras)
- o: ← -oo, zatim od neakcentovanog -ao i -uo (dáno:, odáno:, gíno:, ví:k-no:)
← l na kraju riječi (cvàvo:, pèpeo:, sjédio:, úmio:, žèo:, dóveo:, jášio:, jèo:, plèo:, sášio:)
- o: ← l na kraju riječi i sloga
- u: ← ò:
← l:
- u ← ò:
← !:
← vò:-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ ř m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← Ø sporadično u zijevo (strèva, cvàvo:, tòcivo, pójevo, pòčevo:, — upor. 2.14)
- j ← u sastavu (i)jekavskog refleksa ě(:)
 - ← i ispred r (u sastavu jekavskog refleksa: sábjero:, sjeróta, sjerótica, sjeromá:štvo, íspjere:)
 - ← Ø u zijevo zabilježeno samo u leksemi kijavica
- í ← ləj
 - ← j u sekvenci labijal + əj
 - ← lj u rezultatu jekavskog jotovanja
- r ← ſ
 - ← ž u intervokalnom položaju u mòre, mòrete
- ń ← nəj
 - ← nj u rezultatu jekavskog jotovanja
- f ← (u onomatopejama)
 - ← u tuđicama
 - ← xv u fal- (fà:li:m, fá:lžija)
- t ← í u št zabilježeno je u nekoliko slučajeva (zóbi:šte, ógni:šte, šténe, vjèštica)
- c ← č u čr- i čř-
 - ← í (uključujući i grupu št: vríšći:, grábli:šće, síkiri:šće „nasad sjekire“, pišći:, prègr:šće, išće:, siri:šće)
 - ← jt u -jti
 - ← təj
- ž ← á (uključujući i grupu žđ: zvižži:, zvížži:m)
 - ← jd u oblicima glagola složenih od iti
 - ← dəj
- ž ← (u tuđicama i orijentalnom sufikuš -žija)
 - ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

VV: ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi

VV ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi

VV: ← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)

\hat{V} ← (prenošenjem " ili $\hat{\cdot}$ na kratak vokal prethodnog sloga)

V: ← \bar{V}

← \bar{V} sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

V ← \bar{V}

← \bar{V} sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Samo u nekolika slučaja zabilježena je redukcija ili gubljenje vokala /i/ iza sonanata (zèn(i)ca, gúsjen(i)ca, kólko).
- 3.42. Fonema /x/ iščezla je bez zamjene (upor. 1.221).
- 3.43. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tlica, tličica, čela, čela:r, čeliňa:k, šénica, šénišna:, kò, zóbika, zó:ba). Upor. 2.225.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu $vəs'$ - (svè, svò, svì, ali vás).

BOŽIDAR FINKA I ANTUN ŠOJAT

GRADIŠTE (OLA 52)

Napomena: Ovaj fonološki opis vrijedi za dio sela GRADIŠTE s očuvanom kontinuantom „é”.

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
é:		é	
e:	o:	e	o
a:		a	

1.11. Funkciju silabema vrše i /r: ř/.

- 1.12. Vokal se /é:/ može ostvariti i diftonški, kao [é:i] ili [i:é:], npr. lé:va || lé:́va, bé:líca || blé:líca.
- 1.121. Vokal se /é/ često neutralizira s fonemom /e/, pa čak i s /i/ (Gsg dëtëta || detëta || ditëta, čovëk), a može se ostvariti i diftonški (dëtëta, diédà:k, pë!ške).

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

1.211. Sonant [r] tretira se kao alofon fonema /r/.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	ž	š ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi u sustavu mogu biti dugi ili kratki.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti akcentuirani i neakcentuirani. U akcentuiranih dugih silabema pojavljuju se tri distinkтивna tona, a u akcentuiranih kratkih dva distinsktivna tona.
- 1.33. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća pet akcenata (V:, V:, V:, V, V) kao i neakcentuiranu dužinu i kračinu (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalnih fonema uglavnom je slobodna: svaki se vokal može pojaviti ispred ili iza bilo kojega konsonanta.
- 2.111. Vokali se ne mogu pojaviti uz silabeme /ř: ř/.
- 2.112. Silabemi se /ř: ř/ ostvaruju ispred i između konsonanata.
- 2.113. U riječi se može ostvariti samo jedno /ř:/ ili /ř/.
- 2.12. Dva se vokala mogu ostvarivati uzastopce (káš, záova, kléo, čúo, pogňio, prez. stroří; ubí;jáu), osim finalnoga slijeda -ao (zō:, posò:, okrú:gò:, ígro:).
- 2.13. Zijev se uklanja umetanjem /j/ ili /v/ (snájà, udárijo; úvo, glü:vi).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija pojedinačnih konsonanata uglavnom je slobodna. Ograničenja se pojavljuju u konsonantskim skupinama.
- 2.22. Konsonantske skupine
- 2.221. Dentali se ne ostvaruju ispred afrikata.
- 2.222. Fonemi se /s z c/ ne pojavljuju ispred /š ž č ž/ i obrnuto, drugonavedeni fonemi ne ostvaruju se ispred prvih.
- 2.223. U sljedovima s tri ili više konsonanata barem jedan mora biti sonant.

- 2.224. Početna skupina sonant+sonant moguća je samo ako je prvi sonant /v/ ili /m/.
- 2.225. Fonemi /c ć ž t d k g f/ ne pojavljuju se inicijalno ispred opstruenata.
- 2.226. Ploziv+opstruent zaredom se ostvaruju u inicijalnoj skupini tek izuzetno, u nekoliko riječi (tica, dì, célà, kò, ali: tká:ía, tka:làc, kčí:).
- 2.227. Od završnih konsonantskih skupina dolaze u domaćim riječima samo /st/, /zd/ i /št/.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ ostvaruje se i na kraju sloga u medijalnom položaju; u finalnom položaju može alternirati s /o/ (debé:l||débeo, ali samo: vò:l, só:l). U glagolskom pridjevu radnom redovito se zamjenjuje s /o/ (ćuo, nosio).
- 2.232. Konsonat se /f/ ostvaruje u tuđicama, u oblicima i izvedenicama riječi fá:t, fá:la i u nekim onomatopejama.

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenti se V: i ˇV ne pojavljuju na zadnjem slogu, a svi se ostali mogu nalaziti na svakom slogu u riječi.
- 2.311. Ostvarivanje V: i ˇV na zadnjem slogu donekle je ograničeno, jer akcent s kraja često prelazi na penultimu (kao V: na dugom i kao ˇV na kratkom slogu); u takvim se prilikama ponajčešće upravo ostvaruju dva akcenta: silazne intonacije na ultimi, uzlazne na penultimi (vodà, kazi:vò:||vóda, kazí:vo:||vódà, kazí:vò:).
- 2.32. Na ultimi ˇV: može prijeći u V: (gospodā:r||gospodà:r).
- 2.33. U višesložnih riječi s V: ← ˇV: na ultimi mogu se dva akcenta u prozodijskoj jedinici ostvarivati i drugačije nego što je navedeno pod 2.311: zadržavanjem V: na ultimi i pojavom ˇV na prvom slogu (nàslońà:c).
- 2.34. Riječi s proklitikom često se ne vladaju kao akcenatske cjeline (bez và:s, na zémľu, ali ù gra:d, ù poľu).
- 2.35. Dugi se nenaglašeni silabemi pojavljuju ispred akcenta samo na prethodnom slogu (ka:zàli, pi:tàli) i iza akcenta na bilo kojem slogu (kazí:vo:, pò:ora:la, sùncokre:t).
- 2.351. U prozodijskoj se jedinici mogu ostvariti dva duga silabema.
- 2.36. Ispred slijeda sonant+opstruent ne pojavljuju se kratki vokalni fonemi.
- 2.361. U nekim je slučajevima kratki silabem zamijenjen dugim i u zadnjem slogu zatvorenom sonantom (pe:dà:í, pròtiva:n).

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ſ: ſ/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ē rijetko (kad kontinuanta ē nije /ɛ/ ili /e/)

ɛ: ← č: obično

ɛ ← č obično (osim kad je kontinuanta č /i/ ili /e/), ali: orà:j, Gsg oràja

e: ← ɛ:, ali: ža:lāc

e ← ɛ

← č rijetko (kad kontinuanta č nije /ɛ/ ili /i/)

a: ← ə:

a ← ə

o: ← -oo (← -ol), -ao (← -al), -eo (← -el), akcentuirano i neakcentuirano, često, uvijek u ptc. akt.

o ← 1 na kraju sloga u finalnom položaju (usp. 2.231)

u: ← ɔ:

← ʌ:

u ← ɔ

← ʌ

← və

- 3.11. Osim toga, dugi su vokali nastajali i od odgovarajućih kratkih u položajima gdje je izvršeno produljivanje vokala, najčešće u slogu zatvorenom sonantom (usp. 2.36 i 2.361)

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c z s š ž k g/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

v ← ɺ u zijevo, osobito na mjestu nekadašnjega /x/, u pravilu iza /u/ (usp. 2.13)

j ← i u skupinama /jt, jd/ prefigiranih oblika glagola ī:t
← ɺ u zijevo, osobito na mjestu nekadašnjega /x/ (usp. 2.13)

í ← ləj
← j u slijedu labijal + əj
← l ispred i u ograničenom broju leksema (fałisavac)

ń ← nəj
← n ispred i u ograničenom broju leksema (uklóni:m)

f ← u tuđicama
← u onomatopejama
← xv- u nekoliko korijena (usp. 2.232)

t ← ţ u št
d ← ð u žð (rijetko)
c ← č u čr- i čt
ć ← t
← təj
← č
ž ← d
← dəj
← ž (u tuđicama)
← č u rezultatu asimilacije po zvučnosti

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav B):

V: ← V̄
← V̄ duljenjem (usp. 2.36 i 2.361)
← V̄ (sporadički na ultimi)

V̄ ← V̄
← V̄ (< V̄) pri prijelazu s ultime na prvi slog višesložnih riječi (usp. 2.33)

V̄: ← V̄

V̄: ← V̄ ili V̄ pri prijelazu na prethodni dugi slog (i pri ostvarivanju na dugom slogu kad su u riječi dva akcenta, usp. 2.311)

V̄ ← V̄ ili V̄ pri prijelazu na prethodni kratki slog (i pri ostvarivanju na kratkom slogu kad su u riječi dva akcenta, usp. 2.311)

V: ← V̄
← V̄ s kojeg je akcent prenesen na prethodni slog, ako bivši akcentuirani slog ostaje dug
← V̄ duljenjem u slogu zatvorenom sonantom, sporadično

V ← V̄
← V̄ s kojeg je akcent prenesen na prethodni slog
← V̄ kraćenjem (rijetko)

3.4. Gubljenje fonema

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je iz sustava, ponegdje je nadomješten sonantima /j/ i /v/.
- 3.42. U početnim konsonantskim skupinama sastavljenima od ploziva i drugog opstruenta obično je izgubljen prvi član (usp. 2.226).

PAVLE IVIĆ

SIVAC (OLA 53)

Vredi opis za punkt 55 (Bašaid), sa sledećim razlikama:

- 1) Nema primera za fonemu /ʒ/ (upor. 1.22, 2.21, 2.236, 3.2 u OLA 55).
- 2) Nema primera za fonemu /x/ (upor. 1.22, 2.11, 2.21, 2.233, 3.2, 3.41), osim u rečima koje predstavljaju skorašnji nanos spolja (za /x/ u takvima rečima nema u materijalu podataka o izgovoru kao [ħ]; upor. 1.221).
- 3) Glas [r] se javlja i u početnom položaju (upor. 2.12).
- 4) Broj primera za početne konsonantske grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta ovde je nešto niži: čela, čì: (upor. 2.224 i 3.42).
- 5) Ne važi 2.342, što tangira i 3.11 i završni red u 3.3.
- 6) Leksički izuzetak sa a ← ē u 3.1 ovde glasi žaočka, a sa a ← ě óra || òr, mn. órasi || òrovi.

PAVLE IVIĆ

JAZAK (OLA 54)

Vredi opis dat za punkt 55 (Bašaid), sa sledećim razlikama:

- 1) Nema primera za fonemu /ʒ/ (upor. 1.22, 2.21, 2.236, 3.2 u OLA 55).
- 2) Nema primera za fonemu /x/ (upor. 1.22, 2.11, 2.21, 2.233, 3.2, 3.41), osim u rečima unetim iz književnog jezika, u kojima se /x/ ostvaruje kao [x] (upor. 1.221).
- 3) Umesto sekvence kratkog uzlaznog akcenta i neakcentovane dužine izgovara se fakultativno dugi silazni akcenat na slogu gde se nalazi dužina (petè:íka, idè:š, pomà:že pored póma:že, bétó:n, némo:jte). Upor. 1.33, 2.32, 2.33.
- 4) Dugi uzlazni akcenat u slogu neposredno ispred sloga s dugom neakcentovanom silabom fakultativno se skraćuje (spáva:ňe, kléči:mo, štápo:va pored spá:va:ňe, klé:či:mo, štá:po:va). Upor. 2.3, a posebno 2.342.
- 5) Glas [r̩] se javlja i u početnom položaju (upor. 2.12).
- 6) Broj primera za početne konsonantske grupe sastavljene od ploziva i još jednog opstruenta ovde je nešto niži: čí:, tica (upor. 2.224 i 3.42).
- 7) Vokal /e/, a ne /i/, nalazi se u korenu glagola na -čja- (úgre:j, směja:la se) i u pre-, pred, preko (upor. 3.1).
- 8) Leksički izuzetak sa a ← ě glasi žàoka, a sa a ← ě óra (upor. 3.1).

PAVLE IVIĆ

BAŠAID (OLA 55)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i: u: i u
e: o: e o
a: a

1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /t:/.

1.12. Fakultativno se u funkciji silabema mogu naći i drugi sonanti, pa čak i poneki opstruenti, ako je vokal u njihovom susedstvu iščezao redukcijom (upor. 2.13). Materijal ne dopušta preciznije zaključke o obimu i modalitetima pojave.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v m
 l r n
j í n

1.211. Izgleda da između [r] i neakcentovanog kratkog [r̩] nema fonološke oponicije (upor. 2.121). Budući da se dugo [r:], kao i [r̩] pod raznim akcentima, ne mogu svesti na aafone neslogovnog [r], najcelishodnije je smatrati kratko neakcentovano [r̩] članom istog podsistema u kojem se nalaze i dugi odn. akcentovani tipovi /r/, a [r] interpretirati kao aafone kratkog neakcentovanog /r̩/ koja se javlja u susedstvu vokala. Međutim, ako se u oblicima kao zàržo, zàržala izgovara [r̩], bilo bi potrebno operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvatišti shvatanje da su /r/ i /r̩/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s
č	ž	z
k	g	x

1.221. Normalna realizacija foneme /x/ je [ħ].

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme u sistemu mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11). Međutim silabeme pomenute u 1.12 uvek su kratke.
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su akcentovane.
- 1.33. U rečima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V:, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoću (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema je relativno slobodna: svaka se od njih u načelu može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta (izuzev ispred /x/, koje dolazi po pravilu samo na početku reči, upor. 2.233).
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ dolaze samo u središnjem položaju (izuzetak: leksema vř). Uz to za njih uglavnom važe ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao i za neslogovno [r] (upor. 2.222).
- 2.121. Silabeme /ř:/ i /ř/ po pravilu dolaze između dva konsonanta. Od ovog odstupa manji broj primera u kojima akcentovano /ř(:)/ stoji uz vokal (zařžati). U primeru ūmro [r] je neslogovno. Međutim nedostaju podaci o oblicima kao záržo (záržo?), záržala (záržala?).
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.13. Neakcentovani kratki vokali, najčešće /i/, obično u slogu neposredno iza akcenta, u pojedinim morfemama se fakultativno reduciraju a ređe gube (o gubljenju vokala pod takvim uslovima v. 3.44).
- 2.14. Dvočlane vokalske sekvene u načelu nisu retke: snái, Bašái:tkińa, dào: je, bráon, naúčíćemo, pàu:k, céo, Tiđor, bío || bijo, samóuki, poubí:jo, čùo, óbuo se. Zev je ipak u mnogim slučajevima uklonjen kontrakcijom, naročito kad su u pitanju dva neakcentovana vokala (íšo, dóvo, nápo: se, žávo, cí:kno, snà:, mǎ:íka „mahaljka”, só:nice, jó:va). Ređe je razbijanje zeva umetanjem j ili v (v. 3.2) ili svodenjem drugog vokala na jedan od tih sonanata (četřna:jsti, rà:vnik, jàv, avtó:bus).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju. Od ovog se izuzima /x/ (v. 2.233), a takođe i /ʒ/, koje ne dolazi na kraju reči. Moguće je da isto ograničenje vredi i za /ʒ/. Upor. 2.235 i 2.236.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], slogovno ili neslogovno, ne dolazi iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l í n ñ/, da /l/ ni /l/ ne mogu stajati ispred /ć ž/ ni iza /ć ž ñ/, da opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /ć ž/ i u raznim drugim položajima, a da je opozicija između /m/ i /n/ ispred labijala /v f b p/ neutralisana u korist /n/. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.223. Konsonanti /s z c ʒ/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ć ž ñ/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ od /ʃ/ ili /ñ/ odvojeni granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Nisu retke početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: ptica, tkà:la, pčela, kći: (upor. 3.42).
- 2.2241. Nema početnih konsonantskih grupa čiji bi prvi član bio /ć/ ili /ž/.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.226. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim rečima dolaze samo dvočlane /st/, /zd/ i /ʃt/ (za /žd/ nema leksičkog primera) i tročlana /jst/ (u tipu jedána:jst, dvá:najst).
- 2.227. U tuđicama, naročito u onim primljenim iz nemačkog, javljaju se i razne konsonantske grupe koje probijaju gore iznesena ograničenja.
- 2.228. U rezultatu gubljenja vokala pomenutog pod 2.13 takođe se ponekad javljaju grupe koje nisu u skladu s gore iznesenim pravilima, pa ni s pravilima 2.11 i 2.12 u opisu ishodišnog srpskohrvatskog fonološkog sistema.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno i reči) javlja se samo u tuđicama ili vanpostavljen analogijom (ápri:l, á:stal, krí:lce, tòpal).
- 2.232. Sonanti /j/ (= [i]) i /v/ se u nekim položajima, uglavnom između određenih vokala, izgovaraju reducirano, a ređe iščezavaju (po svóim, Pái:i, dvöe, kúpu:e, po"u:ko, ízu:"a, gó"ori, jáor||já"or, ò:"ce). O potpunom ispadanju /j/ i /v/ v. 3.43.

- 2.233. Konsonant /x/ javlja se retko. U domaćim rečima /x/ dolazi samo u početnom položaju ispred silabema (xāđe || àjde, xítno: se, xíladu || íladu, xjžavo), pri tom fakultativno (u alternaciji sa Ø) ako iza njega ne sledi /r/. U todicama i u rečima i oblicima preuzetim iz književnog jezika /x/ se može javiti i u drugim položajima (lixt plà:v).
- 2.234. Ni konsonant /f/ nije čest. On se javlja uglavnom u todicama (flèka, pláfo:n, jéftin) i onomatopejama, a sem toga u korenu xval- > fal- (fá:lim, fáliša).
- 2.235. Redak je i konsonant /ž/, koji dolazi u todicama (žèp, žígerica, óžak, pè:nžer) i, ređe, u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.236. Konsonant /z/ je veoma redak. I on se javlja u todicama (bùže) i osim toga mesto /z/ iza /n/ ili /r/ u pojedinim primerima. Krug pozicija u kojima može doći /z/ sasvim je ograničen.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u r/.
- 2.32. Uzlazni ton (koji automatski nosi akcenat) može se javiti na svakom slogu sem krajnjeg. Ovo isključuje i uzlazni ton u jednosložnim rečima.
- 2.33. Od pravila (1.33) prema kojem u reči bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog odstupa niz tudića, uglavnom takvih koje sadrže određene morfeme (špekulànt) i nekoliko domaćih reči u kojima se akcenat javlja iza morfemske granice (sasvím, uòpšte, zemlorà:dnik).
- 2.331. Reči s proklitikom često se ne vladaju kao akcenatske celine (iz_ùveta, bez_nòkta, pored ù_poče, ná_nivu, ís_kuće).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom i iza akcenta (vò:z, tà:, zaté:gla, ógra:-žén, pétlí:ć, lâbu:d, pú:te:va, nà:kova:n).
- 2.341. Duge neakcentovane silabeme se ne javljaju u otvorenom krajnjem slogu (ótvori, otklúča, kòsi, ová:ca, lí:pa, jéle:na, ali u enklizi smijo: se).
- 2.342. Dužina silabeme izostaje i u slogu neposredno iza dužine (rà:diš, namíri:vamo, ží:viš). Od ovog se izuzima unutrašnji slog iza dugog uzlaznog akcenta (pú:te:va).
- 2.343. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima najčešće je duga (nò:vci, slà:mka, štè:nci, ó:vca, žumá:nce, úpa:ntila). Ovo pravilo, naravno, ne važi za položaje u kojima dužina ne može stajati (ispred akcenta ili iza dužine; upor. 2.34 i 2.342).
- 2.344. Neakcentovane duge silabeme fakultativno se skraćuju u bržem govornom tempu, kod mlađih osoba češće nego kod starijih. Od ovog skraćivanja izuzima se, bar delimično, položaj iza kratkog uzlaznog akcenta.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ē: u nekim fleksionim nastavcima (s tì: pè:t lú:di) i veoma malo-brojnim drugim morfemama (gní:zdo, ní:sam).

e: ← ē ispred j u određenim kategorijama primera (sijem, vijavica, nije, oštiri), zatim u nekim fleksionim nastavcima i formantima, imeničkim (séstri, po vódi), zameničkim (méni, tébi, s ónima) i glagolskim (vidile, sédio, víditi), u prefiksnu prě- (priži:va), predlozima prid i priko i u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima (síkira, dì, nègdi)

e: ← ē:
← ē:

e ← ē
← ē

a: ← ə:

a ← ə
← ē u žàu:k
← ē u órasi (jd. óro)

o: ← oo, neakcentovano -ao, obično i neakcentovano -eo, -uo (s kasnijim skraćivanjem o: → o)

o ← l na kraju sloga (osim ispred i)

u: ← ɔ:
← ɔ:

u ← ɔ
← ɔ:
← vɔ-

- 3.11. Osim toga svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih u položajima gde je izvršeno skraćivanje iza akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n n̄ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← ɺ u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, po pravilu uz /u/ (mú:va, dù:va, ùvo, glú:vi, repú:va, sú:va, jó:va, stèvana „steona”, analoški glù:v, sù:v, òču:v; posebno стоји v ← x u tvòr i mà:rva)
← (ponekad) f u pozajmljenicama

j ← ɺ u zevu, prvenstveno na mestu ranijeg x (tijo, màćija, kù:jna, strèja, kŕja, snáju, òra:ja, sòja, analoški gré:j) i, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← l (prigazijo, póplašijo: se, ali rá:stio)

í	← ləj ← j u sekvenci labijal + əj
r	← ſ
ń	← nəj
f	← (u onomatopejama) ← (u pozajmljenicama) ← xv u fal-, ali xv → v u vat-
t	← ſ u ſt
d	← ð u žð
c	← č u čr- i čř-
ž	← (u pozajmljenicama) ← z iza n ili r
ć	← t ← jt u -jti ← təj
đ	← d ← jd u oblicima glagola složenih od iti ← dəj
š	← (u pozajmljenicama) ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
x	← Ø ispred ţ-

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

V:	← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči
V	← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči
V:	← (prenošenjem ^ ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
V	← (prenošenjem ^ ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
V:	← V ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
V	← V ← sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog ← V skraćen iza akcenta (upor. 2.341 i 2.343)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je izgubljen (mél, lēbac, těli, vāta, óću, usánula, trùlavovo, vý:li, nín, vř, ód ní:). Izuzetak čini nekoliko primera gde /x/ стоји на почетку reči ispred silabeme (upor. 2.11, 2.21, 2.233, 3.2). Zev koji je nastao gubljnjem /x/ uklonjen je u nekim primerima umetanjem /j/ ili /v/ (upor. 2.14, 3.2).

-
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekoliko primera izgubljen je prvi član: kò (kò:), dì, zó:va-. Upor. 2.224.
 - 3.43. Sonanti /j/ i /v/ izgubljeni su u pojedinim primerima, uglavnom u položaju ispred konsonanta (níð:zi, vólu:ski, ó:de, sástaðeno).
 - 3.44. Neakcentovani kratki vokali, najčešće /i/, obično u slogu iza akcenta, u pojedinim morfemama se gube (kòlko, dà 1 je, ite, úkisello se, zà:jtre „iz-jutra”, tri: mèasca, àl se nàguto, ká:šću).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korenju vəs'- (svì, svàki; tako i sàv)..

DRAGOMIR VUJIČIĆ

GRUDE (OLA 57)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /r/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. U vezi s fonološkom opozicijom između [r] i neakcentovanog /r/ moglo bise, u osnovnom, prihvati tumačenje dato za Bašaid u tački 1.211 (punkt OLA 55).

1.22. Opstruenti

p	b
t	d
c	s z
ć	ž
č	š ž
k	g

- 1.221. U materijalu popunjenoj Upitnika na ovom punktu nema potvrda za foneme /f/ i /x/ (upor. 3.1).

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene.
- 1.33. U riječima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (\dot{V} ; \ddot{V} ; \acute{V} , \grave{V}), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoću (V; V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: svaka se od njih može javiti, u principu, u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza pojedinih konsonanata koje sadrži inventar ovog govora (upor. 1.2).
- 2.12. Silabeme / $\dot{r}(:)$ / uglavnom dolaze u središnjem položaju, ali mogu doći i na početku riječi (žje:, žva:se, žt, žtu).
- 2.121. Kada nisu na početku riječi (upor. 2.12), silabeme / $\dot{r}(:)$ / dolaze po pravilu između dva konsonanta, a samo u manjem broju primjera i uz vokal (přa:, vřo, vřá).
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas / $\dot{r}(:)$ /.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali po pravilu zadržavaju nereduciran izgovor u svim pozicijama.
- 2.14. Zijev je u velikom broju slučajeva uklonjen kontrakcijom (cvita:, pósika:, rěsta:, òra:, zà:va), ali i umetanjem /j/ (dóvejo, prèjo, žéjo, kléjo, vèsejo, kijavica, mácija, strija, záji:ća:) i /v/ (pàvu:k, mjávuče:, mûva, búva).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata takođe je, uglavnom, slobodna: svi konsonanti iz sistema ovog govora (upor. 1.2) mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Osim toga, materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ʒ/ javlja na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.

- 2.222. Materijal ne sadrži leksiku koja bi ilustrovala sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata i stanjem konsonantskih grupa, pa se, kao opštije poznate osobenosti, navode sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l ī n ñ/; foneme /l/ i /Í/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, odnosno iza /ć ţ ñ/; ispred labijala /v b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/, — itd.
- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č ţ ţ/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkáía, tká:lac, — v. 3.42).
- 2.226. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim riječima dolaze /st/, /št/ i /zd/ (rà:st, mà:st, gù:st, prègr:št, gròzd).
- 2.227. U tudicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa iznesenim ograničenjima.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tudicama i vrlo rijetko, vraćen po analogiji, u domaćim riječima (tòpal i sl.).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ţ/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu izuzev posljednjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnim riječima.
- 2.33. Od pravila (1.33), prema kojem u riječi bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog, vjerovatno odstupaju neke tudice primljene u novije vrijeme, ali za to u materijalu nema podataka, kao što nema podataka ni o tome ima li takvih pojava i u domaćim riječima.
- 2.331. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (nà_ru:ku, ù_gra:d, ú_mistu).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili iza akcenta, tako da ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (jèle:na:, kῆti:ca:).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant + opstruent u domaćim riječima najčešće je duga (ó:vca, ó:včica, pà:lci, kó:nca).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ū: ū/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i:	$\leftarrow \check{e}:$
i	$\leftarrow \check{e}$
e:	$\leftarrow \check{\epsilon}:$
e	$\leftarrow \check{\epsilon}$ $\leftarrow \check{e}$ u pojedinačnim leksemama (ženica, césta, žélezo, óbe, staréšina)
a:	$\leftarrow \check{\alpha}:$ $\leftarrow -ao$ (lája:, lí:za:, rě:sta:, óra:, úzora:, pósika:, íša:, zà:va)
a	$\leftarrow \check{\alpha}$ $\leftarrow \check{\epsilon}$ u žà:vica (a: \leftarrow ao) $\leftarrow \check{e}$ u óra:
o:	$\leftarrow -oo$
o	$\leftarrow l$ na kraju sloga i riječi
u:	$\leftarrow \check{u}:$ $\leftarrow \check{l}:$
u	$\leftarrow \check{u}$ $\leftarrow \check{l}$ $\leftarrow v\check{e}-$

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v	$\leftarrow \check{u}$ u zijevu (pàvu:k, mjávuče:) i na mjestu /x/ (múva, jó:va, búva, mávuna, kùvarica) (upor. 2.14 i 3.41) $\leftarrow f$ (và:rba, jèvtin)
j	$\leftarrow \check{u}$ u zijevu, prvenstveno mjesto /x/ (strìja, kì:ja:, máćija, grí:ji) i u sekvencama ejo, ijo, ujo sa o $\leftarrow l$ (dóvejo, prèjo, žéjo, débejo, kléjo, dánijo, gìnijo, ví:knijo, mí:nujo, gínubo, usánujo) (upor. 2.14 i 3.41). $\leftarrow x$ (grí:j, tì:j, — upor. 3.41)
í	$\leftarrow l\check{e}j$ $\leftarrow j$ u sekvenci labijal + ej
r	$\leftarrow \check{r}$
ñ	$\leftarrow n\check{e}j$
t	$\leftarrow \check{t}$ u št, ali št ostaje u ograničenom broju primjera (síri:šće, šcéne)
c	$\leftarrow \check{c}$ u čr- i čř-

ć	← ţ
	← jt u -jti
	← t̄j
ž	← đ
	← d̄j
	← jd u oblicima glagola složenih od <i>iti</i>
	← đ u žđ u zví:žži:, zví:žži:m
ž	← (u tuđicama i orijentalnom sufikuš -žija)
	← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

ᜑ:	← ᜑ na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
ᜑ	← ᜑ na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
ᜑ :	← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
ᜑ	← (prenošenjem " ili na kratak vokal prethodnog sloga)
ᜒ:	← ᜒ
	← ᜒ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
ᜒ	← ᜒ
	← ᜒ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonema /x/ iščezla je bez zamjene (rà:st, grà:, rá:na, màovina, ità:, stà:ri:, vâ:li:m, vâta:) ili je pak zamijenjena sa /v/ (níù:v, krùv, t̄buv, máguna), odnosno /j/ (mâćija, gri:j, tì:j) (upor. 2.14 i 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tica, tiče, čela, čèla:r, šénica, kò, dì, zòvina) (upor. 2.225).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs' - (svè, svì, svì:, ali samo-vàs).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

LUG (OLA 58)

Vrijedi opis za punkt OLA 66 (Jasenik), sa sljedećim razlikama:

1) Materijal pokazuje da se sonant /j/ ne redukuje, pa prema tome ne vrijedi ni sve ono što je rečeno u opisu punkta 66 pod tačkama 1.211. i 3.42.

2) Sistem opstruenata ovdje izgleda ovako:

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	ž	š
k	g	x

(Upor. 1.22)

3) Od pravila prema kojem u riječi bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog odstupa nekoliko zabilježenih primjera sa neprenesenim dugim akcentom (žablj:ć, zublj:ć, uzě:t). Upor. 1.33. i 2.33.

4) Budući da ovaj govor nema fonemu /ž/ (upor. razliku pod 2), otpada i sve ono što je rečeno o toj fonemi u opisu punkta 66 u tačkama 2.21. i 2.235.

5) Zijev se uklanja uglavnom kontrakcijom (rě:sto:, kòvo:, gúto:, zà:va, kábo:), u nekolika slučaja umetanjem /v/ uz /u/ (múva, búva, sù:vi:) i u jednom slučaju umetanjem /j/ (kijavica). U dosta slučajeva zijev ostaje i neuklonjen (dào, ūzeo, žeo, débeo, ginuo). Upor. 2.14.

6) Ne važi tvrdnja pod tačkom 2.226 da je početna konsonantska grupa /zr/ razbijena dentalnim plozivom /d/.

7) Kao završne konsonantske grupe u domaćim riječima javljaju se /st/ i /zd/ (mò:st, mà:st, gù:st, gròzd); upor. 2.227 i 3.44.

8) Fonema /x/ dosljedno se realizuje na početku i u sredini riječi, dok se na kraju riječi ponekad i gubi: u pojedinačnim leksemama (gríje, prà:) i u 1. 1. aor. (stádo, pri:žo). Za ostalo v. razliku pod 5. Upor. 3.2 i 3.41.

9) Otpada konstatacija da se /f/ javlja mjesto grupe xv (ovdje je xvà:li:m, xvàta:), zatim u leksičkim primjerima klùvko, klùvče (mada je i ovdje sáfu:n), kao i to da se zamjenjuje sa /v/ (upor. 2.233).

10) i ← ě u leksemama nédílá, ponédiíak, dvi:, dvíma, dòli, svàgdi (upor. 3.1).

11) e: ← ē: u sastavu (i)jekavskog refleksa (sijé:če, pjé:vac, vrije:dan, plé:vio). Upor. 3.1.

12) e(:) ← ē, pored navedenih pojedinačnih leksema (upor. 3.1), još i u ovim: kóren, pógreši:, òbe, ó:vde.

13) Primjeri navedeni uz e ← ē u sastavu jekavskog refleksa ovdje glase sjètva, djévo:jka, djéteta (upor. 3.1).

14) Pored starjésina, ovdje se izuzima još i rjéčica (upor. 3.1).

15) Izostaje a ← è jer je ovdje ò:s, dok leksički izuzetak sa a ← ē glasi órax (upor. 3.1).

16) -eo i -uo ne sažimaju se u o: (dóveo, túzeo, dáxnuo, gínuo). Upor. 3.1.

17) v ← ñ u zijevo uz /u/ na mjestu nekadašnjeg /x/ (upor. 3.2 i razliku navedenu pod 5).

18) j ← ñ u zijevo zabilježeno samo u leksemi klijavica (upor. 2.14, 3.2 i razliku navedenu pod 5).

19) í ← ïza labijala u procesu jekavskog jotovanja samo u primjeru plèga, plège, plègav (upor. 3.2).

20) Izostaje f ← xv u fal- (upor. 3.2 i razliku navedenu pod 9).

21) Otpada d ← ð u žđ i t ← f u šf (upor. 3.2).

22) Izostaje č ← tj u rezultatu jekavskog jotovanja (upor. 3.2).

23) Izostaje č ← c(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja (upor. 3.2).

24) č ← ţ i u šf (upor. 3.2).

25) ž ← d(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja samo u méžed i žè (upor. 3.2).

26) ž ← ð i u žđ (upor. 3.2.).

27) Izostaje š ← sžj, š ← sj u rezultatu jekavskog jotovanja i ž ← zžj (upor. 3.2).

28) Ne javlja se k ← x i g ← x (upor. 3.2).

29) V: ← V na starom mjestu (upor. 3.3 i razliku navedenu pod 3).

30) Leksički primjer zova ovdje glasi zó:ba (upor. 3.43).

NEVENKA GOŠIĆ

KREŠEVO (OLA 59)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
	a:				a	

1.11. Funkciju silabeme vrši i /r/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m	
	l	r	n
j	í		ń

1.211. U vezi sa fonoološkom opozicijom [r] i neakcentovanog /r/ moglo bi se prihvati tumačenje dato za Bašaid (OLA 55) u tački 1.211.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	ž	
č	ž	š ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme, osim /r/, mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11.).
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti naglašene i nenaglašene.
- 1.33. I duge i kratke naglašene silabeme mogu nositi silazni ili uzlazni ton.
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodata obuhvata četiri akcenta (V:, V'; V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaka se od njih, u principu, može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Silabema /r/ dolazi, uglavnom, u središnjem položaju, ali se u manjem broju primjera može javiti i na početku i na kraju riječi (řža || ſja, ſže;, vř). Osim toga, silabema /r/ ne dolazi iza sonanata, izuzimajući /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzimajući /c/.
- 2.121. Silabema /r/ po pravilu dolazi između dva konsonanta, ali u manjem broju primjera dolazi i uz vokal (zařžo:, vřa).
- 2.13. U ograničenom broju primjera zabilježena je redukcija /i/ (tòlki:, kòlko) i /e/ (čòjk, dvá:dest, tri:dest).
- 2.14. Zijev je u velikom broju slučajeva uklonjen kontrakcijom, najčešće dva neakcentovana vokala (pi:to:, pjèvo:, bòjo:se, tùzo:, vèso: jedáne:st, pétné:st, sà:n), ili umetanjem /v/ (búva, úvo, glú:vi), odnosno /j/ (tija, tijo). Međutim, u najvećem broju primjera zijev ostaje neuklonjen (kùa:, glú:óna, máuna, pàzuo, jó:a, màćea, strèa, múa, grióta, dào, pào, plèo, vrèo, débeo, kiseo).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /f/ javlja na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.222. S obzirom na činjenicu da zabilježeni materijal ne sadrži sve lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi sa distribucijom sonanata u konsonantskim grupama, navodimo, kao opcije poznate osobnosti, sljedeće: iza većeg

broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; /r/, slogotvorno i neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l ñ n ñ/; foneme /l/ i /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, ni iza /ć ţ ñ/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozocija /m/ i /n/

- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ž č ţ ţ/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkàt, tkála).
- 2.226. Početna konsonantska grupa /zr/ razbijena je dentalnim plozivom /d/ (zdrèla, zdrà:ka)
- 2.227. U završnim konsonantskim grupama u domaćim riječima dolaze /st/ /št/ /zd/ (pjšt, mà:st, prl:št, gròzd).
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
 - 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tudicama i, vrlo rijetko, vraćen analogijom, u domaćim riječima (tòpal, krí:lca, pálca, dò:lña:).
 - 2.232. Fonem /f/ javlja se, uglavnom, u tudicama (frà:tar, fàmelija, filža:n) i u onomatopejama, te zatim umjesto xv (fà:li:, úfatit) i mjesto /p/ u sáfu:n. Zabilježena je i zamjena ove foneme sa /v/ (jèvtin, káva).
 - 2.233. Fonema /ʒ/ takođe se javlja u tudicama (pènže:r, žèp, žigerica), zatim u sufisku orijentalnog porijekla -žija i, sasvim rijetko, u rezultatima asimilacije u konsonantskim grupama.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od silabema /i e a o u/. Od ovog se isključuje /r/ (upor. 1.11. i 1.31.)
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu, izuzev posljednjeg.
- 2.33. Dugi silazni akcenat može fakultativno stajati na svakom slogu u riječi na starom mjestu, i to, najčešće, kod imenica u gen. mn. (ko:nà:, da:nà:, vrà:tà:), u gen. jedn. pridjevske promjene (jedno:g, lje:pò:g), kod brojeva (še:sè:t, osamdesè:t), kod glagola u prezentu (urà:di:m, potè:go:, otì:žu:) i u glagolskom pridjevu radnom (zvà:la se, zvà:lo, bì:li).
- 2.331. Riječi sa proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (nà_no:ž, ù_klin, brèz_ua, príd_vra:tim)
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom, ili iza akcenta, ili ispred dugog silaznog akcenta, s tim što ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (grà:d, rú:ka, slávu:j, žéne:, vu:kù:, koko:šà:, skali:nà:, vúko:va:, c̄ka:va:, prijaté:íá:).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant+opstruent u domaćim riječima najčešće je kratka (lóvca, pálca, kónca, óvca). Od ovog se isključuje leksema djévo:jka.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: (fakultativno) u nekim nastavcima zamjeničke promjene (ńiovi:, òvi:, ti:m)
- i ← ě: (fakultativno) u sastavu ijekavskog refleksa u nekim nastavcima zamjeničke promjene (tije, ńiovije, ónijem, óvijem)
 - ← ě ispred j (smijat se, sijač, sviju, nije), ispred o ← l, u nekim imeničkim, zamjeničkim i glagolskim nastavcima i formantima (ženi, u vodi, sèbi, mèni, vđit, vólila), u prefiksnu pre- (priži:va:, prísje:ca:), u prijedlozima prid i priko i u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima (síkira, sínica, nédíla, ponédilák, kúdiá).
- e: ← è:
 - ← ě: u sastavu jekavskog refleksa (snjè:g, ljé:po, gnejé:zdo, sjé:ku, cvjè:t, njé:sam, rjè:ka, zvjè:re, sjè:na:, mjè:sta:, vjè:ra:)
 - ← è: iza r u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog č (strè:a:, vrè:ča:, mrè:ža:)
 - ← i: u hiþerjekavizmima ispred r (pjè:r, mjè:r, vjè:r)
- e ← è
 - ě:, i: (fakultativno) u sklopu ijekavskog refleksa u nekim nastavcima pridjevsko-zamjeničke promjene (óvije, ńiovijem, nàšije, stàrijem)
 - ← è u sastavu jekavskog refleksa (pjèsma, sjème, sjèst, djévo:jka, djè:ve:r)
 - ← è iza r (brèza, mrèža, ždrèba:d, vrèća)
 - ← è u pojedinim leksemama (tésta, zénica)
- a: ← ə:
- a ← ə
 - ← è u žálac
 - ← è u óra
- o: ← -oo, zatim od neakcentovanog -ao i, nedosljedno, -eo, -uo (sò:, pôšo:, dí:so:, dáno:, kré:no:, úzo:)
- o ← l na kraju riječi i sloga (osim ispred j)
- u: ← ɔ:
 - ← l:
- u ← ɔ
 - ← l
 - ← v̡-
- ř ← ř:

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← Q u zijevo, prvenstveno na mjestu nekadašnjeg /x/ (upor. 2.14.)
- j ← u sastavu jekavskog refleksa č (:)
 - ← ē:
 - ← i: (fakultativno) u sklopu ijkavskog refleksa u nekim nastavcima pridjevsko-zamjeničke promjene (ovije, niovijem, našije, starijem)
 - ← u hiperjekavizmima ispred r (pjē:r, mjē:r, mjé:ržija, vjē:r)
 - ← u zijevo na mjestu nekadašnjeg /x/ (upor. 2.14)
 - ← á u primjerima mláji:, túji:, méja, čája, préja
- í ← lěj
 - ← lj u rezultatu jekavskog jotovanja
 - ← j (fakultativno) u grupama labijal+žj (kónoplé, gróbíe, ali gràbje, zdrá:vje, gýmje, dívjaka)
- r ← ſ
 - ← ž u intervokalnom položaju u móre i dórene:m
- ń ← něj
 - ← nj u rezultatu jekavskog jotovanja
- f ← (u onomatopejama)
 - ← (u tudicama)
 - ← xv u fal- i fat-
- t ← ſ u št (pri:št, štā:p)
- d ← á u žá (móždani:, smóždit, dáždi:)
- c ← č u čr- i čř-
 - ← t
- č ← t
 - ← t u št (išće:m, gùšćerica, úlišče, šćéne, kompjérišče, pušćénica, kljé:šća)
 - ← jt u -jti
 - ← těj fakultativno (cvjè:če, prùče, trèći:, bràća, ali i prùtje, bràtja, listje)
- ž ← á
 - ← á u žá (zvižži:, zvížžat)
 - ← děj fakultativno (gròžže, žà:k, ali ròdja:k, súdjje)
 - ← jd u oblicima glagola složenih od iti
- ž ← (u tudicama i orijentalnom sufiku -žija)
 - ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- Ý: ← Ý na prvom slogu, odnosno u jednosložnoj riječi
 - ← Ý (fakultativno) na starom mjestu van prvog sloga (upor. 1.33. i 2.33.)

- ˇV ← ˇV na prvom slogu, odnosno u jednosložnoj riječi
- ˇV: ← prenošenjem „ ili ^ na dug vokal prethodnog sloga
- ˇV ← prenošenjem „ ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga
- V: ← ˇV i u poziciji pred ^
← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
- V ← ˇV
← ˇV sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Vokal /i/ se sporadično redukuje ili gubi iza sonanata (upor. 2.13.). Vokal /e/ je redukovani samo u nekoliko leksema (upor. 2.13.)
- 3.42. Fonema /x/ je iščezla, najčešće bez zamjene, ili je fakultativno zamijenjena sa /v/ ili /j/ (upor. 1.22. i 2.14.)
- 3.43. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini slučajeva izgubljen je prvi član (tīca, sóvat, šénica, čéla, zóvika, kò, ží; upor. 2.235.)

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svà, svè, svì, ali vàs || sàv).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

MILIĆI (OLA 60)

Vrijedi opis za punkt OLA 66 (Jasenik), sa sljedećim razlikama:

- 1) Nije sasvim jasno da li su u funkciji silabema i drugi sonanti kada je vokal [i] u njihovu susjedstvu iščezao redukcijom.
- 2) Ovaj govor karakteriše sasvim sporadično prisustvo foneme /x/, mada je ona konstatovana i na početku, i u sredini i na kraju riječi (upor. 1.22).
- 3) U materijalu nema potvrda za fonemu /ž/ (upor. 1.22).
- 4) Izgovor vokala [i] u pojedinim leksemama nedosljedno se realizira u postakcenatskim položajima iza sonanata, a samo u rjeđim slučajevima se i sasvim gubi (upor. 2.13).
- 5) Zijev u mnogim slučajevima ostaje neuklonjen (múa, mûe, búa, strèa, strèe, sóa, máuna, tì:i, cvào, dóveo, pèpeo, débeo, klèo, vèseoo, odi:nuo, mí:nuo), a kada se uklanja, onda se to čini najčešće kontrakcijom (pijéto:, rà:ni:k, rà:sto:, pósijo:, bjéžo:, plá:ćo:, kòvo:, snà:, glno:, žèto:c), zatim u rjeđim slučajevima umeđanjem /j/ (kijavica, máćija), /v/ (glù:vi:, kùvarica). Upor. 2.14.
- 6) Početna konsonantska grupa /zr/ razbijena je dentalnim plozivom u leksemi zdràka, ali nije u zrio (upor. 2.226).
- 7) Konsonantska grupa /dn/ uprošćava se ispadanjem dentalnog ploziva ili stvaranjem geminate (ján*i*:k, jéno || jénⁿo, jénⁿa, pó:nⁿe:, úpanⁿe:, žé:nⁿa, žé:ⁿo; upor. 2.22).
- 8) Kao završne konsonantske grupe u domaćim riječima javljaju se /st/, /zd/ i /št/ (lì:st, grò:zd, prègr^r:st; upor. 2.227 i 3.44).
- 9) U ovom govoru se ne javlja /f/ mj. /p/ u leksemskim primjerima klùpko, klùpče, ali se govorí sáfu:n (upor. 2.233).
- 10) Budući da u materijalu nema potvrda za fonemu /ž/, otpada i sve o njoj izneseno u tačkama 2.21 i 2.235 za punkt Jasenik.
- 11) Ne bi se moglo reći da je ovdje silabema ispred skupine sonant + opstrucent najčešće duga, jer je pored primjera jà:rca, súna:rce, ò:vce bilježeno i óvci, slámka, móća, trávka, pálca, kónca, pànti:, pàstorka (upor. 2.341).

- 12) i ← ě i u leksikaliziranom ikavizmu síkira (upor. 3.1).
- 13) e: ← ě: u sastavu ijekavskog refleksa (gnijé:zdo, sijé:če, pijé:sak, rijé:ka).
- 14) e ← ě, pored navedenih pojedinačnih leksema (upor. 3.1), dodati još i ove: tèra: se, céli:va:, kúdeá „konoplja” i „vlas za predenje”.
- 15) Sekvence -eo, -uo ne sažimaju se u o: (upor. 3.1).
- 16) v ← Ø u zijevo, na mjestu nekadašnjeg /x/ (jànuva:r, ùvo, kùva:, óčuv, glù:v). Upor. 3.2. i 3.41.
- 17) í ← j iza labijala u rezultatu jekavskog jotovanja samo u leksemi plège (upor. 3.2).
- 18) Ovdje grupa c(v)i ostaje nejotovana (cjédilo). Upor. 3.2.
- 19) š ← səj u sùtre, prèkošture, dok u leksičkom primjeru pàsji: /s/ ostaje nejotovano (upor. 3.2).
- 20) Nema leksičkih primjera za ž (ovdje je kòžli:; upor. 3.2).
- 21) Fonema /x/ zabilježena je samo u tri leksema, vjerovatno pod uticajem književnog jezika (níù:x, *è:ída, grije*, grijé*ovi || grèxovi). U ovom punktu češće ostaje bez zamjene, a kad se zamjenjuje — onda su supstituenti /v/, /k/, /j/, /g/ (upor. 3.41).
- 22) Leksički primjer zó:va ovdje glasi zó:vka (upor. 3.43).
- 23) Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs²- (svò, svì, svè; tako i sàv).

DRAGOMIR VUJIČIĆ

ŽEPA (OLA 61)

Vrijedi opis za punkt 66 (Jasenik), sa sljedećim razlikama:

- 1) U materijalu nema primjera za redukciju sonanta /j/, pa prema tome ne vrijedi ni ono što je rečeno u opisu punkta 66 pod tačkama 1.211. i 3.42.
- 2) Tvrđnja i primjeri u opisu punkta 66 u vezi s vokalnim [r̩] i operisanjem pojmom fonološki relevantne granice ovdje izostaju s obzirom na to da se te lekseme realizuju sa izgovorom /x/ (zàx̩r̩zo:, zàx̩r̩žo:). Upor. 1.212.
- 3) Fonema /x/ dosljedno se realizuje, ponekad i tamo gdje joj etimološki nije mjesto (x̩že:, xl̩ipi:, p̩ilexce, xásta:l). Ali, kako je to i najčešće u bh. muslimanskim govorima (što nije svuda označeno!), u intervokalnom položaju izgovara se znatno slabije i drukčije (líħa:č, múħha, búħha, jó:ħa, jàħlo:, strèħa), zatim na kraju riječi iza vokala (óraħ, t̩ibuħ, óħċuħ, Ála:ħ, v̩ħ), a u 1. l. aorista i sasvim se gubi bez zamjene (víže, kóva, ûze:, stáðo). Upor. 1.22. i 3.41.
- 4) U materijalu nema potvrda za fonemu /z/ (upor. 1.22), pa prema tome otpada i ono što je rečeno za tu fonemu u tačkama 2.21. i 2.235.
- 5) Zijev se uklanja uglavnom kontrakcijom (céro:, lájo:, vù:ko:, dá:vo:, pí:so:, mí:so:, mí:no:, dákno:, gíno:), ali u dosta slučajeva ostaje i neuklonjen (ó:rao, dóveo, p̩epo, débeo, zàova, pàu:k, žéo). Upor. 2.14.
- 6) Primjeri navedeni pod tačkama 2.12. i 2.121. u opisu punkta 66 ovdje glase x̩že:, x̩zo:, x̩vo: se, v̩ħ, v̩xa, zàx̩r̩zo:, zàx̩r̩žo:.
- 7) Ovdje ne važi tvrdnja pod tačkom 2.226 da je početna konsonantska grupa /zr/ razbijena dentalnim plozivom /d/.
- 8) Konsonantska grupa /dn/ najčešće se uprošćava stvaranjem geminate (pònⁿica, glá:nⁿa, xlà:nⁿi:, xlá:nⁿa, pó:nⁿe:, bùnⁿe:, jénⁿo:g, jénⁿa, pré:šénⁿi:k).
- 9) Kao završne konsonantske grupe u domaćim riječima javljaju se /st/, /zd/ i /št/ (mà:st, gù:st, kò:st, bòle:st, grò:zd, prègr̩:št; upor. 2.227 i 3.44).
- 10) Ne javlja se /f/ mj. /p/ u leksičkim primjerima klùpko, klùpče (upor. 2.233).

- 11) Ovdje silabema ispred skupine sonant+opstruent često nije duga. U materijalu nalazimo slàmka, tràvka, pàlca, kónca, úvce, pànti:, tinta (upor. 2.341).
- 12) i ← ě i u leksikaliziranom ikavizmu síkira i u rad. prid. bìžo: (upor. 3.1).
- 13) e: ← ē: i u sastavu ijeckavskog refleksa (gnijé:zda:, ríjé:ka:).
- 14) Pored starjéšina, ovdje se izuzima još i rjéčica (upor. 3.1).
- 15) Leksički iuzetak sa a ← è glasi žàovica, a sa a ← ě órah (upor. 3.1).
- 16) Neakcentovano -eo vrlo rijetko se sažima u o: (ùzo:), dok se -uo redovno sažima (dáxno:, usáxno:, mí:no:). Upor. 3.1.
- 17) Ne javlja se v ← ñ u zijevu na mjestu nekadašnjeg /x/ (upor. 3.2).
- 18) Izostaje j ← ñ u zijevu u primjerima kjàvica i sl. (upor. 3.2).
- 19) í ← iza labijala u procesu jekavskog jotovanja samo u primjeru plège, plègav (upor. 3.2).
- 20) U leksičkom primjeru cvjèeto: nije izvršeno jotovanje (upor. 3.2).
- 21) s ← sàj samo u šùtra, prešutra (upor. 3.2).
- 22) Izostaje ž ← zàj i uz to navedeni primjer (upor. 3.2 i ovdje navedenu razliku pod 4).
- 23) Ne javlja se k ← x i g ← x (upor. 3.2).
- 24) Kao što je već rečeno (v. razliku pod 3), fonema /x/ gubi se samo u 1. 1. aorista, i to bez zamjene, pa prema tome otpada i sve ono što je rečeno o njenom gubljenju i zamjenama pod tačkom 3.41 u opisu punkta 66.
- 25) Leksički primjeri sa početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta ovdje se izgovaraju: tvìca, tviče, čvélá, čvélá:r, zó:ba (upor. 2.225 i 3.43).
- 26) Mjesto vás govori se sàv (upor. 3.5).
- 27) Metateza je izvršena i u sekundarno nastalim početnim grupama vt, vč (tvìca, tviče, čvélá, čvélá:r; upor. 3.5).

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

OSLADIĆ (OLA 62)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ɛ:		ɛ	
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /t:/ i /ʈ/.
- 1.12. Fakultativno se u funkciji silabema mogu naći i drugi sonanti (studéńca, sláne:, gíbańca || gíban'ca, vólla || vól'la, podé:lla; upor. i 3.44), pa čak i poneki opstruenti (rá:dla), ako je vokal u njihovom susedstvu iščezao redukcijom (upor. 2.14 i 3.44). Raspoloživi materijal ne dopušta preciznije zaključke o obimu i modalitetima pojave.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Pošto se u primerima tipa zárže:, zárzo:, zárža:lo, zárža:, pótr:o:, sátr:o: || sátro:, óvró: || óvrvó:, pòrv:o: se, na vý vŕó:ška, Ná:rtak (toponim) izgовара /t/, potrebno je operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati mišljenje da su /r/ i neakcentovano kratko /t/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b		
t	d		
c	s	z	
ć	ž		
č	ž	š	ž
k	g		

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11). Međutim, silabeme pomenute u 1.12 uvek su kratke.
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su akcentovane.
- 1.33. U rečima bez uzlaznog tona akcenat je po pravilu na prvom slogu.
- 1.34. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V̄, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: većina njih može se, u načelu, javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Od ovoga se izuzimaju vokali /e:/ i /ɛ/, koji ne dolaze iza konsonanata /ń ń š ž č ž k g/.
- 2.12. Vokali /e:/ i /ɛ/ javljaju se po pravilu u središnjem položaju. Retki su slučajevi sa /e:/ u finalnoj poziciji (dvě:, pře:, zře:, úzre: itd.), a u raspoloživom materijalu stoji samo jedna osnova sa /ɛ/ na početku reči (ézelica, ézelička itd.).
- 2.13. I silabeme /ř:/ i /ř/ najčešće srećemo u središnjem položaju. Nisu brojni slučajevi sa /ř(:)/ na početku reči (říža, řížavo, říže:, řivo: se), a lik vř u sintagmama na vř dřveta, na vř krūške: (inače je vřo) jedini je primer sa /ř/ na kraju reči. Uz to za /ř(:)/ važe uglavnom ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao i za neslogovno [ř] (upor. 2.222).
- 2.131. Silabeme /ř:/ i /ř/ najčešće dolaze između dva konsonanta (sř:p, tř:n, dř:žak, bř:z, čvř:čak, řžbi, řýdačka, řýčika, řtška, dřvo, cřko:), mada nisu retki ni primeri sa kako akcentovanim tako i neakcentovanim /ř(:)/ uz vokal (vřo, do vřa, na vřu, vřovi, óvřo:, pøvři se, pořvli se, vřořška; upor. i 1.211).
- 2.132. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.14. Neakcentovani kratki vokali, najčešće /i/, obično u slogu neposredno iza akcenta, u nekim slučajevima se fakultativno reduciraju (věl'ka:, gláv'ce, stól'ca, sfíčku, gíban'ca, vél'du || vélidu, vid'la), a ređe potpuno gube (o gubljenju vokala pod takvim uslovima v. 3.44; upor. i 1.12).

- 2.15. Dvočlane vokalske sekvene u načelu nisu retke: pàu:k, máuna, pàučina, múa, déóbu, dèo:, dóveo, bęóću:g, bęočú:zi, vèseo, nàčeо, pèpeо, óbuо, jaú:knuti, doódila je, proó:dalo, gréonicu, móа || mója, svóа || svója, stréa || stréja, snáu || snáju (upor. i 3.2 u vezi sa v i j). Zev je ipak u brojnim slučajevima uklonjen kontrakcijom, pre svega onda kada su u pitanju dva neaccentovana vokala (nášo:, čú:vo:, kábo:, drúčki:, své:dno, úbo: se, pétnе:s, sésne:s, pétnе:storo; upor. i sò:pšte: „saopšte”). Nije retko ni razbijanje zeva, obično umetanjem v, a ređe j (v. 3.2).
- 2.16. Uz sonante /m n ñ/ vokali se realizuju nazalno i zatvoreniye (mò:j, lónac, kòń, zémňa, mè:so, négovo, níù:, mùka, mè:si: město, Mà:rko, nàše, mì:, méní, níma).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti, u načelu, mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, izuzimajući /ʒ/, koje nije potvrđeno u završnoj poziciji. Upor. 2.233.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da se /ʃ/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], slogovno ili ne-slogovno, ne dolazi iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l/ n ñ/, da /l/ ni /ʃ/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/, ni iza /ć ţ ñ/, da opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /ć ţ/ i u raznim drugim položajima, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ţ č ţ ñ/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ od /ʃ/ ili /ñ/ odvojeni granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Vrlo su retke početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: tká:ńe (upor. 3.42).
- 2.2241. Nema početnih konsonantskih grupa čiji bi prvi član bio /č/ ili /ȝ/.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.226. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim rečima dolaze samo dvočlane /st/, /zd/ i /št/ (za /žd/ nema leksičkog primera): mà:st, li:st, stàro:st, mnàdo:st, grò:zd, pri:št, prègro:št.
- 2.227. U tudicama se javljaju i razne konsonantske grupe koje probijaju gore iznesena ograničenja.
- 2.228. U rezultatu gubljenja vokala pomenutog pod 2.14 takođe se ponekad javljaju grupe koje nisu u skladu s gore iznesenim pravilima, pa ni s pravilima 2.11 i 2.12 u opisu ishodišnog srpskohrvatskog fonološkog sistema.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno i reči) javlja se retko, i to u tuđicama (ápri:l, bóka:l, genéra:l) ili vaspostavljen analogijom (ásta:l, pà:lca, tòpal, dòl „dole”, bè:l || bè:o).
- 2.232. Sonanti /j/ (=[i]) i /v/ se u nekim položajima, pre svega između određenih vokala, izgovaraju reducirano (vé:ko"ima, po gradó"ima, zú:i:), a ređe iščezavaju. O potpunom ispadanju /j/ i /v/ v. 3.43.
- 2.233. Konsonant /ž/ je takođe redak i dolazi u tuđicama, u turskom sufiksnu -žija i u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama (upor. 3.2 u vezi sa ž).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ţ/.
- 2.32. Uzlazni ton (koji je samim tim nosilac akcenta) može se javiti na svakom slogu sem krajnjeg. Ovo isključuje i uzlazni ton u jednosložnim rečima.
- 2.33. Od pravila (1.33) prema kojem u reči bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog odstupa niz tuđica novijeg datuma (televí:zija, študénti) i nekoliko domaćih reči u kojima se akcenat javlja iza morfološke granice (Jugoslá:vija, poluprívreda || poúoprívreda, začvýsnuo, ižú:bi:mo).
- 2.331. Reči s proklinikom najčešće se vladaju kao akcenatske celine (ú_kući, pót_pazurom, nà_drvò, ó_Trivudné:, nà_ré:ku, ù_zemníu, pored u sréđ zí:me:, kroz_rù:ku, uza_kúću).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom (cè:ž, rè:p, lé:po, ní:smo) i iza akcenta (z déco:m, pri:ča:, vòli:, dòšo:). U postakcenatskoj poziciji u višesložnim rečima može biti više od jedne dužine (vòlo:va:, ló:po:va:, lúpata:ka:, òra:ja:, íspri:ča:), mada je uočljiva i tendencija izbegavanja nagomilavanja dužina.
- 2.35. Silabema ispred sekvence sonant+opstruent u domaćim rečima najčešće je duga (ó:vca, slà:mka, sù:nce, žú:jce, šáro:vka, pored mómkha, nákońče).
- 2.36. Primetna je i pojava fakultativnog skraćivanja neakcentovanih dugih silabema, pre svega kod mlađih osoba, naročito u bržem govornom tempu.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih s ab:ma u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ē: u nekim fleksionim nastavcima (ti: pè:t žé:na:, pod ní:goví:m džvetom) i veoma malobrojnim drugim morfemama (gní:zdo, ní:-sam)

- i ← ě ispred j u određenim kategorijama (nije, Bijograd, grijota, lelija: se, bija:de || běja:de, nôvija:, krúpnije:), zatim u fleksionim nastavcima i formantima, imeničkim (séstri, po glá:vi, u trá:vi), zameničkim (méní, tébi, sébi, s tíma: || s tízi:m) i glagolskim (ží:vili, odlétila, požú:tilo, sédijo, vidićemo), fakultativno u prefiksnu pré- (po prí-zimenu, priži:ma: „preživa”, prisu:še:, prišo:, privire:, prikide, prigrizlo), vrlo retko u predlogu prid (češći su primeri tipa préd_níma, pré_t_kućo:m), ponekad u predlogu priko (običnija je forma prěko) i u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima (síkira, vídrica, gñízdana, u gñízdetu, níki:, nikáka, ništo „nešto”, nèdi „negde”)
- ← è u dié: || dàle:
- é: ← ě: (bé:da, Bé:ika, bék:an, blé:do, bré:st, bré:g, u vé:ku, vè:nči:, vré:ža, vré:ža:, gré:šan, dvé:, dě:te, dě:li:, zádré:ma:, dré:ňak, zé:va:, zrě: (3. 1. jd. prez.), jé:d, kólé:vka, lě:po, zále:píeno, lě:vi:, lé:ja, lě:k, lě:či: (ali léka:r), lě:ń, lě:ška, mě:si:, mlé:ko || mné:ko, úmrę:t, pé:sak, nèdi „negde”, pé:to:, prě:, nájpré:d, pré:sno, prě:žé:mo, u ré:ci, rě:z, rě:č, rě:tko, odré:šila u své:tu, své:tína:k, náse:va:, sè:ne:, sé:ču:, sè:no, slé:p, nèsvé:st, sré:ćo „srećnik”, své:ća, sté:na, tè:sto, tré:bi:mo, tré:zan, cvé:će, Cvé:jo, cè:v, cè:di:mo, cè:ž, cè:lo, cè:na, záce:ni:, cè:pa:š, cré:vo, crè:p; upor. i primere sa sekundarnim ě: jàstrę:b, kòré:n)
- ← i(:) nedosledno u prefiksnu pri- (pré:plod, pré:kod, napré:mer, pré:žoše: „pridoše”; upor. i pré:laščić „prilaščić”)
- ě ← ě (béoču:g, béočú:zi, běžo:, běžáníja, Béla:vka, zabéleži:, béseda, bréška, bréstić, bréme, brézi:k, brégoví, věje, věšalica, věšto, věštica, větar, věrovo:, vrélo, vréča, gréjo:, gréška, dě:čes, dvěsta, dělá:m, děčko, děca, Děte:nči (praznik), děvo:jka, děda, drénovina, děve:r, zrěti, zrělo, jède:, jěla, kúdeļa || kúd:la, lěbac, Léposava, lěto, lěsa, měse:c, něděla, pěsma, pěva:, plěva, prědňi:, préd_níma, Prědra:g, prěkó_ní:, rěže:š, rězo:, réčica, rěde:, svědok, svědoči:, svéćica, sěje, sěme, sěća: se, sěli, sěđelica, slěme, sněšćić, sréđina, srěđni:, sréća, Sréćko, Sréten, Stépa:n, strěja, strějica, ísekli, trěba:, trěšňa, Cvětko, Cvětuła, céd'lo, cépan'ca, crépuła, těo, těli)
- ← i u ézelica, ézeli, beléca (vrsta trešnje i šljive), stenéca
- e: ← è:
- ← è: u ograničenom broju leksema (tě:lo, násle:di:)
- ← -ae- u nazivima brojeva (dvá:ne:s, pétne:s)
- e ← è
- ← è u ograničenom broju leksema (òbe, zénica, òbećo:, nèdra)
- ← i u ograničenom broju leksema (málena, kóleba, kópreva)
- a: ← è:
- a ← è
- ← è u žàlac
- ← è u óra, óraji, upor. òra:ja:

o: ← oo (sò:), (neakcentovano) -ao: dóšo:, nášo:, kóto:

o ← l na kraju sloga (osim ispred j)

u: ← Q:

← !:

u ← Q

← !

← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ ð r m n ń p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← Q u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, najčešće uz /u/ (búva, búve, kúva:mo, zákuva:š, duvá:na, sú:vo, súva, suvá:rak, glú:vo, rúvo, pàzuvo, úvo, čóva, čováno:, sóva, sóve, analoški glù:v, sù:v; posebno stoji v ← x u tvòr)

← f u pozajmljenicama (kavána, vábrika, vábri:ka:, véner, víti:í, vitílić, kadí:va, sèvi:, kóva, próvisor, vúrina, vlášica, Vráncu:z, vrúštuk, vrúštukovala, vámilia, vèrmen, vúzbala)

j ← Q u zevu, prvenstveno na mestu ranijeg /x/ (lé:ja, pró:ja, prójica, Mijolda:n, stréja || stréa, kíjavica, kí:jati, snája || snà:, óraji, òra:ja:, màćija || màćuka)

← Q fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← l (dóbijo, kú:pijo, rá:dijo, načínijo, nápravijo)

← ž obično u ležernijem govoru u glagolskim oblicima složenim od iti (dò:je:m, pri:je:š, nà:je:š, nà:je:, pored češčih oblika tipa nà:ž:emo, dò:žu: i sl.)

← ž obično u ležernijem govoru u prezentu gl. kazati (kà:je:m, kà:je:, pored češčih oblika kà:že:, kà:že:te)

í ← ləj

← j u sekvenci labijal + əj (zdrà:vle)

r ← ſ

← ž u intervokalskom položaju u mòreš, mòre, mòremo, mòrete; otuda i analoško mòru:

n ← l u sekvenci mn ← ml (mnà:d, mná:do:m, mnà:ži:, mnà:da || mlà:da „nevesta”, mnà:du, mnà:dica, ómna:de: se, mnà:ti:m, mná:tijo, mná:ku vòdu, mné:ko || mlé:ko, mné:čínača „vrsta gljive”)

ń ← nəj

p ← f u sòpra

t ← f u št

- d ← đ u žđ
 c ← č u čr- i čř-
 č ← ţ (své:ča)
 ← jt u -jti
 ← těj (trěći:, bràća)
 ž ← ž (prèža)
 ← (nedosledno) jd u oblicima glagola složenih od *iti* (dò:že: || dò:je:
 i sl.)
 ← dj jekavskim jotovanjem u usamljenim primerima méžedica, Mé-
 žedni:k, pored médvěd, Médvědni:k, medvěduše „vrsta krušaka”
 ȝ ← u pozajmljenicama (óža:k, žá:da, žá:do:m, žígerica, ženérika, žépovi,
 žúkela, paklíža:n, žà:k, pé:nžer, penžérlija)
 ← u turskom sufiksnu -žija (bójažija)
 ← u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama (inžíne:r,
 žglàvak || žlàvak, žglàvci, žglè:b, žglèbovi, ížgle:bi:mo; upor. i
 žanda:r, žandárčina)
 k ← x supstitucijom (Krístos, plék, vázdu:k, gré:k, u gré:ku, Tíkomi:r,
 kóžuk, u kotélu, pré:kod „prihod”, màćuka || màćija)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- ጀ: ← ጀ na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči
 ጀ: ← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
 Ꭾ ← Ꭾ na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči
 Ꭾ ← (prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
 V: ← Ꭿ
 ← Ꭿ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog (íú:di:, ží:vi:)
 V ← Ꭿ
 ← Ꭿ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je izgubljen ili bez zamene (lèbac, óću, là:d, rà:ni:, ártija, vâ:li: se, stráota, púa:ć, póita:j, máuna, móvinha, gràovača, óra, ní:) ili je zamenjen sa /v/ (v. 3.2), sa /j/ (v. 3.2), odn. sa /k/ (v. 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta uglavnom je izgubljen prvi član (tica, tìče, šéńca || šén'ca, sétó, séći:, sùju:, čéla, zó:ba, kò, cè:r, dè || dì, ali tkàla; prez. je čè:m itd.).

- 3.43. Sonanti */j/* i */v/* izgubljeni su u pojedinim primerima, kako ispred konsonanta (nápráleno, óstalá:, óstalá:mo, bř:na „brvna”; upor. i nó:zi) tako i u međuvokalskom položaju (výloima, sa brusóima, rogóima, vé:koima || vé:ko"ima, óstaila, góeda || gó"eda, sínovi, móa || mója, tvóa || tvója, svóa || svója, kríu:či; upor. i úbi: se, pl:).
- 3.44. Neakcentovani kratki vokali, najčešće */i/*, obično u slogu neposredno iza akcenta, u pojedinim morfemama i kategorijama se ne retko gube (kòlko, ká:ste, viš „vidiš”, kú:pla, mòš, né_moš, nè:š, studéńca, varéńca, vólla || vólila, d íde:, d idé:mo, n úme:, čétri, vídla, óčmo || óčemo, d óne: méđe:, žéldac, na plú:ćma, kúd lía, u Ková:čevićma i sl.)

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu *vəs'*- (svì, svàki:; tako i sàv).

SLOBODAN REMETIĆ

NEMENIKUĆE (OLA 63)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

1.211. U primerima tipa zařžà:, zař'žalo, zař'žala, 'počvali se izgovara se /ř/, te je potrebno operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se, naravno, ne želi prihvatiti shvatanje da su /r/ i neakcentovano kratko /ř/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b	(f)
t	d	
c	(ž)	s z
č	ž	
č	ž	š ž
k	g	

1.221. Fonema /ʒ/ posvedočena je samo u jednom korenu (upor. 2.235).

1.222. I fonema /f/ je sasvim retka (upor. 2.233).

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11).
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti akcentovane i neakcentovane. Duge akcentovane silabeme mogu imati uzlazni i silazni ton.
- 1.33. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata tri akcenta (V:, V:, 'V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokala je relativno slobodna: svaki od njih može se u načelu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a isto tako i ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ po pravilu dolaze između dva konsonanta (tř:n, sř:p, s'mřt, brſti:). Malobrojni su primeri s početnim ili završnim /ř(:)/: 'řná, řvù: se, 'řža, 'vr. Retke su i potvrde ovih silabema u susedstvu vokala: 'vřovi, na vř:u, vř:a, 'vřo, sa'třo, ali: 'umro, p'rostro.
- 2.13. Zev se u nekim prilikama uklanja kontrakcijom (pre svega onda kada su u pitanju dva neakcentovana vokala), a ponekad umetanjem /v/ ili /j/: sú:vo, glú:vo, u smé:ju, pró:ja.
- 2.14. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, sa dvema ogradama: materijal ne daje mogućnosti da se odredi da li se /ʒ/ javlja na kraju reči, a /ʒ/ dolazi samo u medialnom položaju.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Na početku reči mogu se naći dva sonanta samo pod uslovom da je prvi od njih /v/ ili /m/.
 - 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da /j/ ne dolazi iza većeg broja drugih konsonanata, da se [r], sloganovo ili neslogovno, ne javlja iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l ī n ñ/, da /l/ ni /l/ ne mogu stajati ispred /č ž/ i u raznim drugim položajima, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /v b p f/. Za detaljnije i preciznije utvrđivanje svih ograničenja nedostaju podaci.

- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /š ž č ž č ž i n/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ od /ʃ/ ili /n/ odvojeni granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Dentalni plozivi ne mogu da stoje kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Na kraju reči izostaju i grupe /st/, /št/, /zd/: mǎ:s, pò:s, pri:š, 'veš, k'raťuš, p'regiš, grò:z. Za grupu /žd/ nemamo leksičkog primera u materijalu.
- 2.226. Suglasničke grupe /sc/ i /šč/ svedene su na /c/ i /č/: p'raci, pra'ciju, racè:pi, 'guče, bole'čina, pra'čara, da'čara, ko'čica, i'čupan, račupá:mo i sl. .
- 2.227. Vrlo su retke početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: p'ceto, p'ci, tkà:la (upor. 3.45).
- 2.228. O sudbini konsonantskih grupa u stranim rečima ne može se govoriti zbog nedostatka materijala.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /j/ se često oslabljeno izgovara, a može se izgubiti ispred prednjih vokala i, ređe, na kraju reči kada nema podrške u paradigm (stojj, zu:jí:, 'baje, ku'puje, pored ku'pue, 'čuem, moi:m, nemò:, ali rò:j, napò:j, 'jabuka, 'još, 'jutro, jé:dan i sl.).
- 2.232. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno reči) javlja se uglavnom samo u tuđicama ili kao rezultat analogije (astà:l, astá:lče, apri:l, ženerà:l, pà:lca, bò:l, 'topal).
- 2.233. Konsonant /f/ je sasvim redak. On se uglavnom sreće u tuđicama (Francù:z, plafò:n, ali: vu'runa, 'kova, va'milija, pot'revi, 'sovra i sl.). Inače grupa /xv-/ uvek se svodi na sonant /v/: vá:la, va'liša, 'vata, u'vaćen.
- 2.234. Nije čest ni konsonant /ž/, koji se javlja, pre svega, u tuđicama ('ožak, 'žep, žà:k, ži'gerica) i kao rezultat asimilacije u konsonantskim grupama (žbù:n, žg'lavkovi, 'vežba, v'ražbina; upor. i 'žandari).
- 2.235. Fonema /ʒ/ dolazi samo u tuđici 'buže i izvedenici bu'žato.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.33, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ř/.
- 2.32. Uzlazni ton (koji automatski nosi akcenat) po pravilu dolazi samo na pret-poslednjem slogu i uvek je dug. Od ovoga se izuzimaju dosta retki slučajevi dugog uzlaznog akcenta na jednosložnicama (mé:n, té:b, sé:b, gó:r, tú:n) nastali verovatno otpadanjem krajnjeg vokala.
- 2.33. Duge silabeme dolaze pod akcentom i u slogu ispred dugosilaznog i kratkog akcenta (žé:na, lobó:da, se:čù:, pe:tò:v, no:'ževi, de:'lijo).

- 2.34. Duge neakcentovane silabeme ne javljaju se iza akcenta (krà:va Gpl, bè:la ži'gerica, 'pevamo).
- 2.35. Dugi silazni i kratki akcenat mogu biti na svakom slogu u reči (rà:dim, ū:di:, iz vo'de Gsg, si'kira). Kratki akcenat na poslednjem slogu nije čest.
- 2.36. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima po pravilu je duga (slà:mka, Tù:rci, kò:nci). Ovo pravilo ne važi za položaje где dužina ne može stajati.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ě: u nekim zameničkim nastavcima (tì:m, ovi:m) i veoma malobrojnim drugim morfemima (ní:je || 'nije, ní:sam, ní:si, gní:zdo, gní:van)

i ← ě ispred j u komparativu prideva (no'vija, sta'rija) i u obliku grijó:ta, zatim u nekim fleksionim nastavcima i formantima, imeničkim (sé:stri, žé:ni), zameničkim (né'govim) i glagolskim (požu'tilo, odle'tila, ži:vili), u predlogu priko (ali pred) i u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima (si'kira, vid'rica, 'di, ó:vdi, ó:ndi).

e: ← è:
← ē:

e ← è
← ē

a: ← ð:

a ← ð
← è u 'žalac
← ē u ó:raj, o'raji

o: ← -'oo (sò:)
← -'ao (ve:zò:, cvetò:, došò:, našò:)

o ← l na kraju sloga
← ao, eo (neakcentovano): 'mogo, 'lajo, 'vido, 'dono, 'uzo, 'počo

u: ← ñ:
← !:

u ← ñ
← !
← və-

- 3.11. Osim toga svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih skraćivanjem iza akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← Q u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, po pravilu uz /u/ (sú:vo, glú:vo, analoški sù:v, glù:v; posebno stoji v ← x u t'vor) ← f u pozajmljenicama
- j ← Q u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/ (ti:jo, pró:ja, 'čoja, st'reja, u smé:ju, o'raja, analoški: ti:j, ó:raj, smè:j) i, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← l
- r ← ſ
- í ← ləj
← j u sekvenci labijal + əj
- ń ← nəj
- f ← (u onomatopejama)
← (u pozajmljenicama)
- t ← ſ u št
- d ← á u žá
- c ← č u čr- i čř-
- ž ← (u pozajmljenici 'buže i izvedenici bu'žato)
- č ← ſ
← jt u -jti
← təj
- ž ← á
← jd u oblicima glagola složenih od iti
← dəj
- ž ← (u pozajmljenicama)
← (u rezultatu asimilacionih procesa u konsonantskim grupama)
- k ← x (sporadično, supstitucijom: p'lek, ple'kano, Mika'ilo, Krí:stos, Krí:sta)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- V: ← V na svim slogovima (šè:s krà:va, letì:, Milà:ŋka, pa:rcò:v, zovù:)
- ᷑: ← prenošenjem " ili (fakultativno) ^ na dugi vokal prethodnog sloga (ná:rod, sví:nče, ali: svi:n'četa, sinó:va, mesé:ci, pored: re:kà:, zu:bà:, ží:vi prez., pored: ží:vì:)
- ← prenošenjem " sa ultime na kratku penultimu (tzv. „kanovačko duljenje“: nó:ga, žé:na, pó:tok, slobó:da, vrućí:na, domá:ćin)

- 'V ← Ÿ na prvom i unutrašnjim slogovima ('kuća, si'kira, pe:s'nica, no:'ževi, jare'bica)
- ← Ÿ (fakultativnim) skraćivanjem na otvorenoj ultimi (iz vo'de, sest're, Gsg, ova:'ca, dó:šo d_i'de, da ispe'če, odne'se prez., da ze:'be)
- V: ← Ÿ ispred akcentovanog sloga (ve:zò:, pe:s'nica)
- V ← Ÿ
- ← Ÿ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog (ná:rod, slobó:da)
- ← Ÿ iza akcenta (krà:va Gpl, 'pevamo, fakult. sinó:va)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je izgubljen, a zev nastao njegovim gubljenjem uklonjen je u nekim primerima umetanjem /j/ ili /v/ (upor. 2.13, 3.2). Za sporadičnu supstituciju /x/ fonemom /k/ upor. 3.2.
- 3.42. Ponekad iščezava i fonema /j/ (upor. 2.231).
- 3.43. Izgubljen je i konsonant /t/ u sekvencama /-st/ i /-št/, kao i /d/ u sekvenci /-zd/ (upor. 2.225).
- 3.44. Iščezli su konsonanti /s/ i /š/ u sekvencama /-sc-/ i /-šč-/ (upor. 2.226).
- 3.45. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini slučajeva izgubljen je prvi član ('ko, 'di, 'čela, še'nica, 'tica, čé:rka). Upor. 2.227.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'vaki; tako i 'sav).

PAVLE IVIĆ

ULJMA (OLA 64)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /r/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. Izgleda da između [r] i neakcentovanog kratkog [ř] nema fonološke opozicije (upor. 2.12 i 2.121, kao i t. 1.211 u opisu OLA 55).

1.22. Opstruенти

p	b	f
t	d	
c	ž	s
ć	ž	z
č	ž	š
k	g	x

- 1.221. Normalna realizacija foneme /x/ je [h].

1.3. Prozodija

- 1.31. Mesto akcenta je distinkтивно.
- 1.32. Akcenat može biti dug ili kratak.
- 1.33. Kako dugi, tako i kratki akcenti mogu biti silazni ili uzlazni.
- 1.34. Neakcentovani vokali uvek su kratki.
- 1.35. Iz rečenoga sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V: V: V V) i neakcentovanu kratkoču (V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema je relativno slobodna: svaka se od njih u načelu može pojaviti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta (izuzev ispred /x/, koje dolazi samo na početku reči, upor. 2.233; drugičije je prirode ograničenje u pogledu sekvenca vokal + /ʒ/ i /ʒ/ + vokal, koje proističe iz činjenice da je fonema /ʒ/ krajnje retka).
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ dolaze po pravilu u središnjem položaju (ipak ima nešto izuzetaka: ţže, ţzo, ţžavo, vř). Uz to za te silabeme uglavnom važe ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao i za neslogovno [r] (upor. 2.222).
- 2.121. Silabeme /ř:/ i /ř/ nalaze se obično između konsonanata. U materijalu nema potvrda za te silabeme u susedstvu vokala, što ne isključuje mogućnost da u samom govoru postoje i takvi primeri.
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.13. Vokalske grupe nisu neobične u govoru: imào, orào, znào, izèo, sedèo, tèoci, gràor, meðvi, pàuk, meùna. Ipak, zev je u mnogim slučajevima uklonjen kontrakcijom (naročito kad su u pitanju dva neakcentovana vokala: obù:ko, posrá:do, pé:to, pósó, dòno, vèso, vido, débo, zdèno, vř:no), a ponekad i umetanjem /j/ ili /v/ (upor. 3.2). Poseban je slučaj primera kao pàv, cèv, čùv, zatim žà:vka, upor. i kàvano „prljavo”.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti mogu nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju. Od ovog se izuzima /x/ (v. 2.233), a takođe i /ʒ/, koje dolazi samo medijalno. Moguće je da nema primera za /ʒ/ na kraju reči, upor. 2.235.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.

- 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], slogovno ili neslogovno, ne dolazi iza afrikata (osim iza /c/) ni iza sonanata /l l n ñ/, da /l/ ni /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/ ni iza /ć ţ ñ/, da opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /ć ţ/ i u raznim drugim položajima, a da je opozicija između /m/ i /n/ neutralisana u položaju ispred labijala /v f b p/. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.223. Konsonanti /s z c ȝ/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ȝ ĉ ţ l ñ/, možda s izuzetkom slučajeva kad je /s/ ili /z/ odvojeno od /l/ ili /ñ/ granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Nisu nepoznate početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: ptice, pčela, pcòvali, tká:du. Upor. i 3.42.
- 2.225. Nema početnih konsonantskih grupa čiji bi prvi član bio jedan od konsonanata /ć ţ x/.
- 2.226. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.227. U domaćim rečima nema finalnih konsonantskih grupa. Govori se čis, prègřš, grò:z (za sudbinu grupe -žd nedostaje primer).
- 2.228. U tuđicama se javljaju i konsonantske grupe koje izlaze iz okvira određenog iznesenim ograničenjima.

2.3. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno i reči) javlja se samo u tuđicama ili vaspostavljen analogijom.
- 2.232. Sonanti /j/ [i] i /v/ se u nekim položajima, uglavnom između određenih vokala, izgovaraju reducirano, a ređe potpuno iščezavaju (starii, stói, nò:zi, prà:i, ó:de).
- 2.233. Konsonant /x/ je redak. U domaćim rečima dolazi samo u početnom položaju ispred akcentovanih vokala, uglavnom fakultativno: xà:jde, xà:jká, *itar, xítne „bací”, xilada Gpl, *úla pored iláde, òdi, òmut, úla, úlav, upor. i álina, rá:na, lèbac, tèo, pȑ:nu, sarañi:va, siróma, òma, pàzu (upor. i 3.2 pod /v/ i /j/).
- 2.234. Konsonant /f/ se javlja uglavnom u tuđicama i onomatopejama, a sem toga u korenu xval- (pofà:len).
- 2.235. Redak je i konsonant /ȝ/, koji dolazi u tuđicama (maȝá:rac, buȝà:k, ó:ȝak, ȝandá:ri) i, ređe, u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama (ȝbù:ñe).
- 2.236. Konsonant /ʒ/ se u građi nalazi samo u tudici bùže „usne” i u domaćoj reči buȝó:va ← bzova.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.35, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ţ/.
- 2.32. Dugi silazni akcenat dolazi u svim položajima osim na otvorenoj ultimi (zvè:r, sa pè:rjama, čù:vadu, odà:mno, uftò:rnik, petli:ć, jedà:n, idè:š; upor. 2.35). U jednosložnim rečima s vokalom na kraju dugi silazni akcenat je srazmerno redak (v. 3.3 pod V).
- 2.33. Dugi uzlazni akcenat se sreće u svim položajima osim na ultimi, što znači da ga nema ni na jednosložnim rečima. Primeri: jé:mo, zé:mňa, s vé:prom, kó:sovi, sa zalí:vañom, dolé:ko.
- 2.34. Kratki silazni akcenat po pravilu dolazi u svim položajima osim na ultimi višesložnih reči: nàš, dvà || dvà:, sète „sedite”, raskjščen, decàma, prasciju.
- 2.341. Od pravila pod 2.34 odstupa ograničen broj primera sa kratkim silaznim akcentom na zatvorenoj ultimi, uvek u rezultatu delovanja posebnih činilaca, najčešće morfoloških: sasvím, gotòv, danàs pored danàske, onomàd, devedèz gödina.
- 2.35. Kratki uzlazni akcenat se javlja samo na pretposlednjem slogu pred otvorenim poslednjim: čítá, stói, donésu, póso, tákó, óvče adj., dívía, precvéta.
- 2.36. Akcentovane silabeme ispred sekvence sonant+opstruent u domaćim rečima najčešće su duge (slá:ŋka, ò:vce, zap à:ntila, opà:nce, obò:jce, devò:jka, pečù:rka).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih jedinica u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ē u Isg m. i sr. r. zameničko-pridevske promene (s oví:m), u odričnom prezentu ní:sam, ní:_mi_je itd. i u imenici gní:zdo.

i ← ē u nekim fleksionim nastavcima i formantima (s tíma lí:dma, staríi, raníja, bogačíi, na nó:zi) i u leksemama dí (ali nègde) i sikíra.

e: ← ɛ:
← ě:

ɛ ← ē
← ě

a: ← ə:
← ɛ u žà:vka

ə ← ə
← ē u oràsi, Apl oràse, ali sg ó:re, orèta; upor. i ime obližnjeg sela Orèšac

o: ← oo, neakcentovano -ao, -eo, -uo (sa skraćivanjem oo→o, upor. 2.13)

o ← 1 na kraju sloga (osim ispred i)

u: ← ū:
← ū:

u ← ū
← ū
← vū-

- 3.11. Osim toga svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih u položajima iza akcenta (na njegovom današnjem mestu).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← ū u zevu, na mestu ranijeg /x/, po pravilu uz /u/ (dū:va, kūvano, mūvar, analoški glū:v, repū:v, posebno стоји /v/ u primerima tvō:r i mā:rva)

← o ← 1 fakultativno u primerima kao pāv, sēv, čūv

j ← ū u zevu, prvenstveno na mestu ranijeg /x/ (strēju, sōje, skř:ja, pokř:jo) i, fakultativno, u sekvenci ijo ← io ← il

ī ← 1j
← j u sekvenci labijal + 1j

r ← ſ

ń ← nəj

f ← (u onomatopejama)
← (u pozajmljenicama)
← xv u fal-

t ← ſ u ſt

d ← ā u žā

c ← č u čr- i čř-

ž ← (u pozajmljenici bùže)
← z iza b- u bužó:va (s naknadno umetnutim /u/)

č ← ſ
← jt u -jti
← təj

đ ← ā
← jd u oblicima glagola složenih od iti
← dəj

ž ← (u pozajmljenicama)
← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama: žbù:ňe)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosprskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A)

\hat{V} : $\leftarrow \hat{V}$ u svim položajima osim otvorene ultime višesložnih reči (upor. dole pod $\hat{V} \leftarrow V$); u jednosložnicama s otvorenim slogom dugi silazni akcenat je samo fakultativan (upor. dole pod $V \leftarrow \hat{V}$)

\hat{V} : $\leftarrow \hat{V}$ (prenošenjem $\hat{\wedge}$ ili " na dug vokal prethodnog sloga)
 $\leftarrow \hat{V}$ („kanovačkim“ prenošenjem " sa ultime na kratku penultimu: od bí:ča, ú:skřs, ó:tac, bř:kat, ladnó:ča, kukú:ruz, naduvé:ni)

$V \leftarrow \hat{V}$ u svim položajima osim ultime višesložnih reči (s nešto izuzetaka u pogledu zatvorene ultime, v. 2.341)
 $\leftarrow \hat{V}$ na jednosložnim rečima s otvorenim sloganom (prè je bí:lo, tè čaršave, sò, vò, dvè, trì, od nè pored dvà:, trì:, na nì:)

$V \leftarrow V$ (prenošenjem $\hat{\wedge}$ s otvorenem ultime na kratku penultimu, upor. 2.35; ovamo spadaju i primeri kao póso, débo pored — izgleda tipičnijeg — imào, izèo itd.)

$V \leftarrow \check{V}$
 $\leftarrow \check{V}$ iza akcenta (bèga, nè_znam, vòlova Gpl, ižlè:bimo)
 $\leftarrow \check{V}$ iza dužine (pá:su, jé:du, mesé:ci, bregó:va, á:šov, glé:dite prez.; tako i lí:zo, obř:no)
 $\leftarrow \check{V}$ na otvorenoj ultimi iza kratkoće (táko, léti, donésu)
 $\leftarrow \check{V}$ na ultimi (sf:ne, pé:sak, mé:ža, bó:žić, lobó:da)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je izgubljen osim u nekoliko primera gde stoji na početku reči ispred naglašenih vokala (upor. 2.233). Žev koji je nastao gubljenjem /x/ uklonjen je u nekim primerima umetanjem /v/ ili /j/ (upor. 3.2).
- 3.42. U početnim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta izgubljen je prvi član u nekoliko primera: kò, dì si (ali nègde), cé:rku. Upor. i 2.224.
- 3.43. Uprošćene su završne grupe -st, -zd i -št (upor. 2.227).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vès'- (svè, tako i sàv).

DALIBOR BROZOVIĆ

CAVTAT (OLA 65)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Silabem je i /i/, uvijek kratak.
- 1.12. Vokal /a:/ redovno se ostvaruje kao [a:], sa slobodnim variranjem stupnja velarizacije (rijetko je prisutna i slaba labijalizacija). Za pozicijske varijante /e:/, o:/ v. 2.13.
- 1.13. Kako se u dvosložnome slijedu /ije:/ sekvenca /ij/ može zamijeniti neslogovnim [i] samo ako cio slijed /ije:/ potječe od ē:, mogao bi se dobiveni diftong [ie:] interpretirati i kao cjelovit fakultativni fonem koji se slobodno zamjenjuje trofonemskim slijedom (v. i 2.2212).

1.2. Konsonantizam

- 1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	(l)

- 1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom nenaglašenog /r/ ako morfemsku granicu priznajemo fonološkom jedinicom u eventualnim primjerima s nenaglašenim [r] iza prefiksa (v. 2.12). U raspoloživoj građi takvih primjera nema, a l-participi prema zadjla, zàdjlo, umjla, ùmrlo glase zàdro:, ùmro:, pa u uvjetima postojanoga fonema /x/ nema primjera za [r]+vokal (v. i 2.122).

- 1.212. Fonem /j/ ostvaruje se s osjetnim šumom u jednim položajima i kao [i] u drugima (v. 2.2212).
- 1.213. Fonem /l/ ima status fakultativnoga fonema i u svakom se položaju može zamijeniti fonemom /j/, ali obratna zamjena nije moguća. U postojećim prilikama labilnoga i rasplinutog konsonantizma (v. 1.220, 1.224) teško je ustanoviti kada /l/ duguje svoju opstojnost utjecaju standarda i adstratâ, a kada je ostatak starijega stanja. Srednji i mlađi naraštaj nositeljâ dijalekta nema više fonema /l/, te kada žele govoriti standardnim jezikom, zamjenjuju ga slijedom /j/. Među informatorima nije bilo osoba mlađih od 60 godina.

1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c	ž	s
č	ž	z
č	ž	š
k	g	x

- 1.220. Govor je u stanju dekompozicije, što se osobito osjeća upravo u konsonantizmu. Uz normalne utjecaje standarda i ruralnih govora (konavoskih i hercegovačkih), interferenciju izaziva prije svega susjedni srođani govor grada Dubrovnika, s prestižnim statusom. To sve uzrokuje da je broj dubleta i fakultativnosti iznatprosječno visok.
- 1.221. Usprkos navodima u dijalektološkoj literaturi, opreku /č, ž/~/č, ž/ poznaje danas samo stariji naraštaj, a među mlađima samo pojedinci (ne računajući građane konavoskoga podrijetla koji su usvojili „cavtajski“ govor). Nositelji govora koji ne poznaju spomenutu opoziciju, ostvaruju samo jedan par palatalnih afrikata dubrovačkoga tipa. Za informatore su izabrane samo osobe s dva para palatalnih afrikata.
- 1.222. Afrikat /ʒ/ mnogi nesigurni nositelji govora više-manje sustavno zamjenjuju fonmom /z/, ali čini se da je za reprezentativne nositelje govora /ʒ/ stabilan a ne fakultativan član inventara.
- 1.223. Fonem /x/ ima vrijednost [x].
- 1.224. U skladu s iznesenime, minimalni inventar konsonantskih fonema obuhvaća umjesto opreka /j/~/l/, /z/~/ʒ/, /č/~/č/ i /š/~/ž/ samo četiri fonema /j z č’ ž/. Ovaj je opis rađen na temelju maksimalnog inventara, uz informacije o minimalnom.

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi vokali mogu biti dugi i kratki, a silabem /r/ uvijek je kratak.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.

- 1.33. U dugih i kratkih naglašenih silabima pojavljuju se dva distinkтивna tona, **uzlazni i silazni**.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća četiri naglaska (V: V: V V) kao i nenaglašenu dužinu i kratkoču (V: V).
- 1.35. Naglasci imaju pozicijski uvjetovane varijante (v. 2.34, 2.341).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabem /r/ dolazi između konsonanata kao i inicijalno ispred konsonanta (fža, fče, fčo: „rže, rzao”), a samo iznimno u susjedstvu vokala.
- 2.121. Iza vokala dolazi /r/ samo uz prefikse i u sandhiju uz prijedloge ispred riječi s inicijalnim /r/.
- 2.122. Ispred vokala dolazi /r/ samo uz proklitički broj čet (prema naglašenomu četiri, čétri): četř otá:ra „4 oltara”, četř a:ndjela. Proklitički oblik četř ne može se uzeti kao korektni primjer za dočetnu poziciju /r/ iza suglasnika (usp. 2.12), jer je uvijek samo prvi dio izgovorne cjeline pa taj /r/ ima zapravo medijalan položaj.
- 2.123. Silabem /r/ ne dolazi iza sonanata (izuzev /v m/) ni iza afrikata (izuzev /c/), a također ni iza /š/.
- 2.124. U riječi može stajati samo jedan /r/, ali u izgovornoj naglasnoj cjelini moguća su i dva ako je prvi dio proklitički oblik čet: četř mý:c:a „4 mrvaca”.
- 2.13. Svi vokalski fonemi mogu biti nazalizirani (v. 2.2131), a vokali /e:/ i /o:/ fakultativno se zatvaraju u susjedstvu nazalâ: zèle:n „zelenje”, kámě:ne, zvó:nâ:, grò:m || grò:m || grò:m, némo:j || némo:, nò:ž || nò:ž, nò:s || nò:s, ò:n || ò:n, stážo:n || stážo:n || stážu:n „godišnje doba”, mò:nci, mòmå:kâ:, mò:nke.
- 2.14. U gradi nema primjera za redukciju i(li) gubljenje nenaglašenih kratkih vokala, izuzev sporadično dočetne vokale u riječima prilčkog karaktera i izuzev oblike kóprva i četř.
- 2.15. Zije se obično uklanja stezanjem, najčešće u korist drugoga člana (póso:, óro: „orao”, óro: l-part., jó:xa, dò:, žò:, úzo:, zò:va (rijetko zà:va) „zaova”, stát: „stajati”, dvá:ne:s, sedámle:s itd.), rjeđe umetanjem /j/ i iznimno /v/: úzeo || úzejo || úzo:, kísejo, débejo, ízuvo (prema ízula), a može se i sačuvati: pàu:k, nàopä:ko || nà:pä:ko, mjàuče:, kràut „kiseli kupus”.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i (uz ograničenja) u dočetnom položaju. Za dočetni /ʒ/ primjer je brò:nž || brò:nc || brò:nz, za /ʒ/ kó:raž „hrabrost”.

- 2.211. Fonem /j/ nestabilan je u finalnoj poziciji: némo:j || némo:.
- 2.212. Sonant /l/ rijedak je u finalnoj poziciji (čak i u pozajmicama): tèpal || tòpal, bò:l (ali vò:, stò: itd.), m¤:l „malen”.
- 2.213. Sonant /m/ čuva se u finalnoj poziciji, reducirani ili ne, samo ako morfološki alternira s predvokalskom pozicijom: grò:m || grò:^m || grò:m, krà:m „hram”. Inače se izjednačuje s /n/ i dijeli njegovu sudbinu: ml¤:ti:n, òsan || òsaⁿ.
- 2.2131. Sonanti /n/ (\leftarrow n, m) i /ñ/ u dočetnom su položaju često reducirani i isto tako često nazaliziraju prethodni vokal, a /ñ/ se može ostvarivati i kao aloonf [i]: dà:n || dà:n || dà:ⁿ || dà:^a, pà:ñ, pà:^a, pà:j. Ipak ni uz nazalizaciju ne dolazi do potpunog gubljenja.
- 2.214. Zvučni opstruenti gdjekada gube djelomično zvučnost: zù:b || zù:b, grèb || gréb, mè:d || mè:d, vrà:g || vrà:g. Potpuno obezvučenje zabilježeno je samo u brò:nz || brò:nc i u goć (štò:goć || štò:goj).
- 2.215. Fonemi /t/ i /d/ često se u dočetnoj poziciji reduciraju ili ispadaju, ali pri ispadanju obično preostaje na njihovu mjestu slab glotalni ploziv, pa zato nositelji govora po svom jezičnom osjećaju ne priznaju potpunoga gubitka: pè:t || pè:^t || pè:[?] || pè:, čí:tat || čí:ta^t || čí:ta[?] || čí:ta „čitati”. Realizacije ovise o *sandhiju* i rečeničnom ritmu. Za -t, -d u suglasničkim skupinama v. 2.228.
- 2.216. Opozicija /ć/~/j/ fakultativno se neutralizira u finalnoj poziciji u korist /j/: dò:ć || dò:j, nò:ć || nò:j, a /j/ može i otpasti (v. 2.211).
- 2.22. Suglasničke skupine
- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.2211. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti.
- 2.2212. Fonem /j/ ne javlja se iza /í ñ č ȝ ţ/ ali dolazi iza drugih suglasnika: górjet, brjégòvit, pàsjí:, kòzji:, višji:, višja:, višje:, m¤:čji: || m¤:čji:, bȝžji: || bȝžji:, dùje: || dùgje:, kjù:n, bjèli: || bjèji: || bjèlji:, ljèšvi: || jèšvi: „ljepši” itd. Fonem /j/ artikulira se u postkonsonantskoj poziciji razgovijetno i bez sumnje drugačije nego prvi dio diftonga je: (\leftarrow č), a intervokalni /j/ izgovara se s dodatkom šuma uz /i/ i /u/, s time da se uz /i/ i takav izgovor često reducira. Usp. i 2.211.
- 2.2213. Konsonant [r] ne dolazi iza afrikata (izuzev /c/) ni iza sonanata /j 1 í n ñ/, a nema primjera ni iza /š/ i /ž/ (v. podrijetlo /d/ u 3.2.).
- 2.2214. Sonanti /l/ i /l/ ne dolaze ispred /ć ȝ ţ/ ni iza /ć ȝ ţ ñ/, a vjerojatna su i druga ograničenja.
- 2.2215. U mnogim skupinama izostaje opozicija između nazala, a pri tom se zbijaju procesi slični kao u dočetnoj poziciji (v. 2.2131).

- 2.22151. Opreka /m/~/n/ ukida se ispred svih opstrenata u korist /n/: lānap, Gsg lā:npa „munja”, slā:ŋka || slā:ŋka || slā:nka || slā:ŋka, sedandése: || sedā:dése:t, pā:ti:n || pā:nti:n itd.
- 2.22152. Nazal /n/ uglavnom ne dolazi ispred opstrenata: lájski, má:nkā:, mō:nstro „čudovište” (5 nesilabičnih fonema u slijedu!).
- 2.2216. Govor donekle podnosi skupinu nazal+nazal: gú:mno || gú:mlo, tā:man X tā:mni:, támnicka || támlica, osámlē:s || osámne:s, mnògo || nògo, sú:mna itd.
- 2.22161. Suglasničke skupine što sadrže nazalni sonant pokazuju izvanrednu variabilnost: mlā:d || mnā:d, rā:vno || rā:mno || rā:mlo, rávnica || rámnica || rámlica, znāme:ne || zlāme:ne, ònomlā:ni || ònovlā:ni || ònobla:ni, gnó:j, izágňat, gnúš: se (ali: gnijé:zdo), vóćná:k || vóćná:k itd.
- 2.2217. Sporadično se uklanja i inicijalna skupina /d/+/l/: lijé:to || glijé:to, ali dlán, dláka.
- 2.2218. U bližem i daljem susjedstvu sonanta /r/ prelazi sporadično kontinuirani suglasnik u odgovarajući stop: jèze:r „jezero”, zó:ra „zora”, zò:rka (ime), zó:re || Zó:re (prezime), míze:rija, krà:m „hram”, krèn „hren” (ako nije germanizam), brije:me, brèmena „vrijeme”, brá:vac „vrabac” (može biti i metateza, ali vjerojatnije je da je /v/ u osnovi zbog sudbine /p/ ispred afrikata, v. 2.226, ili zbog disimilacije, pa preneseno u N).
- 2.222. Konsonanti /s/ z /c/ ne stoje ispred konsonanata /š/ ž / č / ȝ /, ali ispred /ń/ ostaje /s/: snègovi. Za prefiksualno /s/ i prijedlog s u sandhiju nema dovoljno podataka (ali: s_ńj:n || š'_ńj:n).
- 2.2221. Fonemi /s/ i /š/ gube se ispred /c/ odnosno /č/: prá:sac, G prá:ca, prá:čić, G práčića. Prefiksualno /s/ može se čuvati ili reducirati: iscijé:pala || ićijé:pala. Nasuprot tomu, /š/ ž / ispred /č/ ȝ / imaju vrijednost [š', ž'] || [č, ȝ]: li:š'ce || li:še, dršće:n, gròž'že, góžđe „gvožđe”.
- 2.223. Uglavnom ne postoji inicijalne skupine ploziv + drugi šumni suglasnik: tica, zòvina „bazga”, čé:la, šénica, só:va^t || psó:vat, čí: || cér:r, kò (rijetko tkò, ali povremeno i tkó:ga), djè || žè, ali tkàt (1. sg. čé:n).
- 2.2231. Afrikati /c/ i /č/ uglavnom ne dolaze ispred ploziva: ó:sta (N ó:cat), xý:vá:ski:, mǎška || mǎčka, kùška || kùčka, kú:ška (N kú:čak || kú:šak), kòška || kòčka „kvočka”. Zabilježeni očuvani afrikati očit su utjecaj standarda.
- 2.2232. Afrikat /č/ ne stoji ispred drugih šumnih suglasnika: póku:jstvo, Cátva:jka (za /č/ → /j/ u finalnoj poziciji v. 2.216).
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata. U toj prilici ili dentalni naprosti ispadaju, ili se pri tom afrikati duže: mýca || mýc:a, ó:č:esa „od čega”.
- 2.2241. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U građi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksalsnoga /s/+/tl/.

- 2.225. Od pojedinačnih specifičnosti u inicijalnim suglasničkim skupinama navodimo: nú:rit „gnjuriti”, sliva || šliva || šílva || šjílva, šklá:n „član”, škjá:-nak „članak u novinama”, sklò „staklo”.
- 2.226. Za druge unutarnje skupine šumnih suglasnika građa ne daje ni dovoljnih ni sustavnih podataka (može se spomenuti npr. sudbina /p/ u primjerima zakóvča: (prema kòvča || kòpča, kòvčice), kávsa „lijes”, ljèvši: || ljèvši: || jèsvi:, ali klùpko || klú:pko, Gpl klùbå:kå:).
- 2.227. Najrazličitije suglasničke skupine nastaju zbog slijeda je←č. One su pričično stabilne: dá:žđe:, svjé:dok, razdjésti: „obratno od udjenuti”, cávtje: „cvjetati” itd. Djelomično se još čuvaju i sljedovi /nje, lje/ (njèko || njètko || nèko || nèko, sljepòća), a izvorni nositelji govora čuvaju dobro sljedove /tje, dje/, izuzev u djè || žè „gdje”. Redovno se ipak pojednostavljuje slijed Crje, izuzev briègov, grjexòta || grexòta. Što se tiče slijeda /lje/, ne radi se o recentnoj supstituciji za /l/ spomenutoj u 1.213, jer ljèto || jèto govore i oni koji nikada ne ostvaruju *ljú:bav, *pòlje za lú:bav || jú:bav, pòle || pòje, kao što to čine ljudi mlađi od naših informatora.
- 2.2271. Za sljedove će, že←tě, dě u većine građana v. podrijetlo /č, ž/ u 3.2.
- 2.228. Dočetnih skupina u domaćim riječima nema: kò:s, grò:z, pri:š, dà:z.
- 2.229. Pozajmljenice neznatno narušavaju pravila o suglasničkim skupovima i postavku u 2.228, prvo zato što su uglavnom talijanskoga podrijetla ili prilagođeni stari romanizmi, drugo zato što potencijalne završne skupine redovno razbija tzv. „nepostojani a”.
- 2.23. Pojedinačni suglasnici
- 2.231. Fonem /f/ javlja se rijetko, u pozajmljenicama i onomatopejama, zatim umjesto xv-, a iznimno i umjesto /v/ u ff̄cati.
- 2.232. Rijetki fonem /ʒ/ javlja se, uz primjere u 2.2218, još u leksemima žòvina „bazga”, zé:nžo, V zé:nžo „imenjak” (u šali), u prezimenu Lò:nža i u talijanizmima tipa magáz:i:n, brò:nž „bronca”, brònži:n „neka posuda” i sl.
- 2.233. Fonem /ʒ/ također je rijedak — dolazi u pozajmljenicama (u građi nema primjera za rijetke skupine u kojima bi se /ʒ/ morao po pravilima sustava pojaviti kao rezultat asimilacije po zvučnosti).
- 2.234. Fonem /χ/ veoma je čest — dolazi u svim pozicijama: xítar, xíva:ski:, mó-xuna „mahuna”, vèxne: „vene”, gràx, siròmax itd.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Uzlazni akcenti V: i V mogu stajati na svakom slogu izuzev posljednjeg. To onda isključuje i naglaske V:, V u jednosložnim riječima.

- 2.321. Od postavke u 2.32. izuzima se naglasak \dot{V} u penultimi ispred kratke ultime. Umjesto očekivanoga \dot{V} dolazi u toj poziciji \dot{V} : ili $\dot{V}\cdot$ u dvosložnim riječima i \dot{V} u trosložnim i višesložnim. Ispred V : stoji \dot{V} normalno, a po analogiji i pod utjecajem standarda prodire sve više i u poziciju ispred V .
- 2.33. Akcent \dot{V} : pojavljuje se na prvom slogu kao i u jednosložnim riječima, a akcent $\dot{V}\cdot$ uz te položaje još i na penultimi višesložnih riječi ispred kratke ultime (v. 2.321).
- 2.331. Riječi s proklitikom vladaju se redovno kao naglasne cjeline, s time da je repertoar proklitika proširen nenaglašenim brojevima: dvá:dá:ná:, če-tí:kila, sedángodi:ná:.
- 2.34. Naglasci \dot{V} i $\dot{V}\cdot$ fonetski su drugačiji od prosječnih novoštokavskih i od standardnih, a osim toga ostvaruju se s prilično širokim fizičkim rasponom, što sve zahtijeva posebna eksperimentalna istraživanja. Kratki prozodijski alofon u penultimi višesložnih riječi ispred V u ultimi po akustičnom je dojmu svakako sličniji prozodijskoj jedinici \dot{V} nego $\dot{V}\cdot$ u njihovim regularnim pozicijama. To omogućuje da se svi alofoni tipa [\dot{V}] interpretiraju kao čisto pozicijske varijante od / $\dot{V}\cdot$ / . Isto je tako [$\dot{V}\cdot$] ili [$\dot{V}\cdot$] u prvom slogu dvosložnih riječi ispred kratke ultime, koji alternira s \dot{V} (tip žé:na || žé:na, Gsg žéne:), akustički sličniji prozodijskoj jedinici $\dot{V}\cdot$ iz ostalih slučajeva nego \dot{V} , što također omogućuje da se svi alofoni tipa [$\dot{V}\cdot$] || [$\dot{V}\cdot$] tretiraju kao čisto pozicijske varijante od / $\dot{V}\cdot$ / .
- 2.341. Kako ipak nikada ni po analogiji ne dolazi do likova tipa *žé:ne: prema žé:na || žé:na (kao pé:te: prema pé:ta), kako se $\dot{V}\cdot$ javlja samo u tipu žé:na i ne u tipu *pé:ta i kako, konačno, $\dot{V}\cdot$ i u recentnim internacionalizmima prelazi s medialne penultimate na prethodni slog, moguća je i fonološka interpretacija da su [$\dot{V}\cdot$] || [$\dot{V}\cdot$] i [\dot{V}] u respektivnim penultimama alofoni od / $\dot{V}\cdot$ / , tj. njegove čisto pozicijske varijante bez obzira na fizičku stvarnost.
- 2.35. Dugi silabemi dolaze pod naglaskom i iza naglaska.
- 2.351. Pod izloženim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.36. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumni ili drugi sonant) nalaze se uglavnom dugi silabemi, u uvjetima u kojima se mogu javljati (v. 2.35): pà:laç, pà:lci, pà:lç:ca:.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

i ← ě ispred /j/ i /í/, /lj/: (ijo „jeo”, sjé:n, bijeg || bíljeg), u prijedlozima prid, priko (ali adverb príje:ko), u prefiksnu pri- (prigó:rjet „pregorjeti”), u prilozima gó:ri, dò:li i u sastavu ijkavskoga refleksa ije:, uključiv i sekundarni ě u pástije:r i sl.

- e: ← ē:
 ← ē: u sastavu ijkavskoga refleksa ije: || je: (uključiv i pástije:r i sl.)
 i u leksemu ozlé:dit
 ← ae stezanjem u jedáne:s i dalje
- e ← ē
 ← ē iza Cr (nedosljedno), u sastavu jekavskoga refleksa u slijedu je,
 kao i u pojedinačnim leksemima telësa || tjelësa, òbe, zénica, cèsta,
 obècat
- a: ← ə:
 ← ao stezanjem, samɔ u nɔ:pɔ:ko || nàopɔ:ko
- a ← ə
 ← ē samo u ó:rax
- o: ← Vl stezanjem ao, eo ← al, el, v. 2.15
- o ← l na koncu sloga i riječi
 ← a u starim romanizmima: kóno: ← kanà:l
 ← ! samo u óžica „žlica”
- u: ← ɔ:
 ← !: redovno, a u sastavu slijeda /lu:/ u plú:ze „puže”
 ← o: u romanizmima, osobito starijima
- u ← ɔ
 ← !
 ← vɔ-
- r ← ř:
 ← ri samo u četř, kópřva
 ← Vr, rV u romanizmima tipa mřná:r „mornar”, křpátu:r „pokrivač
 (copritore)” i sl.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ ř r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovara-jućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← ɿ pri zjevu: b̄i:guvo, pl b̄i:guli „špageti”, v. 2.15.
 ← p sporadično ispred opstruenta, v. 2.226.
 ← f u talijanizmima, fakultativno iza /s/: sví:da || sfí:da „izdaja, ne-vjera”
 ← x u tvò:r
- j ← ɿ pri zjevu: bijo, débejo, v. 2.15.
 ← ē u sastavu (i)jkavskoga refleksa i u primjerima tipa pástije:r
 ← í svakoga podrijetla: klù:n || kjù:n, rí:łak || rí:jak „žalac”, gròbče
 || gròbje. U mlađega i srednjeg naraštaja ta je zamjena općenita i
 završena.
 ← č v. 2.214, 2.216, 2.2232.

- l ← n u procesima iz 2.2216, 2.22161.
 ← ſ u sastavu slijeda /lu:/ u plú:ze
- í ← ləj
 ← j od əj iza labijala
 ← lj sporadično pri jekavskom refleksu íeto || ljeto || jeto
- r ← ſ
- m ← v v. 2.22161.
- n ← m v. 2.213, 2.22151
- ń ← nəj
 ← n iza /g/ (v. 2.22161)
 ← nj obično pri jekavskom refleksu: Némica || (rjeđe) Njémica.
- p ← f u starim romanizmima
- b ← v v. 2.22161, 2.2218.
- f ← v samo u fí:cat
 ← xv u fá:la, fá:lj:n
 ← (u pozajmljenicama)
 ← (onomatopeje)
- t ← ſ unutar skupine šf (dosljedno)
- d ← ð unutar skupine žd: zvíždi:n, dáždi:
 ← q u slijedu /ž z/ + [r] ždríje:be, ždrijé:lo, zdrijo, ali ispred /t:/: žžne „žrvanj” (neutr.)
- c ← č ispred [r, ſ]
- ž ← z v. 2.2218, 2.232.
- s ← c v. 2.2231.
- ć ← ſ (izuzev u skupini šf)
 ← təj
 ← jt u -jti
 ← tj pri jekavskom refleksu — u starijega naraštaja samo iznimno i u vrlo ograničenom broju leksema i oblika, sličnih kao u Dubrovniku, ali u užem izboru
- đ ← ð (izuzev u skupini žd)
 ← dəj
 ← jd u oblicima glagola složenih s -iti
 ← dj pri jekavskom refleksu — izuzev djè || žè „gdje”, isto kao č ← tj
- š ← (u pozajmljenicama)
 ← (u rezultatima asimilacije unutar nekih konsonantskih skupina)
- š ← č v. 2.2242.
 ← s v. 2.2222.
- ž ← ž u nekim pozajmljenicama: žigerica, žúdijo, Gsg žúdjela „Židov”
- k ← x v. 2.2218.
- x ← d u vèxne: „vene”
 ← q u xàt „konj”, xìva se „rvati se”, xìzat (vjerojatno tuđe, jer „rže” je obično ţče:)

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskog dvoakcenatskog inventara (sustav A).

VV: ← V na prvom slogu i u jednosložnoj riječi
← V produžen prema 2.36.

VV ← V na prvom slogu i u jednosložnoj riječi
← V prenošenjem s V na ultimi na prethodni kratki slog u trosložnim i višesložnim riječima (v. 2.33, 2.321)

VV: ← V prenošenjem s V i s V na prethodni dug slog
← V prenošenjem s V na prethodnu kratku penultimu u dvosložnim riječima (v. 2.321)
← V prenošenjem s V i V na slog produžen prema 2.36.

VV ← V prenošenjem s V i s V na prethodni kratak slog

VV: ← V
← V s kojega je naglasak prenesen
← V produžen prema 2.36.
← V s kojega je prenesen naglasak, produžen prema 2.36.

VV ← V
← V s kojega je naglasak prenesen

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Od vokala gubi se samo /i/ i to iznimno u četv, kóprva.
- 3.42. Sonant /v/ gubi se u raznim prilikama: sèkra, sèkar, kòška „kvočka”, góžje, mýtac (ali ostaje u švràka || svràka i uopće u poziciji Cv + /t/, [r] izuzev u sýjet).
- 3.43. Za gubljenje inicijalnih ploziva ispred drugih šumnih konsonanata v. 2.223.
- 3.431. Za gubljenje dentalnih ploziva u drugim prilikama v. 2.224, 2.2241.
- 3.44. Za gubljenje /s/ i /š/ ispred afrikata v. 2.2221.
- 3.45. Fonem /g/ gubi se u nù:riti i u glijé:to || lijé:to „dlijeto”.
- 3.46. Izolirane su pojave gubljenja u svýlo, blagosòvit, vèx || vètax, vèxa.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u sví, svè i sl., ali vás.

DRAGOMIR VUJIČIĆ

JASENIK (OLA 66)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /ř:/ i /č/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Sonant /j/ u nekim pozicijama izrazitije se redukuje. O njegovu iščezavanju v. 3.42.

- 1.212. U vezi s fonološkom opozicijom između [r] i neakcentovanog /ř/, moglo bi se prihvati tumačenje dato za Bašaid u tački 1.211 (punkt OLA 55), uz napomenu da se ovdje, na osnovu literature i neposrednog poznavanja govora, može operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice u slučajevima kao što su zàřzo:, zàřžo: i sl.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	ž
č	š	ž
k	g	

- 1.221. U materijalu popunjenoj Upitnika na ovom punktu nema potvrda za onemu /ʒ/.

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (up. 1.1. i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene.
- 1.33. U rijećima bez uzlaznog tona akcenat je automatski na prvom slogu (o izuzecima v. 2.33).
- 1.34. Iz izloženog slijedi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V;, V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: svaka se od njih može javiti, u principu, u početnom, središnjem i završnom položaju u riječi, odnosno ispred i iza pojedinih konsonanata.
- 2.12. Silabeme /r(:)/ uglavnom dolaze u središnjem položaju, ali mogu doći i na početku i na kraju riječi (řže:, ţzo:, ţvo: se, vř i sl.). Pored toga, silabeme /r(:)/ ne dolaze iza sonanata, izuzev /v/ i /m/, niti iza afrikata, izuzev /c/.
- 2.121. Silabeme /r(:)/ po pravilu dolaze između dva konsonanta, a samo u manjem broju primjera dolaze i uz vokal (vřa, zárzo:, záržo: i sl.).
- 2.122. U riječi može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Nenaglašeni kratki vokali zadržavaju nereduciran izgovor u svim pozicijama.
- 2.14. Zijev je u najvećem broju slučajeva uklonjen kontrakcijom (pjěvo:, kábo:, débo:, gíno:, snà:), odnosno umetanjem /v/, po pravilu uz /u/ (búva, glúvo, pázuvo), ali i u nekim drugim pozicijama (sòva, stréva), te sporadično umetanjem /j/ (kijavica, kli:ja:). Međutim, zijev u nekim slučajevima ostaje i neuklonjen (dào, brão, čuo, manje dosljedno pómneo, dánuo, zatim máovina, máuna).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata takođe je, uglavnom, slobodna. Svi se oni mogu nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju, izuzimajući /ž/, koje ne dolazi na početku i na kraju riječi, te i izvjesna ograničenja u konsonantskim grupama. Osim toga, materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ʒ/ i /š/ javljaju na kraju riječi.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.

- 2.222. S obzirom na činjenicu da zabilježeni materijal na terenu ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja u vezi s distribucijom konsonanata, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, još i sljedeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata, izuzev /c/, niti iza sonanata /l Í n ñ/; foneme /l/ i /Í/ ne mogu stajati ispred /ć ţ š Ž/, odnosno iza /ć ţ ñ/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/, — itd.
- 2.223. Ispred konsonanata iz grupe /š ţ č ţ ř Ž/ ne stoje konsonanti /s z c/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, niti kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. Rijetke su početne konsonantske grupe sastavljene od dvaju ploziva (tkati, — v. 3.43).
- 2.226. Početna konsonantska grupa /zr/ razbijena je dentalnim plozivom /d/ (zdrà:k, zdrijo).
- 2.227. Nema završnih grupa sastavljenih od frikativnog suglasnika i odgovarajućeg ploziva (mà:s, grò:z, prègr:š).
- 2.228. U tuđicama mogu se pojaviti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa prethodno iznesenim ograničenjima.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju riječi dolazi samo u tuđicama i vrlo rijetko, vaspostavljen po analogiji, u domaćim riječima (tòpal i sl.).
- 2.232. Sonant /n/ ispred velara /k/ i /g/ ostvaruje se kao [ŋ] (À:ŋka i sl.).
- 2.233. Fonema /f/ je rijetka. Javlja se, uglavnom, u tudicama i onomatopejama, a zatim i mjesto grupe hv (fà:li:m, fá:łžija) i u nekim grupama mjesto /p/ (klùfko, klùfče). Rjeđe se zamjenjuje sa /v/ (jèvtin, kavána).
- 2.234. Rijetka je i fonema /ʒ/, koja se javlja samo u tuđicama, zatim u tuđem sufiksnu -žija i sasvim rijetko u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.235. Fonema /ž/ je sasvim rijetka (kòži:). U materijalu nedostaju primjeri za /ž/ ← -zj u procesu jekavskog jotovanja, iako se to može gotovo sa sigurnošću prepostaviti.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ȝ/.
- 2.32. Uzlazni ton moguć je u riječima na svakom slogu izuzev posljednjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnim riječima.
- 2.33. Od pravila (1.33), prema kojem u riječi bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog, odstupa niz tuđica (referènt, komandànt i sl.). U materijalu nema podataka o tome ima li takvih pojava i u domaćim riječima.

- 2.331. Riječi s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske cjeline (ó_vu:ku, ná_pragu, ná_ru:ku, ù_gra:d itd.).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom ili iza akcenta, tako da ih u postakcenatskoj poziciji u višesložnim riječima može biti više od jedne (jèle:na:, kukúri:če:, pràgo:va:, óbu:va:_se).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant + opstruent u domaćim riječima najčešće je duga (ó:vca, slà:ŋka, pà:lca, pà:nti:)

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ē: u nekim fleksivnim nastavcima (svi:g, óvi:g, stà:ri:g, stà:ri:m)
- i ← u sastavu ijekavskog refleksa (sijeno, rijéka)
 - ← ē ispred j (sijem, smíjat, níje), ispred o ← -l, zatim u nekim imeničkim, pridjevskim, zamjeničkim i glagolskim fleksivnim nastavcima, te u leksemama ispred í (bíleg i sl.)
- e: ← ę:
 - ← u sklopu refleksa (j)e nastalog analogijom prema refleksu kratkog ě (mjè:sta:, vjè:ra:)
 - ← ē: iza r u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog ě (vrè:ća:, mrè:ža:)
- e ← ę
 - ← ē u sastavu jekavskog refleksa (cvjètovi, šétva, žévo:jka, žéteta)
 - ← ē iza r (trèba:, vrèća, réćica), sa izuzetkom u leksemi starjéšina
 - ← ē u pojedinačnim leksemama (zènica, césta)
- a: ← ə:
- a ← ə
 - ← ę u žàlac
 - ← ē u óra
- o: ← -oo, zatim neakcentovano -ao i nedosljedno neakcentovano -eo, -uo
- o ← l na kraju sloga i riječi
- u: ← ɔ:
 - ← ɿ:
- u ← ɔ
 - ← ɿ:
 - ← v̞-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← ũ u zjegovu, prvenstveno na mjestu nekadašnjeg /x/, po pravilu, uz. /u/ (múva, búva, pázuvo), ali i drugdje (jó:va, strèva) (v. 2.14 i 3.41).
- j ← ũ u sastavu (i)jekavskog refleksa ě(:)
 - ← ũ u zjegovu (kljavica, kí:ja; — up. 2.14)
- í ← ləj
 - ← j u sekvenci labijal + əj
 - ← j iza labijala u rezultatu jekavskog jotovanja (oblé, ží:vlet)
 - ← lj u rezultatu jekavskog jotovanja
- r ← ſ
 - ← ž u intervokalnom položaju u mòre
- ñ ← nəj
 - ← nj u rezultatu jekavskog jotovanja
- f ← (u onomatopejama)
 - ← (u tuđicama)
 - ← xv u fal-
- d ← ð u žð
- t ← ſ u št
- c ← č u čr- i čř-
 - ← čt u -jti
 - ← təj
 - ← tj u rezultatu jekavskog jotovanja
 - ← c(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja (cédilo, céto:)
- ž ← ð
 - ← jd u oblicima glagola složenih od *iti*
 - ← dəj
 - ← d(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja (žève:r, néžéla, žévo:jka, méžed)
- š ← səj (pàši:, šútra)
 - ← sj u rezultatu jekavskog jotovanja (šème, šékira, póséko:, sú:sed)
- ż ← zəj (kòži:)
- č ← (u tuđicama i orijentalnom sufiksnu -žija)
 - ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
- k ← x (v. 3.41)
- g ← x (v. 3.41)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- V: ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
- V ← V na prvom slogu odn. u jednosložnoj riječi
- V: ← (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)
- V ← (prenošenjem " ili ^ na kratak vokal prethodnog sloga)
- V: ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog
- V ← V
 ← V sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Fonema /x/ iščezla je ili bez zamjene (grà, óraa, ódi:, móovina), ili je pak zamijenjena sa /v/ (strèva, pàzuvo, sòva, bùva), zatim sa /k/ (obično na kraju riječi: nù:k, kóžuk, týbuk; 1. l. aor.: úze:k, stànu:k, naučik, bíja:k) i sa /g/ (u 3. l. pl. imperf.: nòsa:gu:, péciјa:gu, móga:gu:, sédija:gu:, bíja:gu:, kao i u zamjeničko-pridjevskim oblicima: mói:g, svì:g, stà:riјeg || stà:ri:g), rijđe sa /j/ (kiјavica, klјa:).
- 3.42. Sonant /j/ najčešće iščezava između vokala od kojih je drugi /i e/ (læ, stöe:, bòe:, se, stóim, bói:m, brói:).
- 3.43. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u većini primjera izgubljen je prvi član (tìca, čéla, čèla:r, šénica, kò, žé, zò:vina, — up. 2.225).
- 3.44. Finalne konsonantske grupe /st/, /zd/, /št/ uprošćene su gubljenjem dentalnog ploziva (mà:s, bòle:s, svà:s, gù:s, grò:z, prègr:š). Za grupu /žd/ u istoj poziciji u materijalu nema leksičkih primjera.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zamjeničkom korijenu vəs'- (svè, svì, svì:g || svì:riјeg || svì:je, ali uvijek vás).

SLOBODAN REMETIĆ

KRIVA RIJEKA (OLA 67)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	í

- 1.211. Pošto se u primerima tipa zàržo:, zàržala, pòrvali se, óvro: izgovara /ř/, potrebno je operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati mišljenje da su /r/ i neakcentovano kratko /ř/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	š
č	ž	ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. U sistemu sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1. i 1.11).
- 1.32. Duge i kratke silabeme s uzlaznim tonom automatski su naglašene.
- 1.33. U rečima bez uzlaznog tona akcenat je po pravilu na prvom slogu.
- 1.34. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V̄:, V̄, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V̄).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: svaka od njih može se, u načelu, javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ sreću se u svim položajima u reči.
- 2.121. Silabeme /ř:/ i /ř/ najčešće dolaze između dvaju konsonanata, ali i na početku reči ispred konsonanta (řže:, řža, řvo: se), unutar reči iza vokala (žäržo:, žärža:la, pòrv:a:li se) i ispred njega (vr̄a, óv̄o:), kao i u finalnoj poziciji (vr̄).
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Zev je u mnogim slučajevima uklonjen kontrakcijom (naročito kada su u pitanju dva neakcentovana vokala; upor. 3.1), a ponekad umetanjem /v/ (upor. 3.2).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti, u načelu, mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, izuzimajući /ž/, koje ne dolazi na početku i na kraju reči, kao i /š/ i /ž/, koji nisu potvrđeni u završnoj poziciji.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.222. Pošto raspoloživi materijal ne sadrži lekseme koje bi ilustrovalle sva ograničenja u vezi s distribucijom sonanata, navodimo, kao opštije poznate osobenosti, još i sledeće: iza većeg broja drugih konsonanata ne javlja se /j/; [r], slogotvorno ili neslogotvorno, ne dolazi iza afrikata izuzev /c/, niti iza sonanata /l f n ñ/; foneme /l/ i /l/ ne mogu stajati ispred /č ž š ž/, odnosno iza /č ž ñ/; ispred labijala /v f b p/ izostaje opozicija /m/ i /n/ itd.
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ž č ž í ñ/, možda s izuzetkom slučajeva kada su od /l/ ili /ñ/ odvojeni granicom između prefiksa i korenske morfeme.

- 2.224. Retke su početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta (pšénica, psùju:, tkè:m).
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.226. Nema finalnih konsonantskih grupa u domaćim rečima, budući da su grupe /st št zd/ (za /žd/ nemamo leksičkog primera) uprošćene gubljenjem dentalnog ploziva (upor. 3.43).

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno reči) javlja se sasvim retko, i to u tudicama ili vaspostavljen analogijom (à:nžel, ápri:l, bóka:l, genéra:l, ásta:l, žá:lba, pá:lca, stà:lno, stèlna, krí:lce).
- 2.232. Vrlo je redak i konsonant /f/, koji dolazi u tuđicama (káfa || káva, fábrika || vábrika), onomatopejama (fíjuče:, fž:če:, fiski — fiski) i mesto grupe xv- u xval- (fá:la pored češčeg vá:la).
- 2.233. Nije čest ni konsonant /ʒ/, koji se javlja pre svega u tudicama (žèp, òža, žà:k), zatim u orijentalnom formansu -žija (bòjažija) i rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama (upor. 3.2 u vezi sa ž).
- 2.234. Foneme /š/ i /ž/ sreću se, prva češće a druga sasvim retko, u rezultatu novog i jekavskog jotovanja.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.34, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u r/.
- 2.32. Uzlazni ton (koji je samim tim nosilac akcenta) može se javiti na svakom slogu sem krajnjeg. To znači da uzlazni ton nije moguć u jednosložnicama.
- 2.33. Od pravila (1.33), prema kojem u reči bez uzlaznog tona akcenat automatski pada na prvi slog, odstupa niz tuđica novijeg datuma (špekulànt, referènt, komadànt, televi:zija) i nekoliko domaćih reči, takođe nastalih u novije vreme, u kojima se akcenat javlja iza morfološke granice (zemlòrà:dni:k, połopriùredna:k). Silazni akcenat van prvog sloga posebno stoji u reči tamàn.
- 2.331. Reči s proklitikom najčešće se vladaju kao akcenatske celine (ù_vo:jsku, ù_pole, òd_oka, zá_sukňu, ná_vježbu, ót_kiše:, ú_cr:kvu).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom i iza akcenta. U postakcenatskoj poziciji u višesložnim rečima može biti više od jedne dužine (vòlo:va:, pòslo:va:, mèže:da:), mada je uočljiva tendencija izbegavanja nagomilavanja dužina (pri:čali:ca: || pri:čali:ca, kárli:ca: || kárli:ca, góve:di: || góve:di, íspri:ča:m || íspri:čam i sl.).
- 2.341. Silabema ispred skupine sonant + opstruent u domaćim rečima po pravilu je duga (zdrá:vle, já:rca, slà:mka, ali tràvka).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ē: u nekim fleksionim nastavcima (svi:g, óvi:g, sa sví:ma, tì:m, s óni:m)
← ē: ispred j u leksemi lí:ja
- i ← ē: u sklopu ijekavskog refleksa (sijeno, dvije, prije)
← ē ispred j (si'emo, vi'e, smi'em, ni'e), ispred o ← -l (bioču:g, zrio), u fleksionim nastavcima, te u nekim leksemama ispred í (bíleg, bíleziti i sl.)
- e: ← e:
← ē: u sklopu refleksa (j)e: nastalog analogijom prema refleksu kratkog ē (mjè:sta:, mèže:da:, kòle:na:, nèže:la:)
← ē: iza r u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog ē (vrè:ća:, mrè:ža:)
- e ← ē:
← ē(:) u sklopu (i)jekavskog refleksa (mjèse:c, pjèsma, vjètar, cèra:m, šème, céta:, žèd, kólena, lijek, sijeno, vijeka, móije)
← ē iza r (búbreg, vreténo, mrèža, trèba:, trèšna), ali brjesti:ć, brjè-govi, nastali prema brijes, brijeg.
← ē u pojedinačnim leksemama (zénica, celívati, obéčati, ózleda)
- a: ← ə:
- a ← ə
← ə u žàlac
← ə u óra || óras, órasi
- o: ← -oo, zatim naekcentovano -ao i, nedosledno, neakcentovano -eo i -uo (sò:, vito:, pósó:, lègo:, mógo:, pòjo:, úzo:, vèso:, débo:, kíso:, pored dóveo, póveo, kíseo; ví:kno:, págino:, ali ízuo)
- o ← -l na kraju sloga i reči
- u: ← ə:
← ɿ:
- u ← ə
← ɿ:
← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← ɿ u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, po pravilu uz /u/ (rùvo, sú:va, búva pored búa)
← f (vítí:í, véner i sl.)

- j ← u sklopu (i)jekavskog refleksa ě(:)
- í ← ləj
 ← j u sekvenci labijal + əj
 ← u sekvenci labijal+j (← ě) (ží:víleti, tř:píleti, svř:bíleti)
 ← lj, jekavskim jotovanjem (lèto, vóleti)
- r ← ſ
- ń ← nəj
 ← nj jekavskim jotovanjem
- f ← (u pozajmljenicama)
 ← (u onomatopejama)
 ← (retko) xv- u fal-
- t ← ſ u št
- d ← ð u žd
- c ← č u čr- i čř-
- č ← t
 ← təj
 ← jt u -jti
 ← tj u rezultatu jekavskog jotovanja (ćéra:m, šćela, ali: tjeskóba, tjème
 || tème)
 ← c(v)j jekavskim jotovanjem (ćépenica, ćétilo, pored: cjevánica,
 cjéda:ika; ćéta:, Ćetuła)
- ž ← ð
 ← dəj
 ← jd u oblicima glagola složenih od iti
 ← d(v)j u rezultatu jekavskog jotovanja (žèver, žè, žélati, méžed)
- š ← səj (pàsi:, pròša:k, šútra)
 ← s(v)j jekavskim jotovanjem (šeme, šedí:mo, šédok)
- ż ← zəj (ízutra; ovde je inače kòžli:)
 ← zj jekavskim jotovanjem (ízesti, ízelica)
- ž ← (u pozajmljenicama i u orijentalnom sufikušu -žija)
 ← (u rezultatu asimilacije u rukim konsonantskim grupama: žbù:n,
 žbù:ne, vjèžba, žánda:r, pored: žbù:n, žbù:ne, žánda:r)
- k ← x (v. 3.41)
- g ← x (v. 3.41)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

Ṅ: ← Ṅ na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči

Ṅ: ← Ṅ (prenošenjem " ili ^ na dug vokal prethodnog sloga)

\hat{V} ← \check{V} na prvom slogu odn. u jednosložnoj reči

\check{V} ← V (prenošenjem " ili \sim na kratak vokal prethodnog sloga)

V: ← \check{V}

← \check{V} sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

V ← \check{V}

← \check{V} sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Fonema /x/ iščezla je ili bez zamene (óću, ájde, là:d, sàrana, óra) ili je zamjenjena sa /v/ (ùvo, ùveta, rùvo, sú:vo), zatim sa /k/ (krišćanin, Krístos; na kraju reči kod 1. l. jednine aorista i imperfekta: vižok, dàdok, umádija:k, šćádiјa:k) i sa /g/ (u zameničko-pridevskom Gpl: ní:g, mà:li:g || mà:lijeg, tijeg || tì:g, óvijeg || óvi:g).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta često je izgubljen prvi član (kò, čéla, tìca, zó:va, žè, cé:rka || šćé:rka || šćè:r).
- 3.43. Konsonanti /t d/ iščezli su u finalnim grupama /st št zd/ (mà:s, bòle:s, vjèš, prlš; analoški prišem, grò:z). Za sudbinu grupe /žd/ u istoj poziciji u materijalu nema leksičkog primera.
- 3.44. Sonant /j/ prilično često iščezava, pre svega u međuvokalskom položaju, posebno ispred vokala /i e/: dvóica, stói:, kóe:, làe:.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (svè, svàki:, tako i sàv).

SLOBODAN REMETIĆ

PAKOVRAĆE (OLA 68)

Vredi opis za punkt 67 (Kriva Rijeka), sa sledećim razlikama:

1. U prvom redu zbog uticaja susednih govora i književnog jezika, češće kod predstavnika mlađe generacije, obični su i primeri sa ekavskim refleksom jata (dècu || đècu, mè:si: || mјesi:). Upor. 3.1. i 3.2.
2. Uglavnom u govoru mlađe generacije kratki silazni akcenat se u dvosložnicama sa ultime na kratku penultimu često prenosi kao " (žěna, sěstra, ali žéne:, sa séstro:m). Upor. 3.3.
3. Skraćivanje posleakcenatskih dužina je širih razmara nego u punktu 67. One se češće skraćuju iza silaznih nego uzlaznih, iza dugih nego kratkih akcenata. Isto tako, dužine su otpornije u zatvorenoj nego otvorenoj ultimi i u slogovima bližim akcentu (kùće Gsg. ali žéne:, rà:di ali nòsi:, dòzvo, ali sòbo:m, góvora:gu). Upor. 3.3.

SLOBODAN REMETIĆ

GLIBOVAC (OLA 69)

Vredi opis za punkt 63 (Nemenikuće), sa sledećim razlikama:

1. Fonema /ʒ/ posvedočena je ne samo u oblicima 'buže, bu'zato nego i iza n (brò:nža, pe:n'žija), kao i u muškim imenima ží:la i žú:le. Upor. 1.22, 1.221, 2.21, 2.235, 3.2.
2. U materijalu izostaju primeri sa dugim uzlaznim akcentom na jednosložnicama. Upor. 2.32.
3. Pri prenošenju sa ultime na kratku penultimu nije uopšteno tzv. „kanovačko duljenje“ (ú:nuk, vó:da, pó:rez, ó:na, té:le, siró:ta, kukú:ruz, slobó:da), pa se javlja i ' ('ženu, 'porez, 'selo, slo'boda, le'pota, vru'ćina). Upor. 2.33, 3.3.
4. Sasvim je retko skraćivanje ^ na otvorenoj ultimi (u raspoloživom materijalu posvedočeno je samo u obliku se:'če). Upor. 2.35, 3.3.
5. I ovde je si'kira, ali je ved'rica (ne oseća se u govoru kao autohton leksema; upor. 3.1). Retki su i „ikavizmi“ u glagolskim oblicima: ži:vili, 'vidili, pored češćih formi tipa ži:veli, odle:teli, požu:telo, posti:dela se. Isto tako, prema gní:zdo, grijó:ta, priko, ó:vdi, ó:ndi u punktu 63, ovamo je gní:zdo, gre'ota, preko, ó:vdi || ó:vdè: || ó:vde, ó:ndi || o:ndè: || ó:nđe. Upor. 3.1.
6. Leksički izuzetak sa è → a u 3.1 ovde glasi 'žaošica.
7. Prisutno je i sažimanje sekvence -uo (akcentovane i neakcentovane): ogř:nò:, 'meto, s'kino, k'lisno. Upor. 3.1.
8. Sonant /n/ iza /k g/ a ispred prednjeg vokala davao je /ní/ i u primerima kao što su 'legnē, na'taknēš, 'niknē, a naravno i u veoma rasprostranjenim oblicima kao gñí:li, g'nétav, k'níga i sl. Upor. 3.2.
9. Metateza je vršena i u skupini zj (lò:jze, grò:jze, gvò:jze; otuda analoško gvoj'zeno). Pojava izostaje u 'kozja. Upor. 3.5.

SLOBODAN REMETIĆ

KULA (OLA 70)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. Prema *zar'žalo*, *zar'žao* u punktu 83, ovde je 'zaržo, 'zaržalo, što u strukturalnom pogledu ima isto značenje. Upor. 1.211.
2. Primetna je tendencija eliminisanja /r(:)/ u susedstvu vokala: na vř:vu, vř:va, vro:và: || 'vřova, pored: 'vřovi, 'vřovima. Upor. 2.12.
3. Prema p'raci u punktu 83, ovde je p'rajci, praj'ciju (otuda i praj'čara), ali je, kao i u punktu 83, icè:di, icè:pa. Upor. 2.226, 3.43.
4. Fonema /ʒ/ izostaje u primerima tipa ži:d (upor. 2.235 i 3.2), ali je posvećena u ostalim kategorijama materijala navedenim u tim paragrafima, a osim toga i u nadimku ži:la (od Ivan).
5. Kratki akcenat dolazi na poslednjem slogu i u slučajevima kao ko'ža, ta'man, o'vam, o'nam, o'vud. Upor. 2.34, 3.3.
6. i: ← ě: u nekim fleksionim nastavcima (s oni: 'sedam že:nà:, od ovi:). Upor. 3.1.
7. i ← ě (dosledno) u komparativu prideva (sta'rija, stari:), u imeničkim nastavcima (u 'vodi, u 'šumi, 'ženi) i u nekoliko leksema, obično pod posebnim glasovnim uslovima ('di, si'kira, ali ved'rica). Upor. 3.1.
8. Leksički izuzetak sa è → a u 3.1. pored 'žaoka ovde glasi i žà:vka.

DRAGOLJUB PETROVIĆ

RADOVIĆI (OLA 71)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	ə:	u:	i	ə	u
e:	a:	o:	e	a	o

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /f/.
- 1.111. Budući da [r:] i [f] mogu stojati iza vokala ako ih od njega deli granica između prefiksa i korenske morfeme (upor. 2.121), mora se priznati fonološki status toj granici ako se ne želi prihvati postojanje fonološke oponicije između neslogovnog [r] i kratkog neakcentovanog [f].
- 1.12. Pod uticajem književnog jezika mesto foneme /ə:/ najčešće se izgovara [a:], a mesto foneme /ə/ samo izuzetno [a].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
	l	r
j	í	n

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s
ć	ž	z
č	ž	š
k	g	x

- 1.221. Fonema /x/ normalno se realizuje kao [x], ali sporadično i kao [χ] u sredini reči ('uχo, š'neχa).

1.3. Prozodija

- 1.31. Fonološki su relevantni samo kvantitet i mesto akcenta.
- 1.32. Inventar prozodema obuhvata dugi i kratki akcenat, kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču ('V: 'V V: V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna: svaka od njih u načelu može se javiti u početnom, središnjem i krajnjem položaju u reči. Izuzetak se tiče jedino foneme /ə(:)/, koja se sreće samo u medijalnom položaju.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ obično dolaze u središnjem položaju, a ređe u početnom (ř'ži:) ili završnom ('ka:ŋkř). Uz to, za /ř(:)/ važe, u načelu, ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao i za neslogovno [r] (upor. 2.2232).
- 2.121. Silabeme /ř:/ i /ř/ javljaju se po pravilu u konsonantskom susedstvu (řC-, CřC, -Cř), a retki izuzeci tiču se pozicija u kojima se /ř(:)/ nalazi iza vokala na morfemskoj granici (zař:ži:, za'řža:la).
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.13. Zev se u nekim slučajevima uklanja kontrakcijom ili umetanjem /j/ odn. /v/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti, u principu, mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči. Od ovoga se izuzimaju /ʒ ſ ž/, za čije prisustvo u završnoj poziciji nema potvrda u materijalu, a za /ž/ ni u početnoj.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Nema sekvenci sastavljenih od dentalnog ploziva i afrikate.
- 2.222. Početna sonantna grupa moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.223. Od brojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima izdvajamo samo nekoliko.
- 2.2231. Od svih konsonanata ispred /j/ mogu stajati jedino (ali ne i dosledno) /p b v m/, a nedostaju podaci o pojavi /j/ iza /r/ na morfemskoj granici.
- 2.2232. Fonema /r/ ne može da стоји iza /l í n ñ/ i iza afrikata (osim iza /c/: crije'vo).
- 2.2233. Sonanti /l í/ načelno ne mogu stajati ni ispred ni iza palatalnih konsonanata i glavnine afrikata, kao ni iza /n ñ/, ali za iscrpno osvetljavanje svih ograničenja nedostaje materijal.

- 2.2234. Opozicija između /n/ i /ń/ nema ispred /č ţ/ i u nekim drugim položajima.
- 2.2235. Opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /p b v/, nedostaje materijal za sagledavanje pojave u vezi sa /f/ a delimično i u vezi sa nekim alveolarnim i dentalnim konsonantima (ko:n'šija || ko:m'šija, osənde'se:t). Ispred /k g/ namesto /n/ i /m/ ostvaruje se ȳ (=/n/): 'sijeňka, s'la:ŋka, z na:ŋ-ga.
- 2.224. Konsonanti /s z c ţ/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /č ţ ţ ſ Ž Ž ň Ň/.
- 2.2241. Mesto konsonanata /s z/ ispred /l n/ sporadično se pojavljuju /š Ň/ (š'nəγa, š'ljep, Ň'na:).
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /v/ ili /r/.
- 2.226. Jedine su finalne konsonantske grupe u domaćim rečima /st/, /št/, /zd/ (za /žd/ nedostaje leksička potvrda).
- 2.227. O sudbini konsonantskih grupa u pozajmljenicama iz stranih jezika ne može se govoriti zbog nedostatka materijala.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Fonema /l/ realizuje se velarno osim u položaju ispred vokala prednjeg reda i ispred konsonanta, kad se realizuje palatalizovano.
- 2.2311. Sonant /l/ na kraju sloga ili reči samo je u pokojem slučaju vaspostavljen analogijom ('okru:gəl, s'ta:lno), dok je u pozajmljenicama redovno uklojen (fe'rao, arse'nao, ča'kao).
- 2.232. Konsonant /x/ javlja se uglavnom dosledno u svim položajima u reči, a sporadično se, naporedo sa njim, sreće i [γ] (s'nəγa, o(d) st'rəγa, m'la:dijεγ).
- 2.233. Konsonant /f/ prilično je redak, a sreće se u tuđicama (ka:'fa, for'tica) i u grupi xv (fa:'lit, 'fata:t).
- 2.234. Redak je konsonant /ʒ/, koji se pojavljuje najčešće u stranim rečima, ali ponekad i u slobodnoj varijaciji sa /ž/ ('ža:ní:c || 'ža:ní:c, 'bi:ž || 'bi:ž).
- 2.235. Konsonant /ʒ/ sreće se u retkim tuđicama ('ža:no, 'biža, bron'ži:n).
- 2.236. Foneme /ś Ň/ sreću se, prva vrlo često a druga sasvim retko, u rezultatu novoga i jekavskog jotovanja.

2.3. Prozodija

- 2.31. I dugi i kratki akcenat mogu se naći u svim položajima u reči.
- 2.32. Neakcentovane dužine sreću se i ispred i iza akcenta. U prvom slučaju one se javljaju u slogu neposredno ispred akcenta (za tip sa dve predakcenatske dužine, koji je poznat u nekim obližnjim govorima, nema leksičkog primera), dok ih iza akcenta može biti i više od jedne.
- 2.33. Silabema ispred sekvence sonant+opstruent u domaćim rečima najčešće je duga (ma'ga:rca, 'o:vca), ali sporadično može biti i kratka (s'laŋka).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabememo /i: i e: e a: a o: o u: u ə: ə ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih vokala u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: u nekim izolovanim oblicima (smi:'jali)
- i ← ě: u sklopu ijekavskog refleksa ('sijeno)
← ě ispred j ('sijem), ispred -o ← -l ('donio), u fleksionim nastavcima
- e: ← ɛ:
← ě: u sklopu refleksa (j)e: nastalog analogijom prema refleksu kratkog ě (m'je:sta:, 'me:že:da:)
← e: iza /r/ analogijom prema refleksu kratkog ě (v're:ča:, m're:ža:)
← ě: u izolovanim oblicima (bje:'žali)
- e ← ɛ
← ě(:) u sastavu (i)jekavskog refleksa (m'jesto, 'še:me, vrije'me)
← ě iza /r/ (t'reba:, re'čica)
← ě u pojedinačnim leksemama (ze'nica)
- a: ← ə: ('da:n, 'ča:st, 'poča:st)
- a ← ě u o'rax, o'rasi
- o: ← oo (kontrakcijom)
← -əl (kontrakcijom)
- o ← l na kraju sloga osim ispred j
- u: ← ɔ:
← l:
- u ← ɔ
← l!
← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j r l ī m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- j ← u sastavu refleksa ě(:)
← ɻ u zevu, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← -l
- r ← ţ
- ī ← l̡j
← j u sekvenci labijal + ɻj
← lj jekavskim jotovanjem

n	← m (pred dentalnim plozivima, afrikatama, strujnim opstruentima i velarima; upor. 2.2235)
ń	← n̊j ← nj jekavskim jotovanjem
f	← (u pozajmljenicama) ← xv- u xval-, xvat-
t	← t u št
d	← d u žd
c	← č u čr- i čř- ← (u pozajmljenicama)
č	← t̊ ← t̊j ← jt u -jti ← tj jekavskim jotovanjem ← c(v) jekavskim jotovanjem (proće'di:va:, če'tao)
ž	← d̊ ← jd u oblicima glagola složenih od -iti ← d̊j ← d(v)j jekavskim jotovanjem (me'žed, 'žeca)
ś	← s̊j (k'la:še) ← s(v)j jekavskim jotovanjem (še'dok, 'šeme)
ż	← z̊j ('koži:) ← zj jekavskim jotovanjem
ȝ	← (u pozajmljenicama) ← ž (fakultativno, upor. 2.234)
š	← s ispred (alveo)palatalnih konsonanata ← u grupama sn, sl (upor. 2.2241)
ž	← z ispred (alveo)palatalnih konsonanata ← u grupi zn (upor. 2.2241)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A), koji u ovom govoru nije pretrpeo nikakve izmene.

3.4. Iščezavanje glasova

Nema pojava koje bi zasluživale pomena.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'veki:, ali 'vəs)-

DRAGOLJUB PETROVIĆ

REŽEVIĆI (OLA 72)

Vredi opis za punkt OLA 74 (Njeguši), sa sledećim razlikama:

- 1) Foneme /ə:/ i /ə(:)/ sasvim izuzetno mogu se realizovati kao /a(:)/ (upor. 1.12).
- 2) Konsonant /x/ dosledno je uklonjen iz fonološkog sistema i zbog toga ne važe formulacije koje se tiču njegove subbine u različitim tačkama opisa OLA 74 (upor. 1.221, 2.232). Zev koji je nastao gubljenjem /x/ uklonjen je umetanjem /v/ ('s'nav-a, 'sova, k'ruga); u inicijalnoj poziciji /x/ je izgubljeno bez ikakve zamene ('rāna, 'itā:r), dok se na kraju reči mesto /x/ sreće /f/ ili /k/ (g'rijef, g'luf; k'rā:vā:k, po:'žok).
- 3) U grupi -CrV /ř/ je devokalizovano ('umāro:) (upor. 2.121).
- 4) Zev u grupi -ao (<--al)>-a: (pi:'sa:); ali -ao (<--əl)>-o: (t're:so:) (upor. 2.13).
- 5) Sonant /m/ u nastavačkim formama na kraju reči zamjenjuje se sa /n/ ('imā:n, ov'co:n, pu:'ton, ali 'dim, je:'čam).
- 6) Zvučni opstruenti i sonant /v/ obezvučavaju se na kraju reči (p'rak, žg'li-jep, p'rast, p'raf), ali izgleda da ta pojava nije sasvim dosledna ('oro:g 'Aquila', g'rozd, 'dāžd).
- 7) Mesto sonanta /l/ na kraju sloga u pozajmljenicama redovno se pojavljuje [o] (lan'cuo, ko'na:o, te'meo, a tako je i za:'bio). Upor. 2.2311.
- 8) Konsonant /f/ ne zamjenjuje se sonantom /v/ (fa'žo:la, ofi'cijer, 'fata:t, *fa:la — upor. 2.233 i 3.2).
- 9) Nema potvrda za pojavu /ž/ mesto /ž/ (upor. 2.234).

SPEKTROGRAM

Sekundarni jezik

Društveni jezik

DRAGOLJUB PETROVIĆ I DRAGO ĆUPIĆ

GORANA (OLA 73)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

1.11. Akcentovani

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
ã:	ã:	ã	a

1.12. Neakcentovani

i	u
e	o
ã	ã
a	

1.13. Funkciju silabeme vrše i /r:/ i /l:/.

- 1.131. Fakultativno se u funkciji silabeme može naći i /l/ posle vokalske redukcije ('maslina'), ali materijal ukazuje na činjenicu da je pojava vrlo ograničena
- 1.14. Fonema /e:/ fakultativno se realizuje kao [e], [e:i], [ie:], [iie], dok se /o:/ ostvaruje kao [ɔ:], [uo] i sl.
- 1.141. Umesto /ã:/ i /ã/ relativno često se izgovara [a(:)].
- 1.142. Pod uticajem književnog jezika foneme /ã:/ i /ã/ sporadično se realizuju kao [a(:)].
- 1.1421. Neakcentovano /ã/ sporadično se realizuje kao [e], ali se iz raspoloživog materijala domaćaj pojave ne može sasvim jasno sagledati (skaka'l'ec, 'mozek, 'kašel', v'jeter, s'tarec, g'la:den).
- 1.143. Pod uslovima koji se ne mogu precizno odrediti fonema /a(:)/ realizuje se kao [ã] (k'rã:j, 'paprot, dã'ruje).

1.2. Konsonantizam**1.21. Sonanti**

v	m
l	r
j	n

1.211. Sonanti /j/ (= [i]) i /v/ vrlo često izgovaraju se reducirano ili potpuno iščezavaju (up. 3.42, 3.43).

1.212. Budući da se [r:] i [r] ne mogu svesti na alofone neslogovnog [r], najceli-shodnije je smatrati kratko neakcentovano [r] članom istog podsistema u kojem se nalaze i dugi odnosno akcentovani tipovi /r/, a [r] interpretirati kao alofonu kratkog neakcentovanog /r/ koja se javlja u susedstvu vokala. S obzirom na to, međutim, da se [r] sreće u oblicima kao 'u_řke, nař_ 'vrška i sl., mora se operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati shvatanje da su /r/ i /ř/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s
ć	ž	z
č	ž	š
k	g	

- 1.221. Foneme /č ţ š ž/ mogu imati neznatno palatalizovanu realizaciju [č' ţ' š' ž'].
- 1.222. Foneme /ž/ /ž/ i /ʒ/ prilično su retke, pri čemu treba reći da se /ʒ/ najčešće sreće u slobodnoj varijaciji sa /z/.
- 1.223. Foneme /ć/ i /ž/ realizuju se s oslabljenom frikacijom, kao [t̪], [d̪].

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme u sistemu mogu biti duge i kratke, sem /l/ koje je uvek kratko (up. 1.131).
- 1.32. Fonološki su relevantni samo kvantitet i mesto akcenta.
- 1.321. U načelu, dugi slog automatski je akcentovan. Međutim, fakultativno se sreće i vanakcenatski kvantitet, mada se u ograničenosti pojave može naći osnova za zaključak da se tu radi o novijem uticaju susednih govora u kojima je taj kvantitet dosledno očuvan.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema relativno je slobodna: svaka se od njih može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Jedini izuzetak tiče se foneme /ə(:)/, za koju nema potvrda za inicijalnu poziciju.
- 2.12. Silabeme /t:/ i /t̪/ sreću se u inicijalnom i medijalnom položaju. Uz to, za njih ne važe ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao i za neslogovno [r] (up. 2.232).
- 2.121. Silabeme [r:] i [t̪:] dolaze između dva konsonanta i na početku reči ispred konsonanta. U oblicima tipa 'umro, 'zapro /r/ je neslogovno, ali nova formacija tipa 'u_t̪ke || 'u:_t̪ke pokazuje da se /t̪/ može pojaviti i iza vokala (up. 1.212).
- 2.122. U gradi nema potvrda za pojavu više od jednog /t(:)/ u reči.
- 2.13. Neakcentovani kratki vokali u sekvencama *re*, *ri*, *li*, fakultativno se gube (pr'las, pr'lika, 'maslña).
- 2.14. Zev se u mnogim slučajevima otklanja kontrakcijom, a ponekad umetanjem /j/ ili /v/. Jasna pravila kojima se to reguliše, međutim, ne mogu se formulisati.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi sonanti sem /v/ i bezvučni konsonanti mogu se naći u svim položajima u reči, s izuzetkom /ʃ/ koje se ne sreće u završnoj poziciji.
- 2.22. Zvučni opstruenti mogu se naći u inicijalnom i središnjem položaju u reči, dok su u finalnoj poziciji dosledno obezvučeni. Posebno stoji /ž/, za koje nema potvrda ni u inicijalnoj poziciji.
- 2.23. Konsonantske grupe
- 2.231. Nema sekvenci sastavljenih od dentalnog ploziva i afrikate.
- 2.232. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.233. Od brojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima treba istaći sledeće pojedinosti:
 - 2.2331. Od konsonanata ispred /j/ sreću se često jedino labijalni, ali neprevreli procesi u jotovanju dovode do sporadične pojave /j/ i iza drugih opstruenata ('l'i:stje || 'l'i:šće, 'kožjak || 'kožak, s'jemen || 'semen, iz'jede || i'žede). Fonema /j/ ne može se sresti iza /ž/ ('oruže, 'podnože, 'boži, v'rabe).
 - 2.2332. Sonant /r/ ne može da stoji iza /l l' n ñ/ i iza afrikata (osim /c/). Za /t(:)/, međutim, takva ograničenja ne važe iza /ʒ c/ ('črn, 'žr:nak).

- 2.233. Sonanti /t l'/ ne mogu, načelno, stajati uz palatalne konsonante i glavninu afrikata, kao ni iza /n ñ/. Jedini značajniji izuzetak tiče se oblika tipa 'duž'l'i, s'le:p, ali za iscrpno osvetljavanje svih ograničenja nedostaje materijal.

2.234. Opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /s ź/ i u nekim drugim položajima.

2.235. Opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /v b p/, a nedostaje materijal za sagledavanje pojave u vezi sa /f/, kao uostalom i u vezi sa nekim alveolarnim i dentalnim konsonantima (up. 'pa:ntim, ali 'jemčovi).

2.234. Konsonanti /s z c ź/, po pravilu, ne stoje ispred konsonanata iz grupe /č ć ž š ž ř l/. Retki su izuzeci tipa 'gožđe', 'li:sće.

2.235. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.

2.236. Početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta vrlo su retke (t'ke: pored 'tica, 'čela, 'ći 'kći', 'cuje 'psuje', 'če'nica, 'ge 'gde', 'ko — up. 3.44).

2.237. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.

2.238. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim rečima sreću se samo /st št/, ali ni one, izgleda, nisu dosledne ('dăšt, g'rost, pored 'dăš, g'ro:s).

2.239. U tudičama, naročito onima koje su primljene iz albanskog jezika, mogu se javiti i konsonantske grupe koje probijaju pomenuta ograničenja, ali se zbog nepotpunosti materijala o njima ne može govoriti.

2.24. Pojedinačni konsonanti

2.241. Na kraju sloga ili reči sonanti /t l'/ pojavljuju se često i u stranim i u domaćim rečima, gde su foneme /t l'/ vaspostavljene analogijom (up.: k'r'i:l'co, 'de:l'ba, 'kol'čovi, 'posał'; 'a:lv'a, suł'ta:n, 'ča:ima i sl.).

2.242. Konsonant /x/ izgubljen je iz fonološkog sistema, pri čemu se u finalnoj poziciji mesto njega najčešće sreće [k] ('vř:k, a'rak, 'rekok, še'ža:k) (up. 3.41).

2.243. Konsonant /f/ sreće se relativno često, posebno u stranim rečima. U grupi xv je fa'tat, fa'l'it. Mesto x/v na kraju reči je /f/ ('duf, g'lu:f, ne'gof, 'mṛtaf). Redovno je 'vo:f, 'so:f, ra'so:f.

2.244. Konsonant /ʒ/ je redak i sreće se jedino u stranim rečima ('ža:mija, 'žabe, na'žak).

2.245. Konsonant /ʒ/ sreće se najčešće u slobodnoj varijaciji sa /z/ (že'l'en, ž'vono, 'ži:ma, 'žrno, 'bržo), ali i u rezultatu stapanja u grupi /dz/ (na žo:rnik), a u stranim rečima najčešće uz sonante /n l/ (bron'ži:n, fał'žo:ra). U sistemi oblika redovan je odnos a'rak — a'raga — a'raži i sl.

2.246. Foneme /s ź/ sreću se, prva nešto češće nego druga, u rezultatu novog i jekavskog jotovanja ('šutra, k'la:še, 'šeć, 'kožak, i'žest), a sporadično u proklitičkim spojevima ('š_enim) ili asimilacijom u konsonantskim grupama ('l'i:sće, g'rožđe).

2.3. Prozodija

- 2.31. Glavnina prozodijskih tipova navedenih u t. 1.3. može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema. Izuzeci se tiču silabeme /ə/, koja se ne može pojaviti pod akcentom, i /l/, za koju postoji potvrda samo u postakcenatskoj poziciji ('maslina).
- 2.32. Dugi akcenat može se naći u svim položajima u reči, a kratki je isključen jedino iz otvorene ultime.
- 2.33. Duge silabeme su u načelu automatski akcentovane, a sporadična pojava neakcentovanog kvantiteta biće novijeg porekla (up. 1.321).
- 2.331. U nizu primera izostaje očekivana dužina silabeme ispred sekvence S + O (up. 'o:vca ali 'ovcom, bo'bo:vnik ali s'lamka).
- 2.332. Nejasni su neki, prilično brojni, slučajevi u kojima se sreće dugi akcenat mesto očekivanog kratkog ('jä:buka, 'pä:zuvo, 'me:l'u, 'če:l'e, 'mä:ćeva, 'Tä:že, 'bä:ćvar i sl.).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a o: o u: u r: r/ potiču od odgovarajućih vokala u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i ← ě (nedosledno) ispred j (top'l'iji ali s'tarl'i, 'gi je ali 'ge si), u fleksionim nastavcima: imeničkim ('ženi), glagolskim (pose'dio, ve'l'io); u prefiksnu prě- (pri'pa:); u predlogu prid (pri-vo'loma); u izolovanim leksemama (v'rića)

e: ← ē
← ě:

e ← ē
← ě iza r (v'remena, stare'šina, s'reo), u nekim izolovanim leksemama i njihovim oblicima (s'mejasmo se, dode'jak, dode'jaće; 'čovek; 'zenica || 'ženica; ce'l'it || ce'l'nut)
← e u sekvenci je kao refleksu ě (v'jetar, še'žeo, vo'l'eo)
← a sporadično (skaka'lec, če'šel')

a ← ě u reči a'rak, pl. a'raži
← ē u ja'zik, ja'gul'a (mesto žaočka obično je 'igla)

ə: ← ə:
← a u pojedinačnim primerima (upor. 1.143)
← sažimanjem -ao, sporadično (do'ša:)

ä ← ə
← a u pojedinačnim slučajevima (upor. 1.143)

- ä: ← a:
 ← a: sažimanjem -ao, sporadično (kre'pä:)
 ę ← a: skraćivanjem u vanakcenatskoj poziciji
 ū ← posle vokalskih redukcija (pr'las, pr'l'ika, 'u ſke, ſ'cegovina, pr'ceļa)
 ili redukcije /v/ ('nař 'navrh')

- o: ← oo
 ɔ ← l na kraju sloga, osim ispred j

- u: ← ɔ:
 ← ʃ:
 ʊ ← ɔ
 ← ʃ:
 ← və-

ł ← posle vokalske redukcije, retko ('maſlna)

- 3.11. Osim toga, svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih skraćivanjem u vanakcenatskim pozicijama.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j r m n ñ p b t d c s z š č ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← ɿ u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, po pravilu uz /u/
 ('mua 'muva' ali i 'sova, s'nava)
 r ← ſ
 j ← ɿ u zevu, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← ɿ
 ← č na kraju reči (po'moj)
 ← ž ('po;j — imperativ)
 ɿ ← ispred a, o, u ili suglasnika — sporadično, izuzetno ispred e, i, ä
 l' ← lɔj
 ← lj u procesu jekavskog jotovanja
 ← l pred vokalima prednjeg reda i sekundarno na kraju sloga
 ← j u sekvenci labijal + ɔj
 ñ ← nɔj
 ← nj u procesu jekavskog jotovanja
 f ← (u onomatopejama)
 ← (u pozajmljenicama)
 ← v desonorizacijom na kraju reči
 ← xv u fal-, fat-
 t ← ſ u št

d	← d u žđ
c	← č u čr- i čr-
z	← z (up. 2.245) ← (u pozajmljenicama) ← dz (na'žo:rnik)
ć	← t ← jt u -jti ← t̄j ← tj u procesu jekavskog gotovanja ('ćerat, k ćeo)
ž	← jd, d̄j ← d(v)j jekavskim gotovanjem (me'žet, že'tič)
š	← s̄j ← s(v)j jekavskim gotovanjem (še'dok, 'sever)
ž	← z̄j ← zj jekavskim gotovanjem (i'žest, i'žede)
ž	← (u pozajmljenicama)
k	← x, obično na kraju reči
g	← x, obično u sredini reči

- 3.21. Osim toga, svi bezvučni konsonanti na kraju reči nastali su obezučavanjem odgovarajućih zvučnih konsonanata, kao i /f/ od /v/.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog sistema (sistem A):

V:	← od dugog akcenta na svim slogovima u reči ← od dužine na penultimi na koju je prenesen kratki akcenat sa otvorenog krajnjeg sloga
V	← od kratkog akcenta na svim slogovima sem otvorenog krajnjeg ← od kratkoće na penultimi na koju je prenesen kratki akcenat s otvorene ultime
V	← V ← na otvorenom krajnjem slogu s kojeg je prenesen kratki akcenat ← V: skraćivanjem neakcentovanih vokala

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je iz sistema, a mesto njega pojavljuju se /k/, /g/, /v/ ili /Q/ (up. 2.242).
- 3.42. Sonant /v/ ima oslabljenu artikulaciju i često se gubi, naročito u inter-vokalskoj poziciji (gla'ica, I'venoić, g'roboe, p'rao) i u sklopu nekih konsonantskih grupa (s'tal'a, g'la:ňa, 'la:s, g'ri:na; o'dena; mr'ko:ski; 'sekăr,

še'dok; b'rasto; b'rita; s'moka, goz'deni itd.). Poznato je i gubljenje toga glasa u inicijalnoj poziciji pred zadnjim vokalom ('ukoi 'vukovi', uko'lak, 'o:f 'vo', 'osák').

- 3.43. Sonant /j/ gubi se u intervokalnom položaju (b'roim, s'voe; u'zimau), ispred konsonanta u sredini reči (za'miše, že'veka), a nešto ređe i na kraju reči u oblicima imperativa (ne'mo:, pro'l'i:). Treba, međutim, reći da se o nekoj doslednosti u svim ovim pojавama ne može govoriti.
- 3.44. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta najčešće je izgubljen prvi član (up. 2.236).
- 3.45. Grupe dn, dñ svode se na sonant ('jena, 'ža:ni).
- 3.46. Grupe /str, zdr, ždr, stv/ uprošćene su gubljenjem dentalnog ploziva (s'rä:na, oz'ravio, žre'bac, s'vä:r), mada se sporadično može sresti i obrnuta pojava (st'reća).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'-: s'vi, s'vaki, ali 'vas, kao i u imenica tipa: 'nafcé 'naćve', 'noták, gen. 'notka itd.

PAVLE IVIĆ I DRAGOLJUB PETROVIĆ

NJEGUŠI (OLA 74)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
ə:	ə:	ə	a

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.
- 1.111. Budući da [r:] i [ř] mogu stojati iza vokala ako ih od njega deli granica između prefiksa i korenske morfeme (upor. 2.121), mora se priznati fonološki status toj granici ako se ne želi prihvati postojanje fonološke opozicije između neslogovnog [r] i kratkog neakcentovanog [ř].
- 1.12. Pod uticajem književnog jezika mesto fonema /ə: ə ə:/ često se izgovara [a(:)].

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

- 1.211. Sonanti /j/ i /v/ u nekim položajima izrazitije se reduciraju. O njihovom iščezavanju upor. 3.41.

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s z
ć	ž	ś ž
č	ž	š ž
k	g	x

- 1.221. Fonema /x/ realizuje se kao [x] ili kao [γ], a često se mesto nje pojavljuju i /i/ i /k/.

1.3. Prozodija

- 1.31. Fonološki su relevantni samo kvantitet i mesto akcenta.
- 1.32. Inventar prozodema obuhvata dugi i kratki akcenat, kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču ('V: 'V V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema relativno je slobodna: svaka od njih, načelno, može da stoji u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Izuzetak se tiče jedino foneme /ɑ/, za čiju inicijalnu i finalnu poziciju nema potvrda, a nisu jasna ni ograničenja koja se tiču njenog konsonantskog susedstva.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ sreću se u svim položajima u reči, mada treba reći da se, na osnovu raspoloživog materijala, ne vidi jasno sADBina te foneme u završnoj poziciji. Naime, pored forme 'vr̥, običniji je, izgleda, fonetizam 'vr̥:x || 'vr̥:g.
- 2.121. Silabeme /r:/ i /ř/ najčešće dolaze između dvaju konsonanata, ali i na početku reči ispred konsonanta ('řža, 'řžanä: s'lama), kao i ispred vokala ('umřo:), mada se iz materijala ne može jasno sagledati odnos likova 'umřo: i 'umřro:.
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Zev je u mnogim slučajevima uklonjen kontrakcijom ('dä:, u'sija:, t're:sä:) ili umetanjem /j/ ('bijo).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu se, u principu, nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči. Od ovoga se izuzimaju /ʒ ſ ź/, za čije prisustvo u završnoj poziciji nema materijala, a za /ʒ ź/ ni u početnoj poziciji.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Nema sekvenci sastavljenih od dentalnog ploziva i afrikate.
- 2.222. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.223. Od brojnih drugih ograničenja u distribuciji sonanata izdvajamo samo nekoliko.
- 2.2231. Jedini konsonanti za koje materijal potvrđuje da se mogu nalaziti ispred /j/ jesu /p b v m/. Doduše, nedostaju iscrpni podaci o pojavi /j/ iza /r/ na morfemskoj granici (redovno je pri:'more, ali nema potvrda za tip *javorje*).

- 2.2232. Sonant /r/ ne može da stoji iza /l ī n ñ/ i iza afrikata (osim iza /c/: c'rijeva).
- 2.2233. Sonanti /l ī/ načelno ne mogu stajati ni ispred ni iza palatalnih konsonanata (i nekih afrikata), kao ni iza /n ñ/, ali za osvetljavanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.2234. Opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /ć ţ/ i u nekim drugim položajima.
- 2.2235. Opozicija između /m/ i /n/ neutralizuje se u korist /m/ ispred labijala, /v b p/ (nedostaje materijal za sagledavanje pojave u vezi sa /f/), a u korist /n/ ispred dentala ('pa:nti:, osande'se:t, 'mo:nçi). Ispred k javlja se [ŋ] (= /n/): 'tanķa, 'mo:ňka; za situaciju ispred /g/ u građi nema primera.
- 2.224. Konsonanti /s z c ţ/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /č ţ ţ ř ſ ř ň ū/.
- 2.2241. Mesto /s z/ ispred /l n/ često se izgovara /š ţ/ (š'ljep, ţ'li:, š'naxa, ţ'nā:m).
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /v/ ili /r/.
- 2.226. Jedine su finalne konsonantske grupe u domaćim rečima /st/, /št/, /zd/ (za /žd/ nedostaje materijal), ali se i one sreću samo sporadično, možda pod uticajem prilika u književnom jeziku.
- 2.227. O sudbini konsonantskih grupa u pozajmljenicama ne može se govoriti zbog nedostatka materijala.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Pred vokalima zadnjeg reda fonema /l/ realizuje se velarno, dok se pred vokalima prednjeg reda realizuje kao [l'] (upor. 'koľa, 'koľo, 'luk, ali: 'l'eb, ko'l'ima, 'ko:l'a:).
- 2.2311. Sonant /l/ na kraju sloga i reči javlja se samo ponekad, vaspostavljen analogijom ('topål, 'pa:lca, pored 'okru:gą:). Za određivanje sudbine toga glasa u stranim rečima u dатој poziciji nedostaje pouzdan materijal.
- 2.232. Konsonant /x/ javlja se u svim položajima u reči, ali se vrlo često, u istim pozicijama, paralelno realizuje i kao [γ] ili se zamjenjuje sa [g] ('muxa||'muγa, 'jaxa: || 'jaγa: || 'jaga: st'rega || st'reγa, 'nosə:gu || 'nosə:γu, b'jegu: || b'jeγu:). U inicijalnom položaju obično je γ'rą:na, ali i x'lą:dan, dok je na kraju reči /x/ uglavnom sačuvano sa normalnom realizacijom, posebno u Gpl (kri:'lą:x || kri:'ląx), ali u pojedinim slučajevima srećemo se i sa realizacijom [γ] (ko:'zə:γ) i zamjenom sa /k/ (ko'žuk).
- 2.233. Konsonant /f/ prilično je redak, a sreće se u nekim tuđicama (frume'ti:n, 'ka:fa), mada se i u njima običnije supstituiše fonmom /v/ (va'šisti, 'višek, ovi'cijer, va'žo:la, p'rovesor). Takav je, uglavnom, slučaj i sa grupom xv- ('va:li: se, ali 'fata:). Fonema /f/ sreće se mesto inicijelnog /v/ i u nekim posebnim slučajevima ('fene:, fre'sina, pored 'vene: v'r'ijes, ali uvek 'fe:ne 'vene' Pl subst.). Za potpunije osvetljavanje ovog problema, međutim, nema dovoljno materijala.

- 2.234. Redak je i konsonant /ž/, koji se pojavljuje najčešće u stranim rečima ('ža:mija, 'ža:da, 'žanda:ri), ali ponekad i u slobodnoj varijaciji sa /ž/ (ko'žuk, pored običnijeg ko'žuk).
- 2.235. Fonema /ʒ/ u materijalu je potvrđena samo u leksemi 'biža i izvedenici bi'ži:n.
- 2.236. Foneme /š ž/ sreću se, prva vrlo često a druga sasvim retko, u rezultatu novoga i jekavskog jotovanja, sporadično i u proklitičkim spojevima (š-e'no:m, iž-e'ne:).

2.3. Prozodija

- 2.31. Sve akcentovane silabeme, i duge i kratke, mogu se u načelu javiti u svim položajima u reči. Jedini izuzetak tiče se uklanjanja kratkog akcenta iz otvorenog krajnjeg sloga ('Pe:ro, 'sestra), ali se u enklizi ponekad može čuti i doš'la, je i sl.
- 2.32. Duge neakcentovane silabeme sreću se i ispred i iza akcenta, pri čemu se u prvom slučaju njihova distribucija ograničava na položaj neposredno ispred akcenta, dok ih iza akcenta može biti i više od jedne.
- 2.33. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima najčešće je duga ('mo:ŋka, 'o:vca, Šti'ro:mni:k).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a o: o u: u ţ: ţ/ potiču od odgovarajućih vokala u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ē: u izolovanim primerima — smi:'jali)
- i ← ē: u sklopu ijkavskog refleksa ('sijeno)
- ← ē ispred j ('sijem), ispred o ← -l ('donio), u fleksionim nastavcima
- e: ← ę:
- ← ē: u sklopu refleksa (j)e: nastalog analogijom prema refleksu kratkog ē (m'je:stā:x, 'meže:dā:x)
- ← ē: iza /r/ analogijom prema refleksu kratkog ē (v're:ćā:x, m're:žā:x)
- e ← ę
- ← ē u sastavu ijkavskog refleksa (m'jesto, 'žeca, 'sijeno)
- ← ē iza /r/ (t'reba:, re'čica)
- ← ē u pojedinim leksemama (ze'nica, celi:'vat, 'leb)
- ą: ← ə:
- ← -əl- u 'zą:va, do'šą:

ä	← e
a	← e u 'žalac, 'žaoka ← ē u o'rax
ä:	← a: ← -ao ('dä:, p'lakä:)
o:	← -oo (kontrakcijom)
o	← l na kraju sloga osim ispred j
u:	← Q: ← l:
u	← Q ← l ← vꝝ-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga

j ← u sastavu refleksa ē(:)
← Q u zevu, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← -l

ī ← l̄j
← j u sekvenci labijal + əj
← j u sekvenci labijal + j (← ē)
← l̄j jekavskim jotovanjem

r ← ř

n ← m ispred dentala i velara

ñ ← n̄j
← nj jekavskim jotovanjem

f ← (u pozajmljenicama)
← xv- u xvat-
← v supstitucijom

t ← ţ u št

d ← ð u žð

c ← č u čr- i čř-

ʒ ← (u retkim pozajmljenicama — upor. 2.236)

ć ← ţ
← t̄j
← tj jekavskim jotovanjem
← jt u -jti
← c(v)j jekavskim jotovanjem (će'dilo, će'tala)

ȝ ← ð
← d̄j
← d(v)j jekavskim jotovanjem ('ȝeca, me'ȝed)
← jd u oblicima složenim od iti

- š ← s^{zj} ('paši:)
 ← s(v)j jekavskim jotovanjem ('še'me, še'dok)
- ž ← z^{ej} ('koži:)
 ← zj jekavskim jotovanjem
- ž ← (u pozajmljenicama i u pozajmljenom formantu -žija)
- š ← s ispred (alveo)palatalnih konsonanata
 ← s u grupi sn, sl (upor. 2.2241)
- ž ← z ispred (alveo)palatalnih konsonanata
 ← z u grupama zn, zl (upor. 2.2241)
- k ← x (upor. 2.232)
- g ← x (upor. 2.232)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- 'V: ← ^
 ← " prenesenog s otvorene ultime na dugu penultimu
- 'V ← na svim slogovima sem na otvorenoj ultimi
 ← " prenesenog s otvorene ultime na prethodni slog
- V: ← V̄
- V ← V̄
 ← (na otvorenoj ultimi s koje je prenesen " akcenat na prethodni slog).

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Sonanti /v/ i /j/ prilično često iščezavaju u međuvokalskom položaju (Po-poići, Dubo'i:k, da_se_nakon'čau 3. Pl praes.), /j/ ponekad i na kraju sloga (ne_da:, ne_da:te imperativ).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekim primerima izgubljen je prvi član ('tica, 'že, 'ko, še'nica).
- 3.43. Konsonanti /t d/ obično su ispali u finalnim grupama /st št zd/: 'm^as, v'ješ, g'ro:z (za žd nema primera u materijalu). Rede se ipak čuju oblici kao 'po:st, v'ješt, g'ro:zd, vaspostavljeni analogijom ili pod uticajem književnog jezika.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'-: s've, s'vaki:, ali 'vəs.

PAVLE IVIĆ I DRAGOLJUB PETROVIĆ

GOLUBOVCI (OLA 75)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:		u:		i		u
e:		o:		e		o
a:				a		

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/. Na osnovu raspoloživog materijala, međutim, stiče se utisak da se /r:/ fakultativno skraćuje.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
t	r	n
j	l'	ń

- 1.211. Sonanti /j/ i /v/ u nekim položajima izrazitije se reduciraju. O njihovom iščezavanju upor. 3.43, 3.44.
- 1.212. Ukoliko se ne želi priznati fonološki relevantan status morfemskoj granici ispred -o u obliku radnog pridava m. r. (čemu se protivi nizak morfološki rang te granice), mora se prihvati zaključak da neslogovno /r/ стоји у opoziciji prema kratkom neakcentovanom /ř/. (Upor. 2.121).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s
ć	ž	š
č	ž	ž
k	g	x

- 1.221. Foneme /ʒ/ i /ž/ sreću se samo u ponekoj izolovanoj leksemi.
- 1.222. Fonem *ə* /x/ takođe je retka, a realizuje se kao [ħ] i, pod posebnim uslovima, kao [γ] (upor. 2.243).

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme u sistemu mogu biti duge i kratke. Jedini izuzetak tiče se nejasnih prilika u vezi sa /f(:)/ (upor. 1.11).
- 1.32. Osim kvantiteta fonološki je relevantno samo mesto akcenta.
- 1.33. Inventar prozodema obuhvata dugi i kratki akcenat, kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču ('V: 'V V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema relativno je slobodna: svaka od njih može se u načelu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ takođe se sreću u svim položajima. Jedino ograničenje tiče se završne pozicije u kojoj je, iako je zabeleženo i /ř(:)/ (vrř:||vrř), mnogo običnije čuvanje zatvorenog sloga ('vrř:f || 'vrřf).
- 2.121. Silabeme /ř:/ i /ř/ najčešće dolaze između dvaju konsonanata, ali je obično i 'řža, zařža: (pres.), 'zarža (aor.), 'odřo:
- 2.122. U rezultatu sporadične vokalske redukcije, u reči se može pojaviti i više od jedne silabeme /r(:)/ (prvř(:)'nujo).
- 2.13. U mnogim slučajevima zev je uklonjen kontrakcijom ili umetanjem /j/ ili /v/ (pri:ča:, 'ža:, po'ginujo, s'nava).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi sonanti osim /v/, kao i svi bezvučni opstruenti, u načelu, mogu se javiti u svim položajima u reči. Od ovoga se izuzima /x/, koje se može naći jedino u sredini reči.
- 2.22. Zvučni opstruenti i sonant /v/ u završnom položaju u reči dosledno se obezvučavaju (upor. 3.21).
- 2.23. Konsonantske grupe
 - 2.231. Nema sekvenci sastavljenih od dentalnog ploziva i afrikate.
 - 2.232. Početna sonantna grupa moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.233. Od brojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima treba istaći sledeće pojedinosti.

- 2.2331. Sonant /j/ po pravilu ne dolazi iza drugih konsonanata ('miši:, 'boži:, 'paši: || 'pajši:, pri:'more; p'l'esma, bl'e: 'ži:, m'ńera, 'l'era, doduše pored oblika p'jesma i sl., koji se javljaju svakako pod uticajem književnog jezika).
- 2.2332. Sonant /r/ ne može da stoji iza /l l' n n/ i iza afrikata (osim iza /c/ — c'rijeva), a uglavnom ni iza strujnih konsonanata (st'ra:m, zd'rela, p'roždrije, ali s'r'i:c). Za /r(:)/, međutim, takva ograničenja ne važe iza /c s z/ ('črn, 'srce, 'zrno).
- 2.2333. Sonanti /l l'/ načelno ne mogu stajati ni ispred ni iza palatalnih konsonanata i glavnine afrikata, kao ni iza /n ň/, ali za iscrpno osvetljavanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.2334. Opozicije između /n/ i /n'/ nema ispred /ć ž/ i u nekim drugim položajima.
- 2.2335. Opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /v b p/, nedostaje materijal za sagledavanje pojave u vezi sa /f/, a izgleda da ta opozicija izostaje i ispred opstruenata /č c š s t d/ ('mo:nče, 'mo:nći, ko:n'sija, osande'se:t, 'pa:nti:, 'sa:n_si_k'ri:f, ali i kom'sija).
- 2.234. Konsonanti /c ć ř Ž Š Ž/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /č ř Ć Ž Š Ž/.
- 2.235. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.
- 2.236. Nisu retke početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: pče'nica, pco'vat, t'kat, k'čet, ali 'tica, 'ko, 'že.
- 2.237. U domaćim rečima nema konsonantskih grupa u finalnoj poziciji.
- 2.238. O sudbini konsonantskih grupa u tuđicama ne može se govoriti zbog nedostatka materijala.
- 2.24. Pojedinačni konsonanti
- 2.241. Na kraju sloga ili reči sonant /l/ se javlja samo u novijim tuđicama (mar'ša:l) ili je vaspostavljen analogijom ('obał, s'ta:łno), ali se u istoj poziciji sreće i /l'/ ('škan'dal', kan'dil', 'sel'ce). Materijal ne pruža dovoljno elemenata za osvetljavanje ovoga dvojstva.
- 2.242. Sonanti /n m/ ispred /k/ ili /g/ ostvaruju se kao [ŋ] ('taŋka, s'laŋka, st'rela_san_ga).
- 2.243. Konsonant /x/ javlja se retko i to jedino u sredini reči, pri tom samo sporadično između vokala (izub'l'efia), a uglavnom ispred afrikata ('Vuko:hici, p'ra:hici, p'raħčei, m'ħadoħċu) i ispred /š/ (beh_ševara). Pred konsonantom /ʒ/ fonema /x/ realizuje se kao [γ] (g'ro:γže, g'vo:γže, ubaγ'žet, beγ_że:ce:). Ispred /t/ fonema /x/ zabeležena je jedino u reči baħt'l'ija.
- 2.244. Konsonant /f/ takođe je redak. On se javlja u tuđicama ('famel'a), u grupi hv- (fa:'l'it, 'fata:t), mesto /x/ ili /v/ na kraju reči ('vrf, tr'buf, po'pof, n̄e'gof) i u inicijalnom položaju u ponekoj izolovanoj korenskoj morfemi ('fħ:ba, 'fene:). Nejasna je mera doslednosti s kojom se /v/ pred bezvučnim konsonantima pretvara u /f/ u primerima tipa 'o:fca, po'pofski: (pored 'Vuko:hici, upor. 2.243).

- 2.245. Redak je i konsonant /ž/, koji se sreće u tuđicama ('oža, ža:'mija) i, ponekad, u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.246. Konsonant /ž/ sreće se u retkim tuđicama (bi'žak, bron'ži:n) ili asimilacijom mesto /z/ (ob'žovina).
- 2.247. Foneme /š ž/ sreću se, prva vrlo često a druga sasvim retko, u rezultatu novoga i jekavskog jotovanja, a sporadično i u prokličkim spojevima (š_ed-no:m že'no:m, bez_že'ce:, pored beγ_že'ce:).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svi prozodijski tipovi pomenuti u t. 1.31. i 1.32. mogu se kombinovati sa svakom od postojećih silabema (uz rezervu u pogledu dužine /r:/, pomenutu u 1.11.).
- 2.32. Dugi akcenat može se naći na svim slogovima u reči, a kratki je isključen načelno iz otvorenog poslednjeg sloga. Izuzeci se tiču jedino hipokorističnih obrazovanja tipa Pe:'ro, Jo:'l'e (dosledno tako), na:'na, ko:'ka (samo sporadično) i sintagmi s enklitikom kao bi:'lo_je (sasvim retko).
- 2.33. Duge neakcentovane silabeme dolaze neposredno ispred akcenta i u svim položajima iza njega.
- 2.331. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima najčešće je duga ('o:fca, 'mo:nče, ali s'tanja).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u r: r/ potiču od odgovarajućih vokala u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: u nekim izolovanim oblicima (smi:'jal'i se)
- i ← ě: u sklopu ijekavskog refleksa (v'rijeme)
 - ← ě ispred j ('sijem), ispred -o←-l ('donio), u fleksionim nastavcima
- e: ← ε:
 - ← ě: u sklopu refleksa (j)e: nastalog analogijom prema refleksu kratkog ě (m'je:sta:, 'meže:da:)
 - ← ě: iza /r/ u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog ě (v're:ča:, m're:ža:)
 - ← ě: u izolovanim oblicima (bje:'žal'i, pje:'val'i)
- e ← ε
 - ← ě(:) u sastavu (i)jekavskog refleksa (m'jesto, 'žeca, 'sijeno)
 - ← ě iza /r/ (t'reba:, re'čica)
 - ← ě u pojedinačnim leksemama (ze'nica, l'ep)

- a: ← ə:
 ← -ao, -eo (kontrakcijom)
- a ← ə
 ← ě u o'raf
 ← ę u 'žałac, ja'gul'a, ja'zik
- o: ← -oo (kontrakcijom)
- o ← l na kraju sloga osim ispred j
- u: ← ɔ:
 ← ɔ:
- u ← ɔ
 ← ɔ:
 ← vɔ-
- ɛ ← (u grupi rV među konsonantima posle vokalske redukcije — prv'nut)

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sistemu. Osim toga

- v ← ɔ u zevu, uglavnom na mestu nekadašnjeg /x/ (muva, du'va:n, st'reva)
- j ← ɔ u zevu, uglavnom na mestu starog /x/ (st'reja, 'kija:t) i fakultativno u sekvencama i(j)o, u(j)o sa o ← l ('bijo, 'donijo, 'čujo, po'gnuo)
 ← u sastavu refleksa ě(:)
- r ← ſ
- n ← m pred dentalnim plozivima, afrikatama ili strujnim konsonantima (upor. 2.2335)
- ł ← l pred vokalima zadnjeg reda i na kraju sloga u novijim pozajmljenicama
- ł' ← ń
 ← ńj
 ← j u sekvenci labijal + ńj
 ← jekavskim jotovanjem l i labijala
 ← l pred vokalima prednjeg reda
- ń ← něj
- f ← (u onomatopejama)
 ← (u pozajmljenicama)
 ← xv- u xval-, xvat-
 ← v- u posebnim slučajevima (upor. 2.244)
 ← v obezvučavanjem na kraju reči
- t ← ſ u št

d	$\leftarrow \acute{d}$ u žđ
c	$\leftarrow \check{c}$ u čr- i čř-
ž	\leftarrow (u pozajmljenicama) \leftarrow z asimilacijom u retkim primerima
ć	$\leftarrow \acute{t}$ $\leftarrow jt$ u -jti $\leftarrow t\check{z}j$ \leftarrow tj jekavskim jotovanjem $\leftarrow c(v)j$ jekavskim jotovanjem (će'dilo, će'tat)
ž	$\leftarrow \acute{d}$ $\leftarrow jd$ u oblicima glagola složenih od <i>iti</i> $\leftarrow d\check{e}j$ $\leftarrow d(v)j$ jekavskim jotovanjem ('žeca, me'žet)
š	$\leftarrow s\check{e}j$ $\leftarrow s(v)j$ jekavskim jotovanjem (še'dok, 'seme)
ž	$\leftarrow z\check{e}j$ ('koži:) $\leftarrow zj$ jekavskim jotovanjem (i'žeļa)
ž	\leftarrow (u pozajmljenicama i u pozajmljenom formantu -žija) \leftarrow (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
š	\leftarrow s ispred (alveo)palatalnih konsonanata
ž	\leftarrow z ispred (alveo)palatalnih konsonanata
x	\leftarrow s, š, z, ž, v ispred afrikata (upor. 2.243) \leftarrow (u pozajmljenici baň'l'ija — upor. 2.243)

- 3.21. Osim toga, bezvučni opstruenti postajali su od zvučnih u rezultatu obezvучavanja na kraju reči.

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A).

'V:	$\leftarrow \hat{V}$
	$\leftarrow V:$ na penultimi pred otvorenom kratkom ultimom s koje je povučen akcenat ('vi:no, ali upor. 2.32)
'V	$\leftarrow \hat{\hat{V}}$
	$\leftarrow \hat{V}$ na penultimi pred otvorenom kratkom ultimom s koje je povučen akcenat \leftarrow (fakultativno) skraćivanjem 'r:
V:	$\leftarrow V:$
V	$\leftarrow \check{V}$ \leftarrow 'V na otvorenoj ultimi s koje je prenesen akcenat na penultimu \leftarrow (fakultativno) skraćivanjem ţ:

3.4. Isčezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je iz sistema, a zev koji je nastao njegovim gubljenjem uklonjen je umetanjem /v/ ili /j/. Postojeća fonema /x/ sekundarnog je porekla.
- 3.42. Finalne konsonantske grupe /st št/ uprošćene su gubljenjem dentalnog ploziva ('mo:s, g'ro:s, 'l'eš).
- 3.43. Sonant /v/ naglašeno se redukuje u intervokalnoj poziciji ('lastaica, 'dajkoica) i ispred sonanata /l l'/ (la:s, 'ladika, 'lešto).
- 3.44. Sonant /j/ isčezava u međuvokalskom položaju (p'l'evau, ko'i:, s'voe), ponekad na kraju sloga (imperativ 'igra:, p'l'eva:te, ali 'po:jte) i skoro dosledno iza konsonanata (upor. 2.2331).
- 3.45. U nekoliko primera isčezao je početni ploziv ispred drugog opstruenta ('tica, 'ko, 'že).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena:

u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'vaki:, s'vako:ga, ali 'vas), sporadično u skupini sj ('pajší:).

DRAGOLJUB PETROVIĆ

TREBALJEVO (OLA 76)

Vredi opis za punkt OLA 66 (Jasenik), sa sledećim razlikama:

- 1) Zev nije uklonjen u grupama -eo, -uo (débeo, ùzeo, vèseo; gìnuo, dánuo), dok je pored dào, brào obično i dò: (upor. 2.14).
- 2) Fonema /f/ vrlo je retka i javlja se uglavnom u pozajmljenicama (furúna), a češće je zamjenjena fonemom /v/ (vës, vorí:nta). U grupi xv- obično je váliša, vátá:, pored fá:lžija, a u onomatopejskim rečima zabeleženo je víjuče:. Nejasna je pojava /f/ mesto inicialnog /v/ uz /r/, konsonantno ili vokalno, u primerima: frá:bac || vrá:bac, ffí:ba || vfí:ba (upor. 2.233, 3.2).
- 3) Fonema /ž/ potvrđena je u leksemama žénica, ízelica, dok se mesto kòži: u Trebaljevu izgovara kòži: || kòžži: (upor. 2.21, 2.235, 3.2).
- 4) U materijalu nema potvrda za akcenatski tip referént, komandànt (upor. 2.33).
- 5) Izostaje č:→i: u primerima kao sví:g, stà:ri:m. Mesto toga uvek je móijeg, svíjeg. U materijalu nisu nađeni primeri za pojavu i←č ispred ī u leksemama tipa biłeg i sl. (upor. 3.1).
- 6) Leksički izuzeci sa a←ę (žàlac) i a←č (óra) u Trebaljevu glase žàovica i órag (upor. 3.1).
- 7) Obično je i j←č na kraju reči (nò:j, vù:j, pómoj, pored nò:č, vù:č, pómoc — upor. 3.2).
- 8) Fonema /x/ u finalnoj poziciji zamjenjena je, uglavnom dosledno, fonemom /g/ (pàstu:g, órag, nù:g, gràg; mišla:g; vižog, ùze:g; móijeg, svijeg), a otuda je /g/ stabilizovano u nekim oblicima i u sredini reči (pastú:ga, óraga; mišla:gu:, šćá:va:-gu:, nòsa:gu: i sl.). Jedina potvrda za pojavu /k/ mesto /x/ zabeležena je u leksemi kóžuk (upor. 3.2, 3.41).

DRAGOLJUB PETROVIĆ

ANDŽELAT (OLA 77)

1. INVENTAR

1.1. *Vokalizam*

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
ä:	a:	ä	a

1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.

1.2. *Konsonantizam*

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

1.211. Sonant /j/ u nekim položajima izrazitije se redukuje. (O njegovom isče-zavanju upor. 3.42).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	š
č	š	ž
k	g	

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme u sistemu mogu biti duge i kratke.
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti akcentovane.
- 1.321. I dugi i kratki akcenti mogu biti i silazni i uzlazni.
- 1.33. Otuda sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V: V: V V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema relativno je slobodna: svaka od njih može se, u načelu, javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Jedini izuzetak može se ticati foneme /ə(:)/, za čiju inicijalnu poziciju u materijalu nisu nađene potvrde.
- 2.12. Silabeme /i:/ i /ɪ/ sreću se u svim položajima u reči.
- 2.121. Silabeme /r:/ i /ɪ/ najčešće dolaze između dvaju konsonanata, ali i na početku reči ispred konsonanta (řě:, řzão), kao i iza vokala (zàřza) i ispred njega (výa, po výu). U vezi s primerima u kojima se neakcentovano kratko- /ɪ/ sreće uz vokal treba reći da se mora operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati shvatanje da su /r/ i neakcentovano kratko /ɪ/ dve foneme.
- 2.122. U reči može stajati samo jedan glas /r(:)/.
- 2.13. Zev se uklanja jedino u grupi -ao ← -al (vù:ká:, mì:sá:, tòpá:), u izolovanoj leksemi rà:ni:k i delimično u grupi io umentanjem /j/ (bijó). Vokalska grupa -ao ← -al ostaje nesažeta (četáo, órao, výtao), a zev se ne uklanja ni u grupama nastalim gubljenjem foneme /x/ (ùo, bùa, sú:a, jó:a, snà:a, màovina, nòsa:u:).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti, u principu, mogu se nalaziti u svim položajima u reči. Od toga se mogu izuzeti /ž/, za koje nema potvrda u početnoj i završnoj poziciji u reči, i /š/, koje nije potvrđeno u završnoj poziciji.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Nema sekvenci sastavljenih od dentalnog ploziva i afrikate.
- 2.222. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.223. Od brojnih drugih ograničenja u distribuciji sonanata izdvajamo samo nekoliko.

- 2.2231. Sonant */j/* ne može se, po pravilu, sresti ni iza drugih sonanata ni iza opstruenata. Jedini izuzeci tiču se forme prekjuče: i lekseme pè:rje (koju treba posmatrati kao noviji import iz književnog jezika). Inače, iza labijalnih konsonanata mesto */j/* obično je */l/* (vlèža, bležao, mlèri:m, plèšma, slòmlen, kòple:).
- 2.2232. Sonant */r/* ne može da stoji iza */l/* *í* *n/* i iza afrikata (osim iza */c:/*: crijevo, crèšna).
- 2.2233. Sonanti */l/* načelno ne mogu stajati ni ispred ni iza palatalnih konsonanata i nekih afrikata, kao ni iza */n/*, ali za iscrpno osvetljavanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.2234. Opozicije između */n/* i */ní/* nema ispred */č/* *ž/* i u nekim drugim položajima.
- 2.2235. Opozicija između */m/* i */n/* izostaje ispred labijala */v b p/* (za */f/* nedostaje materijal), a sporadično i ispred nekih dentalnih opstruenata (pànti:, sedandesè:t).
- 2.224. Konsonanti */s z c/* ne stoje ispred konsonanata iz grupe */č/* *č/* *ž/* *š/* *ž/* *ń/*.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije */v/* ili */r/*.
- 2.226. Nema finalnih konsonantskih grupa u domaćim rečima, budući da su */st/* */zd/* (za */žd/* nema leksičkog primera) uprošćeni gubljenjem dentalnog ploziva (upor. 3.43).
- 2.227. O sudbini konsonantskih grupa u stranim rečima ne može se govoriti zbog nedostatka materijala.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Pred vokalima zadnjeg reda i pred vokalom */a(:)/* fonema */l/* realizuje se velarno, dok se pred vokalima */i e/* realizuje kao *[l']*. Na kraju sloga ispred konsonanta fonema */l/* takođe se realizuje velarno (žàlba).
- 2.2311. Sonant */l/* na kraju sloga nalazi se samo u pokojem primeru (žàlba, stà:lno, pàlca); normalno je, inače: okrù:gà:, tòpà:..
- 2.232. Sonanti */n m/* ispred */k g/* ostvaruju se kao *[ŋ]* (šè:ŋka, glèda:ŋ ga).
- 2.233. Konsonant */f/* prilično je redak, a sreće se u tuđicama (kafána), u onomatopejskim oblicima (fijùče:) i na mestu grupe *xv-* (fà:li:m, fàta:).
- 2.234. Redak je i konsonant */ž/*, koji se pojavljuje u stranim rečima i u pozajmljenom formantu -žija (òža, fa:lžija).
- 2.235. Foneme */š/* i */ž/* sreću se, prva vrlo često a druga sasvim retko, u rezultatu novoga i jekavskog jotovanja.
- 2.236. Na mestu konsonanata */č/* i */ž/* u finalnoj poziciji dolazi *[j]* (vù:j, pè:j, nò:j, kù:, goj).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih u 1.33, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema.
- 2.32. Uzlazni akcenti mogu se javiti jedino na pretposlednjem slogu ispred kratke ultime.
- 2.33. Dugi silazni akcenat može se naći na svim slogovima u reči, dok je kratki silazni akcenat isključen sa poslednjeg sloga (osim u jednosložnim rečima). Od ovoga poslednjeg odstupaju jedino neke reči sa proklitikom koje se ne ponašaju kao akcenatske celine (od_nàs, bez_vàs).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom, ali i ispred i iza njega.
- 2.341. Duge neakcentovane silabeme sreću se ispred svih akcenata osim kratkoga sa uzlaznim tonom (ra:stè:m, ra:sté:mo, da:é:te, tre:sú:ći, otre:šèna).
- 2.342. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima najčešće je kratka (óvca, óvska, slájka, kónca, pálca, pànti:, rá:zboj).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u r: r/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: ispred j (u izolovanim primerima — smi:jàli)
- i ← ě: u sklopu ijekavskog refleksa (sìjeno)
 - ← ě ispred je (sijem), ispred o ← -l (dònio), u fleksionim nastavcima (žéni, ževò:jci)
- e: ← è:
 - ← ě: u sklopu refleksa (j)e: nastalog analogijom prema refleksu kratkog è (vlè:rà:, mèže:dà:)
 - ← è: iza /r/ analogijom prema refleksu kratkog è (vrè:ćà:, mrè:žà:)
- e ← è
 - ← è u sklopu (i)jekavskog refleksa (míěsto, žéca, sìjeno)
 - ← è iza /r/ (trèba:, rečica)
 - ← è u pojedinačnim leksemama (pòzleda, celjeva:)
- ä: ← ë:
 - ← -eo (došä:, kotä:)
- ä ← ë
- a ← è u žàlјac
 - ← è u óra
- o: ← -oo kontrakcijom

o ← 1 na kraju sloga osim ispred j

u: ← ɔ:
← ʌ:

u ← ɔ
← ʌ
← və-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← ʊ u zevu, uglavnom na mestu nekadašnjeg /x/ (bùva, duvà:n)

j ← ʊ u zevu, uglavnom na mestu starog /x/ (kija:t) i fakultativno u sekvenci i(j)o sa o ← 1 (bijo, činijo)

← u sastavu refleksa ě(:)

← č ž na kraju reči (pómoj, sìno:j, kùj, gòj)

ī ← ɪj
← j u sekvenci labijal + əj
← j u sekvenci labijal + j (← ě)
← lj jekavskim jotovanjem

r ← ř

n ← m ispred dentala i velara

ñ ← nəj
← nj jekavskim jotovanjem

f ← (u pozajmljenicama)
← (u onomatopejama)
← xv- u xval-, xvat-

t ← t u št

d ← đ u žđ

c ← č u ēr- i čř-

č ← t

← təj
← tj jekavskim jotovanjem
← jt u -ji'
← c(v)j jekavskim jotovanjem (ćedilo, četàla)

ž ← đ

← dəj
← d(v)j jekavskim jotovanjem (žéca, méžed)
← jd u oblicima od iti

- š ← səj (pâši:
← s(v)j jekavskim jotovanjem (sème, sédok)
- ž ← zəj (kòži:
← zj jekavskim jotovanjem (ízes)
- ž ← (u pozajmljenicama i u pozajmljenom formantu -žija — òža, fa:lžija)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

᷇: ← ^

᷇: ← " prenesenog s ultime na dugu penultimu

᷈ ← " na svim slogovima sem na poslednjem

᷉ ← " prenesenog s ultime na kratku penultimu

V: ← ᷄

V ← ᷅

← (na ultimi s koje je prenesen " na prethodni slog)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je iz sistema, a zev koji je nastao njegovim gubljnjem uklonjen je umetanjem /v/ ili /j/ (bùva, kjà:).
- 3.42. Sonant /j/ prilično često iščezava u međuvokalskom položaju, posebno ispred vokala /i e/ (koi:, boè: se), ali ponekad i na kraju sloga (dà:, ne dà:te imperativ).
- 3.43. Konsonanti /t d/ obično su ispali u finalnim grupama /st št zd/ (mà:s, vîš, grò:z). Za sudbinu grupe /žd/ u istoj poziciji u materijalu nema leksičkog primera.
- 3.44. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekim primerima izgubljen je prvi član (tica, žè, kò, ali: pšenica, psùe, tkè:).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'-: svè, svàki:, ali vâs.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

TRIJEbine (OLA 78)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /r/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m
l	n
j	ń

- 1.211. Pošto se u primerima tipa òrvo: se („rvao se”) izgovara /r/, potrebno je operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati shvanje da su /r/ i neakcentovano kratko /r/ dve foneme.

1.22. Opstvuenti

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	š (ž)
č	ž	š
k	g	x

- 1.221. Normalna realizacija foneme /x/ je [h], a ispred zvučnih suglasnika [γ] (grò:γže, gvòγže, gvòγženo, brè:γže). Uostalom, moguće su i drukčije fonološke interpretacije glasa [γ] — npr. kao alofone /z/ ili /ž/.

- 1.222. Konsonant /ž/ potvrđen je u materijalu samo u jednoj osnovi. Upor. 2.245.

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11).
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti akcentovane.
- 1.33. I dugi i kratki akcenti mogu biti i silazni i uzlazni.
- 1.34. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata četiri akcenta (V:, V;, V, V), kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V:, V).

2. DISTRIBUCIJA*2.1. Vokalizam*

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema je relativno slobodna: svaka od njih se u načelu može javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ po pravilu dolaze između dva konsonanta (bj:zo, cvř:čavac, cř:f, hřže:, hřža, mřša:f, na:gřdan). U susedstvu vokala u raspoloživom materijalu /ř/ dolazi samo u órvo:.
- 2.121. Silabeme /r:/ i /ř/ dolaze samo u središnjem položaju (u početnom položaju eliminisane su pojavom sekundarnog /ř/: hřža, hřže; upor. 3.2).
- 2.1211. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.
- 2.13. Zev se često uklanja kontrakcijom kako onda kada su u pitanju dva neakcentovana vokala tako i u situaciji gde je prvi vokal akcentovan (upor. 3.1 u vezi sa o:).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija sonanata i bezvučnih konsonanata takođe je uglavnom slobodna. Mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju u reči. Raspoloživi materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /š/ javlja na kraju reči.
- 2.22. Zvučni opstruenti često gube zvučnost na kraju reči: òba:t, grà:p, rà:š, kukùrus, vò:s, lù:k, ali grò:z. U ovom položaju i fonema /v/ se ponaša kao opstruent: cř:f, mrà:f, pacò:f. Konsonant /v/ se i ispred bezvučnih opstruevnata fakultativno vlada kao opstruent i prelazi u /f/: zohò:fka (= zova), ofčlca || ovčica, ofcàma || ovcàma.
- 2.23. Konsonantske grupe
- 2.231. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.232. Pošto zabeleženi materijal ne sadrži lekseme koje bi ilustrovale sva ograničenja vezana za distribuciju sonanata, navodimo, kao opštije poznate osobine, da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], slo-

govno ili neslogovno, ne dolazi iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l i n/, da /l/ ni /l/ ne mogu stajati ispred /ć ţ/ ni iza /ć ţ n/, da opozicije između /n/ i /n/ nema ispred /ć ţ/ i u raznim drugim položajima, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /v f b p/.

- 2.233. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ţ Ž ĩ ř/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ od /l/ ili /n/ odvojeni granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.234. Sreću se i početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: tkè:, psèto, pšenica, ali čèla, tica, ţèe, zoňò:fka.
- 2.235. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.
- 2.236. Suglasnička grupa /-sc-/ prešla je u /-xc-/: lí:hća.
- 2.237. Suglasnička grupa /-šć-/ dala je po pravilu /-xć-/ ili, ređe, /-ść-/: klà:hće, lí:hće, pù:hći:m, pored: lí:sće, klà:sće (ali hrà:sće), dok grupa /šć-/ uglavnom ostaje neizmenjena: šćè:r, šća:hù:, ali hćè:t.
- 2.238. Suglasnička grupa /-šć-/ nedosledno prelazi u /-xč-/: páliče || pášče, gùliče || gùšče, bá:hća || bá:šća.
- 2.239. Suglasnička grupa /-žđ-/ dala je po pravilu [-γđ-] ili, ređe, /-żđ-/: grò:γđe, brè:γđe, gvòγđe || gvòżđe.
- 2.2391. Na kraju reči izostaju i grupe /st/, /št/ i /zd/: mò:s, mà:s, bòle:s, lí:s, jè:s (jesti), pàs (pasti), prègr:š || prègraš, grò:z.
- 2.2392. U tuđicama se mogu javiti i konsonantske grupe koje nisu u skladu sa prethodno iznesenim ograničenjima.

2.24. Pojedinačni konsonanti

- 2.241. Sonant /l/ na kraju sloga i na kraju reči javlja se samo u tuđicama i, ređe, vaspostavljen analogijom, u domaćim rečima (aprì:l, hastà:l, bijel, tòpal, okrú:gal || okrù:go:, bijé:lce, krí:lce).
- 2.242. Fonema /f/ javlja se, pre svega, u tuđicama (plafò:n, maštràfa, furùna, muftija), onomatopejama (fike — fike), na mestu grupe xv- (fà:li:m se, fàta:, zafà:ca:), te u rezultatu desonorizacije suglasnika /v/ na kraju reči (sì:f, kì:f, plà:f; upor. i 2.22, 3.2) i jednačenja suglasnika po zvučnosti (trà:fkà || trà:vka, ofčà:r; upor. 2.22 i 3.2).
- 2.243. Fonema /ž/ dolazi uglavnom u tuđicama (ža:mija, žèp, žá:da, žàm, ožà:k, žigérka, amì:ža), zatim u orientalnom sufikuš -žija i sasvim retko u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama.
- 2.244. Fonema /š/ je retka, a javlja se u rezultatu novog i jekavskog jotovanja (páši:, pròša:k, šéra, ali sedì:m), kao i asimilacije u grupi /-sć-/ (lí:sće, klà:sće; upor. 2.237).

- 2.245. Fonema /ž/ je izuzetno retka. U raspoloživom materijalu potvrđena je samo u obliku *gvòzđe* || *gvòyzë*. Inače, pridev kòžli: glasi tako, a lekseme tipa iželica, ižeden ne javljaju se u Upitniku. Međutim, monografija *Novopazarško-sjenički govor* Danila Barjaktarevića sadrži primere ižëša, iželica, ižëško, ižeden s napomenom da se govore u istoj govornoj zoni.
- 2.246. Na mestu konsonanata /č/ i /ž/ u finalnoj poziciji dolazi obično [j]: nò:j, sino:j, dò:j, pòmoj, pèj, sèj, dìj, pòdij, tèj || tèć, tù:j || tù:ć, goj.
- 2.247. Sonant /j/ (= [j]) se često oslabljeno izgovara, a ispred prednjih vokala i na kraju reči kad nema podršku u paradigmi i gubi (moi:m, lâe: || lâje:, bîe || bîje, dà:, ovà:, onà:, tâ:, m. r.).
- 2.248. Suglasnik /x/ (= [h] i [γ]) se uglavnom dosledno realizuje, ponekad i tamo gde mu etimološki nije mesto (upor. 1.221, 2.236, 2.237, 2.238, 2.239, 3.2), s tim da se u intervokalnom položaju izgovara nešto slabije (múha, búha). O fakultativnom gubljenju /x/ upor. 3.44.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova navedenih u 1.34 može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema.
- 2.32. Uzlazni ton može se po pravilu javiti jedino na pretposlednjem slogu ispred kratke ultime. Ovo isključuje i uzlazni ton na jednosložnim rečima.
- 2.33. Dugi silazni akcenat može stajati na svakom slogu (slò:va:, spa:và:ńe, pu:zè:), a kratki silazni po pravilu na svakom sem zadnjeg višesložnih reči (klèo, jelëna, žaro:vnica).
- 2.34. Duge silabeme dolaze pod akcentom, ali i ispred i iza njega.
- 2.35. Duge neakcentovane silabeme sreću se ispred svih akcenata, osim kratkog sa uzlaznim tonom, i iza silaznih akcenata (ko:nšije:, za:rùčni:k, pu:tè:va:, pri:žòše:, pe:snica, žu:ri:, tre:sé:te, smi:jé:te se).
- 2.36. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima po pravilu je duga (slà:mka, žú:jce, kó:nca, plú:ňka, sè:ňka || sè:ňka).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ū: ū/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i: ← ě: (u izolovanim primērima kao smi:jé:te se i fakultativno u nastavcima prid.-zam. promene: tì:m || tì:jem)
- i ← ě: u sastavu ijekavskog refleksa (síjeno, bìjel, svijé:ća)
← ě ispred j (síjem), u fleksionim nastavcima (žéni)

- e: ← ē:
 ← ē: u sklopu ijekavskog refleksa (svijé:ća, rijé:ka, mlrijé:ko)
 ← ē: u sklopu refleksa (j)e nastalog analogijom prema refleksu kratkog
 ē (mè:žé:da:)
 ← ē: u refleksu nastalom analogijom prema refleksu kratkog ē (mè:sta:,
 vrè:ća:, mrè:ža:, bùbre:ga:)
- e ← ē
 ← ē: u sklopu ijekavskog refleksa (bijel, sijeno, stà:rijem || stà:ri:m)
 ← ē iza labijala, /c/ i /r/ (mèsto, pèsma, vètar, cedilo, rèpa) i, bez do-
 slednosti, iza dentala /d s l/ (déca || žéca, sedì:m, pored sèra, levlà:k
 pored lèsa)
 ← ē u sklopu (j)ekavskog refleksa (uvek sa jotovanjem) iza dentala
 /t d s l/ (žè, žève:r, cèra:m, sèra, lèsa)
- a: ← ə:
 a ← ə
 ← ə u žàlac
 ← ē u órah || óra, oràsi
- o: ← -oo, zatim neakcentovano a često i akcentovano -ao (stìgo:, bèžo:,
 sàbro:, ve:zò:, li:zò:, cvetò:, čitò:, pla:ćò:, išò: || išào, znò:, dò: ||
 dào, brò: || brào) i retko neakcentovano -eo (vìdo: pored vìdiđo,
 pòčeo). U materijalu nema potvrde za sažimanje sekvence -uo
 (govori se gìnuo).
- o ← l na kraju sloga i reči (osim ispred j)
- u: ← ɔ:
 ← l:
- u ← ɔ
 ← l:
 ← vɔ-

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l í r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- j ← u sastavu ijekavskog refleksa ē:
 ← č, ž na kraju reči (nò:j, pò:j, tù:j, gój; upor. 2.246)
- í ← lèj
 ← j u sekvenci labijal + əj
 ← lj (nedosledno) u rezultatu jekavskog jotovanja (kołéno, mlélá, lèsa,
 lèto, lèpota, pošlèdñi:, pored poslèdñi:, hlèp, žéles, levlà:k)
- r ← f
 ← ž u intervokalnom položaju u mòre || mòže
- n ← nèj
 (zá n → nj u rezultatu jekavskog jotovanja nema potvrda u materijalu)

- f ← (u pozajmljenicama)
 ← (u onomatopejama)
 ← xv- u fal- i fat-
- t ← t u št
- d ← d u žd
- c ← č u čr- i čt-
- č ← t
 ← jt u -jti
 ← təj
 ← tj u rezultatu jekavskog jotovanja (čera:m, hčet)
- ž ← d
 ← jd u oblicima glagola složenih od iti
 ← dəj
 ← d(v)j (nedosledno) u rezultatu jekavskog jotovanja (vižet, ževe:r, žeca, méžed, žè, pored vđet, dève:r, déca, mèdved, kudèlica, nedéla)
- š ← səj (pàši:, pròša:k)
 ← sj (nedosledno) u rezultatu jekavskog jotovanja (sèra ali sedì:m, sème)
 ← s (nedosledno) ispred č (li:sče, klà:sče, pored klà:hće, li:hće; upor. 2.237)
- ż ← ispred ž u usamljenim primerima gvòžđe, gvòžđena, pored gvòγđe, ali samo grò:γđe, brè:γđe
 (z za ž ← zj u rezultatu jekavskog jotovanja nema potvrde u materijalu mada postojeća literatura govori o prisustvu pojave u ovom govoru; upor. 2.245)
- ž ← (u pozajmljenicama i pozajmljenom formantu -žija)
 ← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
- x ← ɿ ispred r- (h̄jže:, h̄jzo:, h̄jža)
 ← ɿ (nedosledno) ispred r- (h̄rèpa || rèpa)
 ← ɿ ispred vokala u inicijalnom položaju (hastà:l, hólú:ja)
 ← s u grupi /-sc-/ (lí:hća; upor. 2.236)
 ← š u grupi /-šć-/ (li:hće, klà:hće, upor. 2.237)
 ← š u grupi /-šč-/ (páhće, gùhće, bá:hća; upor. 2.238)
 ← ž ispred ž (grò:γđe, brè:γđe, gvòγđe; upor. 2.239)

Osim toga, svi bezvučni suglasnici (uključujući i /f/) nastali su desonorizacijom zvučnih suglasnika na kraju reči.

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine izvode se iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A):

- V: ← V na svim slogovima (pì:ta:mo, spa:và:ne, pu:zè:, kopà:č)
 V: ← V prenesenog s ultime na dugu penultimu (ná:rod, glá:va)

$\check{V} \leftarrow \check{V}$ na svim slogovima sem na poslednjem (kùća, dovèo, kupina, pe:snica)

$\check{V} \leftarrow \check{V}$ prenesenog s ultime na kratku penultimu (žéna, jélen, pótok)

V: $\leftarrow \bar{V}$ ispred i iza akcenta (spa:và:ne, za:rùčni:k, pu:tè:va:, že:nà:)

V $\leftarrow \check{V}$

\leftarrow (na ultimi s koje je prenesen " na penultimu: žéna, ná:rod, pótok)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Sonant /j/ ponekad izostaje na kraju reči i između dvaju vokala, od kojih je drugi palatalan (upor. 2.247).
- 3.42. Konsonanti /t d/ iščezli su u finalnim grupama /st št zd/. Za sudbinu grupe /žd/ u istoj poziciji u materijalu nema leksičkog primera (upor. 2.2391).
- 3.43. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekim primerima izgubljen je prvi član (tica, žè, čèla, zožò:fka, ali tkè:, psèto, pšenica; upor. 2.234).
- 3.44. Suglasnik /x/ se na kraju reči iza samoglasnika ponekad gubi bez zamene: ído, pri:žo, òču:, kòžu, óra || órah, glù: || glù:h.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu *vəs'*: svè, svàki:, tako i sàf || sàv.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

TUČEP (OLA 79)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. Fakultativno *č* ← sekvence *r* + neakcentovani kratki vokal (ređe neakcentovani kratki vokal + *r*): *př'bacil'i* (= prebacili), *křz Né:mce*, *kř 'zemínu*, *př nese* (= prinese), *přd o:v'cama*, *př'křsti se*, *př'turi* (= proturi), *přsá:dit*, *přcō:v* (= pacov). Upor. i *přkaj* (= pokraj). Zbog prisustva primera tipa *př'křsti se* ne važi pravilo da u reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/. Upor. 1.11, 1.211, 2.12, 2.14, 2.31, 3.1.

2. Sistem sonanata sadrži sledeće foneme

v	m
ř	r
j	n

Naime, opozicija između /l/ ispred palatalnih vokala /i e/ i sonanta /ř/ neutralisana je u korist l' (po'bil'i, pà:l'i, Ni'kol'e, vesè:l'e, da za'kol'e, mi:l'i:), a i na mestu starijeg /ř/ u ostalim položajima izgovara se [l'] (krà:l', p'l'ačka).

S druge strane /l/ ispred velarnih samoglasnika realizuje se velarno (bułà:nka, 'koła, 'łuk, łovi:).

Donekle sličnu pojavu konstatujemo i u vezi sa /n/ ispred palatalnih vokala i /ń/, ali tu proces izjednačavanja nije sproveden dosledno i do kraja, te se svako /n/ u navedenoj poziciji i /ń/ mogu, a ne moraju, realizovati kao [n'] (po'n'ekad, 'n'eko, 'nikn'e, kò:n', pored: 'mene, 'vene, 'niże, kopà:ńe, kò:ń, b'rašne). Upor. 1.21, 2.222, 2.223, 2.231, 3.2.

3. Uglavnom kod predstavnika mlađih generacija konsonanti /č/ i /ž/ često se realizuju umekšano: 'meč'ka, īo:v'ž'ija.

4. Umesto 'guče, ko'žuče i sl. govoriti se 'gukče, ko'žukče, bá:kča || bá:kča, 'łakčiči (= mladunci lasice), ali ra'čupa, i'češl'ana. U materijalu nedostaju lekseme sa grupom /sc/ u osnovi, dok je uvek icě:di, icé:dit, racě:pi. Upor. 2.226, 3.43.

5. Među primerima sa konsonantom /ž/ dobijenim asimilacijom nema oblika 'vežba (ovde je 'vežba), ali je, s druge strane, žvé:zda || žvé:zda prema žvé:zda u punktu 83. Upor. 2.234, 2.235, 3.2.

6. Kratki akcenat na zadnjem slogu, i ovde inače vrlo redak, pored prve sličnih onima u punktu 83 javlja se, fakultativno, na otvorenoj ultimi i u oblicima aorista: o'to, op'ra, ne i'do, naz'va (sve 1. 1. Sg). Upor. 2.34, 3.3.

7. ě → i ispred j u 'nije, ali je: né:sam, né:si itd., topl'i:, ostrì:, ali sta'reji. Upor. 3.1.

8. Leksički izuzetak sa è → a u 3.1 ovde glasi žà:č.

9. Metateza je zahvatila i grupu /sj/ u primeru 'pajsi, ali je: klà:sje, prosjà:k, prosja'kiňa. Upor. 3.5.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

SRBOVAC (OLA 80)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. Fakultativno *ř* ← sekvence *r* + neakcentovani kratki vokal i neakcentovan kratki vokal + *r*: *břtá:nac* || *bratá:nac*, *přdá:vnica* || *predá:vnica* (= prodavnica), *křs Tù:rke*, *př'tisne* (= pritisne), *př'čekasmo*, *př'křsti se*, *př nà:s i sl.*; *Křšu:m'l'ijs*, *dobř dà:n*, *řdó:vče* (= ardovče). Zbog prisustva primera tipa *př'křsti se* ne važi pravilo da u reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/. Upor. 1.11, 1.211, 2.12, 2.14, 2.31, 3.1.

2. Opozicija između /l/ ispred palatalnih vokala /i e/ i sonanta /í/ neutralisana je (nedosledno), tako da se svako /l/ u ovoj poziciji može realizovati kao [l'], a svako /í/ — u ovoj poziciji i u drugim — kao [l']: *neva'l'al'e*, *'žal'ijs*, *'l'eto*, *'mel'e*, *'robl'e*, *val'á:*, *sí:l'ke*, pored *lé:po*, *lí:ce*, *zaklúčá:*, *naví:če*, *zemí:é*.

S druge strane /l/ ispred velarnih samoglasnika i na kraju sloga realizuje se kao [l]: *kłà:jse*, *povlà:či*, *łoptà:š*, *'łuk*, *sé:łce*, *apri:ł*. Upor. 1.21, 2.222, 2.223, 2.231, 3.2.

3. Odnos između sonanta /n/ ispred vokala /i e/ i sonanta /í/ jednak je situaciji u vezi sa /l/ ispred /i e/ i /í/: *pče'n'ica*, *vode'n'ica*, *'n'ešto*, *n'è:ma*, *'n'emu*, *'kon'e*, pored *po'nesi*, *né:sam*, *'níva*, *pra:šè:nie*, *'końe*, *'nega*. Upor. 1.21, 2.222, 2.223, 3.2.

4. Sudeći prema raspoloživom materijalu (čiji obim, inače, znatno prevazilazi okvire Upitnika OLA), umekšavanje sonanata /l n/ ispred prednjih vokala najdoslednije je sprovedeno u sekvencama /gl kl gn kn/: *s'tigl'e*, *g'l'eda*, *'tegl'i*, *'rekl'i*, *kl'e:štà:*, *'dign'e*, *uprè:gn'e*, *'rekn'e*, *'takn'e*, *za'makn'i*.

5. Uglavnom kod predstavnika mlađih generacija konsonanti /č/ i /ž/ često se realizuju umekšano: *'č'ovek*, *ise:č'è:*, *'ož'ak*.

6. Suglasnik /ʒ/ zabeležen je i u primerima *ʒvi:ri:*, *ʒe:bè:*, *kò:nžuła*, *ʒu:nžà:r* (= gundelj). Upor. 1.22, 2.21, 2.223, 2.235, 3.2.

7. Raspoloživi materijal sugerije zaključak da je zev otporniji nego u punktu 83. Naime, ovde se paralelno sreću primeri tipa *s'naa* || *snà:*, *s'nau* || *s'navu*, *st'reja* || *st'rea*, *'kuano* || *'kuvano*, *'bue* || *'buve* || *'buje*, *'uo* || *'uvo*, *'soe*, ali *'soju* i sl. Upor. 2.13, 3.2 u vezi sa j i v.

8. Grupa /-šč-/ u osnovi reči ostaje neizmenjena: 'gušče, o'raščići, ko'žušče, 'daščica (za grupu /-sc-/ u ovom položaju nemamo domaćeg leksičkog primera u materijalu; umesto prasci ovamo je gu'rići). Grupa /-šč-/ ostaje neizmenjena i u primerima tipa iš'čupo, išča:'jela, ali je uvek icé:ženo, icè:di, icè:pa, ice:'pała. Upor. 2.226, 3.43.

9. Dosledno xv->f- u korenu xval- (fa:'la_ví, fà:l'i se). Upor. 2.233 i 3.2.

10. Izgleda da su ovde brojniji primeri sa suglasnikom /ʒ/ dobijenim asimilacionim putem, jer ovamo je i: žg'log, žg'logovi (= zglob i članak), žglé:zda, žglé:bi, žglé:b, žglú:na || žuglú:na (= žuna), ž'vrkn'e, ž'vrknula, žvé:zda || žvé:zda i sl. Upor. 2.234, 2.235, 3.2.

11. Kratki akcenat na zadnjem slogu, i ovde takođe redak, srećemo uglavnom u tuđicama (ćib'ret, béri'cét, tam'l'an, pro'fekt, dijo'l'ekt, korzer'vans, kome'dant) i samo izuzetno u domaćim složenicama (krvo'lók, ot'sad), priloškim rečima (ta'man) i glag. oblicima (ja isko'či). Upor. 2.34, 3.3.

12. Znatno je zastupljenija pojava ē → i ispred j ('nije, ali né:sam, 'vijo, 'siješ, pro'sijemo, 'grijemo se, posmijá:va se, pored 'vejo, po'sejata, posmejá:va se, sme:-jè:mo se). U komparativu je uvek no'vija, sta'rija i sl. Upor. 3.1.

13. Leksički izuzetak sa è → a u 3.1 ovde glasi ka'žaļac.

14. Fakultativno o:←-'ao (pola:gò:, ka:zò:, pored češčih oblika tipa ka:'zao, pi:'tao, ga:'žao, i'mao i sl. Upor. 3.1.

15. l: → líu: u žglú:na || žuglú:na. Upor. 3.1.

16. U materijalu ima nekoliko očigledno unesenih primeri s tragovima jekavskog jotovanja: žè: (= gde je), k'ćeо, 'ne kće, 'ćeо, pored ne k'teše. Očigledno je reč o leksikalizovanim „jekavizmima“ u oblicima: s'jera, s'jerovo ml'é:ko, s'jerova 'vuna.

17. Metateza je izvršena i u grupi sj: 'pajsi, kłà:jse, p'rojsak, projsa'kińa. Upor. 3.5. Ovde je metateza grupe zj izvršena i u obliku 'kojze.

SLOBODAN REMETIĆ

DRENČA (OLA 81)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. Na osnovu raspoloživog materijala (nedostaju primeri tipa zaržao, zaržalo) ne može se utvrditi postoji li fonološka opozicija između /r/ i /ř/ (upor. 1.211; upor. takođe i punkt 55, 1.211).
2. Konsonant /s/ može da stoji ispred /č/: lí:sče, 'česče, zarà:sče (upor. 2.223). U materijalu nema podataka za grupu /zž/.
3. Ovde je 'gukče, gukčé:nce, 'gukčići, ko'žukče, o'rakče, ali: racè:pi, race:'pao, racé:pim, račé:piš (upor. 2.226, 3.2, 3.43).
4. Redovno grupa xv->v u korenu xval- (vá:la) (upor. 2.233, 3.2).
5. Zamena foneme /z/ fonemom /ʒ/ u domaćim rečima, zasnovana uglavnom na istim, asimilacionim principima, uzela je šireg maha nego u punktu 83. Tako imamo: žg'lob, žunžà:r, žinžò:včina, žu:žl:, žaru:di:, 'žrno, odžvo'nilo. Upor. 2.235, 3.2.
6. Dugouzlazni akcenat je analoškim putem prodro u jednosložnice: kó:ń, klú:č, nó:ž, tvý:d, sé:d, mó:s, pló:t, klí:n. Na isti način dobijen je i u nekim kategorijama višesložnih reči: bé:li 'luk, kú:si rě:p, ví:če, sú:ša, tré:so, pečú:rka, rá:dim, rá:nimo, devé:ti, ográ:žen, slavú:j. Tako se došlo do situacije da dugouzlazni akcenat može stajati na svakom slogu u reči. Iako u velikoj većini ovakvih primera dugi uzlazni akcenat стоји на mestu starosrpskohrvatskog akuta, prisustvo tog akcenta u jednosložnicama tipa mó:s čini verovatnijom pretpostavku o analoškom poreklu pojave (ili je možda samo dugi uzlazni u takvim jednosložnicama dobiven analogijom?). Upor. 2.33, 3.3.
7. ě→e dosledno i u komparativu prideva, kao i u odričnim oblicima glagola jesam (sa izuzetkom oblika 'nije). Upor. 3.1.
8. Leksički izuzetak sa ē→a u 3.1. ovde glasi 'žalac.
9. Izgleda da je rasprostranjenija supstitucija k←x, kako u domaćim tako i u stranim rečima (kotè:l, me'kaničar, spa:'k̚jia, 'koklica=hoklica), 'iskrana, 'koćemo. Upor. 3.2.
10. Metateza je vršena i u skupini sj: ot'kojse, klà:jse, ali p'rosjak. Upor. 3.5.

PAVLE IVIĆ

VELIKA KRUŠEVICA (OLA 82)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. Umesto suglasničke grupe /-šč-/ stoji /-kč-/: gukče, d'vikče, 'dakčica, ali ičupà:, rače:pio (upor. 2.226, 3.2 u vezi sa /k/ i 3.43).
2. Konsonant /s/ može da stoji ispred /č/: 'pasče, zarà:sče, ali ll:šče (upor. 2.223).
3. i ← ě (nedosledno) ispred j i van oblika komparativa (sijà:č, vi'javica, 'vijo || 'vijao, 'ni(j)e, g'rie, pored sejà:č, ve'javica, 'veo || 'vejo, grè:; ovde je i starì: pored starè:j), zatim u nekim fleksionim nastavcima, imeničkim (glá:vi, rú:ki pored gla:vè:, ru:ké:), pridевskim (stà:rima pored stà:rema). Upor. 3.1.
4. Paralelno dolaze oblici sa sažetim i nesažetim sekvencama -ao i -eo u posle-akcenatskom položaju (p'rodo, 'dizo, 'veso, 'pepo, 'počo pored p'rodao, 'dizao, 'veseo, 'pepeo, 'počeo). Upor. 3.1.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

BUKOVAC (OLA 83)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

1.11. Funkciju silabema vrše i /r:/ i /ř/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v	m	
l	r	n
j	í	ń

1.211. U primerima tipa zař'žao, zař'žalo izgovara se /ř/, te je potrebno operisati pojmom fonološki relevantne morfološke granice ukoliko se ne želi prihvati shvatanje da su /r/ i neakcentovano kratko /ř/ dve foneme.

1.22. Opstruenti

p	b	f	
t	d		
c	ž	s	z
ć	ž		
č	ž	š	ž
k	g		

1.3. Prozodija

- 1.31. Sve silabeme mogu biti duge i kratke (upor. 1.1 i 1.11).
- 1.32. I duge i kratke silabeme mogu biti akcentovane i neakcentovane. Duge akcentovane silabeme mogu imati uzlazni i silazni ton.
- 1.33. Iz izloženog sledi da inventar prozodema obuhvata tri akcenta (V:, V;, 'V) kao i neakcentovanu dužinu i kratkoču (V;, V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokala je relativno slobodna: svaki od njih može se u načelu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju reči, a isto tako i ispred i iza svakog konsonanta.
- 2.12. Silabeme /r:/ i /ř/ po pravilu dolaze između dva konsonanta (tř:mka, br:kě:, gr'bina). Malobrojni su primeri sa početnim ili završnim /ř(:)/: 'řňa, 'řža, vř:. U susedstvu vokala u raspoloživom materijalu /ř(:)/ dolazi samo u 'vřa, na vř:u, vř:'ovi, zař'žalo, zař'žao.
- 2.13. Zev se u nekim prilikama uklanja kontrakcijom (pre svega onda kada su u pitanju dva neakcentovana vokala), a ponekad umetanjem /v/ ili /j/ (sú:vo, st'reja, 'soja, pró:ja).
- 2.14. U reči može stajati samo jedan glas /ř(:)/.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju u reči. Od ovoga se izuzima /ʒ/, koje ne dolazi na kraju reči. Materijal ne daje mogućnost da se odredi da li se /ʒ/ javlja na kraju reči.
- 2.22. Konsonantske grupe
 - 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
 - 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], slogovno ili ne-slogovno, ne dolazi iza afrikata (osim /c/) ni iza sonanata /l ī n ñ/, da /l/ ni /j/ ne mogu stajati ispred /č ž/ ni iza /č ž ñ/, da opozicije između /n/ i /ń/ nema ispred /č ž/ i u raznim drugim položajima, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala /v f b p/. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
 - 2.223. Konsonanti /s z c ʒ/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ž ñ/, možda s izuzetkom slučajeva kad je /s/ ili /z/ odvojeno od /ʃ/ ili /ñ/ granicom između prefiksa i korenske morfeme.

- 2.224. Sreću se i početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: tkà:, p'ci, p'ceto, pče'nica, p'čela, ali: 'tica || p'tica, cé:rka, 'ge.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ili /v/.
- 2.226. Suglasničke grupe /-sc-/ i /-šc-/ svedene su na /-c-/ i /-č-/ (p'raci, pra'ciju, racè:pi, icè:pa, 'guče, pra'čara, ko'žuče, V'lače, o'račići, ra'čupa i sl.).
- 2.227. Na kraju reči izostaju i grupe /st/, /št/ i /zd/: kò:s, 'prs, p'regroš (= pregršt), priš, 'veš, grò:z. Isto pravilo važi svakako i za grupu /žd/, za koju nemamo leksičkog primera u materijalu.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonant /l/ na kraju sloga (odnosno reči) javlja se samo u tuđicama ili vastavljen analogijom (apri:l, ženerà:l, ostà:l, ostá:lče, krí:lce).
- 2.232. Sonant /j/ se često oslabljeno izgovara, a ispred prednjih vokala i na kraju reči kad nema podrške u paradigmi gubi se u primerima kao sto:;, 'lae, zapi'sue, ovà: m. r., nemò:.
- 2.233. Konsonant /f/ je veoma redak. Sreće se uglavnom u tuđicama i onomatopejama i često je zamjenjen konsonantom /v/: f'l'aša, f'če, pored: 'kova, vu'runa, 'sovra, pot'revi. Osim toga, suglasnik /f/ nedosledno dolazi u korenju xval->fal- (fà:lim, pored: và:lim, vá:la 'Bogu). Grupa xv- u korenju xvat- redovno se svodi na sonant /v/: 'vata, pri'vatila, u'vaćen.
- 2.234. Nije čest ni konsonant /ʒ/, koji se javlja, pre svega, u tuđicama ('žep, 'ožak, ži'gerica, patližà:n) i, ređe, kao rezultat asimilacije u konsonantskim grupama (žbù:n, žvi:zdi:m, 'vežba, v'ražbina, 'dažbina, inžili:r).
- 2.235. Konsonant /ʒ/ je takođe redak. Dolazi ispred /v/ (žvè:r, žve:či:, ž'veno, žvé:zda), iza /b/ i /n/ (obžó:va, brò:nža, be:nži:n, pe:n'žija), u primerima žu:ri:m, ži:d, židà:r, gde je u drugom slogu /d/ ili /r/, kao i u tuđici 'buže; otuda i bu'žato.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih prozodijskih tipova, navedenih pod 1.33, može se kombinovati sa svakom od postojećih silabema /i e a o u ſ/.
- 2.32. Duge silabeme dolaze pod akcentom i u slogu neposredno ispred dugo-silaznog ili kratkog akcenta (ná:rod, lú:di, gla:vè, o:'rao, zu:'bima, ali krà:va, 'pevamo).
- 2.33. Dugi uzlazni akcenat dolazi samo na pretposlednjem slogu. Ovo isključuje i uzlazni ton na jednosložnim rečima.
- 2.34. Dugi silazni akcenat može stajati na svakom slogu, a kratki po pravilu na svakom sem zadnjega sloga višesložnih reči (pé:sak, spà:va, Milò:jka, svř:bl:,

'žena, si'kira, vode'nica). Izuzetak od ovoga pravila predstavljaju retki, specifični, slučajevi sa kratkim akcentom i na poslednjem slogu (da'nas, veće'ras, jed'nak, jed'va).

- 2.35. Silabema ispred sekvence sonant + opstruent u domaćim rečima najčešće je duga (slà:mka, cepà:ῆka, ó:vca, lè:vka, dá:nce, o:v'cama). Ovo pravilo ne važi za položaje gde dužina ne može stajati.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i: i e: e a: a o: o u: u ȑ: ȑ/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

i: ← ě: samo u odričnim oblicima glagola jesam (ní:si, ní:smo)

i ← ě u leksemi si'kira i ispred j u glagolskom liku 'nije i oblicima komparativa prideva (ra'nija, čis'tija). Izuzetak od ovoga pravila je komparativ sta're(j)i, sta'reja.

e: ← ē:

← ě:

e ← ē

← ě

a: ← ə:

a ← ə

← ē u 'žaoka

← ě u 'ora, o'rasi

o: ← -'oo u sò:, obò:

o ← 1 na kraju sloga (osim ispred j)

← -ao, -eo, -uo iza akcenta: 'bego, 'peo, 'počo, à:nžo pored à:nžeo, 'metno pored 'metnuo

u: ← Ȑ:

← !:

u ← Ȑ

← !

← vȑ-

- 3.11. Osim toga svi kratki vokali postajali su od odgovarajućih dugih skraćivanjem iza akcenta.

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j Ȑ r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

v ← Ȑ u zevu, prvenstveno na mestu nekadašnjeg /x/, po pravilu uz /u/ ('uvo, 'ruvo, duvà:n, sú:vo, glú:va, analoški sù:v, glù:v); posebno stoji

v ← x u t'vor.

← f u pozajmljenicama

- j ← Š u zevu, prvenstveno na mestu ranijeg /x/ (st'reja, kù:jna, 'soja, 'čoja, prò:ja) i, fakultativno, u sekvenci i(j)o sa o ← 1 (u'darijo, ku:'pijo)
- ī ← lèj
← j u sekvenci labijal + əj
- ń ← nəj
- f ← (u onomatopejama: fì:če)
← (u pozajmljenicama, i to retko)
← nedosledno u xv- u xval-
- t ← ū u št
- d ← ð u žd
- c ← č u čr- i čt-
- z ← z ispred v i u vezi sa r i d (žvè:r, ž'vono, žvé:zda, žu:ri:m, žì:d, židà:r)
← z iza b, n (obžó:va, bez 'obžira, kò:nžula, brò:nža, be:nži:n, pe:n'žija)
← (u tudici 'buže, tako i bu'žato)
- ć ← t
← jt u -jti
← təj
- ž ← ð
← jd u oblicima glagola složenih od iti
← dəj
- ž ← (u pozajmljenicama)
← (u rezultatu asimilacije u nekim konsonantskim grupama)
- k ← x (sporadično, supstitucijom: krà:s, pastù:k, kriš'čanin, 'tekničar, p'lek, kigié:na)

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A).

ጀ: ← ᎌ na svim slogovima (spà:va, lù:di, rajì:ŋka, pilà:v, ru:kè:)

ጀ: ← ᎌ prenošenjem s ultime na dugu penultimu (glá:va, ná:rod, ží:vi prid.)

'ጀ ← ᎌ na prvim i unutrašnjim slogovima višesložnih reči ('kuća, si'kira, pe:s'nica) i, retko, na poslednjem slogu (upor. 2.34)
← prenošenjem " sa krajnjeg sloga na pretposlednji kratki slog ("žena, 'potok, slo'boda)

V: ← ᎌ ispred sloga sa akcentom (svř:bi:, ple:'veo, pe:'tao, kri:'lima)

V ← ᎌ
← ᎌ sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog ('žena, ná:rod)
← ᎌ iza akcenta ('pevamo)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ izgubljen je, a zev nastao njegovim gubljenjem uklonjen je u nekim primerima umetanjem /j/ ili /v/ (upor. 2.13, 3.2). Za k ← x upor. 3.2 u vezi sa k.
- 3.42. Izgubljen je i konsonant /t/ u sekvencama /-st/ i /-št/, kao i /d/ u sekvenci /-zd/ (upor. 2.227).
- 3.43. Iščezli su konsonanti /s/ i /š/ u sekvencama /-sc-/ i /-šč-/ (upor. 2.226).
- 3.44. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekoliko primera izgubljen je prvi član ('ko, 'ge, cé:rka, 'tica; upor. 2.224).
- 3.45. Sonant /j/ često izostaje na kraju reči i između dvaju vokala od kojih je drugi palatalan (upor. 2.232).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena:

u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'vaki; tako i 'sav),
u skupini zj (lò:jze, grò:jze, gvò:jze; otuda analoško gvoj'zeno || gvojz'deno).
Metateza nije izvršena u obliku 'kozja.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

ORAHOVAC (OLA 84)**1. INVENTAR*****1.1. Vokalizam*****Akcentovani vokali**

i	e	ɛ	u
e	o	ɔ	ø
ɛ	a	ə	ø

Neakcentovani vokali

i	e	u
ɛ	a	ø

- 1.11. Funkciju silabema vrši i /ɪ/.
 1.12. U raspoloživom materijalu fonemu /u/ srećemo samo u pozajmljenicama du'šek i 'čuše.
 1.13. Opozicija /a/~/ə/ van akcenta fakultativno je neutralisana ('vorak, 'l'il'ak, 'ovən || 'əvan, 'ostär, 'dəbar; əbəd've). Pojava /a/ mesto /ə/ pod akcentom ('maəvina, s'tablə, s'taza) svakako je rezultat uticaja književnog jezika i susednih govorâ.
 1.14. Akcentovani vokali /e/ i /o/ izgovaraju se zatvoreniye nego u književnom jeziku.

1.2. Konsonantizam**1.21. Sonanti**

v	m
l	r
j	n

- 1.211. Izgleda da između /r/ i neakcentovanog /ɪ/ nema fonološke opozicije (upor. 2.121), pa bi [r] trebalo smatrati varijantom neakcentovanog /ɪ/ koja se javlja u susedstvu vokala (upor. 1.211 i 2.121 u opisu OLA 55).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	z	s z
č	ž	š ž
k	g	

1.221. Konsonanti /š/ i /ž/ izgovaraju se mekše nego u književnom jeziku.

1.3. Prozodija

1.31. Od prozodijskih fenomena jedino je mesto akcenta distinkтивно.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Svaki od vokala može se javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Od ovoga se izuzimaju /ə/ i /u/, koji se u zabeleženom materijalu ne javljaju u početnom i završnom položaju.
- 2.12. Silabema /r/ dolazi najčešće u središnjem položaju, ređe u početnom ('rža, 'rže, 'rzaja; upor. 2.121) i vrlo retko u završnom ('vr). Inače, za [r] u načelu važe ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao za neslogovno [r] (upor. 2.222).
- 2.121. Silabema [r] javlja se po pravilu u konsonantskom susedstvu (rC-: 'rža, r'žav, r'žavə, 'rž, 'rzaja, 'rl'aja „rvao se”; CrC: 'kr̩, š'trk, 'srce, če'krk, 'crv, br'fəg; -Cr: 'vr). U retkim zabeleženim izuzecima ('vr̩vi, 'vr̩ve, za'ržaļo, za'ržano, po'r'l'al'i se „porvali se”) silabema /r/ je akcentovana, što znači da nemamo primera za opoziciju između neakcentovanog [r] i neslogovnog [r].
- 2.122. U reči može stajati samo jedan slogovni sonant [r].
- 2.13. Zev, nastao pre svega iščezavanjem suglasnika /x/, nedosledno se uklanja umetanjem /j/ ili /v/ (upor. t. 3.2), tako da su u govoru prisutne i neke vokalske grupe: 'suə, g'lui, glu'an, mə'uŋka, s'naa, 'saat i sl.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Distribucija konsonanata takođe je uglavnom slobodna. Oni mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, izuzimajući suglasnik /ʒ/, koji izostaje u završnom položaju.

2.211. Zvučni opstruenti na kraju reči u principu se izgovaraju poluzvučno, tako da rezultat desonorizacije po pravilu predstavlja alofone odgovarajućih konsonanata: 'lađ, 'zid, g'rəb, 'muž, 'nož, 'tuž, 'rž, p'rag, 'rog. U ovom položaju i fonema /v/ se ponaša kao opstruent: 'çrv, 'krv, ar'dov, 'nov, 'siv. Konsonant /v/ se i ispred, a ređe i iza, bezvučnih opstruenata fakultativno izgovara poluzvučno: t'rayka, m'rayka, s'yitka.

2.22. Konsonantske grupe

- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima navodimo da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], sloganovo ili neslogovno, ne dolazi iza afrikata (osim iza /c/ i /ʒ/) ni iza sonanata /j l' n ñ/, da /l'/ ne može stajati iza /ʒ ñ/, da opozicije između /n/ i /ñ/ nema ispred /ć ž/ i u raznim drugim položajima, a da je opozicija između /m/ i /n/ neutralisana u položaju ispred labijala. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.223. Konsonanti /s z c ʒ/ ne dolaze ispred konsonanata /š ž č ž ñ/ s izuzetkom futurskih oblika tipa i'zesće i, možda, slučajeva kad je /s/ ili /z/ odvojeno od /ñ/ granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Nisu nepoznate početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: p'češa, t'kaję, t'kal'e, ʒ'bun, p'ca, p'ce'nica || će'nica, ali: 'dę, 'tica, 'ko, 'cerka. Upor. 3.42.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.226. U domaćim rečima nema finalnih konsonantskih grupa. Govori se 'pr̩s, 'bəl'es, 'krs, p'regr̩s; analoški p'regr̩si, p'riš, 'veš „vešt”, g'rož (za sudbinu grupe -žd nedostaje primer).
- 2.227. Suglasnička grupa /-šć-/ <-šć- ostaje neizmenjena: 'gušće, b'rešće „brestić”, 'nošće, 'bašća (za sudbinu grupe /-sc-/ u raspoloživom materijalu nedostaje primer).
- 2.228. U tuđicama se pojavljuju i konsonantske grupe koje izlaze iz okvira određenog iznesenim ograničenjima.

2.23. Pojedinačni konsonanti

- 2.231. Sonanti /j/ (= [j]) i /v/ u nekim položajima se fakultativno izgovaraju reducirano, a ponekad iščezavaju potpuno: b'l'ei, pris'tal'a, øs'tal'a, øs'taila, pl'u'anja, 'šaøvi || 'šavøvi.
- 2.232. Konsonant /ʒ/ nije čest i javlja se u rezultatu raznih, ne uvek sasvim jasnih, glasovnih procesa (upor. 3.2).

- 2.33. Sonant *l* na kraju sloga (odnosno reči) sreće se dosta retko. Dolazi, naime, u tuđicama (ap'rił), vaspostavljen analogijom (s'teIna, 'pačci, 'sokoł, ž'drat, 'voł, ək'rugał, 'petəł pored 'peta; upor. s druge strane 'əra „aquila“).
- 2.234. Konsonant /f/ javlja se, pre svega, u tuđicama (ka'fes, fr'tal', ka'fana, fa'mil'ija, fur'tuna „veliko nevreme“), onomatopejama i na mestu grupe xv- ('fal'imə, pəfał'žija, 'fata || 'vata, u'fati, u'fatənə).

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenat može stajati na svim slogovima u reči, s tim da je redak na otvorenom završnom (upor. 3.31).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i ə a u ı/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i ← i: ('mi, 'ti, 'vi)
- e ← 'ě: ('pesək, 'ceyka, p'l'evna, p'l'eveňe, 'dete, 'l'epə, 'l'ek, 'meša)
← 'ę: ('mesə, 'pet, 'peta, 'red)
← 'e: ('šes, 'l'ed, 'neče)
- ɛ ← 'ě ('dever, 'deca, 'decu, 'peva, 'l'eba)
← 'ę ('mæk, p'reja)
← 'e ('dəvet, 'deset, 'žena, re'setə, da'l'eko)
← neakc. ě(:) ('nevesta)
← neakc. ę(:) ('dəvet, 'deset)
← neakc. e(:) ('naše, 'žene)
- ə ← ə: ('dən, 'pəní)
← tursko I (san'dək, jas'tək, kalaba'łək)
← ı u usamljenom primeru də'gəćək
← a u neakcentovanom položaju (upor. 1.13), s tim što je opozicija između /a/ i /ə/ u tom položaju bar fakultativno neutralisana.
- a ← a: ('ja, 'daj)
← ə u glagolskom nastavku nə ('sədnaja, u'venaja, u'venała, 'kunaja, 'viknaja, 'viknal'ę)
← neakc. ə (upor. 1.13)
← ě u ə'ra
← ę u 'žać, 'žalac"
← -l na kraju sloga (osim ispred ı): 'Bejograd, 'deja, pe'peja, 'goja, ko'ta „kotao“, c'vil'ea, 'peka, s'tiga

- o ← 'o: (pa'coy, ar'doy, 'korpu, s'to)
- ə ← 'o ('pol'ε, 'nəsi, 'ostro)
 ← neakc. o(:) ('rakovə)
 ← ə u usamljenim primerima 'sedəm, 'əsəm
- u ← u:
 ← Q, Q:
 ← l, l: ('vuna, 'pun, 'puž, du'bok, uključujući i sekvencu īu ← l(:)
 iza /s/: s'lunce, s'luncəogl'ed, s'luza, s'luze, slu'bice)
 ← və-
- ü ← tursko ü (du'sek, 'čuše)
- ř ← ř: ('sřp, 'třn, 'křv)
 ← (fakultativno) -ř iza konsonanta u primerima kao 'mědr || 'mědər,
 s'vekř || s'vekər, 'věpr || 'věpər. Upor. i 'jařc || 'jarəc, 'křz || k'rəz

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j r m n ñ p b t d c s z š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnjog sistema. Osim toga:

- v ← (nedosledno) Ə u zevu (upor. 2.13): 'səva, 'səve, 'duva, 'suva, 'suvo,
 'buva, 'uvə, glu'van, pored: 'sua, 'suə, su'arək, g'lu'i, du'anžija,
 glu'an i sl. Posebno stoji v ← x u t'vor
 ← -u u 3. 1. mn. prezenta ('peçay, 'igray, st'rel'ay, 'mətay i analoški
 'nəsiy, 'jədey, 'məžey, 'giney, 'dignej i sl.) i imperfekta ('čay || 'čau,
 'məgəy, 'bev || 'beu, 'nəsay || 'nəsau)
- j ← Ə u zevu (upor. 2.13): 'tija, 'tijə (otuda analoško 'tij), st'reja, 'mačeja,
 'mejur, 'kija, 'kijavica, 'ńijan, 'muja, 'mujə; tako i pe'peja, 'deja,
 de'beja, 'beja, 'Bejagrăd, z'reja, 'kiseja, 'gəja, m'reja, 'poćeja, b'raja,
 'bija, 'dignaja, 'kunaja, 'viknaja, u'venaja (upor. 3.1 u vezi sa /a/)
 ← u sekvenci jí < ñ u primerima 'dojñe, 'dojna, 'kojñi, 'kojni, s'vijña,
 s'vijñe
- r ← ř
- ł ← 1 ispred vokala /u o ə a ə:/ ('luk, 'łov, 'łomi, p'laći, 'łežə) i analoški
 na kraju sloga (ap'ril, 'pałci)
 ← u sekvenci īu ← ! u nekoliko primera (upor. 3.1 u vezi sa /u/)
- ł' ← 1 ('ludi, 'lubi, 'pol'ε)
 ← ləj
 ← 1 ispred vokala /i e ε/ ('lipa, 'lisica, 'lepə, p'l'emňa, 'l'eto, 'l'eba)
 ← j u sekvenci labijal + əj (zd'ravl'ε, 'rəbl'ε, s'nəpl'ε, g'robl'ε)
- ń ← nəj
- f ← (u pozajmljenicama)
 ← (u onomatopejama)
 ← xv- u fal- i fat-

t	← ţ u št
d	← ð u žd̄
c	← č u čr- i čr-
ž	<p>← z ispred /v/ ('z'ver, 'z'vr̄či, 'z'venə, 'z'vezda, 'z'verka, 'z'veril'ε, 'z'veždim, 'z'veždi, 'z'veždite)</p> <p>← z iza n ('jun'žar, mən'žura man'žura)</p> <p>← z ispred vokala iza kojeg sledi /d/ ili /b/ ('žid, na'žeba, 'žebə)</p> <p>← d ispred /v/ u 'z'viska</p> <p>← u vezi sa ţ u 'žr̄ze (ime sela Zrze)</p>
ć	<p>← ţ (s'veća)</p> <p>← t̄aj (t'reći)</p> <p>← č ('maćka, k'ręćim, pe'ćurka, č'kembe)</p>
đ	<p>← ð ('međa, 'veđa, m'nađi, p'ređa, 'tuđ, 'jeđ)</p> <p>← d iza /j/ u oblicima kompozita od glagola <i>iti</i> ('dođe, p'riđe, pri'žosmə, pri'žoste, pri'žošte i sl., pored 'dođne, 'dojđe, 'dojne, 'dojdne, 'dojne, 'dodne)</p> <p>← ž u pozajmljenicama ('giđa, 'đada, o'đak, 'đam), zatim u orijentalnom sufiku -đija (ləv'đija, poftal'đija) i u rezultatu asimilacije u konsonantskim grupama ('ž'bun, ž'buňe)</p>
k	← x vrlo retko, svakako supstitucijom ('sakrana, K'rists, k'tev 'čay 'čau)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A).

'V ← Ŧ, Ŧ uz redovno prenošenje sa otvorene ultime ('žena, b'razda, m'l'eko, k'rilo, 'bəde, 'nəga, 'z'vr̄či, 'raste; u oblicima tipa o'ra, kə'žu, t̄'bu, kə'ta ultima je prвobitno bila zatvorena), ne tako često prenošenje sa zatvorene ultime ('kupus, 'ovən, 'jarəm, 'ovəs, 'jećəm, 'petək, 'pesək, 'živət, pored češćih oblika kao što su Ba'žić, as'tał, əb'rəz, u'nuk, lə'žoy, glu'an, ar'doy, sa'pun, pa'sul', b̄r'log, krə'miđ, po'tək, vi'sək, go'toy i sl.) i uglavnom analoško prenošenje akcenta na antepenultimu u mnogim kategorijama (s'nəpəvi, k'l'ućevi, l'udima, 'tel'stu, 'imena, 'əpcama, s'vijńama, t'resemə, p'latite imper., 'vezaja, 'živeja, 'təpəla, 'ləbəda, s'tenica, 'lisica, 'nevəst; upor. i 'dubovina, 'cerovina, 'jeļovina, 'bərəvina), s tim da su mnogo češći oblici tipa kə'biła, kə'rīto, kə'koška, kə'riva, ma'l'ina, l'e'dina, re'šetə, ma'tika, lə'pata, vəd'rica, mi'riše, kətl'e'nika, jere'bica, r̄ža'nica i sl.).

V ← neakc. Ŧ, Ŧ ('žena, 'vəl'i)

← Ŧ, Ŧ, sa kojeg je prenesen akcenat ('sestra, k'rilo, 'z'vr̄či, 'živət, 'imena)

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Fonema /x/ iščezla je ili bez zamene ('ita, 'l'eb, 'lađ, s'naa, 'saat || 'sat, me'uŋka, g'lu, o'ra) ili je zamenjena sa /v/ i /j/ i vrlo retko sa /k/ (upor. 2.13, 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta često je izgubljen prvi član ('kɔ, 'tica, 'ćerka, će'nica; upor. 2.224).
- 3.43. Iščezli su krajnji dentalni plozivi ako su stajali iza frikativnih konsonanata (upor. 2.226).
- 3.44. Ponekada iščezava i sonant /j/, pre svega u međuvokalskom položaju (upor. 2.231).
- 3.45. U međuvokalskom položaju i ispred /l/ ne retko se gubi i /v/ (upor. 2.231).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'vi; u Nsg m. r. stoji 'ceja) i nedosledno u skupinama zj ('lojze, g'rojze, g'vojze; otuda analogičko gvəj'zenə, ali 'kəzi) i sj ('pəjsi, ali k'ləsje, p'rəsjak).

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

PLJAČKOVICA (OLA 85)

Vredi opis za punkt 87 (Kalna), sa sledećim razlikama:

1. Izostaje fonema /l/ (upor. 1.11, 1.211, 2.14, 2.141, 2.15, 3.1). Najčešći refleks /l/ je /u/: 'vuna, 'kune, 'žut, mu'zara, 'muńa itd. Iza /s/ dolazi sekvenca /lu/: s'lunce, slun'čoglet, s'luza, s'luze, s'luba. Iza /d/ nalazimo /lə/ u d'lək, a /u/ u du'gaček. Prema dli'bok, žl'na i 'žljčka ovde je dli'bok, ž'luna, ž'luc || ž'lučka.

2. Konsonanti /č ţ š ž/ izgovaraju se umekšano: 'mečka, mutav'žija, k'raľuš, m'reža. Upor. 1.22, 1.222, 3.2.

3. Pojavljuje se, istina retko, i konsonant /f/: 'farba, pla'fon, ka'fana, 'jeftin, 'fr̩lim, 'fajda, 'faća, pored 'vajda, 'vaća. Upor. 1.223, 2.222.

4. Nema promene /k g/ → /ć ţ/ u sekvencama /ki/, /ke/, /gi/, /ge/, odnosno /k/ → /ć/ iza /j ñ/ (upor. 2.12, 2.222, 3.2).

5. U materijalu nema potvrde ni za konsonant /ʒ/ u završnom položaju u reči (upor. 2.21).

6. Unošenjem /v/ u 'vrvovi, dva 'vrvva uklonjeni su jedini primeri sa /r/ ispred vokala (upor. 2.131).

7. Prema če'la u punktu 87 ovde je p'čela (upor. 2.226, 3.42).

8. Suglasničke grupe /-sc-/ i /-šč-/ svedene su na /-c-/ i /-č-/: p'raci, 'bača, 'noče, siro'maće, ali 'gušće (upor. 2.227, 3.44).

9. U principu, izvršena je desonorizacija zvučnih opstruenata na kraju reči: te'raješ, 'jastrep, 'lat, 'bəs „zova“, 'r̩š, p'rak. U materijalu nema potvrde za obezvучavanje foneme /v/: par'cov, 'crv.

10. a ← -l (de'lja, o'raja, ali: 'del, pe'təl) i ← -q u glagolskom nastavku nq (rip-naja, vik'naja). Upor. 3.1 u vezi sa /a/ i 3.2 u vezi sa /j/.

11. Umesto 'žalo (pitanje 328) govori se 'žilka. Upor. 3.1.

12. ţ ← -d iza /j/ u oblicima kompozita od glagola iti (prij'žo, prij'žomo, 'pojži).

13. Izostaje č ← ţ (upor. 3.2.); ovde je č ← ţ (s'veća).

14. Izostaje ȝ ← ð (upor. 3.2.); ovde je ȝ ← ð ('meža).

15. U ograničenom broju slučajeva k ← x, svakako supsticijom: kras'tovo, k'rana, ko'žuk, 'vȑkovi pored vȑvovi. Upor. 3.2 u vezi sa /k/.

16. 'V ← ߂ uz vrlo rašireno prenošenje sa otvorene ultime ('žena, t'rava, m'leko pored redih oblika tipa kut're, kril'ce) i sasvim retko prenošenje sa zatvorene ultime ('potok, 'venec, 'vučem, pored češćih primera tipa ze'len, pe'lin, tam'lan, se'jač, beri'ket). Upor. 3.32.

17. V ← ߂, sa kojeg je akcenat prenesen na prethodni slog (t'rava, m'leko 'venec, 'vučem).

18. Metateza je vršena i u skupini zj ('lojze, ali 'kozi). Upor. 3.5.

SLOBODAN REMETIĆ

DONJI DUŠNIK (OLA 86)

Vredi opis za punkt 87 (Kalna), sa sledećim razlikama:

1. Izostaje fonema /l/ (upor. 1.11, 1.211, 2.14, 2.141, 2.15, 3.1). Pretežu primjeri sa u ← l: 'vuna, 'pun, ku'ne, 'vuk, mu'ze, pro'gune itd. Iza /s d/ po pravilu dolazi refleks /lə/: s'lənce, slən'čogled, slən'čence, s'ləba, slə'za || s'ləza, dlə'be, d'ləg, dlə'ga, dlə'go, ali du'gaček; upor. i klə'če. Prema dl'bok, žl'na, žlčka ovde je dli'bok, žl'u'na, ž'luč || ž'lučka.
2. Nema promene /k g/ → /č ž/ u sekvencama /ki/, /ke/, /gi/, /ge/, odnosno /k/ → /č/ iza /j ñ/ (upor. 2.12, 2.222, 3.2).
3. U materijalu nema potvrde ni za konsonant /ž/ u završnom položaju u reči (upor. 2.21).
4. Znatno su ređe početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta (upor. 2.226, 3.42). Ovde je i: še'nica, 'šeški (= pseći), ali t'kaía (na mestu oblika g'de nalazimo ku'de).
5. Suglasničke grupe /-sc-/ i /-šč-/ svedene su na /-c-/ i /-č-/: p'raci, 'guče, gu'četina, 'noče (= nožić), to'jače. Upor. 2.227.
6. Umesto 'žalo (upor. 3.1) govori se že'ləc, što znači da izostaje leksički izuzetak od e ← ē.
7. Izostaje č ← ū (upor. 3.2); ovde je č ← ū (sve'ča).
8. Izostaje ž ← ū (upor. 3.2); ovde je ž ← ū (me'ža).
9. Materijal sadrži primere u kojima je suglasnik /ž/ dobijen putem asimilacije: ž'bun, žbu'novi, žbu'nie (upor. 3.2).
10. Metateza je vršena i u skupinama zj i sj: 'lojze, k'lajse, ali: 'kozi, 'lisje. Upor. 3.5.

PAVLE IVIĆ I SLOBODAN REMETIĆ

KALNA (OLA 87)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i	ə	u
e	a	o

- 1.11. Funkciju silabema vrše i /r/ i /l/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
	l	r
j	í	n

- 1.211. Izgleda da između [r] i neakcentovanog [r̥] nema fonološke opozicije (upor. 2.131), što bi značilo da [r] treba smatrati varijantom neakcentovanog [r̥] koja se javlja u susedstvu vokala (upor. punkt 55, 1.211). Međutim, neakcentovano [l̥] dolazi uz vokal u primeru bl'a (2.141), iz čega bi proizlazilo da su /l/ i /l̥/ dve foneme, budući da se granici između deklinacione osnove i nastavka teško može priznati status morfološke granice uporedive sa granicom reči.

1.22. Opstruenti

p	b
t	d
c	ž
ć	ž
č	š
k	g

- 1.221. Konsonanti /ć/ i /ž/ izgovaraju se sa slabijom frikacijom.
1.222. Afrikate /č/ i /ž/ izgovaraju se mekće rego u književnom jeziku.
1.223. U materijalu nema potvrde za konsonant /f/.

1.3. Prozodija

- 1.31. U svakoj reči sem klitika po jedan slog (odn. silabema) nosi akcenat.

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Svaka od postojećih silabema može u načelu biti akcentovana i neakcentovana. Međutim, opozicija /a/ ~ /ə/ neutralisana je, bar fakultativno, u neakcentovanom položaju. Upor. s jedne strane zapisane oblike kao jə'ce, bəš'ta, 'obəd, 'opəška, 'povəs „pojas”, a s druge strane primere kao cav'tel, oda'nul, 'ostar, k'ratak, 'češał, pored primera u kojima zabeleženo [ə] potiče od /ə/, odn. zabeleženo [a] od /a/.
- 2.12. Inače je distribucija vokala relativno slobodna: svaki od njih može se u načelu javiti u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta. Od ovog se izuzima vokal /ə/, koji se ne javlja u završnom položaju (za početni položaj imamo primer ə'kəl „mozak”). Isto tako, palatalizacijom su eliminisane sekvenце /ki/, /ke/, /gi/ i /ge/ (upor. 3.2).
- 2.13. Silabema /r/ dolazi obično u središnjem položaju, ređe u početnom (r'ža) ili završnom ('vṛ). Uz to za /r/ važe u načelu ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao za neslogovno [r] (upor. 2.222).
- 2.131. Silabema /r/ javlja se po pravilu u isključivo konsonantskom susedstvu. (r̥C-, C̥r, -C̥r). U retkim zabeleženim izuzecima ('v्रove) silabema /r/ je akcentovana, što bi značilo da nema primera za opoziciju između neakcentovanog [r̥] i neslogovnog [r].
- 2.14. Silabema /l/ dolazi samo u unutrašnjosti reči. Uz to za /l/ važe u načelu ista ograničenja u odnosu prema konsonantima kao za neslogovno [l] (upor. 2.222).
- 2.141. Silabema /l/ se javlja po pravilu između dva konsonanta ('jabłka, 'pl̥ž, 'kłn, žł'na, 'tłs, dł'bok, słnčog'led), ali u primeru bl̥'a, množ. 'ble stoji uz vokal.
- 2.15. U reči može stajati samo jedan slogovni sonant /r/ ili /l/.
- 2.16. Zev se ponekad ukida umetanjem /j/ ili /v/, a ređe kontrakcijom.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu se nalaziti u početnom, središnjem i završnom položaju. Od ovoga se izuzima /ʒ/, koje izostaje u završnom položaju.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Materijal kojim raspolaćemo sugerira da uglavnom važe distribucioni ograničenja navedena kod punkta 55 u t. 2.222. Izostaju, naravno, ona vezana za /f/. Osim toga, mesto /jk/, /lk/, /nk/ (upor. 3.2) nalazimo /jć/, /lć/, /nć/.

- 2.223. Konsonanti /s z c ʒ/ ne stoje ispred konsonanata iz grupe /ž š č ʒ/.
- 2.224. Dentalni plozivi ne dolaze kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.225. U domaćim rečima nema konsonantskih grupa na kraju reči: 'priš, 'rados, g'roz, 'dəž (za sudbinu -št nema leksičkog primera).
- 2.226. Sreću se i početne grupe sastavljene od ploziva i drugog opstruenta: t'kaća, g'de, pše'nica, p'šešći (= pseći), ali: 'tiče, 'koj, 'čerka, če'la.
- 2.227. Suglasničke grupe /-sc-/ i /-šč-/ obično ostaju neizmenjene: p'rasci, guš'če, baš'ča, ali: ko'čina „kost”, ko'čine.
- 2.23. Sonanti /j/ (= [i]) i /v/ u nekim položajima se fakultativno izgovaraju reducirano, a ponekad iščezavaju potpuno, s tim da se zev u izvesnim slučajevima opet popunjava (to'vaga, 'bajim se „bavim se”).
- 2.24. Pojedinačni konsonanti
- 2.241. Konsonant /ʒ/ nije čest. On se javlja u rezultatu različitih, ne uvek sasvim jasnih, glasovnih procesa (upor. t. 3.2).

2.3. Prozodija

- 2.31. Akcenat može stajati na svim slogovima u reči (početnom, središnjem, završnom).

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i e ə a u o ɔ ʃ ʃ̄/ potiču od odgovarajućih silabema u ishodišnom sistemu. Osim toga:

e	← ě
	← ɛ
ə	← tursko I
a	← ě u o'ra
	← ɛ u 'žalo
u	← ɔ
	← vɔ-

ʃ ← -r iza konsonanata u primerima kao: ve'pri, mo'dri, sve'kṛ || sve'kər, sep'tembṛ, ok'tombṛ, 'vetṛ || vetər; ovamo se priključuje i ba'kṛ.

- 3.11. Osim toga u neakcentovanom položaju [ə] može poticati od /a/, a [a] od /ə/, s tim što je opozicija između tih vokala u tom položaju bar fakultativno neutralisana (upor. 2.11).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g/ potiču od odgovarajućih konsonanata ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← Ø u zevu (upor. 2.16): 'muve || 'muae || 'muje, 'suvo, glu'vi, analoški 'suv, g'luv, g'luvčo; posebno стоји v ← x u t'vor
← f u pozajmljenicama ('varba')
- j ← Ø u zevu (upor. 2.16): st'reja
- r ← ſ
- ī ← ləj
- ñ ← nəj
- t ← ſ u ſt̪
- d ← d̪ u žd̪
- c ← č u čr- i čt̪
- ž ← z ispred /v/ (ž'vono, ž'ver, žvez'da, žve'nac)
← z ispred vokala iza kojeg sledi /d/ ili /b/ (ži'dar, 'žadni, na'žebəl)
← d u ž'viska
- ć ← təj ('treći)
← k ispred e, i ('jablće, či'pi)
← k iza j, ī, ñ (de'vojča, 'ujča, u'čiteča, g'rańča)
- đ ← dəj ('luže)
← g ispred e, i (b'laže, 'žinu)
- č ← t̪ ('čerka, 'mačava)
- ž ← d̪ ('jež, ve'ža)
← ž (mahom u turskim rečima: ži'gerica, 'žak) i pozajmljenom formantu -žija (lov'žija)

3.3. Prozodija

- 3.31. Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A).
- 3.32. Akcenat odgovara obama akcentima sistema A, dok su kvantitetske opozicije dosledno eliminisane.

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Iščezao je konsonant /x/, a nastali zev je uklonjen u nekim primerima umetanjem /j/ ili /v/ (upor. 2.16, 3.2).
- 3.42. U početnim konsonantskim grupama sastavljenim od ploziva i drugog opstruenta u nekoliko primera izgubljen je prvi član ('tiče, 'koj, če'la, 'čerka; upor. 2.226).

- 3.43. Iščezli su krajnji dentalni plozivi ako su stajali iza frikativnih konsonanata (upor. 2.225).
- 3.44. Nedosledno je uklonjen konsonant /š/ u sekvenci /-šč-/: ko'čina, ko'čine, ali: guš'če, baš'ča (upor. 2.227).

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (s've, s'vi; tako i 'səv).

SLOBODAN REMETIĆ

JASENICA (OLA 88)

Vredi opis za punkt 83 (Bukovac), sa sledećim razlikama:

1. U materijalu nema primera za sudbinu grupe /-sc-/ (ovde je pra'siči), dok je /-šč-/ dalo /č/ kao i u punktu 83 ('guče, ko'žuče). Upor. 2.226.
2. Fonema /ʒ/ u gradi se javlja samo u pozajmljenici 'buže. To znači da nema potvrde za fonemu /ʒ/ u početnom položaju u reči. Upor. 2.21, 2.235, 3.2.
3. Dugouzlažni akcenat može stajati na svakom slogu sem krajnjeg (vrá:tima, lí:dim, pú:teva, kó:mšika, dú:nžerin, pí:šite, pored: tu:r'pija, be:'leo, a:r'tija, pri:'žomo, kílu:čè:va). Upor. 2.33.
4. i ← ě u leksemi si'kira, ali je ved'rica. Ovde je i starì: pored starè:j. Upor. 3.1.
5. Leksički izuzetak sa ę → a ovde glasi žà:vka. Upor. 3.1.
6. Često izostaje sažimanje posle akcenatskih sekvenci -ao i -eo (is'tezao, dá:vao, 'lajao, 'veseo, 'kiseo, pored: do'vezo, nazè:bo, 'pepo, 'počo, 'pono). Upor. 3.1.
7. Nema potvrde za x → k. Upor. 3.2.
8. V̄: ← i fakultativnim prenošenjem ^ i medijalnog " na prethodni dugi slog (pú:zi, pú:teva, žé:na Gpl, pored: pa:cò:v; v. i primere gore pod 3). Upor. 3.3.
9. 'V ← V̄ ('jež, 'c̄rv, k'lén, 'seno), fakultativno, pored češćih oblika tipa pù:t, zlà:to, gvò:žže. Upor. 3.3.
10. V ← V̄ prenesenog na prethodni slog (krí:la, kó:ńa, žé:na — sve Gpl, vř:tim).
11. V ← V̄ fakultativnim skraćivanjem ispred akcenta (pes'nica, no'ževi, ve'zao, lopò:v, ži'veo, pored: a:r'tija, be:'leo). Upor. 3.3.
12. Pored primera sa izvršenom metatezom u grupi zj (lò:jze) stoji i oblik gvò:žže. Upor. 3.5.

DALIBOR BROZOVIĆ

POGAN (POGÁNY; OLA 150)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
e:	o:	e	o
a:		a	

- 1.11. Silabemi su i /i:/ i /ɪ/.
- 1.12. Vokal /e:/ često se ostvaruje kao [ɛ:], bez određenih uvjeta: protě:gnem, mě:d, vesě:še, pě:tak, lě:d, ī:ta Gpl, itd. (v. 1.131).
- 1.121. Vokal /e/ ponekad se realizira kao [ɛ]), veoma rijetko kao [e], sve bez određenih uvjeta: nézin, něbo, měd „mјed”, ali srěbro.
- 1.13. Kako se u dvosložnome slijedu /ije:/ sekvenca /ij/ može zamjeniti te se obično i zamjenjuje neslogovnim [i] samo ako cio slijed /ije:/ potječe od č; mogao bi se dobiveni diftong [ie:] interpretirati u cjelini kao fakultativni fonem koji se slobodno zamjenjuje trofonemskim slijedom.
- 1.131. Takvu interpretaciju podržava činjenica da u okviru diftonga [je:]: iz 1.13 nije zabilježen glas [e:] (v. 1.12.) i da se taj diftong gdjekada ostvaruje kao [i(:)e] (cvjet, žl:er || žl:r, li:ep, li:es).

1.2. Konsonantizam

- 1.21. Sonanti

v	m
l	r
j	ń

- 1.211. Sonant [r] može se smatrati alofonom nenaglašenog /ɪ/.

1.22. Šumni suglasnici (opstruенти)

p	b	f
t	d	
c	s	z
ć	ž	
č	ž	š
k	g	x

- 1.221. Fonemi /ć/ i /ž/ ostvaruju se kao [ć ž] ili [t̚ d̚] s nizom prijelazâ (ispitivač često bilježi i [ć' ž'], očito za plozive sa slabom frikacijom).
- 1.222. Fonem /x/ ima vrijednost [h].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. I dugi i kratki silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. U dugih naglašenih silabema pojavljuju se tri distinkтивna tona, a u kratkih dva.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodemâ obuhvaća pet naglasaka (V: Ŧ: V: V V) kao i nenaglašenu dužinu i kratkoću (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabem /r(:)/ dolazi između konsonanata kao i inicijalno ispred konsonanata (ŕža || řđa, řđavo) i finalno iza konsonanta (vřh || vř).
- 2.121. U gradi nema primjera za /ř/ iza vokala od prefiksa.
- 2.122. Silabemi /ř/ i /ř:/ ne dolaze iza sonanata (izuzev /v m/ ni iza afrikata /izuzev /c/, a također ni iza /š/).
- 2.123. U riječi može stajati samo jedan /ř/.
- 2.13. Od nenaglašenih vokala reducira se samo /i/, često ispred /j/ (kùr'ja:k, pàš'ji: || pséti:ji:, pr'i:teľ „prijatelj”), osobito u inače rjeđem dvosložnom refleksu jata, a veoma rijetko ispred ostalih suglasnika (dřž'lo „držalje”).
- 2.14. Zijeve se obično uklanja stezanjem u korist drugoga člana (rà:sto:, jò: „jeo”, dò:, ùzo), ili umetanjem /j/ i /v/ (dignijo, gri:jevi, müva, órava Gsg, sú:vo), a može se i sačuvati (páu:k, náuče: || mjáuka:, dá:nuo, zàova).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i (uz ograničenja) u dočetnom položaju. Za dočetni /ʒ/ nema primjera.
- 2.211. Fonem /l/ rijedak je u dočetnom položaju: pò:l (1/2), sò:l, dèbel, vèsel, ali óro: (ptica) itd., a /x/ je zabilježen samo u vȑh || vȑ, tȑh i čȑh.
- 2.22. Suglasničke skupine
- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti: /j/ se ne javlja iza sonanata (izuzev /v m r/) i iza /ć ţ ř/; konsonant [r] ne javlja se iza sonanata (izuzev /v m/) i iza afrikata (izuzev /c/); /l/ ne dolaze uz /ć ţ/ ni iza /ȝ ñ/; skupina /mn/ disimilira se u /vn/; opozicija /m/ i /n/ ukida se ispred /p b v/ u korist /m/ (za eventualna druga ograničenja grada ne daje podataka).
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred opstruenata /š ž č ţ ţ/ . Za prefiksalno /s/ i prijedlog s u *sandhiju* nema dovoljno podataka.
- 2.2231. Ispred /ć ţ ñ ð/ obično stoje [š'] i [ž']: š'fè:nçi || štè:nçi || š'ćè:nçi, ž'dèla, š'živa.
- 2.224. Rijetke su inicijalne skupine ploziv+drugi šumni suglasnik: tīca, čēla || čēla, kò (uz nètko), dè, ali i kčī:, čèrka || kćé:rka || té:rka, tkàla (uz ká:lac), pcèto || psèto, pcùjeju:.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata.
- 2.2251. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U građi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksальнога /s/+tl/.
- 2.226. Skupine /ps/ i /sk/ djelomično se uklanjuju (v. podrijetlo /c/), što nije zabilježeno za odgovarajuće skupine zvučnih opstruenata.
- 2.227. Od dočetnih skupina u domaćim riječima dolaze u građi samo /st/, /zd/, /š/: pȑst, gròzd, pri:št.
- 2.228. Pozajmljenice zastupane u građi samo neznatno narušavaju pravila o suglasničkim skupovima i postavku u 2.227.
- 2.23. Pojedinačni suglasnici
- 2.231. Fonem /f/ javlja se rijetko (v. podrijetlo).
- 2.232. Fonem /ʒ/ također je rijedak (v. podrijetlo). U građi nema primjera za rijetke skupine u kojima bi se /ʒ/ morao po pravilima sustava pojaviti kao rezultat asimilacije po zvučnosti.
- 2.233. Fonem /x/ veoma je rijedak, ali dolazi u svim pozicijama: hérvo_se, máho-vina, vȑh || vȑ, vȑha, vȑhovi, tȑh X tȑhi, čȑh.

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabemom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Uzlažni akcenti V: i V mogu stajati na svakom slogu izuzev posljednji. To onda isključuje i naglaske V:, V u jednosložnim riječima.
- 2.33. Naglasci V: i V: mogu stajati na svakom slogu.
- 2.34. Naglasak V stoji u pravilu samo na prvoj slogu riječi (i eventualno naglasne cjeline). Iznimno su u cijeloj gradi zabilježeni i primjeri paradička || paradička „rajčica”, drumōm, držāt, upraviteľ || uprávitel, siječēm.
- 2.35. Riječi s proklitikom vladaju se fakultativno kao naglasne cjeline.
- 2.351. Tzv. dvostruki akcent rijedak je i netipičan: sijà:č, vú:ci.
- 2.36. Dugi silabemi dolaze ispred naglaska, pod naglaskom i iza naglaska.
- 2.361. Zanaglasne dužine skraćuju se fakultativno u posljednjem slogu, češće u otvorenome.
- 2.362. Pod izloženim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.37. Ispred skupine sonant+suglasnik (šumni ili drugi sonant) može se zadržati kratak silabem: slà:mka || slà:mka, tràvka, dévojka || dévo:jka, mómkha, ali sù:nce, ó:vca, pà:lca.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabemi /i: i e: e a: a o: o u: u ř: ř/ potječu od odgovarajućih silabema u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- i: ← ē: u flektivnim nastavcima i u leksemu dvi: (rijetko dvije)
- i ← ē ispred /j/ i /í/, u prijedlogu prid, u sastavu ijekavskoga refleksa ije:, u flektivnim nastavcima i u primjerima síkera, sínica
← ə sporadično (dile:)
- e: ← ɛ:
← ē: u sastavu ijekavskoga refleksa je: || ije: i u leksemima né:la, sné:la, stré:ļaju
← i: ispred [r], ali samo u sastavu sekundarnog ijekavskog refleksa ie: || ije: (mije:r, mijé:ra, dodjér:rnit, izbjé:rat, itd.)
← a: izolirano u vré:bac (ali samo ra:st-)
- ɛ ← ɛ:
← ē iza Cr, u sastavu jekavskoga refleksa u slijedu /je/, kao i u pojedinačnim leksemima (promeni:va „mijenja”, mèd „mjed”, obèéat, i sl.)
← i ispred [r], samostalno (síkera) ili u sastavu sekundarnoga jekavskog refleksa (sjeromá:ki, úmjerat i sl.), izolirano u vjème

a: ← ə:

a ← ə

← ē samo u žàlac

← ē samo u óra, órava, órasi, ò:ra:, órase

o: ← Vl stezanjem ao, eo ← al, el, v. 2.14.

o ← l na koncu sloga i riječi

u: ← ɔ:

← ɔ:

u ← ɔ

← ɔ

← və-

3.11. Kratki silabemi nastaju i skraćivanjem nenaglašenih dugih slogova (v. 2.361).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j ʃ i r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječe od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu.

Osim toga:

v ← ə pri zijevu (v. 2.14), a onda analogno i glù:v i sl.
← x samo stvò:rić „tvor“

j ← ə pri zijevu (v. 2.15)
← ē unutar sastava (i)jekavskoga refleksa, uključujući i primjere s
ēr ← ir
← í unutar skupine /rj/, samo u mò:rje

l ← ləj
← əj iza labijala (grò:bíe i sl., izuzev primjere kao rìbija: i sl.)
← lj pri jekavskom refleksu
← j pri jekavskom refleksu samo u pléna

r ← í redovno, a unutar sekvence /rj/ samo u mò:rje
← ž kod mòrem, mòreš itd.

ń ← nəj
← nj pri jekavskom refleksu, uključiv nètko i sl.

f ← xv samo u fà:lim, ali vàta:
← (u pozajmljenicama)
← (onomatopeje)

t ← í unutar skupine št, sporadično (pri:št, gùšter, štène, š'tè:nci || štè:nci || š'cè:nci)

d ← ə unutar slijeda /ž/+[r] (ždrjé:be i sl.)

c ← č ispred [r ţ(:)], uključujući crèšňa
← s fakultativno u skupinama /sk/ i /ps/ (zì:mcki, pečù:jcki, pcù:je:, pcèto || psèto) i izolirano u cmóla

- ć ← í uključiv redovno i skupinu št, izuzev primjere u podrijetlu /t/
 - ← t̄j (kr̄stopū:te || kr̄stopū:te i sl., ali i teléfije, psèt̄ji:)
 - ← jt u -jti
 - ← tj pri jekavskom refleksu
- ž ← ð (za skupinu žd nema podataka u građi)
 - ← d̄j
 - ← jd u oblicima glagola složenih s -iti
 - ← dj pri jekavskom refleksu
- ž ← (u pozajmljenicama i u turskom sufiksu -žija)
 - ← (u rezultatima asimilacije unutar nekih konsonantskih skupina)
- x ← Q samo u hérvo_se.

3.3. Prozodijske osobine

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav B).

- V: ← V
 - ← V produžen eventualno prema 2.37.
 - ← V fakultativno
- V ← V na prvome slogu i u jednosložnoj riječi
- V: ← V ukoliko fakultativno ne prijeđe u V: (kosā:č, čelińā:k, třč̄i:, mlā:ti:
 - || mlà:ti:, prež̄i:ma „preživa”, avd̄i:ka „brusnica”, gū:žva, krā:j
 - || krà:j „kralj” itd.)
- V: ← V prenošenjem s V i fakultativno s V na prethodni dug slog
 - ← V prenošenjem s V i fakultativno s V na slog eventualno produžen prema 2.37.
- V ← V prenošenjem s V i fakultativno s V na prethodni kratak slog
- V: ← V
 - ← V s kojega je naglasak eventualno prenesen
 - ← V eventualno produžen prema 2.37.
 - ← V s kojega je prenesen naglasak, eventualno produžen prema 2.37.
- V ← V
 - ← V s kojega je naglasak prenesen
 - ← V eventualno skraćen iza naglaska.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Od vokala gubi se samo dočetni /i/ u nekim prilozima i zamjeničkim oblicima i u leksemu māt.
- 3.42. Za gubljenje inicijalnih ploziva ispred drugih šumnih konsonanata v. 2.224.
- 3.43. Fonem /x/ izgubljen je u velikoj većini primjera (v. 2.233).

3.5. Metateza

- 3.51. Metateza je izvršena u svì, svè i sl., otkuda je i sàv, ali u okamenjenu obliku očuvano je se ← vse u sè_dva, sè_dvi: „oba, obje”.

DALIBOR BROZOVIĆ

DUŠNOK (DUSNOK; OLA 151)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i:	u:	i	u
ɛ:	o:	ɛ	o
ɑ:	a:	ɑ	a

- 1.11. Silabemi su i /ɪ:/ i /ɪ/.
- 1.12. Vokal /e:/ često se ostvaruje i kao [e:], bez određenih uvjeta: lè:pe, grè:j, „grijeh”, gré:ji itd. (v. 1.121).
- 1.121. Vokal /ɑ:/ ostvaruje se obično kao [ɛ:], često kao [e:] (dakle uz potiranje opreke /ɛ:/~/ɑ:/, v. 1.12), iznimno kao [ɑ:] (rə:p || rɛ:p i sl.).
- 1.122. Vokali /a:/ i /o:/ zatvoreni su neznatno od standardnih.
- 1.13. Vokal /e/ ostvaruje se redovno kao [e], samo iznimno kao [ɛ], obično u alternacijama (npr. dè:cu Asg i dèčà: Gsg, živè:jo 1-part. i ži:'vèl'i, proži-'vèl'i i sl.), što je uvjetovano tendencijama k neutralizaciji kvantitete (v. 2.38).
- 1.131. I vokal /ɑ/ ostvaruje se redovno kao [e], vrlo rijetko kao [ɛ] i iznimno kao [ɑ] (k'relutà Gsg „krila”).
- 1.132. Prema tomu, u kratkom je vokalizmu praktično gotovo izvršen prijelaz na peteročlani trokutni model.
- 1.14. Nenaglašeni vokal /a/ ostvaruje se izvanredno rijetko kao [ɑ] (žè:đa, tè:ška, kámè:čák i sl.).
- 1.15. Svi dugi silabemi izgovaraju se često poludugo.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

- 1.211. Fonem /j/ ima obično vrijednost [j].
- 1.212. Sonant [r] može se smatrati alofonom nenaglašenog /ř/.
- 1.22. Šumni suglasnici (opstruenti)

p	b	f
t	d	
c		s z
ć	ž	
č	ž	š ž
k	g	x

- 1.221. Fonemi /ć/ i /ž/ ostvaruju se kao [ć ž] ili [č d] s nizom prijelaza (ispitivač često bilježi i [ć' ž'], očito za plozive sa slabom frikacijom).
- 1.222. Fonemi /č š ž/ ostvaruju se često kao [č' š' ž'] (v. i 2.2231).
- 1.223. Fonem /x/ ima vrijednost [h].

1.3. Prozodija

- 1.31. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki.
- 1.32. I dugi i kratki mogu biti naglašeni i nenaglašeni.
- 1.33. U dugih naglašenih silabema pojavljuju se dva distinkтивna tona.
- 1.331. Prozodem V̄: bilježen je u gradi ponekad kao V̄:, uglavnom u skladu s etimologijom.
- 1.332. Prozodem /V̄:/ ostvaruje se zbog madžarskog utjecaja izvanredno rijetko, tako da je sustav već gotovo bez tonske opreke.
- 1.34. Prema tome, inventar prozodema obuhvaća potencijalno tri naglaska (V̄: V̄: 'V') kao i nenaglašenu dužinu i kratkoću (V: V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija vokalskih fonema uglavnom je slobodna, tj. svaki može stajati u početnom, središnjem i dočetnom položaju, ispred i iza svakoga konsonanta.
- 2.12. Silabem /ř(:)/ dolazi samo između konsonanata.
- 2.121. Silabem /ř(:)/ ne dolazi iza sonanata (izuzev /v m/) ni iza afrikata (izuzev /č/), a također ni iza /š/.

- 2.122. U riječi može stajati samo jedan /r(:)/.
- 2.13. Oi nenaglašenih vokala reducira se samo /i/, ispred /j/ ('kur'ja:k || 'kur-ja:k i sl.).
- 2.14. Zijev se obično uklanja stezanjem u korist drugoga člana (ra:stò:, dò:no, 'uzo), ili umetanjem /j/ i /v/ (gré:ji „grijesi”, pà:zuvo, kuva'rica), a može se i sačuvati ('pau:k, nà:uče || nà:vče „mijauče”).

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi se konsonanti pojavljuju u početnom, središnjem i (uz ograničenja) u dočetnom položaju. Za dočetni /ʒ/ nema primjera.
- 2.211. Fonem /l/ nije rijedak u dočetnom položaju: pò:l (1/2), 'sol, pè:pel, tò:pal, ù:gal, pè:tal itd., a /x/ je zabilježen samo u 'tiñ i 'mòña || mà:h || mà:h „mahovina”.
- 2.22. Suglasničke skupine
- 2.221. Početna skupina dvaju sonanata moguća je samo ako je njezin prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Kako zabilježena građa ne sadrži sve lekseme koji bi ilustrirali sva eventualna ograničenja u vezi sa sonantima, navode se samo neke potvrđene općenitije poznate osobitosti: /j/ se ne javlja iza sonanata (izuzev /v m r/) i iza /ć ž ţ/; konsonant [r] ne javlja se iza sonanata (izuzev /v m/) i iza afrikata (izuzev /c/); /l ī/ ne dolaze uz /ć ž/ ni iza /ž n/; opozicija /m/ i /n/ ukida se ispred /p b v/ u korist /m/ (za eventualna druga ograničenja građa ne daje podataka).
- 2.223. Konsonanti /s z c/ ne stoje ispred opstruenata /š ž č ţ ē ţ/. Za prefiksalno /s/ i prijedlog *s u sandhiju* nema dovoljno podataka.
- 2.2231. Ispred /ć ž n ī/ obično stoje [š'] i [ž'] (koji su znatno rjeđi u slobodnoj poziciji, v. 1.222): š'tene, lì:š'te, gyò:žde, srè:š'na „trešnja” itd.
- 2.224. Nisu rijetke inicijalne skupine ploziv + drugi šumnii suglasnik: p'tica, pčè:la, t'kała, ali 'ko, dë:, ēç:r || fë:r.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata.
- 2.2251. Dentalni plozivi ne dolaze ni kao unutarnji članovi skupina kojima završni član nije /r/ ili /v/. U građi nema podataka o eventualnoj takvoj inicijalnoj skupini od prefiksальногa /s/+/t/.
- 2.226. Skupina /sk/ djelomično se uklanja (v. podrijetlo /c/), što nije zabilježeno za odgovarajuću skupinu zvučnih opstruenata.
- 2.227. Oi dočetnih skupina u domaćim riječima dolaze u građi samo /st/, /zd/, /šć/, /žđ/: 'pšt, g'rozd, p'regršć Gpl, dà:žd.
- 2.228. Pod mađarskim utjecajem javljaju se i skupine dvaju istih suglasnika čak i kada nemaju to temelja u etimologiji: ko'ric:e, kori:c:a „koritaše”, šò:goras:oń „svâst”, ali i 'jel:eni.

- 2.229. Pozajmljenice sadržane u gradi samo neznatno narušavaju pravila o suglasničkim skupovima i postavku u 2.227.
- 2.23. Pojedinačni suglasnici
- 2.231. Fonemi /l/ i rjeđe /n/ fakultativno se palataliziraju ispred /i/: gl'i:sta, dě:tel'ina, mò:l'i, 'košn'ica, ali sli:va, k'linac, popi:li i sl.
- 2.232. Fonem /f/ javlja se rijetko (v. podrijetlo).
- 2.233. Fonem /ʒ/ također je rijedak (v. podrijetlo). U gradi inače nema primjera za rijetke skupine u kojima bi se /ʒ/ morao po pravilima sustava pojaviti kao rezultat asimilacije po zvučnosti.
- 2.234. Fonem /x/ nije rijedak, ali dolazi samo intervokalno u mnogim riječima i inicijalno ispred silabema: mè:ñeš „pčelinjak”, 'muňa, 'muňe: DLsg, 'buňa, 'Muňač, 'kuňam itd., 'hita:, hù:dan „slab, boležljiv”, 'hodi:, hò:ćeju, 'hřda, 'hřzavo, 'hřzo:če: || hřzò:če: „rže” i sl. U dočetnoj poziciji /x/ ne dolazi: grà:, grè:j, oré:j, sì:roma, sù:v i sl. (v. iznimke u 2.211), kao ni ispred suglasnika: 'ruška, là:d, rà:st, ra:sto'vina, opa:n'i_ga „omiriši ga” itd.
- 2.2341. Ipak u mnogim primjerima /x/ izostaje i u pozicijama dopuštenima u 2.234 (v. i 2.14, 3.45, kao podrijetlo /j/ i /v/).

2.3. Prozodija

- 2.31. Svaki od postojećih dugih i kratkih prozodema (v. 1.34) može se kombinirati sa svakim odgovarajućim silabermom (v. 1.1, 1.11).
- 2.32. Naglasci V: i V: mogu u načelu stajati na svakom slogu, ali V: nije zabilježen na jednosložnoj riječi, a dočetno samo iznimno.
- 2.33. Naglasak 'V može također stajati na svakom slogu, ali je na posljednjem veoma rijedak izvan enklize (v. 3.3).
- 2.34. Riječi s proklitikom vladaju se fakultativno kao naglasne cjeline.
- 2.35. Tzv. dvostruki akcent rijedak je i netipičan: ž'ú:'ňa „žuna”, gní:z'da, kò:rà: Gpl, 'od_ocá:.
- 2.36. Dugi silabemi dolaze ispred naglaska, pod naglaskom i iza naglaska, a iznimno i u drugom slogu ispred naglaska: ra:sto'vina.
- 2.361. Zanaglasne dužine skraćuju se fakultativno u posljednjem slogu, češće u otvorenome.
- 2.362. Pod izloženim uvjetima može slijediti niz dugih silabema jedan za drugim.
- 2.37. Ispred skupine sonant + suglasnik (šumni ili drugi sonant) redovno je dug silabem: slà:mka, 'divo:jka || divò:jka, čò:rba, sù:nce, ò:vca, zà:lva „zaova”, pà:lca itd.

- 2.371. Često se produžuje i slog zatvoren jednim sonantom: ogà:ń, 'papa:r, 'ječa:m, p'red_oce:m itd.
- 2.38. Promjene mesta akcenta kao i razna skraćivanja i duženja (v. 3.3) dovode do poremećene distribucije i do dekompozicije cijelog sustava, koji se i iz vlastitih izvora i pod madžarskim utjecajem približe madžarskoj inicijalnoj akcentuaciji, ali ujedno i likvidiranju opreke po kvantiteti.

3. POVIJESNI IZVOD

3.1. *Vokalizam*

Silabemi /i: i a: a o: o u: u ř: ř/ potječe od odgovarajućih silabema u ishodisnom sustavu. Osim toga:

- i: ← č: samo u nì:sam, nì:je i sl., 'razumi:, razumì:mo || razumé:mo:, razumì:tè:, i u leksemu gní:zdò:
- i ← ē samo u si'kira, divò:jka || 'divo:jka i razu'miju
- ě: ← ē: uključiv starè:ji, smè:jat_se, jè:dem, vè:ja snè:g, sè:jem, menè: Dsg, s_otè:m, s_otè:ma, orè:j itd.
← i: ispred dočetnog -r ('past:er, 'papè:r) i u leksemu vè:me
- ę: ← ě
← i samo u kratkome prefiksu pre- ← pri-
- ä: ← e:
← è:
- ą: ← e
← è
- a: ← ə:
← è: samo u žà:lac
- a ← ə
- o: ← Vl stezanjem ao, eo ← al, el, v. 2.14.
- o ← l dočetno u l-participu, rijetko inače
- u: ← ɔ:
← l:
- u ← ɔ
← l
← vɔ-

- 3.11. Odnos kratkih i dugih silabema općenito je poremećen zbog prilika u prozodiji (v. 2.38, 3.3).

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z č š ž k g x/ potječu od odgovarajućih konsonanata u ishodišnom sustavu. Osim toga:

- v ← Ø pri zijevu (v. 2.14), a onda analogno i tř'buв i sl.
← x samo tvò:r
- j ← Ø pri zijevu (v. 2.14), a onda analogno i orë:j, grë:j i sl.
← ī vrlo rijetko (zabilježeno samo 'juska, bejä:ńak, 'zemja || 'zemľa)
← ſ unutar skupine /rj/, samo u mò:rje
- l ← ī disimilacija u lù:đi ← ljudъje
- í ← laj
← ęj iza labijala (grò:błe, krvlò:m i sl., izuzev primjere kao 'ribja:, 'divja: i sl.)
- r ← ſ redovno, a unutar sekvence /rj/ samo u mò:rje
← ž samo u 'renim, 'reni
- ń ← nęj
- f ← xv (samo u fà:lim, fà:ta
← (pozajmljenice)
← (onomatopeje)
- d ← đ unutar skupine žđ, samo u dà:žd
- s ← č ispred [r] (samo u srë:š'na)
- c ← č ispred [r ſ(:)]
← s fakultativno u skupini /sk/ (s'vincko i sl.) i izolirano u c'mola
- ć ← ī uključiv i skupinu št
← tęj
- ž ← đ izuzev primjer u podrijetlu /d/
← dęj uključivo lù:đi ← ljudъje
- ȝ ← (u pozajmljenicama i u turskom sufiksnu -ȝija)
← (u rezultatima asimilacije unutar nekih konsonantskih skupina)
← dj samo u ȝà:kat „governi“
- x ← Ø protetski ispred /f/ ('hŕvo se i sl.)

3.3. Prozodija

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskosrpskoga troakcenatskog inventara (sustav C).

- v: ← V očuvan dobro izuzev jednosložne riječi i djelomično ultimu izvan enklize
← V fakultativno produžen ukoliko, izuzev jednosložne riječi i ultimu, ostaje na starom mjestu: krà:va, krà:vę Dsg, grì:va, štú:ka, rà:ki, kò:ra, gò:dina, lè:da || lą:da, večë:ra || večë:ra, sè:dam, šè:ster, vù:na, vò:sak, rè:knète, itd., ali i jà:sen || 'jasen, buko'vina, 'neba Gsg, 'guš'ćar, 'sinove, 'dedak, 'baba, 'ujak, 'sila, itd.

- ← Ž umjesto rijetkoga V:(vidi podrijetlo Ž:), na penultimi (osobito dvo-složnih riječi), kamo je prešao akcenat s ultime, prvenstveno Ž ili Ž: šć:po:, glà:va, nò:ža, rù:ka, rù:kę: DLsg, itd., gotovo redovno
- ← Ž gotovo redovno, izuzev ultimu izvan enklize
- V: ← Ž ukoliko ne prijede u Ž: (cř:kvi, snř:du „siđu”, večř:rňu, držř: se || držř:, vě:že || vě:že, sedř:, dolř:, stojř: || stojř:, vanř: je || vanř: je, ocě:m se Isg, itd.)
- ← Ž prenošenjem akcenta na prethodni dug slog ili na slog produžen prema 2.37, rijetko (v. podrijetlo V:): plá:čo:, dá:vno, gré:ji „grijesi”, žé:nška:, žé:nško:, gní:zdu, razumé:mo: || razumí:mo:, brá:n’il’i, kó:nca (uz: kó:nci), vrá:’bac || brá:bac, itd. (za bilježenje v. 1.331)
- ’V ← Ž ukoliko nije na starom mjestu fakultativno produžen, usp. podrijetlo Ž:
- ← Ž u inicijalnom slogu na koji iktus obično prelazi s ultime (uglavnom s Ž i Ž), izvan enklize, uključujući eventualno i inicijalni slog u proklizi: 'pastě:r, 'razumi:, 'uče:r || 'uče:r „jučer”, 'prekuče:r, 'zemlé: Gsg, c'mola, 'učit, 'pod_vodo:m, »'u_la:du k'ruva 'ne_da:du:«, 'pedesë:t, 'devedesë:t, p'red_oce:m, 'od_oca, itd., ali i 'život || ži:vot, tř:buv, ta'ban, pospav'liv 'čovek (uz čovè:k) i sl.
- ← Ž samo u jednosložnim riječima, prilično rijetko: lè:d || 'lèd, 'lud, 'sol, dò:m || 'dom, lè:s || 'les „lisac” i sl., ali grà:d, lè:s itd., ili rjeđe mè:d
- V: ← Ž
- ← Ž eventualno i Ž s kojih je iktus fakultativno prenesen
- ← Ž produžen prema 2.37, 2.371.
- ← Ž s kojega je prenesen naglasak što je bio produžen prema 2.37, 2.371.
- V ← Ž
- ← Ž s kojega je naglasak prenesen
- ← Ž eventualno skraćen iza naglasaka

- 3.31. Fakultativna prenošenja akcenata, usporednosti tipa 'jasen || jà:sen i lè:d || led, utjecaj enklize i proklize na oblike izvan njih i obratno, kao i izumiranje naglasaka Ž: i V: i paradigmske analogije uvjetuju svi zajedno da gotovo svaki oblik može biti naglašivan na više načina.

3.4. Gubljenje glasova

- 3.41. Od vokala gube se samo dočetni u nekim prilozima i zamjeničkim oblicima i u leksemu 'mat.
- 3.42. Sonant /v/ gubi se u četř:ti, četř:ták, ali tvř:d i sl.
- 3.43. Fonem /t/ gubi se fakultativno u š'to || 'šo.

- 3.44. Za eventualno gubljenje inicijalnih ploziva ispred drugih šumnih konsonanata v. 2.224.
- 3.45. Fonem x izgubljen je u nekim položajima (v. 2.234), ali u pojedinim je riječima nestao i intervokalno, uz zatrpanje zjeba: (pot)pà·zuvo, gré:ji i sl.

3.5. Metateza

- 3.51. Metateza je izvršena u svì, svè i sl., otuda je i sàv, uz češće 'saj || svà:j, ali u okamenjenu obliku očuvano je se ← vse u 'se d'voje „oboje”.

PAVLE IVIĆ

LOVRA (LÓRÉV; OLA 152)

Vredi opis za punkt 55 (Bašaid), sa sledećim razlikama:

1—6) Svih šest razlika kojima se i punkt 53 (Sivac) razlikuje od punkta 55, s tim da je primer sa a ← ē (t. 6 kod OLA 53, upor. OLA 55, 3.1) evoluirao u órašak.

7) Iz dijalektološke literature poznat je podatak o postojanju oblika zàřža:no, iz čega proizlazi da je potrebno operisati pojmom fonološki relevantne morfemske granice ako se ne želi prihvatiiti shvatanje da su /r/ i /ř/ dve foneme.

8) Mesto afrikata /ć ţ/ izgovaraju se obično plozivi /f ð/ (upor. OLA 55, 1.22), s tim da su distribucija i poreklo ovih konsonanata isti kao kod /ć ţ/ (upor. 2.222, 2.223, 3.2).

9) Zev se ovde ukida ubacivanjem /v/ gotovo redovno i u m. r. jednine radnog prideva ako je ispred -o stajalo akcentovano /a/ ili /e/ (brávo:, zrévo:, žněvo: i analoški sážnevo: — inače su grupe -eo i -ao iza akcenta kontrahirane: pèpo:, lí:zo:, vù:ko), upor. 2.14, 3.2.

10. Pojava dugih neakcentovanih silabema u krajnjem slogu isključena je samo onda kad prethodi dugi silazni akcenat ili neakcentovana dužina (primere v. u prethodnoj tački, upor. 2.341, 2.342, 3.11, 3.3).

11) Izostaju ikavizmi u primerima gné:zdo, pre-, pred, preko i kod nekih glagola na -ěti (kí:peo, léteti, vídela, ží:veli, ali ipak ží:vijo, v. i tačku 12), upor. OLA 55, 3.1.

12) Kratko ē iza /l t d/ dalo je u nekim primerima jekavski refleks s jotovanjem prethodnog konsonanta (éto, adv. lèti, zatim kod pojedinih glagola na -ěti: mlévo, mléla, samléven, téo, fèti, sèdet, v. i t. 11); upor. 3.1 i 3.2.

PAVLE IVIĆ

KLOKOTIČ (CLOCOTICI; OLA 168)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i	e	u
e		o
ɛ		a

- 1.11. Izgovor /e/ je zatvoren, dok se /ɛ/ realizuje izrazito otvoreno.
- 1.12. Funkciju silabema vrše i [f] i [l] (drži, 'prst, 'břdila, s'vekřva, 'umřl, plze, 'blva, 'jablka). Mesto tih glasova češće se izgovara [ɸ], [ɾ] ('čřpně, 'dřpš, sřt- 'dějce, 'dřjk, 'přlni, 'jabřlku) ili čak sekvence [ər], [əl] (vřnul, 'čern, žel'tuňák, křbla'sica, 'dělga, 'želč, 'vělna; ovakav je izgovor češći kod l nego kod r). Nije jasno da li se na osnovu ovoga [r] i [l], ukoliko se javljaju, mogu interpretirati kao /ər əl/, budući da nema dovoljno podataka o grupama [ər, əl] drugog porekla. Od takvih primera raspolažemo samo jedanput zapisanim 'zalva; ako se u toj reči uvek izgovara /əl/, nasuprot l || ɾ || əl u rečima s etimološkim l, to bi značilo da je /l/ fonema, doduše samo u fakultativnoj opoziciji prema sekvenci /əl/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
l	r	n
j	í	ń

- 1.211. Izgleda da između [r] i neakcentovanog [f], odnosno između [l] i neakcentovanog [l] nema fonološke opozicije (upor. 2.14), tako da se [r] i [l] mogu smatrati pozicionim varijantama neakcentovanih /f l/ — ukoliko njima pripada status fonema (upor. 1.12).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s z
č	đ	
č	ž	š ž
k	g	x

- 1.221. Konsonanti /t̪ d/ su veoma palatalni; autor ovog opisa je na terenu često zapisivao t̪ i sl.
- 1.222. Konsonanti /č ž/, a donekle i /š ž/, izgovaraju se umekšano: [č' ž'], pa i [š' ž'].
- 1.223. Normalna realizacija foneme /x/ je [h].

1.3. Prozodija

- 1.31. Mesto akcenta je distinkтивно.
- 1.32. Inventar prozodema obuhvata akcentovanost ('V) i neakcentovanost (V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija fonema /a e i o u/ je relativno slobodna: svaka se od njih javlja pod akcentom i van akcenta, zatim u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta (izuzev ispred /x/, koje dolazi po pravilu samo inicijalno, upor. 2.242).
- 2.12. Vokal /e/ se sreće po pravilu pod akcentom. Samo u malom broju primera zabeleženo je /e/ u slogu ispred akcentovanog, možda podržano analogijom prema oblicima iz iste paradigmе s akcentom na /e/: de'lil, je'du, ve'data „koja ima velike vede”, upor. 'deli, 'jem, 'vedat. Osim toga /e/ u materijalu ne dolazi u inicijalnom položaju, a ni iza određenih konsonanata (velari, palatali s izuzetkom /j/ u korenu jēd-).
- 2.13. Izgleda da se opozicija /ə/ ~ /a/ van akcenta, ili bar iza akcenta, fakultativno (?) neutrališe. U materijalu se nalaze, pored primera kao izdə'nul, 'nokət, 'besən, na'restəc „nerast”, v'rabəc, 'ovəs, 'jarəm, iz'rasəl, do'nesəl i takvi kao saš'ñimi, 'torak, 'garab, 'kalan, 'ostar, s'lepac, 'ječam, o'pinak. Osim toga /ə/ ne dolazi ni u inicijalnom ni u finalnom položaju.
- 2.14. Sudeći po materijalu, silabeme [r] i [l], odnosno [ɔr] i [ɔl] javljaju se isključivo u međukonsonantskom položaju: nema primera ni za vokalsko susedstvo, ni za inicijalnu ili finalnu poziciju.
- 2.15. Vokalske sekvene su veoma retke. U građi su se našli jedino primeri 'pauk i sta'rei.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Sonanti i bezvučni opstruenti mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju. Od ovog se izuzima /x/ (v. 2.242). Osim toga, umesto /v/ se na kraju reči često izgovara /f/: pet'lof, 'krof, 'blf, 'jalof, zd'raf (upor. 2.241).
- 2.22. Zvučni konsonanti po pravilu ne mogu stajati u finalnom položaju: 'zup, s'lap, 'golup, t'vet, 'medvit, ku'kuruc (Gsg kuku'ruža), s'les, 'jeť „jedi“, 'tuť, 'ješ, 'noš, 'pomož 'bok, s'tek. Ipak se u terenskom materijalu autora ovog opisa nalazi i nešto primera sa poluzvučnim konsonantom (š'terb „kojem nedostaje jedan zub“, b'reg) ili s obezvučenim, ali ipak nenapregnutim konsonantom (g'lađ, 'rod) — verovatno u osloncu na paradigmu.

2.23. Konsonantske grupe

- 2.231. Početna grupa dvaju sonanata moguća je samo ako je njen prvi član /v/ ili /m/.
- 2.232. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima ovde će se navesti da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], sloganovo ili nesloganovo, ne dolazi iza /t d ʒ ř/, da /l/ ni /l/ ne mogu stajati ispred /t d/ ni iza /t d ń/, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.233. Konsonanti /s z c ɔ/ ne stoje ispred konsonanata /š ž č ʒ t d ń/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ odvojeni od /l/ ili /ń/ granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.234. Od početnih grupa sastavljenih od ploziva i drugog opstruenta nalazimo samo /tk/ u t'kačka „tkalja“. Upor. 3.42.
- 2.2341. Nema početnih konsonantskih grupa čiji bi prvi član bio /t/ ili /d/, a verovatno ni /ʒ/.
- 2.235. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata ili /t d/, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.236. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim rečima dolaze u materijalu -st ('tëst, 'pest, 'jest, g'rost „grodz“) i -sk ('vosk), kao i tročlana grupa -jst u tipu jedi'najst. Za grupu -st nema potvrda u gradj (nedostaju odgovarajuće lekseme). Osim toga fakultativno se javljaju dvočlane finalne grupe sa /r/ odn. /l/ kao prvim članom ('čërn, 'dëlk, 'žëlc, v. 1.12).
- 2.237. U pozajmljenicama se sreću i mnoge konsonantske grupe koje nisu u skladu s iznesenim pravilima.

2.24. Pojedinačni konsonanti

- 2.241. Konsonant /v/ se na kraju reči često izgovara poluzvučno i pri tom obično bilabijalno ('télaw, 'kṛw, m̩t'ṭəv), ređe zvučno bilabijalno ('məw), a najčešće bezvučno (v. 2.21). U položaju ispred bezvučnog konsonanta nalazimo iste mogućnosti (m̩t'ṭəwci, po'pewka, 'deykə „devojke“, of'čar, 'ofsa, 'nofci, 'uzafčer „prekjuče“). Po materijalu skupljenom za OLA (ali ne i

po građi autora ovog opisa, niti po monografiji E. Petrovića o govoru susednog sela Karaševa) do obezvučenja /v/ dolazi i iza bezvučnih konsonanata (t'vrt, s'vefa, s'vekər, s'fiňa, s'faki, o c'fi „od svih”).

- 2.242. Konsonant /x/ se javlja retko. U domaćim rečima ta fonema dolazi samo u početnom položaju ispred silabema (*odi, *iža || 'iža, 'xajda „hajde”, 'xitər, 'xitro, 'xřže, 'xřzal).
- 2.243. I konsonant /ʒ/ je redak. U gradi ga nalazimo u tuđicama ('zarka „šećer”, bu'zata „koja ima krupne usne”, kuku'ruža Gsg) i u grupi žv- (ž'vezda, ž'vono, ž'venac).
- 2.244. Afrikata /ʒ/ se u materijalu javlja samo u reči kova'žija „kovačnica”.

2.3. Prozodija

Akcent može stajati na svakom slogu u reči: 'boža Gsg, g'rejeve Npl, med'vedica, čet'vrtək, li'zal, svi'tom, sino'vam Dpl, nap'ret, tř'pi, ta'ko, da'du.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i ə a u o ɔ ʌ/ potiču od odgovarajućih (dugih i kratkih) jedinica u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i ← ē van akcenta (iz Ri'čice, popi'vač, bi'ži, si'di, ri'zanci, sti'nica, dvi'mam „dvema, D”, 'ori (:Gsg o'reja), č'lovik (G člo'veka), p'rosit „vatra” ← prosvét, 'posi „posle”, 'obi „obe”)
 - ← (neakcentovano) /e/ u nekoliko primera uz (alveo)palatale (pi'furka, či'kaju, čišiu'garəc, 'matija)
- e ← ē pod akcentom ('leska, 'seli, po'begli, iz'lezəl, st'rešan „inje”, 'dec Gpl, 'vede, 'dedica, 'leń, zd'rela, s 'tem, 'ne „nije”, 'nesu, 'de „gde”, pla'tete, pi'sete imper., sta'rei), retko pred akcentom (upor. 2.12)
 - ← e (s'vekřva, 'telci, de'bel, 'let „led”, 'večer, s'vega, sest'rami Ipl, ve'seľe, 'dever, i'zətkə, 'křšten, Klokotičáne Npl)
 - ← ě ('žedən, s'veti, 'zət, 'ret „red”, 'težek, po'čela, k'nezovi Ipl, je'ne „jedne, G”, brez vo'de, pede'set, se bo'je, 'mesec, p'rijel, 'počel, v'reme, 'něvě)
 - ← Ə u grupi črě- (če'rešňu, če'reva, 'čerep) i u primeru čer'ven
 - ← ə u susedstvu (alveo)palatalnog konsonanta u nekoliko primera (le'žica, o'vej, 'tej, o'nej, sej'dən „danasy”, 'nějen „njen”, 'češel, na'česka „nočas”)

- ə ← ɿ, ɿ u vezama ər, əl (fakultativno, v. 1.12)
 - ← ɿ u primeru 'sənce
- a ← ə van akcenta (fakultativno, v. 2.13)
- u ← ɔ ('zúp, 'gust, p'rúše, usə'nul, 'golup, 'nogu Asg)
 - ← vɔ- ('unuk, 'uzel, uz'disəl, predl. u)

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ï r m n ñ p b t d c s z ð č š ž k g x/ potiču od odgovarajućih fonema ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← ɿ u zevu, na mestu nekadašnjeg /x/, uz vokale zadnjeg ili srednjeg reda, uključujući i /ɿ ɿ/ ('muva, g'luvi, 'suva, 'məva „mahovine, Gsg”, 'bl̩ve, 'v̩va, upor. i analoški g'luv, 'suf, 'v̩f, 'm̩v, Gpl 'bl̩f)
- j ← ɿ u zevu, na mestu nekadašnjeg /x/ uz vokale prednjeg reda (st'reja, Gsg o'reja, anal. 'tij, g'rej)
- l ← ɿ, u grupi /əl/, fakultativno (upor. 1.12)
- í ← ɿj ('zéle, prez. 'íem, r. prid. 'íal)
 - ← ɿj iza labijala ('Srbíe Npl, zd'ravíe)
- r ← ɿ
 - ← ɿ, u grupi /ər/, fakultativno (upor. 1.12)
- ñ ← n̩j ('tr̩ne)
- f ← (u onomatopejama: 'fítka)
 - ← (u pozajmljenicama: 'farbuje, f̩'taí, f'ruštuk, sofra)
 - ← hv u 'falim, fa'livac
 - ← v na kraju reči (2.21, v. i u ovom odeljku gore pod v)
 - ← v ispred (odn. i iza) bezvučnog konsonanta (v. 2.241)
- t ← ɿ u št ('ištu, 'ješte „još”, 'sirište, og'nište; oblik 'gušter je pozajmljenica iz susednog rumunskog govora)
- d ← ɿ u žd
- ʒ ← z u grupi ʒv- i u nekim pozajmljenicama, v. 2.243
- ť ← t̩j (t'reti, 'gošte „gosti”, češ'tom)
- đ ← jd u oblicima kompozita od iti ('dodemo)
 - ← d̩j ('luđe, d'rožđe, 'lađa)
- ž ← (v. 2.244)
- x ← ɿ ispred ɿ- u 'x̩zal, 'x̩že

3.3. Prozodija

Prozodijske osobine se izvode iz starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog inventara (sistem A).

- 'V ← ɿ, ɿ
 - ← V, ɿ na penultimi na koju je prenet " s ultime (s'teklo, 'məglia, 'zemnía, 'tema, 'deca, 'voda, sra'mota, ži'vina, 'bogat (: f. bo'gata), 'potok

(:Isg po'tokom), m'leko, 'vřba, 'luka, 'lice, s'rđa, g'rđa, s'lepč, 'pešč, 'pesč, pija'nč, — u primerima sa sonantom koji zatvara ultimu očigledno je bilo izvršeno duženje: kupo'val, ku'kol, pə'per, stu'den, mr'tef)

$V \leftarrow \bar{V}, \check{V}$
 $\leftarrow \hat{V}$ (dezakcentuacijom ultime)

3.4. Isčezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je izgubljen u većini primera ('rana, 'rom, 'ladən, 'oťe, i'jada, usə'nul, 'ori „orah”, V'la). Upor., međutim, 2.242 i 3.2 (u vezi sa /v/ i /j/).
- 3.42. Inicijalni ploziv je ispaо u velikoj većini primera u kojima se iza njega našao drugi opstruent: 'títak, 'de, 'koj „ko”, ka'nicāmi Ipl. Upor. 2.234.
- 3.43. Grupe /sc/, /šc/ i /šč/ uprošćene su ispadanjem prvog konsonanta: p'raci, racaf'čeva „cveta”, na'reci „nerasti”, prema sg na'restč, 'gučit. Upor. i 'uce „uho” (\leftarrow uhce? ušce?), ali sr'dejče sa grupom /jc/.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenju vəs- (s'vi, s'vega, s'faku; nedostaje potvrda za Nsg m.).

PAVLE IVIĆ

SVINICA (SVINITA; OLA 169)

1. INVENTAR

1.1. Vokalizam

i	e	u
e	a	o

- 1.11. Funkciju silabema vrše i [r] i [|] ('crkva, 'krtica, 'crn, 'prč, 'crv, 'rz || 'xrz, 'rže, vr'ti, mr'cina, dr'žek, dr'vo, mr'tev, 'pln, 'dig, ml'či). Mesto [r] izgovara se ponekad, uglavnom pod posebnim uslovima, [ər], dok se mesto [|] u većini slučajeva javlja [əl] ili čak (van akcenta, retko) [al] ('črv, 'erže, 'erž, 'erđa, 'žalt, 'peln, 'vlna, po'geln, 'dēlg, 'slnce, 'selza || 'selža, kelba'sica, kel'nem, dälz'na, dal'bok, 'jabelka, mal'či, mal'čuti). Nije jasno da li se na osnovu ovoga [r] i [|], ukoliko se zaista izgovaraju, mogu analizirati kao /ər el/, budući da nema dovoljno podataka o grupama [ər əl] drugog porekla. Od takvih primera raspolažemo samo jedanput zapisanim 'zélva; ako se u toj reči uvek izgovara /əl/, nasuprot | || əl u rečima s etimološkim |, to bi značilo da je |/| fonema, doduše u samo fakultativnoj opoziciji prema sekvenci /əl/.

1.2. Konsonantizam

1.21. Sonanti

v		m
	l	r
j		n

- 1.211. Izgleda da između [r] i neakcentovanog [r], odnosno između [|] i neakcentovanog [|] nema fonološke opozicije (upor. 2.14 i 2.15), tako da se [r] i [|] mogu smatrati pozicionim varijantama neakcentovanih /r |/ — ukoliko ovima pripada status fonema (upor. 1.11).

1.22. Opstruenti

p	b	f
t	d	
c	ž	s z
č	đ	
č	ž	š ž
k	g	x

- 1.221. Konsonante /t ð/ ispitivač (M. Tomic) beleži sa č' i ž'. Budući da on u svojim radovima i za krašovanske glasove [t] i [ð] (upor. OLA 168) upotrebljava iste znake, može se zaključiti da se i u Svinici izgovara [t ð].
- 1.222. Konsonante /č ţ/ ispitivač označava sa č' ţ', što bi značilo da su fonološki sistemi punktova 168 i 169 i u tom pogledu slični.

1.3. Prozodija

- 1.31. Mesto akcenta je distinkтивно.
- 1.32. Inventar prozodema obuhvata akcentovanost ('V) i neakcentovanost (V).

2. DISTRIBUCIJA

2.1. Vokalizam

- 2.11. Distribucija fonema /a e i o u/ je relativno slobodna: svaka se od njih javlja pod akcentom i van akcenta, zatim u početnom, središnjem i završnom položaju u reči, a takođe i ispred i iza svakog konsonanta (izuzev ispred /x/, čija je distribucija ograničena, upor. 2.232).
- 2.12. Izgleda da van akcenta, bar u nekim položajima, nema opozicije /ə/ ~ /a/. Pored primera kao məg'la, tə'ma, də'nëska, 'vepər, 'vosək, 'gabər, 'ostər, 'tənəcək, 'nokət, 'osəm, le'nivəc dolaze i oblici kao sta'bəl, sna'a, 'jaganci, 'vepar, 'vosak, 'gabar, k'rastavac, s'vekar, 'sekal, 'palac, a s druge strane forme sa ə ← a van akcenta, takve kao prodə'val, trə'va || tra'va, kovə'čija || kova'čija, plət'no || plat'no, vrə'ta, s'kakəvac, 'kopəmo || 'kopamo, 'lastə-vica || 'lastavica, 'vezəl, 'taləz „talas“, 'obədve.
- 2.13. Vokal /ə/ dolazi po pravilu u medijalnom položaju, obično između konsonanata (uz vokale sekundarno i retko: p'luət ← pluvat inf.). U finalnom položaju nalazimo /ə/ jedino u primeru 'mə „mahovina“, a u inicijalnom samo (fakultativno) ispred r ← ţ ('ərž || 'rž || 'xřž, 'ərže || 'řže, ər'žal).
- 2.14. Silaberna [ř] javlja se po pravilu između konsonanata. U finalnom položaju srećemo je jedino u primeru 'vr, a u inicijalnom u primerima navedenim u 2.13, i osim toga u primeru 'řt; upor. i rd'ávo u jednom od objavljenih radova ispitivačevih. U susedstvu vokala [ř] ne dolazi.

- 2.15. Distribucija silabeme [l] ograničena je na međukonsonantski položaj.
- 2.16. Sekvence dvaju vokala nisu retke: sna'a, jedi'naest, p'railo, po'koat „potkovati”, p'luam, za'odi, 'pauk, ble'i, 'noen, sto'im, do'i.

2.2. Konsonantizam

- 2.21. Svi konsonanti mogu stajati u početnom, središnjem i završnom položaju. Od ovog se izuzimaju /x/ (v. 2.232) i /ʒ/, koji se u materijalu ne pojavljuje na kraju reči.
- 2.22. Konsonantske grupe
- 2.221. Početne grupe dvaju sonanata moguće su samo ako je prvi član /v/ ili /m/.
- 2.222. Od mnogobrojnih drugih ograničenja u vezi sa sonantima ovde će se navesti da se /j/ ne javlja iza većeg broja drugih konsonanata, da [r], sloganovo ili nesloganovo, ne dolazi iza /f d ʒ/, da /l l/ ne mogu stajati ispred /f d/ ni iza /t d n/, a da opozicija između /m/ i /n/ izostaje ispred labijala. Za iscrpno utvrđivanje svih ograničenja nedostaje materijal.
- 2.223. Konsonanti /s z c ʒ/ ne stoje ispred /š ž č ʒ t d n/, možda s izuzetkom slučajeva kad su /s/ ili /z/ odvojeni od /l/ ili /n/ granicom između prefiksa i korenske morfeme.
- 2.224. Od početnih grupa sastavljenih od ploziva i drugog opstruenta nalazimo /tk/ u t'kat, t'kem i /ps/ u p'se „pas” i derivatima.
- 2.2241. Nema početnih konsonantskih grupa čiji bi prvi član bio /t/ ili /d/.
- 2.225. Dentalni plozivi ne dolaze ispred afrikata ili /t d/, a ni kao unutrašnji članovi konsonantskih grupa čiji bi završni član bio konsonant koji nije /r/ ni /v/.
- 2.226. Dentalni plozivi su uneseni u grupe /sr/ i /zr/: st'rebro, st'refa, stre'da, zd'rel.
- 2.227. Od završnih konsonantskih grupa u domaćim rečima u građi se javljaju -st, -sk i -zd ('past inf., 'gust, jedi'naest, o'vešt || o'vešk „ovas”, g'rozd). Za -št i -žd nedostaju leksičke potvrde. Osim toga fakultativno dolaze sekundarne finalne grupe sa /r/ ili /l/ kao prvim članom: 'červ, 'erž, 'želt, 'peln, 'dělg (upor. 1.11).
- 2.228. U pozajmljenicama se pojavljuju i mnoge konsonantske grupe koje nisu u skladu s iznesenim pravilima.
- 2.23. Pojedinačni konsonanti
- 2.231. Konsonant /v/ se na kraju sloga obično izgovara kao [v] (k'riv, 'cev|| 'cev, 'siu, go'tou, 'grbaū, 'pegau, čərs'təu „čvrst”, ko'leyka, po'peuka, 'deuka „devojka”).

- 2.232. Konsonant /x/ je vrlo redak. U građi se javlja samo u primerima 'xřž || 'řž || 'erž, 'xam || 'ám (rumunski *ham!*) i el'xa. Ovaj je materijal strukturalno i genetski nedovoljno jasan, što znači da se samo s krajnjom rezervom može izreći zaključak da /x/ dolazi u nekim primerima na početku reči i u položaju CxV.
- 2.233. Konsonant /ʒ/ je nešto manje redak (upor. 3.2).
- 2.234. Afrikata /ʒ/ dolazi u materijalu samo u nekim pozajmljenicama ('penžer, 'žep).

2.3. Prozodija

Akcentat može stajati na svakom slogu u reči: 'veverica, 'miněček „malen“, 'telcim Dpl, 'mesam Isg, sta'rešina, gu'selnica, pope'vado aor., po'sel, kon'cěm Isg, i'sel, de'cam Dpl, o'rat, vra'pěc, praz'děn „prazan“, pe'těk, kěl'nu, tr'pi prez., uz'mi imper., spa'ňe, vre'me, ko'ňa, topo'la, ore'mo, ora'de aor., staro'mu, kova'ču, daje'te, donese'te, savije'na, obleče'ni.

3. ISTORIJSKI IZVOD

3.1. Vokalizam

Silabeme /i e ə a u o ɔ ʌ/ potiču od odgovarajućih (dugih i kratkih) jedinica u ishodišnom sistemu. Osim toga:

- i ← u grupi črě- (či'rešna, čire'vo || čere'vo)
 - ← ě samo u si'kira || se'kira.
- e ← ě
 - ← ě ('cel, 'del, 'vejat, čo'veka, o're „orah“, se'del, um'ret, 'seva, bub'rezi, d'vem D, i'dete imper., že'ne Dsg, 'neje, se'če, se'kira || si'kira, de'ca, le'nivac, p'roset „vatra“, p'rolet „proleće“)
 - ← ə u nekoliko primera u susedstvu (alveo)palatalnih konsonanata ('mołec || 'mol'ec, o'vej, 'tej, o'nej, o'cet, čeb'reňak, 'hoen „njen“)
 - ← ɔ fakultativno u grupi črě- (čere'vo || čire'vo) i u primeru čer'ven || čr'ven
- ə ← ř, l, u vezama /ər/ i /əl/, fakultativno (v. 1.11)
 - ← neakcentovano a, fakultativno (v. 2.12)
 - ← neakcentovano e, u malobrojnim primerima, izgleda uvek uz /r/ ('sirəňe, ždrə'be || ždre'be, rəše'to || reše'to)
- a ← neakcentovano ə, fakultativno (v. 2.12)
- u ← ɔ ('pupak, 'rub, p'rufe, lu'ka, du'ga)
 - ← və- ('uzet, udo'vəc, u'čera, u'nuk)

3.2. Konsonantizam

Konsonanti /v j l ī r m n ñ p b t d c s z ſ č š ž k g x/ potiču od odgovaraćih jedinica ishodišnog sistema. Osim toga:

- v ← Ø u zevu, na mestu nekadašnjeg /x/, uglavnom uz vokale zadnjeg reda ('muva, 'uvo, 'kuvarica, g'luvi, vȑvo've Npl, 'javal, 'bȑlva, upor. anal. g'luv)
- j ← Ø u zevu, na mestu nekadašnjeg /x/, uglavnom uz vokale prednjeg reda ('kija, o'reja Gsg, g'rejove Npl, 'mȑje „mahovine, Gsg“, 'vrȑja)
- l ← l, u grupi əl, v. 1.11
- í ← lȑj ('zȅla, pro'íe, pro'íat inf.)
- r ← ſ
← ſ, u grupi ər, fakultativno, v. 1.11
- ń ← nȑj (ka'meńe, je'leńe Pl, 'sirȅne)
- f ← (u onomatopejama: 'fífka)
← (u pozajmljenicama: f'rȉško, 'farba, št'rѹfuvat)
← hv u 'falim, fa'lívac, 'fata || 'vata
- t ← ſ u št (š'tuka, š'tipal, og'nište, 'tȅsta, 'jošte, 'veštica)
← Ø u grupi sr (st'rebro, st'reta, st'ram, stre'da)
- d ← Ø u grupi zr (zd'rel)
(za d ← Ű u grupi žd nema leksičkih primera)
- z ← z u grupama zv- (ž'vono, žvo'nim, žvez'da) i lz ('sélža), zatim u primerima pro'žebal i bu'žovina „zova“
← (u pozajmljenicama: 'buže, kuku'ruž)
- č ← jt u infinitivima kompozita od iti ('pot̄)
← tȑj ('gošte, 'lište, c'veće, t'reti)
- đ ← jd u oblicima kompozita od iti ('pode, 'dođem)
← dȑj ('lada, ali 'ludje „ljudi“)
- ž ← (u pozajmljenicama, v. 2.234)
- x ← Ø ispred ſ- u primeru 'xȑž || 'ȑž

3.3. Prozodija

Sadašnji prozodijski sistem je nastao od starosrpskohrvatskog dvoakcenatskog (inventar A) uklanjanjem kvantitetskih opozicija kako pod akcentom, tako i u neakcentovanim slogovima.

3.4. Iščezavanje glasova

- 3.41. Konsonant /x/ je iščezao u većini primera: 'ren, 'rom, 'ladan, 'umka, 'iža „kuća“, 'am || 'xam, 'odi, sna'a, za odi, 'nin, 'idomo aor., o're „orah“, g'ra, 'mȑ „mahovina“, peće'do aor. Upor. i 2.232, kao i 3.2 pod /v/ i /j/.

- 3.42. Inicijalni ploziv je nestao u većini primera u kojima je iza njega sledio drugi opstruent: 'tička, 'čela, 'koj „ko”, upor. i 'ge „gde”. Za primere s neuprošćenim grupama v. 2.224.
- 3.43. Grupa /sc/ uprošćena je u /c/: p'raci, 'moci „mozak”, pl. tant., ← mosci. Za uprošćavanje /šč/ nema potvrda.
- 3.44. Konsonant /v/ je izgubljen u međuvokalskom položaju u primerima kao p'ailo, po'koat „potkovati”, p'luam || p'luvam, ali i uz konsonant u o'de „ovde” i p'roset „vatra”.

3.5. Metateza

Metateza je izvršena u zameničkom korenu vəs'- (s'vi, s'vak; za Nsg m. nedostaje potvrda).